

Σχολιαστής

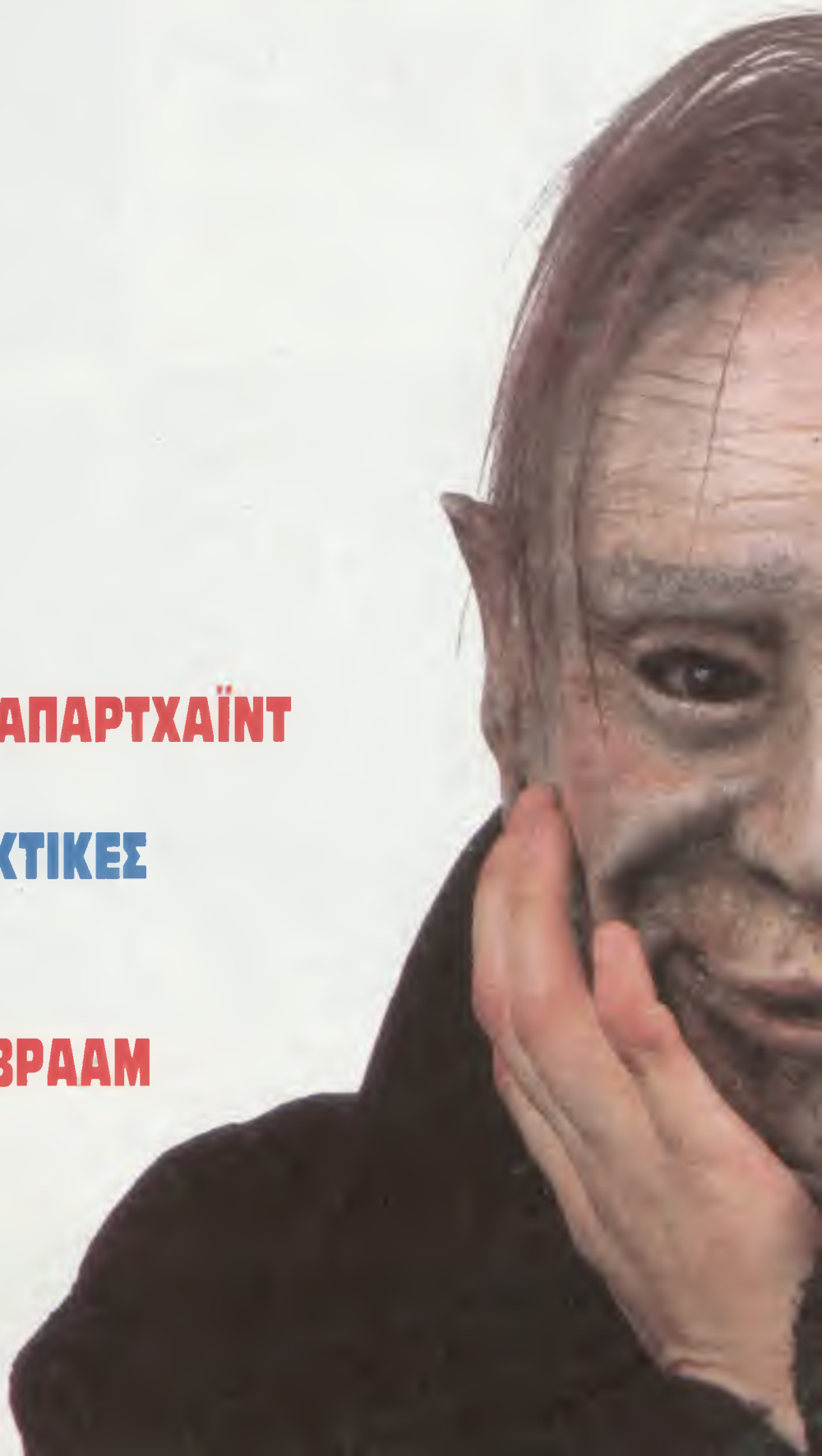
ΤΕΥΧΟΣ 70, 24 ΙΟΥΝΙΟΥ 1988, ΔΡΧ. 200

**ΑΠΟΣΤΟΛΗ
ΣΤΗ ΣΛΟΒΕΝΙΑ**

**ΕΝΑΣ ΕΛΛΗΝΑΣ
ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΤΟΥ ΑΠΑΡΤΧΑΪΝΤ**

**ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ
ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ**

**ΚΑΙ Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ
ΗΤΑΝ ΕΙΚΟΝΙΚΗ**

70

Διακόπτουμε αλλά δεν πάμε διακοπές

Πολλοί έχουν υποστηρίξει ότι η έκδοση ενός περιοδικού αποτελεί ένα διαρκώς ανανεούμενο στοιχείο. Νομίζουμε ότι ο Σχολιαστής έχει μέχρι σήμερα κερδίσει αρκετά τέτοια στοιχήματα.

Η «περεστρόικα» που υποσχθήκαμε τον περασμένο Δεκέμβρη ήταν το πιο πρόσφατο. Αλλού προχώρησε: Αναβάθμιση περιεχομένου, καλύτερη και συχνότερη κάλυψη της πολιτικής και κοινωνικής επικαιρότητας από μια αριστερή και αιρετική σκοπιά. Αλλού έμεινε πίσω, υπέστη φθορές, έχασε το χιούμορ και τη διαφορετικότητά του, υποχρεώθηκε να ακολουθήσει την «πεπατημένη». Και το αποτέλεσμα; Το γλυκό δεν έδωσε. Μαρτυρεί γι' αυτό και η κυκλοφοριακή κάμψη (μέση μηνιαία κυκλοφορία 12-13.000, μέση δεκαπενθήμερη 8-9.000).

Το τελευταίο στοιχείο φαίνεται λοιπόν ότι το χάνουμε. Δεν θα επικαλεστούμε τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένα ανεξάρτητο έντυπο μέσα στο σημερινό «ιερό πόλεμο» των συγκροτημάτων του Τύπου, γιατί αυτές τις δυσκολίες τις γνωρίζαμε βέβαια εξ αρχής. Η ευθύνη για το αποτέλεσμα βαρύνει συνεπώς εμάς τους ίδιους. Εξάλλου πρώτοι εμείς δεν είμαστε ικανοποιημένοι με το αποτέλεσμα. Αυτός είναι ο λόγος που με το τεύχος 70 αποφασίσαμε να διακόψουμε την έκδοση του Σχολιαστή.

Έχουμε ήδη εντοπίσει τα βασικά αρνητικά της σημερινής έκδοσης, η δεκαπενθήμερη όμως ένταση δεν μας επιτρέπει να τα ανατρέψουμε.

Σκοπεύουμε να εκμεταλλευτούμε τους μήνες του καλοκαιριού για να σχεδιάσουμε από την αρχή το περιοδικό.

Δεν θα περιγράψουμε από τώρα τα στοιχεία της νέας έκδοσης, όχι για να μην αποκαλύψουμε τα μυστικά μας, αλλά γιατί πάντα οι υποσχέσεις είναι πιο εύκολες απ' την πραγματοποίησή τους. Πάντως, σ' αυτή την προσπάθεια καλούνται να συμβάλουν, πέρα απ' τους μόνιμους και περιστασιακούς συνεργάτες, οι ίδιοι οι αναγνώστες. Αν όλα πάνε καλά, ραντεβού λοιπόν το φθινόπωρο, και μέχρι τότε δεχόμαστε ιδέες, προτάσεις και απόψεις στη διεύθυνση του περιοδικού για το νέο Σχολιαστή.

Σ

- 2 Πολιτικά σχόλια
- 4 Γ. Βότσης: Σουρντίνες και κύμβαλα
- 5 Ρίκη βαν Μπουσχότεν: Αποστολή στη Σλοβενία
- 10 Χ. Ζαφείρης: Το 4ο Συνέδριο της ΚΝΕ
- 11 Χ. Μαχαίρας: Στα όρια της νομιμότητας
- 12 Θ. Τσεκούρας: Το Νταβός και η μη αντιπολίτευση
- 13 Χ. Μαχαίρας: Χθесινή — Scripta manent
- 14 Μ. Μιχελής: Η περίπτωση Τσαφέντας
- 16 Α. Μπριλλάκης: Μια απάντηση
- 17 Δ. Καρύδας · Γ. Κόκκινος: Και η θυσία του Αβραάμ
- 18 Σ. Ψωμάς: Το ηλεκτροσόκ της κοινωνίας
- 21 Γ. Μητραλιάς: Για τις εξελίξεις στην ΕΣΣΔ
- 22 Γ. Μητραλιάς: Και όμως γυρίζει
- 24 Κοινωνικά σχόλια
- 26 Α. Ψαρρά: Πορίσματα...
- 27 Β. Νεφελούδης: Για τον Π. Πουλιόπουλο
- 28 Π. Πουλιόπουλος: Το σχολείο μαντρί
- 29 Ο ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ
- 39 Φτιάξτε το νέο Σχολιαστή
- 45 Σχόλια των αναγνωστών
- 47 Γ. Χατζάκος: Ισόντες
- 48 Θ. Πλατής: GATE 48
- 49 Ρολφ Πόλε: Μάθε και προφυλάξου
- 50 Α. Κουτσομητόπουλος: Περάστε κόσμε
- 52 Θ. Δρατζίδης: Χύμαρε ή στούκαρε
- 55 Αρκάς: Ο Παντελής και το λιοντάρι
- 56 Πολιτιστικά Σχόλια
- 58 Φεμινιστικές πρακτικές στη Θεσ/νίκη
- 62 Χ. Δάλκος: Δραβιδικά στοιχεία στην ελληνική γλώσσα
- 64 Σ. Παπασπύρου: Για το Φεστιβάλ Καννών
- 65 Η. Πετρόπουλος: Πτώματα, Πτώματα, Πτώματα

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΒΟΤΣΗ

Ο αρκούσε η λαϊκή ρήση «οδὶ πάει το βασίλειο»

για να χαρακτηρίσει τον τελευταίο (14ο συνολικά του ΠΑΣΟΚ, 7ο μετά τις εκλογές του 85) κυβερνητικό ανασχηματισμό;

Η προώθηση του πρωθυπουργικού υιού Γ. Παπανδρέου, ώστε «να πάρει κεφάλι» στην κούρσα διαδοχής, είναι, όντως, το πιο σημαντικό στοιχείο του ανασχηματισμού. Αλλά όχι και το μόνο ενδιαφέρον πολιτικά, όπως προκύπτει από ορισμένες, γενικές, παρατηρήσεις:

- Η άνεση του αρχηγού να ανακατείνει την τράπουλα όποτε και όπως θέλει, χωρίς να προκαλούνται αντιδράσεις στην κυβέρνηση και το κόμμα, επιδείχθηκε πάλι — αν και δεν χρειάζεται επιβεβαίωση.

- Στους καίριους τομείς της οικονομίας, της άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής, που λειτουργούν υπό την άμεση πρωθυπουργική εποπτεία, δεν σημειώθηκαν αξιόλογες μεταβολές όχι γιατί όλα δουλεύουν ρολόι, αλλά γιατί κάθε αλλαγή θα ήταν παρακινδυνευμένη.

- Η επιστροφή στην κυβέρνηση και η τοποθέτηση σε συναφή με τη διεξαγωγή εκλογών πόστα ανθρώπων με δοκιμασμένη πίστη στο Καστρί (Σκουλαρίκης, Μαρούδας, Κουλούρης) δημιουργεί την εντύπωση εκλογικής προπαρασκευής. Αλλά το πιθανότερο είναι ότι το σημερινό κυβερνητικό σχήμα δεν έχει οριστικοποιηθεί ως εκλογικό.

- Σημαντική είναι η αλλαγή που σημειώθηκε στο αρμόδιο για την εσωτερική ασφάλεια υπουργείο Δημ. Τάξης. Για την απομάκρυνση του στρατηγού Δροσογιάννη δεν θα βρεθούν, ασφαλώς, πολλοί να λυπηθούν. Περισσότεροι θα προβληματιστούν με τους αντικαταστάτες του: Χωρατατζής παλαίο-κομματικός, καλών προθέσεων και μικρών δυνατοτήτων, ο Τ. Σεχιώτης είναι βέβαια ο «αχυράνθρωπος» — για τη βιτρίνα του μαγαζιού. Όλος ο έλεγχος της εσωτερικής ασφάλειας (αστυνομία, μυστικές υπηρεσίες, παρακολούθησεις, φακελώματα, διεθνείς σχέσεις στην καταστολή κ.τ.λ.) περνάει απευθείας στο Καστρί, μέσα από το έμπιστο και δυναμικό δίδυμο του υφυπουργού Σήφη Βαλυράκη και του αρχηγού της ΕΥΠ (στα μαχαίρια μόνιμω με τον Δροσογιάννη) Κ. Τσίμα.

- Αξιοσημείωτη είναι και η επιστροφή του Δημ. Μαρούδα στο υπουργείο Προεδρίας, με πλήρη έλεγχο στα μέσα ενημέρωσης. Ανάμεσα σ' αυτούς που δεν αισθάνονται πλέον άνετα στις καρέκλες τους είναι ο κυβερνητικός εκπρόσωπος Γ. Ρουμπάτης και ο επικεφαλής της ΕΡΤ Αν. Χριστοδουλίδης. Γνωστός (και εκτεθειμένος) για τις σχέσεις του με το «Έθνος», ο Μαρούδας πρέπει να χρησιμοποιείται και ως αντίβαρο στην προϊούσα «κοσκωποποίηση» του Τύπου.

Η τοποθέτηση, ακριβώς, του Μαρούδα σ' αυτό το πόστο ενισχύει όσους βλέπουν εκλογικό το χαρακτήρα του ανασχηματισμού. Επί 25 χρόνια «κολαητός» του Αν. Παπανδρέου ο Μαρούδας δεν θα είχε, ασφαλώς, αναστολές να αχαλίνωτη προεκλογική χρήση των ραδιοτηλεοπτικών μέσων από την κυβερνητική προπαγάνδα.

Κατά την ίδια συλλογιστική, αυτός είναι και ο κύριος λόγος που δεν προωθήθηκε, τελικά, ο Γ. Παπανδρέου στο υπουργείο Προεδρίας: Στην προεκλογική περίοδο τα κρατικά μέσα ενημέρωσης υπηρετούν περισσότερο από ποτέ την κυβερνητική παράταξη. Αλλά έτσι, αν είχε τον έλεγχό τους, ο εξωτερικών του πατρός κήρυκας της ελεύθερης ραδιοφωνίας και της πλουραλιστικής τηλεόρασης θα έθετε σε αμφισβήτηση την προσωπική του αξιοπιστία και φερεγγυότητα — άρα και το πολιτικό μέλλον του.

Έτσι κι αλλιώς, είναι φανερό ότι ο τελευταίος ανασχηματισμός περισσότερο υπηρετεί τη διαδοχή παρά εκλογικές σκοπιμότητες.

Η θητεία του Γ. Παπανδρέου στην κομματική καθοδήγηση του ΠΑΣΟΚ είναι αμφίβολο αν τον προίκισε με το απαιτούμενο έρεισμα στον κομματικό μηχανισμό και σίγουρα δεν τον κατέστησε δημοφιλέστερο: Το τελευταίο «γκάλοπ» («24 ΩΡΕΣ» 20 Ιουνίου) για τη διαδοχή του Αν. Παπανδρέου φέρει σταθερά πρώτο σε δημοτικότητα τον Γ. Γεννηματά (22,2%), ενώ τον Γιώργο Παπανδρέου πολύ χαμηλά (πίσω από Αλευρά, Χαραλαμπίδου, Κουτσόγιωργα και Σημίτη) και με ποσοστό 3% να προηγείται μόλις του Τσοχατζόπουλου (2,2%) και του Λαλιώτη (2%).

Η προώθηση του, συνεπώς, κατά τρόπο θεαματικό και η ανάληψη κυβερνητικών καθηκόντων με μεγάλη εμβέλεια ήταν επιτακτική. Την επιλογή του υπουργείου Παιδείας (με τσόντα την εποπτεία στην προετοιμασία της προσφερόμενης για δημαγωγία «Χρυσής Ολυμπιάδας») θα πρέπει να την υπέβαλαν στον εμπνευστή της δύο, κυρίως, λόγοι:

Με δεδομένη την προεκλογική επίδειξη νεποτισμού (αλά Τσαουσέσκου και Τρουχίλο) ο πρώτος λόγος έχει σχέση με τα εσωτερικά της «δυναστείας». Ανιστόρητοι, κατά τα άλλα, οι Παπανδρέου ξέρουν καλά και χτίζουν μεθοδικά την οικογενειακή τους ιστορία: Προ εξηκονταετίας, περίπου, ο Γε-

Μια απεργία εφιαλτήριο του διαδόχου

ώργιος Παπανδρέου, ως υπουργός Παιδείας στην κυβέρνηση Ελ. Βενιζέλου, ανέδειξε τα ηγετικά προσόντα του και άφησε όντως εποχή. Γιατί να μη δοκιμάσει το ίδιο και ο Γεώργιος Παπανδρέου ο Δεύτερος;

Όπωςδήποτε πιο σημαντικός είναι ο δεύτερος λόγος, που υπηρετεί συγ-κυριακές σκοπιμότητες:

Το να σταματήσει άμεσα η απεργία των καθηγητών, με αποτελεσματική παρέμβαση του νέου υπουργού Παιδείας θα του προσδώσει αίγλη — καθώς θα μείνουν όλοι ικανοποιημένοι: απεργοί, γονείς και μαθητές.

Όσο κι αν επέμεινε να εκτίθεται ο Κακλαμάνης με το να δηλώνει, ακόμη και τη βραδιά του ανασχηματισμού, ότι οι προτάσεις της κυβέρνησης προς τους απεργούς είναι «οι τελικές», ότι «δεν υπάρχουν περιθώρια άλλων παροχών» και «να μην καλλιεργούν φρούδες ελπίδες», πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι είναι υπόθεση ημερών να τα βρουν οι απεργοί με τον τρίτο κατά σειρά υπουργό Παιδείας.

Η κίνηση του Ανδρέα Παπανδρέου είναι ομολογουμένως ευφυής. Ότι η μεγάλη απεργία των καθηγητών πρέπει να σταματήσει εδώ και τώρα είναι το επιτακτικό επιδιωκόμενο. Όχι βεβαίως γιατί ταλαιπωρούνται οι μαθητές και δυσανασχετούν οι γονείς — αυτό είναι το έλασσον.

Το σημαντικό είναι ότι η απεργία με τη διάρκεια, τη συνοχή, το στραπάτσο των κομματικών παρατάξεων, τη μαχητικότητα και, κυρίως, τους νέους δρόμους συλλογικής οργάνωσης και έκφρασης που ανοίγει, παίρνει επικίνδυ-

Δοκιμάστηκαν πρώτα και απέτυχαν οι απεργοσπαστικές μέθοδοι

νες διαστάσεις συνολικά για τις διαδικασίες συναίνεσης και ενσωμάτωσης της συγκαταθετικής δημοκρατίας μας. Η απεργία των καθηγητών, έτσι όπως τινάζει στον αέρα την κρατική και κομματική χειραγώγηση του συνδικαλιστικού κινήματος, έτσι όπως διδάσκει τρόπους αυτοοργάνωσης και αυτονομίας, έτσι όπως αμφισβητεί την ιεραρχική κλίμακα των κοινωνικών αξιών κι έτσι όπως παρέχει πρότυπα ανυπακοής, αντίστασης κι εξέγερσης είναι η θρυαλλίδα μιας κοινωνικής αναταραχής με απρόβλεπτες συνέπειες.

Αφού δοκιμάστηκαν κι απέτυχαν όλες οι απεργοσπαστικές μέθοδοι εκφοβισμού, εκβιασμού και τρομοκρατίας, δεν έμεναν για τη λύση της απεργίας παρά τρεις δρόμοι:

- Της δυναμικής καταστολής της με επιστράτευση των απεργών (όπως έκανε το 1963 η τότε κυβέρνηση Καραμανλή στην επίσης μεγάλη απεργία των εκπαιδευτικών). Αλλά σε μια τέτοια απόφαση, με αμφίβολη αποτελεσματικότητα, η κυβέρνηση κινδύνευε να απομονωθεί — ενώ ήδη έχει πετύχει την πυροσβεστική συναίνεση όλων των κομμάτων.

- Της κυβερνητικής υποχώρησης, με ικανοποίηση των αιτημάτων. Αλλά τότε θα ξεσηκωνόταν ένα νέο κύμα διεκδικητικών αγώνων άλλων κλάδων, που θα απαιτούσαν ίση μεταχείριση. Και

- Της λύσης με από μηχανής θεού ένα νέο υπουργό Παιδείας, διαλλακτικό στις διαπραγματεύσεις, προοδευτικό στις αντιλήψεις και προικισμένο με εξουσίες να παίρνει αποφάσεις: Τον Παπανδρέου υιό, που θα τον βλέπουμε εφεξής ικανό να παρεμβαίνει σε κρίσιμες καταστάσεις λυτρωτικά — όσο και ο πατέρας του...

Όσο είναι κρίμα για τη μοίρα της Παιδείας μας να ανατίθεται η επιτελική της διεύθυνση σε απαίδευτα μυαλά και άπραγα χέρια, άλλο τόσο είναι σίγουρα άδικο να χρησιμοποιείται ως εφιαλτήριο για την ανάδειξη πολιτικών ηγετών ένας συγκλονιστικός απεργιακός αγώνας, που, για πολλούς, είναι ό,τι πιο σημαντικό γέννησε η ελληνική κοινωνία μετά την κατάρρευση της δικτατορίας.

Γ.Β.

Η Άνοιξη της Σλοβενίας σε κρίσιμη καμπή

ΑΠΟΣΤΟΛΗ: Riki Van Boeshoten

■ Η Γιουγκοσλαβία συγκλονίζεται από μια βαθύτατη οικονομική, πολιτική και θεσμική κρίση. Ο πληθωρισμός καλπάζει με ρυθμό άνω του 150%. Οι εργαζόμενοι βλέπουν καθημερινά να εξανεμίζονται οι αποδοχές τους και να επιδεινώνονται οι συνθήκες διαβίωσής τους, ενώ το ποσοστό ανεργίας φτάνει το 15%. Το σκάνδαλο της Αγκροκομέρτς — που έδειξε ότι η πιο αποδοτική επιχείρηση της Γιουγκοσλαβίας όφειλε την επιτυχία της στην έκδοση ακάλυπτων επι-

ταγών — έβαλε στην ημερήσια διάταξη τη χρεοκοπία του λεγόμενου καθεστώτος του «αυτοδιαχειριζόμενου σοσιαλισμού», ενώ η περιφρονητική στάση των γραφειοκρατών και τα παχυλά τους προνόμια αποτελούν μια πραγματική πρόκληση για τους εργαζόμενους. Απεργίες ξεσπούν σ' ολόκληρη τη χώρα. Μόνο το 1987 έγιναν 900 απεργίες με συμμετοχή άνω των 150.000 εργατών, οι οποίοι ζητούν όχι μόνο αυξήσεις των αποδοχών τους, αλλά και την αντικατάσταση των διευθυντών τους

και συμμετοχή στη διαχείριση των επιχειρήσεων. Τέλος, η καθυστέρηση των οικονομικών μεταρρυθμίσεων που προτάθηκαν εδώ και δύο χρόνια δημιούργησε μια βαθύτατη κρίση στο Κομμουνιστικό Κόμμα, με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση των μελών του.

Ενώ τα σημάδια της αμφισβήτησης υπάρχουν σ' ολόκληρη τη χώρα και σ' όλους τους τομείς της κοινωνίας, το κίνημα αυτό είναι πιο έκδηλο στη Σλοβενία, το άταχτο παιδί της Γιουγκοσλαβίας και φτάνει μετά τα τελευταία γεγονότα στα πρόθυρα μιας ρήξης. Η Σλοβενία είναι η πιο πλούσια, πιο εκβιομηχανισμένη περιοχή της Γιουγκοσλαβίας και ο πληθυσμός της χαρακτηρίζεται από τη δημοκρατική της παράδοση και την ευρωπαϊκή και διεθνιστική της στάση.

Στο τελευταίο συνέδριο του Κ.Κ. στο Βελιγράδι ο ηγέτης του Κ.Κ. Σλοβενίας Μίλαν Κούκαν υποστήριξε τολμηρότατες θέσεις, προτείνοντας τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας και τον εκδημοκρατισμό της πολιτικής ζωής, θέτοντας ακόμα υπό αμφισβήτηση τη μονοπωλιακή θέση της ΚΚ, ενώ η ιδεολόγος του σλοβενικού κόμματος Σόνια Λοκάρ υποστήριξε τα δικαιώματα των μειοψηφιών μέσα στο κόμμα. Με άλλα λόγια αυτό που προτείνουν οι Σλοβένοι είναι ο «σοσιαλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο». Οι θέσεις αυτές δέχτηκαν δριμύτατες κριτικές τόσο εκ μέρους της κεντρικής ηγεσίας του κόμματος, όσο και από τους εκπροσώπους των άλλων Ομοσπονδιακών Δημοκρατιών και το Συνέδριο δεν κατέληξε σε καμιά σημαντική απόφαση. Η βάση του σλοβενικού κόμματος και ιδιαίτερα της νεολαίας του είδε με πολύ κακό μάτι αυτή τη συμβιβαστική, όπως τα χαρακτηρίζουν, στάση της ηγεσίας τους, η οποία προσπαθεί να διατηρήσει μια λεπτή ισορροπία μεταξύ της μονολιθικότητας της κεντρικής ηγεσίας και της ριζοσπαστικοποίησης της βάσης της. Η πραγματική πρωτοπορία της Σλοβενίας είναι τα διάφορα εναλλακτικά κινήματα και τα ανεξάρτητα προοδευτικά περιοδικά Μλαντίνα, Επιθεώρηση Επιστημονικής Κριτικής, Τριμπούνα, Κατέντρα, καθώς και ο ραδιοφωνικός σταθμός Στούντεντ. Η νεολαία της Σλοβενίας βρίσκεται σε αναβρασμό. Η αμφισβήτηση των θεσμών εκφράζεται μέσα από ένα ποικίλο φάσμα εναλλακτικών κινήματων: φιλεργητικό, οικολογικό, φεμινιστικό, ομοφυλοφίλων

και αντιρροπήσιών συνειδήσεως.

Ηγετικό ρόλο στη συσπείρωση όλων αυτών των δυνάμεων παίζουν οι προοδευτικοί διανοούμενοι και κυρίως το εβδομαδιαίο περιοδικό Μλαντίνα. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι η τελευταία επίθεση ενάντια στην άνοιξη της Σλοβενίας είχε ακριβώς σαν στόχο τον Γιάνετς Γιάνσα, εκλεκτό διανοούμενο, και τον Νταβίντ Τάζιτς, συντάκτη της Μλαντίνα. Ούτε είναι τυχαίο ότι η σύλληψη του Γιάνσα έγινε ακριβώς την επομένη του Συνεδρίου του Βελιγραδίου. Οι συλλήψεις αυτές αναστάτωσαν τον κόσμο της Σλοβενίας και έβαλαν επί τάπητος ως κεντρικό ζήτημα το ρόλο του στρατού και τη διαμάχη μεταξύ μεταρρυθμιστών και συντηρητικών. Η επίσημη κατηγορία που προσάπτεται στους Γιάνσα και Τάζιτς είναι ότι βρέθηκαν στην κατοχή τους απόρρητα στρατιωτικά έγγραφα, αλλά η πραγματική αιτία της σύλληψής τους είναι ότι κατήγγειλαν την απόπειρα στρατιωτικού πραξικοπήματος και την προετοιμασία κύματος συλλήψεων σε συνεννόηση στρατού και κόμματος, απόπειρα που ανακόπηκε από επέμβαση του σλοβένικου κόμματος.

Ποιος είναι λοιπόν ο Γιάντζες Γιάνσα, το κεντρικό πρόσωπο σ' αυτή την υπόθεση; Φοίτησε στην Ακαδημία Στρατιωτικής Επιστήμης και στη συνέχεια διδάξε ένα χρόνο σε γυμνάσιο το μάθημα της «στρατιωτικής άμυνας». Εκλέχτηκε στην προεδρία της Συνδιάσκεψης Νεολαίας της Σλοβενίας, όπου ανέλαβε το τμήμα στρατιωτικών υποθέσεων. Άρχισε να δημοσιογραφεί, ασκώντας δριμύτατη κριτική στο ρόλο του στρατού, υποστηρίζοντας τη μείωση της στρατιωτικής θητείας, τον εκδημοκρατισμό του στρατού και τα δικαιώματα των αντιρρησίων συνείδησης. Τέλος, φέτος δημοσίευσε την αυτοβιογραφία του Stane Kavcic, πρώην προέδρου του Εκτελεστικού Συμβουλίου της Σλοβενίας που διαγράφηκε από το κόμμα το '72 και τέθηκε υπό αστυνομική παρακολούθηση. Το βιβλίο αυτό, στο οποίο καταγγέλλεται η διαφθορά της πολιτικής ηγεσίας του τόπου, έγινε best-seller στη Σλοβενία, πουλώντας μέσα σε δυο μήνες 5.000 αντίτυπα. Εκτός από τη δημοσιογραφική δραστηριότητα, ο Γιάνσα είχε εμπειρία στην πληροφορική, δουλεύοντας σε μια μικρή επιχείρηση soft-ware, και στον ελεύθερο χρόνο ήταν φανατικός ορειβάτης. Με τα λόγια των φίλων του, ήταν «ένας σύγχρονος άνθρωπος».

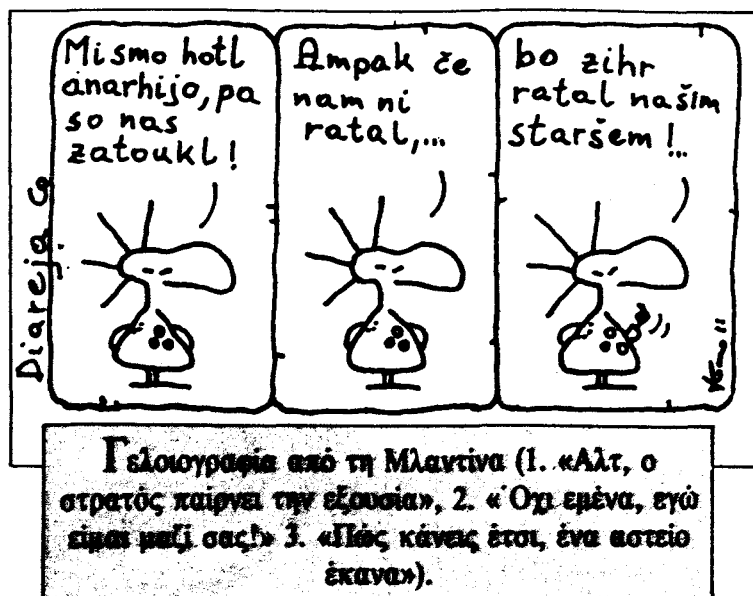
2nd	doc. 1608 OMERZA	v. koda	cyfryzacja
zaw.	do (adresat)	nr	406
zaw.	CONTAMPERA	tytuł	clawiszowa (a) 97)
nr	Podmiot opis w materiałach produkcyjnych	Kod	Opis w tabeli produktów
1-2	Tabela 1608 OMERZA - Clavishowa reprodukcja w materiałach produkcyjnych	2 karta	reprodukcja w materiałach produkcyjnych
3-5	Tabela 1608 OMERZA - Clavishowa reprodukcja w materiałach produkcyjnych	3 karta	reprodukcja w materiałach produkcyjnych
6-21	Tabela 1608 OMERZA - Clavishowa reprodukcja w materiałach produkcyjnych	15 karta	reprodukcja w materiałach produkcyjnych
22	Tabela 1608 OMERZA - Clavishowa reprodukcja w materiałach produkcyjnych	1 karta	reprodukcja w materiałach produkcyjnych
23	Tabela 1608 OMERZA - Clavishowa reprodukcja w materiałach produkcyjnych	1 karta	reprodukcja w materiałach produkcyjnych
24	Tabela 1608 OMERZA - Clavishowa reprodukcja w materiałach produkcyjnych	290 karta	reprodukcja w materiałach produkcyjnych
25	Tabela 1608 OMERZA - Clavishowa reprodukcja w materiałach produkcyjnych	1 karta	reprodukcja w materiałach produkcyjnych
26-3	Tabela 1608 OMERZA - Clavishowa reprodukcja w materiałach produkcyjnych	3 karta	reprodukcja w materiałach produkcyjnych
27-5	Tabela 1608 OMERZA - Clavishowa reprodukcja w materiałach produkcyjnych	5 karta	reprodukcja w materiałach produkcyjnych
28-5	Tabela 1608 OMERZA - Clavishowa reprodukcja w materiałach produkcyjnych	5 karta	reprodukcja w materiałach produkcyjnych
29-1-4	Tabela 1608 OMERZA - Clavishowa reprodukcja w materiałach produkcyjnych	4 karta	reprodukcja w materiałach produkcyjnych
30-1-6	Tabela 1608 OMERZA - Clavishowa reprodukcja w materiałach produkcyjnych	6 karta	reprodukcja w materiałach produkcyjnych

Επίσημη καταγραφή των εγγράφων που κατασχέθηκαν από το γραφείο του Γιάννα.

Η υπόθεση Γιάνσα ήταν το θέμα που κυριαρχούσε στους δρόμους της Λιουμπλιάνα την ημέρα που έφτασα εκεί. Στις 8 Ιουνίου η Μλαντίνα βγήκε από νωρίς στο δρόμο με πλήρες ρεπορτάζ για τα γεγονότα, πουλώντας μέσα σε λίγες ώρες 65.000 αντίτυπα και μαζεύοντας πάνω από 7.000 υπογραφές για την απελευθέρωση των φυλακισμένων. Παντού δημιουργήθηκαν πηγαδάκια. Στην κεντρική πλατεία, μπροστά στο τραπεζάκι της Μλαντίνα ένας νεαρός καταφερόταν ενάντια στην Αγκροκομέρτς, τον πληθωρισμό και τη μιλιταία. Τοιχοκολλημένες παντού ήταν οι φωτογραφίες της σύλληψης και η τελευταία συνέντευξη του Γιάνσα. Παν-

τού όπου πήγαινα στα γραφεία των περιοδικών και των οργανώσεων ο κόσμος έτρεχε από τη μια συνεδρίαση στην άλλη και στα στόματα όλων κυριαρχούσαν οι λέξεις «εκδημοκρατισμός» και η μαγική καθώς φαίνεται στη Σλοβενία, λέξη «ενέργεια».

Στις συνεντεύξεις που ακολουθούν θα μας μιλήσουν οι εκπρόσωποι του κινήματος αυτού με τα ίδια τους τα λόγια και στον προσεχτικό αναγνώστη θα φανούν και ορισμένα από τα όρια της Άνοιξης της Σλοβενίας, όπως η σχετική μισθοποίηση του ευρωπαϊκού προτύπου, η υποτίμηση του εργατικού κινήματος ή η απομόνωση της Σλοβενίας σε σχέση με την υπόλοιπη Γιουγκοσλαβία.

«Η υπόθεση Γιάνσα είναι μια δοκιμή»

Ευνέντευξη με τον Ρόμπερτ Μπότερι, αρχισυντάκτη του περιοδικού Μλαντίνα.

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ: Ποια είναι η κυκλοφορία της Μλαντίνα;

Ρ. ΜΠΟΤΕΡΙ: Σύμφωνα με τις τελευταίες έρευνες υπάρχει μια αύξηση 150%. Πέρσι πουλούσαμε 25.000 αντίτυπα, τώρα πουλάμε 65.000 και θα μπορούσαμε να πουλήσουμε πολύ περισσότερο. Αλλά έχουμε μια βλακώδη χώρα και ένα βλακώδες σύστημα. Όποιος θέλει να δουλέψει, πρέπει να παλέψει με τη γραφειοκρατία. Εγώ ζήτησα να τυπώσουμε 80.000 αντίτυπα, αλλά το Γραφείο Πωλήσεων φοβόταν κατάσχεση και μας τύπωσε μόνο 65.000.

■ **Πουλάτε μόνο στη Σλοβενία;**

— Στη Σλοβενία και στη Ριέκα. Έχουμε συνδρομητές σ' όλη τη χώρα, αλλά μας φέρνουν δυσκολίες όταν επιχειρούμε να πουλήσουμε στο δρόμο στο Βελιγράδι ή αλλού.

■ **Τι σας διαφοροποιεί από τον υπόλογο Τύπο της Σλοβενίας, π.χ. από την ημερήσια εφημερίδα DELO;**

— Είμαστε ανεξάρτητο περιοδικό. Η DELO είναι επίσημη εφημερίδα. Αλλά τον τελευταίο χρόνο η DELO έχει εξελιχθεί σε πολύ καλή, πολύ ανοιχτή εφημερίδα. Μπορούμε να δημοσιεύσουμε εκεί οτιδήποτε θέλουμε να δει το φως της δημοσιότητας αμέσως.

■ **Πότε άρχισε το άνοιγμα αυτό στο σλοβένικο Τύπο;**

— Άρχισε το 1984, αλλά ιδιαίτερα τελευταία, μετά το Σεπτέμβριο

του 1987 μπορούμε να γράψουμε στη Μλαντίνα ό,τι θέλουμε.

■ **Τι έγινε το Σεπτέμβριο;**

— Τον Αύγουστο κατασχέθηκε το τεύχος που κατήγγειλε την υπόθεση Αγκροκομέρτς και το Σεπτέμβριο ο εισαγγελέας έχασε την υπόθεση στο Ανώτατο Δικαστήριο.

■ **Ποια είναι η γνώμη σας για την υπόθεση Γιάνσα;**

— Πρόκειται για πολιτική πίεση. Είναι ένας πολιτικός αγώνας μεταξύ συντηρητικών και δημοκρατών. Νομίζω ότι τώρα αποδεικνύεται ότι οι φήμες περί πραξικοπήματος ήταν αλήθεια, ότι ήθελαν πράγματι να χρησιμοποιήσουν το στρατό να συλλάβει πολίτες.

■ **Αποδεικνύεται από τα έγγραφα που είχατε στην κατοχή σας ή από τη στάση του στρατού τώρα;**

— Είχαμε αυτό το στενογραφημένο έγγραφο του ΚΚ Γιουγκοσλαβίας, στο οποίο ο Πρόεδρος του ΚΚ Σλοβενίας διαμαρτυρήθηκε κατά των σχεδίων αυτών. Θέλαμε να δημοσιεύσουμε το έγγραφο, αλλά μας απείλησαν ότι θα κατάρχουν το τεύχος και τότε αποσύραμε το άρθρο. Έπειτα ζητήσαμε από τη Συνέλευση της Σλοβενίας να δημοσιεύσουμε το άρθρο, γιατί δεν νομίζουμε ότι ένα κομματικό έγγραφο είναι απόρρητο. Την περασμένη εβδομάδα υποβάλαμε το ίδιο αίτημα στη Συνδιάσκεψη του ΚΚ στο Βελιγράδι, αλλά δεν έγινε δεκτό. Πριν από μερικές εβδομά-

Ο Ρόμπερτ Μπότερι, αρχισυντάκτης του περιοδικού Μλαντίνα μιλάει στον Σχολιαστή.

δες βεβαιωθήκαμε ότι η αστυνομία παρακολουθεί τα τηλέφωνα μας. Επίσης είμαστε απόλυτα βέβαιοι ότι το έγγραφο που βρέθηκε στα γραφεία μας τοποθετήθηκε εκεί από την αστυνομία, γιατί μετά από τη σύλληψη του Γιάνσα κάναμε γενική εκκαθάριση στα γραφεία μας και στα σπίτια μας και δεν υπήρχε τίποτα.

■ **Τι ήταν το έγγραφο αυτό;**

— Είναι στρατιωτικό απόρρητο, αλλά μας το διαβάσανε και εκείνο που μπορώ να σας πω είναι ότι δεν κατάλαβα τίποτα, ούτε πώς το έγγραφο βρέθηκε εκεί, ούτε τι ενδιαφέρον μπορεί να παρουσιάσει.

Κατά τη γνώμη μας η υπόθεση Γιάνσα είναι πολύ σημαντική, είναι μια δοκιμή. Αν αποτύχουμε στη δοκιμή αυτή, θα πάμε χρόνια πίσω. Αν κερδίσουμε, μπορούμε ίσως να δούμε ένα οικονομικό θαύμα στη Γιουγκοσλαβία. Δεν μπορούμε να αξιοποιήσουμε την «ενέργειά» μας τώρα, γιατί το σύστημα μας την εγκλωβίζει. Πρέπει να ανοίξουμε το δρόμο στην ιδιωτική πρωτοβουλία.

■ **Ποια είναι η σχέση μεταξύ του περιοδικού σας και του ΚΚ;**

— Βλέπουμε το ΚΚ μόνο σαν ένα τμήμα και μάλιστα μια μειοψηφία της κοινωνίας. Η επίδραση της Μλαντίνα είναι πολύ μεγαλύτερη από εκείνη του ΚΚ. Κανένας δεν πίστεψε το ΚΚ όταν έλεγε ότι τα περί πραξικοπήματος ήταν μόνο φήμες. Και νομίζουμε ότι πραγματικά είναι μια μειοψηφία μόνο, όταν στα χαρτιά έχουν 100.000 μέλη, ενώ η Μλαντίνα διαβάζεται κάθε εβδομάδα από 200.000 άτομα. Στο Βελιγράδι κλαίνονται γιατί το ΚΚ Σλοβενίας δεν είναι πια η κυρίαρχη δύναμη στην κοινωνία, αλλά εμείς λέμε ευτυχώς! Εμείς ζητήσαμε να καταργηθεί από το Σύν-

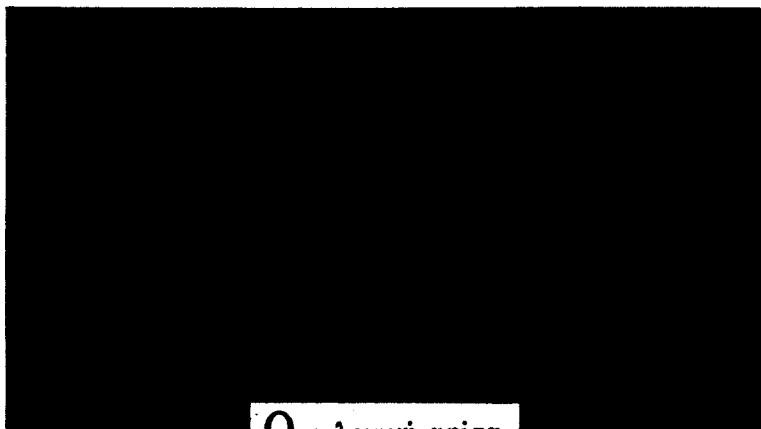
ταγμα το άρθρο σύμφωνα με το οποίο το ΚΚ έχει τον κύριο πολιτικό και ιδεολογικό ρόλο.

■ **Πώς βλέπετε τις προτάσεις του Μίλαν Κούκαν και της Σόνια Λοκάρ στο τελευταίο συνέδριο;**

— Εντάξει, είναι πολύ φιλελεύθεροι και εκτιμούμε τις προσπάθειές τους. Αλλά δεν φτάνει. Νομίζουμε ότι δεν φτάνει να υπάρχει κάποια διαφοροποίηση μέσα στις γραμμές του κόμματος, είναι καιρός να δείξει το ΚΚ Σλοβενίας ότι είναι υπόλογο απέναντι στη βάση, στο λαό και όχι στο Βελιγράδι. Μιλάνε για μεταρρυθμίσεις, αλλά δεν κάνουν τίποτ' άλλο παρά να κλέβουν τις ιδέες της Μλαντίνα και του εναλλακτικού κινήματος. Υποστηρίζω τώρα αυτά που λέγαμε εμείς πριν από μερικά χρόνια. Κρατάνε μια μεσοβέζικη στάση, και αποφεύγουν την απευθείας σύγκρουση. Το θέμα της μειοψηφίας και πλειοψηφίας που θέτει η Σόνια Λοκάρ είναι το θέμα του πολιτικού συστήματος στη Γιουγκοσλαβία, αλλά πρέπει να το θέσουν απευθείας και όχι να κρύβονται πίσω από τα δάχτυλά τους.

■ **Οι αντίπαλοί σας σας κατηγορούν ότι έχετε ξεκινήσει έναν «ειδικό πόλεμο» κατά της Γιουγκοσλαβίας και ότι προσπαθείτε να αποσυνθέσετε την ενότητα της χώρας που εξασφαλίζεται από το στρατό. Ποια είναι η απάντησή σας;**

— Στη Σλοβενία λέμε ότι δεν καταλαβαίνουμε τι σημαίνει «ειδικός πόλεμος». Δεν είναι μαρξιστική έννοια. Ο μαρξισμός λέει ότι η οικονομική βάση μπορεί να αλλάξει το πολιτικό σύστημα και όχι οι ξένες μυστικές υπηρεσίες. Όσον αφορά το δεύτερο, λέμε «αλίμενο στη χώρα που έχει μόνο το στρατό να την ενώσει!»

Οικολογική αφίσα.

Γιάνετς Γιάνσα.

«Πρέπει να μάθει ο κόσμος τι γίνεται στη Σλοβενία»

Συνέντευξη με τον Μάρκο Χρεν, εκπρόσωπο του ειρηνιστικού κινήματος και του κινήματος των ανταρρυσικών συνείδησης. Γνήσιος οπαδός της μη βίαιης πάλης, παίρνει ενεργό μέρος στα κινήματα αυτά. Από τα έγγραφα που κατασχέθηκαν στο γραφείο του Γιάνσα δυο ήταν δικά του άρθρα. Θανατακός διεθνιστής, μιλάει άπταιστα αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά και είναι δικτυωμένος σε Ανατολή και Δύση. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει και το γεγονός ότι οργάνωσε φέτος μια καμπάνια για το δικό μας ανταρρυσικό συνείδησης Μιχάλη Μαραγκάκη.

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ: Ποια είναι η σχέση μεταξύ της υπόθεσης Γιάνσα και του ειρηνιστικού κινήματος;

Μ. ΧΡΕΝ: Ο Γιάνσα ήταν από τους πρώτους που άρχισε να μιλάει για τον εκδημοκρατισμό του στρατού, στις αρχές της δεκαετίας του '80, τον ίδιο καιρό που δημιουργήθηκαν τα εναλλακτικά κινήματα. Στη Σλοβενία υπάρχει μια έντονη δημοκρατική παράδοση και η κοινωνία είναι λιγότερο στρατιωτικοποιημένη. Επίσης είμαστε πιο κοντά στην «ενέργεια» της Κεντρικής Ευρώπης και δεχτήκαμε την επίδραση των ειρηνιστικών, αντιπυρηνικών και οικολογικών κινήματων. Τότε αρχίσαμε να ασκούμε κριτική στο στρατό· μέχρι τότε το θέμα ήταν ταμπού. Ο στρατός είχε μια θετική εικόνα στην κοινωνία μας, γιατί ήταν απελευθερωτικός στρατός και μαζί με το ΚΚ δημιούργησαν το λεγόμενο αυτοδιαχειριζόμενο σοσιαλιστικό καθεστώς. Γι' αυτό κανένας δεν αμφισβήτησε τη στρατιωτικοποίηση

της κοινωνίας. Με το καθαρό μυαλό του Γιάνσα και άλλων ατόμων στο ειρηνιστικό κίνημα αρχίσαμε να θίγουμε ορισμένες σοβαρές αντιφάσεις.

Αρχίσαμε να μιλάμε για το θέμα της αντίρρησης συνείδησης. Οι αντίρρησιες συνείδησης κλείνονται στη φυλακή για περισσότερο από 5 χρόνια, και συνήθως μένουν φυλακισμένοι για 7, 8, 9 χρόνια χωρίς να υπάρχει λόγος για τέτοια σοβαρή ποινή. Ένα άλλο θέμα που θίξαμε ήταν η στρατιωτικοποίηση της κοινωνίας. Από τη μια μεριά έχουμε τη στρατιωτικοποίηση της πολιτικής ζωής. Και από την άλλη την πολιτικοποίηση της στρατιωτικής ζωής και τα δύο θέματα αυτά συνδέονται σ' ένα θεσμό, στο ΚΚ. Τα περισσότερα μέλη της κυβέρνησης είναι ανώτεροι αξιωματικοί, ενώ όλοι οι υψηλόβαθμοι αξιωματικοί είναι μέλη του κόμματος. Έτσι έχουμε αυτή τη σύγχυση αρμοδιοτήτων, όπου δεν ξέρεις ποιος είναι υπεύθυνος

για τι. Η ίδια αντίφαση υπάρχει μέσα στο ίδιο το Σύνταγμα, που εγγυάται μεν την αυτονομία των Ομόσπονδων Δημοκρατιών, αλλά ο στρατός είναι οργανωμένος σε ομόσπονδιακή βάση και έτσι έχει τη δυνατότητα να παραβιάσει την αυτονομία αυτή, προσφεύγοντας στη στρατιωτική δικαιοδοσία.

Η κριτική του στρατού εντάθηκε στην αρχή του 1988 κυρίως με το θέμα της συμμετοχής της Γιουγκοσλαβίας στο διεθνές εμπόριο όπλων. Ένα δεύτερο θέμα ήταν η επίσκεψη του στρατηγού Μαμούλα στην Αιθιοπία και η υποστήριξη του στρατού της. Ένα τρίτο σημαντικό θέμα ήταν η πρόταση τροποποίησης του Συντάγματος, σύμφωνα με την οποία ο στρατός θα αποκτήσει περισσότερη κεντρική εξουσία στην υιοθέτηση και διαχείριση του στρατιωτικού προϋπολογισμού, ενώ τώρα ελέγχεται κάθε δυο χρόνια από την Ομοσπονδιακή Συνέλευση.

Τέλος, υπάρχει το σχέδιο να επιβληθεί ένας στρατιωτικός φόρος στο προσωπικό εισόδημα των εργαζομένων. Έτσι όλα αυτά τα θέματα κλιμακώθηκαν στην αρχή του έτους και όλα είχαν σαν κεντρικό στόχο το στρατό, ο οποίος επί 40 χρόνια ήταν υπεράνω πάσης υποψίας.

■ **Ποιες ήταν οι αντιδράσεις του κόσμου στα τελευταία γεγονότα, υπήρχαν διαδηλώσεις;**

— Με ανησυχεί η οργή του κόσμου. Δεν θέλω να κινητοποιηθεί ο κόσμος με βάση την οργή, αλλά με βάση τη συνείδησή του. Είναι πολύ εύκολο να κινητοποιήσει κανείς τον κόσμο με βάση την οργή,

αυτό κάνει και το κράτος μας, αναμοχλεύοντας τις εχθρότητες μεταξύ των εθνοτήτων. Προς το παρόν τα πράγματα πάνε καλά, ο κόσμος δρα συνειδητά, συζητάμε τα θέματα όσο πιο ψύχραιμα γίνεται. Υπάρχουν πολλοί που θέλουν διαδηλώσεις αμέσως τώρα, ο κόσμος είναι έτοιμος, γιατί οι μισθοί μειώνονται και έχουμε 15% πληθωρισμό. Αλλά αυτός είναι ο εύκολος δρόμος. Ίσως και να κερδίσουμε έτσι, αλλά θα κερδίσουμε με βάση την οργή, όχι με βάση την αγάπη. Η μόνη πραγματική πρόοδος είναι η αγάπη, η ανοχή, η δεκτικότητα.

■ **Αλλά κάποτε έρχεται ένα σημείο ρήξης...**

— Το ξέρω. Και δεν λέω ότι δεν θα το κάνουμε, τελικά. Αλλά πρώτα θα κάνουμε το παν για να εξαντλήσουμε όλα τα νόμιμα μέσα, να μάθουμε τον κόσμο να κάνει συνειδητά ό,τι κάνει.

■ **Ποια είναι, λοιπόν, η υποστήριξη που χρειάζεστε τώρα;**

— Θέλουμε αγάπη, πολλή αγάπη. Το πιο σημαντικό είναι η ενημέρωση, η διεθνής κοινή γνώμη. Ό,τι γίνεται εδώ ή οπουδήποτε αλλού έχει επιπτώσεις σε κάθε χώρα του κόσμου. Εμείς κάνουμε πειράματα για άλλους, και άλλοι κάνουν για μας. Σ' αυτή την κοινωνία της πληροφορικής τα πάντα εξελίσσονται κάτω από τα μάτια του παγκόσμιου πληθυσμού. Σ' αυτό στηριζόμαστε, στην υποστήριξη όλων των συνειδητών ανθρώπων ανά την υφήλιο. Αυτοί είναι η μόνη δύναμη που μπορεί να βγάλει τους φίλους μας από τη φυλακή και να μας κρατήσει και μας έσω από τη φυλακή.

«Η κεντρική εξουσία μπλοκάρει»

Συνέντευξη με τον Μπογιάν Κόρσικα, μέλος της Συντακτικής Επιτροπής της μαρξιστικής έμπνευσης «Επιθεώρησης Επιστημονικής Κριτικής» (CASAPISZA KRITIKO ZNANOSTA), στην οποία συνεργαζόταν και ο Γιάνσα.

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ: Ποια είναι η βαθύτερη αιτία της σύλληψης των Γιάνσα και Τάζιτς;

Μπ. ΚΟΡΣΙΚΑ: Η Σλοβενία είναι η οικονομικά πιο αναπτυγμένη Δημοκρατία της χώρας. Η κριτική και τα προβλήματα ξεκινάνε πάντα από τη Σλοβενία. Οι άλλες Δημοκρατίες δεν βλέπουν με καλό μάτι αυτό, δηλαδή την ιδέα της δημοκρατίας και τις προτάσεις μας για μια αλλαγή της οικονομικής δομής ώστε να γίνει πιο αποτελεσματική. Συνέχεια δεχόμαστε τα πυρά από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης και από το Κ.Κ. Για να αλλάξει η οικονομική δομή, πολλοί εκπρόσωποι της ελίτ πρέπει να φύγουν, αυτοί όμως θέλουν να διατηρήσουν την εξουσία τους, επομένως δεν θέλουν αλλαγές. Δεν είναι πρόβλημα της δικιάς μας πολιτικής ελίτ, της δικιάς μας αστυνομίας, παρά πρόκειται για μια διαμάχη μεταξύ της παλιάς φρουράς σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο αφενός και του φιλελεύθερου τμήματος της πολιτικής ζωής τόσο στη Σλοβενία όσο και στη Γιουγκοσλαβία αφετέρου.

■ Ποιες ήταν οι προτάσεις του ΚΚ Σλοβενίας στο Συνέδριο του Βελιγραδίου;

— Προτάσεις υπάρχουν πολλές, όλοι έχουμε προγράμματα, αλλά στην πράξη δεν λειτουργούν, γιατί μπλοκάρονται από την κεντρική δομή, που δεν θέλει αλλαγές. Και ο ρόλος του στρατού είναι πολύ σημαντικός στη συνάρτηση αυτή, γιατί ενσαρκώνει τα συμφέροντα όλων των τομέων της κοινωνίας που δεν θέλουν αλλαγές. Ο στρατός είναι ο θεσμός ταμπού, υπεράνω πάσης υποψίας και πρώτα στη Σλοβενία ορισμένα άτομα, όπως ο Γιάνσα, άρχισαν να γράφουν άρθρα ασκώντας κριτική στη δομή του στρατού.

■ Ποια είναι η γνώμη σας για τις φήμες περί πραξικοπήματος;

— Νομίζω ότι είχαν προετοιμαστεί να επέμβουν όταν η κατάστα-

ση γίνει ανεξέλεγκτη γι' αυτούς. Και είναι πολύ εύκολο. Ο νόμος είναι πολύ ελαστικός, μπορείς να βάλεις φυλακή οποιονδήποτε για οτιδήποτε. Δεν υπάρχει ανεξάρτητος δικαστής, τουλάχιστον όσον αφορά τις πολιτικές υποθέσεις. Θέλουν να κλιμακώσουν την εξουσία τους και να δείξουν στους διανοούμενους και στο λαό της Σλοβενίας ότι αυτοί είναι το αφεντικό, ότι ακόμα και στη Σλοβενία ο στρατός είναι το αφεντικό.

■ Ποιες ήταν οι πρώτες αντιδράσεις μετά τη σύλληψη του Γιάνσα;

— Οργανώσαμε την άμυνά μας. Όλα τα περιοδικά, οι εφημερίδες, οι σύλλογοι, οι οργανώσεις της νεολαίας, ακόμα και οι οργανώσεις βάσης του ΚΚ υπογράψαμε ένα κείμενο λέγοντας ότι δεν συμφωνούμε με την κλιμάκωση της στρατιωτικής εξουσίας. Ότι δεν είναι πολύ πολιτισμένο να μπορεί ο στρατοδίκης σε καιρό ειρήνης να κλείσει στη στρατιωτική φυλακή έναν απλό πολίτη. Επίσης την περασμένη εβδομάδα δημιουργήσαμε μια επιτροπή υπεράσπισης των φυλακισμένων, οι οποίοι είναι εντελώς απομονωμένοι από τον έξω κόσμο, κανένας δεν μπορεί να μιλήσει μαζί τους. Δεν έχουν δικαίωμα να έχουν πολιτικό δικηγόρο. Πρότειναν στον Γιάνσα αν θέλει να έχει στρατιωτικό δικηγόρο. Αρνήθηκε και δήλωσε ότι θα υπερασπίσει μόνος του τον εαυτό του.

■ Υπήρξαν διαδηλώσεις;

— Το θέμα είναι κάθε μέρα στην πρώτη σελίδα των εφημερίδων. Προς το παρόν δεν υπάρχουν διαδηλώσεις γιατί η επιτροπή υπεράσπισης δήλωσε ότι θα εξαντλήσει πρώτα όλα τα άλλα νόμιμα μέσα.

■ Υπήρξαν άλλες τέτοιες συλλήψεις στο παρελθόν;

— Η τελευταία σύλληψη εκ μέρους των στρατιωτικών αρχών έγινε το 1947.

Στέκι σε δρόμο της Λιουμπλιάνα όπου πουλάνε τη Μλαντίνα και μαζεύουν υπογραφές.

Μια ανοιχτή συνεδρίαση

■ Η δυσaréσκεια με τη διατακτική στάση του ΚΚ Σλοβενίας είναι ιδιαίτερα έντονη στις οργανώσεις βάσης του κόμματος και αυξήθηκε ιδιαίτερα με τη χλιαρή στάση που υιοθέτησε το κόμμα στην υπόθεση Γιάνσα. Παραβρέθηκα σε μια ανοιχτή συνεδρίαση μιας επιτροπής βάσης του κόμματος για μέλη και μη μέλη. Συμμετείχαν περίπου 50 άτομα, ηλικίας μεταξύ 25 και 40 χρονών και η δημοκρατική διαδικασία της συζήτησης ήταν ιδιαίτερα εντυπωσιακή. Δεν υπήρχε καν προεδρείο και σηκώθηκαν σχεδόν όλοι να υποστηρίξουν με θάρρος, με συντροφικότητα και με πολύ χιούμορ τις απόψεις τους. Όπως μου δήλωσε ένας από τους ομιλητές, ο οποίος αποχώρησε εκείνο το βράδυ από το κόμμα, πρόκειται για μια τάση μέσα στο κόμμα που δημιουργήθηκε πριν από ένα μήνα και που υποστηρίζει πιο ενεργητικά από την ηγεσία του κόμματος την τάση για εκδημοκρατισμό του κόμμα-

τος και για πλουραλισμό. Αντίθετα με τη Σόνια Λοκάρ που υποστηρίζει τον εκδημοκρατισμό στο επίπεδο των μαζικών οργανώσεων του κόμματος, θέλουν να ενώσουν όλους τους τομείς της κοινωνίας στον αγώνα για τη δημοκρατία και το σοσιαλισμό. Και αυτό είναι πράγματι το θέμα κλειδί στη Γιουγκοσλαβία.

Η υπόθεση Γιάνσα δεν συγκλόνησε μόνο τη Σλοβενία, αλλά ολόκληρη τη Γιουγκοσλαβία. Εάν οι πρωτοπόροι Σλοβένοι καταφέρουν μ' αυτόν το συνειδητό και δημοκρατικό τρόπο που τους χαρακτηρίζει να συνενώσουν όλα τα δυσανεστήσιμα ρεύματα της κοινωνίας, όχι μόνο στη Σλοβενία, αλλά και στις άλλες Δημοκρατίες, ενωματούνοντας και τους εργάτες και τους αγρότες στον αγώνα, τότε η Γιουγκοσλαβία θα βρεθεί σύντομα στα πρόθυρα μιας επαναστατικής κρίσης.

Riki Van Boeckhout

Προανάκρουσμα και όχι επίλογος

■ Μπορεί να υπάρχουν πολλές εκτιμήσεις για το 4ο Συνέδριο της ΚΝΕ, όμως όλοι συμφωνούν πως δεν περνά στην ιστορία σαν μια τοπική, ανιαρή ή αδιάφορη διαδικασία επικύρωσης των κομματικών κατευθύνσεων και χειροκρότησης της «χαρισματικής» ηγεσίας. Φαίνεται πως επεφύλαξε εκπλήξεις όχι μόνο στους απ' έξω, αλλά πιθανότατα και στην ηγεσία της ΚΝΕ και του ΚΚΕ. (Μήπως δεν είναι κι αυτό ένα σημάδι του καιρού μας που αντανάκλα τη γενικότερη αντίσταση της νεολαίας;).

Τα όσα διαδραματίστηκαν μας δίνουν το δικαίωμα να θεωρήσουμε πως πρόκειται για την πιο έντονη αντιπαράθεση στο χώρο του ΚΚΕ ύστερα από τη μεταπολίτευση, που μάλιστα δεν έγινε στα πλαίσια — όπως ως τώρα — των ηγετικών κύκλων, αλλά στο πιο ευρύ αντιπροσωπευτικό σώμα, το Συνέδριο.

Χαρακτηριστική εκδήλωση είναι τα όσα έγιναν στην ψηφοφορία για την εκλογή του νέου Κεντρικού Συμβουλίου. Το ΠΓ του ΚΚΕ επέμενε να πείσει τους συνέδρους ότι για λόγους ανανέωσης έπρεπε να περάσουν στο Κόμμα 25άρηδες «αριστεροί» και να εκλεγούν ως ανανεωτές «Γκορμπατσόφικοί» οι 35άρηδες Κλείτσας και Δραβαλιάρης, πρωτοπαλίκαρα του κ. Τσολάκη ο πρώτος, και του κ. Γόντικα ο δεύτερος. Όμως οι σύνεδροι δεν πείστηκαν.

Μάλλον εξαγριώθηκαν και κήρυξαν ανταρσία. Αποτέλεσμα ήταν να μην ψηφιστούν οι προτάσεις του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΕ και μάλιστα με συντριπτικές πλειοψηφίες που έφταναν τους 500 συνέδρους (σε σύνολο 700). Ταυτόχρονα εκλέγονταν άλλοι από τη βάση. Πολύ ανορθόδοξα πράγματα για τη χώρα του ορθόδοξου κομμουνισμού!

Είναι πολύ δύσκολο να πιστέψουμε ότι οι πάνω όροφοι του Περισσού θα δώσουν συχωροχάρτι στους «αντάρτες» — όσο κι αν ο κ. Φλωράκης, που δεν μπορεί να αμφισβητήσει κανείς την πολιτική του νηφαλιότητα, φρόντισε να κρατήσει ανοιχτούς τους διαδρόμους επικοινωνίας με την ΚΝΕ, κάνοντας επιδεικτική εμφάνιση στο Πεδίο του Άρεως, στην πανηγυρική εκδήλωση για το 4ο συνέδριο, δίπλα στον κ. Γράβα.

Δεν τέλειωσε λοιπόν το 4ο Συνέδριο της ΚΝΕ, παίχτηκαν μόνο οι πρώτες πράξεις. Οι υπόλοιπες πράξεις του έργου θα παιχτούν πίσω από κλειστές πόρτες και σε θιάσους με λίγα πρόσωπα. Όπου οι εσωκομματι-

κές ισορροπίες, οι συμβιβασμοί και οι συσχετισμοί της διαδοχής του Γενικού Γραμματέα θα παίξουν το ρόλο του πρωταγωνιστή. Μάλλον θα πρόκειται για θέατρο σκιών.

Το περιεχόμενο της διαμάχης

Τα ξίφη είχαν διασταυρωθεί ήδη στο δημόσιο διάλογο. Το ίδιο το Συνέδριο πρωτοτύπησε και στη συζήτηση. Μια ζωηρή αντιπαράθεση — πέρα από τα καθιερωμένα όπου επικρατεί μια επιφανειακή ομοφωνία νεκροταφείου για τα καίρια ιδεολογικά και πολιτικά ζητήματα — έφερε στην επιφάνεια βαθύτερες αντιθέσεις που χαρακτηρίζουν όλο το ΚΚΕ.

Πιο συγκεκριμένα. Το κεντρικό σύνθημα της «αριστερής» πλειοψηφίας για το «ενιαίο μέτωπο» συνάντησε την αντίθεση της μειοψηφίας που υποστήριζε ότι παρακάμπτεται, αν δεν ανατρέπεται, η γραμμή της

«συμπαρατάξης της αριστεράς» που έχει το κόμμα. Ομιλητές που απηχούσαν τις απόψεις της αναζητούσαν το παυσωτήριο μέσο για την επικοινωνία με τη νεολαία, στα σχέδια για τη μόρφωση του κ. Φαράκου ή στην εκπόνηση αναπτυξιακών προγραμμάτων σπουδών για κάθε λύκειο, ΤΕΙ ή ΑΕΙ, ή ακόμα στις «εποικοδομητικές» συναντήσεις της ηγεσίας του κόμματος με πρυτάνεις, νομάρχες κλπ.

Πίσω απ' αυτές τις διαμάχες βρίσκονται πολύ σοβαρότερα διλήμματα, που ίσως ελάχιστα υποψιάζονται οι καθοδηγητές της ΚΝΕ: Υποταγή των πάντων στο πολιτικό παιχνίδι υπό την επήρεια του «συνδρόμου της Γαλλίας» ή πολιτική με αναφορά στα μαζικά κινήματα;

Συμπαρατάξη για μια «αριστερή αντιπολίτευση» στα πλαίσια του αστισμού και της «εθνικής» συνδιαχείρισης της κρίσης ή για μια νέα «αριστερά του εργατικού κινήματος» με στόχο την ανατροπή του νεοσυντηρητικού ρεβανσισμού;

Σ' αυτά τα διλήμματα ούτε οι «αριστεροί» της ΚΝΕ, ούτε οι αντίστοιχες τάσεις του ΚΚΕ, δίνουν σαφείς απαντήσεις. Δεν μπορούν ή δεν τολμούν; Πιθανότατα και τα δύο.

Η προσφορά του Συνεδρίου της ΚΝΕ σταματά στο ότι σοβαρά ζητήματα τέθηκαν προς συζήτηση, αν και περισσότερο παρορμητικά και συναισθηματικά. Τέτοια ζητήματα, όπως η αλαλούμ πολιτική του ΚΚΕ απέναντι στο ΠΑΣΟΚ και το ενδεχόμενο συμμετοχής σε συναινετικές κυβερνητικές λύσεις, οι βολές κατά της στροφής του ΚΚΕ στην ΕΟΚ και το 1992, κριτικές για τον υπερσυγκεντρωτισμό, την απολιτικότητα και την έλλειψη δημοκρατίας στην ΚΝΕ και το ΚΚΕ (σύνεδρος έκανε πικρόχολο σχόλιο, λέγοντας πως κι ο ίδιος ο Γκορμπατσόφ, αν είχε την ατυχία να είναι μέλος του ΚΚΕ, δύσκολα θα γλίτωνε από τη λαιμητόμο του κ. Τσολάκη).

Ανανέωση χωρίς πολιτική

Ζωηρές συζητήσεις έγιναν γύρω από τον ίδιο το χαρακτήρα της ΚΝΕ. Το ΠΓ του ΚΚΕ, ενοχλημένο από τις «ανησυχίες» της, προσπαθεί, εδώ και κάμποσο καιρό, να διατηρήσει το ρόλο της ΚΝΕ σαν πολιτικής νεολαίας μόνο στο όνομα και στο καθήκον της υπακοής σε κάθε εκλογικό θέλημα του ΚΚΕ και κατά τα άλλα να τη μετατρέψει σε «ανανεωμένη» πλατιά ομοσπονδία νεανικών κινημάτων, αθλητικών, εξωραϊστικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων. (Σύμφωνα με συνέδρους, στο ρόλο ενός «μεγάλου καφενείου» ή ενός «έγκυρου ομίλου κοινωνικών λειτουργιών» για τα ναρκωτικά και το AIDS!!).

Ο ίδιος ο κ. Φλωράκης νουθετούσε την ΚΝΕ κατά της «πολιτικολογίας» στην ομιλία του στο συνέδριό της (από τη θέση του αυστηρού πατέρα και όχι του οργισμένου εισαγγελέα όπως προτιμούν οι ανυπόμονοι).

Σε τελευταία ανάλυση η μετατροπή της ΚΝΕ σε αθλητικοπολιτιστική οργάνωση ήταν η επιδίωξη που καλυπτόταν από συνθήματα του τύπου «η ΚΝΕ δεν είναι κόμμα νεολαίας» που εκτοξεύονταν από τους «κομματικούς». Όμως η πλειοψηφία του Συνεδρίου αρνήθηκε να υπογράψει την ληξιαρχική πράξη θανάτου της ΚΝΕ. Ανίκανη να πείσει με ιδεολογικά μέσα για την ανάγκη της «αποϊδεολογικοποίησης», η κομματική ηγεσία δοκίμασε το βαρύ πυροβολικό, τα οργανωτικά μέτρα.

Επιχείρησε να εκδιώξει από το Κεντρικό Συμβούλιο της ΚΝΕ τα πιο «ενοχλητικά» μέλη του (Βαλαβάνη, Τόλης, Παπασωτηρίου, Παπακωνσταντίνου, Παπαευθυμίου) και να επιβάλει μια νέα πλειοψηφία της κομματικής ευταξίας. Η επιχείρηση αυτή προκάλεσε την πρωτοφανή έκρηξη του συνεδρίου και τελικά τη

συντριπτική απόρριψη των προτάσεων του ΠΓ του ΚΚΕ.

Είναι δύσκολο να εξηγηθεί η εξτρεμιστική συμπεριφορά των ηγετών του ΚΚΕ. Πάθος, υπολογισμός, έλλειψη ψυχραιμίας;

Ίσως εδώ κάτι να 'χει σχέση με τον αγώνα δρόμου για τη διαδοχή του κ. Φλωράκη, όπου στήνονται πολλές συντροφικές παγίδες.

Συμμαχία του κ. Τσολάκη με τον Γκορμπατσόφ

Το τι θα ακολουθήσει είναι πολύ δύσκολο να το προβλέψουμε. Πάντως χαρακτηριστικό είναι ότι για πρώτη φορά εμφανίζεται τόσο ανοιχτά η συμμαχία του μηχανισμού του κ. Τσολάκη με τους πιο ακραιφνείς «ανανεωτές», «Γκορμπατσοφικούς» που παρεπιδημούν στους ηγετικούς κύκλους του ΚΚΕ. Δεν είναι σύμπτωση ότι την ώρα που ο κ. Τσολάκης επιμένει να διαλυθεί το Κ.Σ. της ΚΝΕ και να μετατραπεί σε επιτροπή νεολαίας κατά το πρότυπο ΠΑΣΟΚ, ο εκ των ακραιφνών «ανανεωτών» κ. Λαφαζάνης ενημερώνει διακριτικά σε σύσκεψη τους δημοσιογράφους ότι η ΚΝΕ έχει μετατραπεί σε συμμορία αριστερών ρένιτζερ και το ΠΓ σκέφτεται να την ανασυνγκροτήσει σε νέες οργανωτικές βάσεις.

Η ηγεσία του ΚΚΕ ωστόσο βρίσκεται ασφαλώς σ' ένα τεράστιο δίλημμα. Θα εξαπολύσει τον κ. Τσολάκη για να οργανώσει ένα πανελλαδικό οργανωτικό πογκρόμ, με βάση τις ονομαστικές καταστάσεις των συνέδρων; Κάτι τέτοιο θα σήμαινε ταυτόχρονα μια τεράστια κρίση στο πιο κινητικό μέρος του μηχανισμού του ΚΚΕ και της ΚΝΕ, και μάλιστα σε προεκλογική περίοδο (πού θα βρεθούν μετά οι άνθρωποι να κολλήσουν τις αφίσες;). Και ταυτόχρονα την αμαύρωση κάθε ιδέας ανανεωτικού, εκσυγχρονιστικού, Γκορμπατσοφικού προσώπου του ΚΚΕ.

Ή θα συγκρατηθεί υπολογίζοντας τις φθορές; Για πόσο όμως;

Σε μας είναι δύσκολο να πιστέψουμε ότι το σημερινό ΚΚΕ, διάδοχος και συνεχιστής των «καλύτερων παραδόσεων της Γ' Συνδιάσκεψης του 1950», μπορεί να ανοίξει τα παράθυρά του και να επιτρέψει τέτοιες καταστάσεις.

Έτσι κι αλλιώς όμως η καμπάνα χτυπά για όλους. Οι άνεμοι που φέρουν τις ανατροπές της σύγχρονης εποχής βρίσκονται σε απόσταση αναπνοής απ' το οικοδόμημα του ΚΚΕ. Όσο κι αν κλειδαμπάρωνει τις πόρτες και τα παράθυρα ο κ. Τσολάκης, τίποτα δεν μπορεί να εμποδίσει τη διεισδυσή τους, εκτός πια κι αν είναι να καταδικαστούν σε πολιτική ασφύξια όλοι όσοι θα 'χουν απομείνει σ' αυτές.

Χ. ΖΑΦΕΙΡΗΣ

Ανταρσία στα όρια της νομιμότητας

Όσοι περίμεναν το τέταρτο συνέδριο της ΚΝΕ για να επαληθεύσουν την «αναπότρεπτη ρήξη» που προεξοφλούσαν, σίγουρα θα απογοητεύτηκαν. Η νεολαία του ΚΚΕ αναβαπτίσθηκε για μια ακόμη φορά στην εμπιστοσύνη των συνέδρων και «σφυρηλάτησε» — όπως συνηθίζεται σε τέτοιες περιπτώσεις — «την αγωνιστική ενότητα που εγγυάται τη δράση της».

Ωστόσο, θα ήταν άδικο να θεωρηθεί πως το συνέδριο της οργάνωσης λειτούργησε σαν μια ακόμη τυπική κομματική υποχρέωση. Αυτά που διαδραματίστηκαν στον Περιοσό μπορεί να μη δημιουργήσαν την ανοικτή οργανωτική κρίση, έθεσαν όμως ζητήματα που πριν λίγο καιρό θα δικαιολογούσαν τις εξυγιαντικές αποπομπές των παραστρατημένων συντρόφων. Γιατί, πέρα από την επέμβαση του κ. Φλωράκη ή τη «σφαγή» των διαφωνούντων στελεχών που σκανδάλισε τον Τύπο, εκείνο που χαρακτήρισε κυρίως τις διαδικασίες ήταν η επικύρωση των τάσεων αμφισβήτησης, οι οποίες αρχίζουν πια να παίρνουν ενοχλητικές διαστάσεις για το Πολιτικό Γραφείο του κόμματος.

Βέβαια, δεν είναι η πρώτη φορά που μέσα στις τάξεις της ΚΝΕ κάποιοι δυσφορούν γύρω στην πολιτική γραμμή που επιβάλλει στην οργάνωση η κομματική καθοδήγηση. Το ενδιαφέρον όμως σ' αυτή την περίπτωση είναι ότι οι διαφωνούντες, μια και δεν στάθηκε δυνατόν να κοπούν στις προσυνεδριακές εξετάσεις όπως συνέβαινε άλλοτε, μπόρεσαν όχι μόνο να εκφράσουν στο συνέδριο τις απόψεις τους, αλλά και να εξασφαλίσουν μια υπολογίσιμη εκπροσώπηση. Άλλωστε, εδώ και αρκετό καιρό, η παρουσία διαφόρων που δεν έδειχναν διατεθειμένοι να αρκεστούν στον τιμητικό τίτλο του συνέδρου ήταν αναμενόμενη. Τα κείμενα διαλόγου που δημοσίευσε ο «Οδηγητής» πολλές φορές ξένιζαν τόσο για τις θέσεις που διατύπωναν όσο και για τον τόνο που ήταν γραμμένα. Η κατάσταση απλώς επιδεινώθηκε με την αποκάλυψη επέμβασης του κόμματος στην Παναθηναϊκή Συνδιάσκεψη της ΚΝΕ, όπου το μέλος του Πολιτικού Γραφείου Αλέκα Παπαρήγα θεωρήσε χρήσιμο, αντί να απαντήσει στις «από τ' αριστερά» τοποθετήσεις, να καταγγείλει τους υπευθύνους των οργανώσεων της Αθήνας, επειδή... αφήνουν και δημιουργούνται τέτοια φαινόμενα!

Τα παραβλήματα, όμως, δεν ήταν μόνο προσυνεδριακά. Εκτός από τον «άκοιμφο» — όπως χαρακτηρί-

στηκε — χειρισμό της κ. Παπαρήγα, ο οποίος βοήθησε ώστε να εκλεγούν τα περισσότερα «φαινόμενα» της συνδιάσκεψης, η στάση που κράτησε στο συνέδριο ο υπεύθυνος για την καθοδήγηση της οργάνωσης κ. Γόντικας πολλαπλασίασε τις τριβές και μπλόκαρε σε πολλές περιπτώσεις τις διαδικασίες. Άνθρωπος με την κλασική αντίληψη του μηχανισμού, πονάει κεφάλι-κόβει κεφάλι, ο καθοδηγητής της ΚΝΕ κατάφερε όχι μόνο να στρέψει εναντίον του μια σημαντική μερίδα συνέδρων, αλλά να χρεωθεί και όλα όσα συνέβησαν στην ανάδειξη του νέου Κεντρικού Συμβουλίου της οργάνωσης (βλέπε το κείμενο του Χ. Ζαφείρη).

Αν και διάφοροι επέμεναν ότι τα εκλογικά επεισόδια που σημειώθηκαν στον Περιοσό επισημαίνουν την άνοδο των μετοχών του κ. Ανδρουλάκη, το συνέδριο της ΚΝΕ απέδειξε ότι είναι παρακινδυνευμένο να αντιστοιχεί κανείς απόλυτα τις τάσεις που διαμορφώνονται στη νεολαία με αυτές που υπάρχουν στην Κεντρική Επιτροπή του Κόμματος. Γιατί μπορεί ο κ. Φαράκος ή ο κ. Ανδρουλάκης να διαθέτουν τους ανθρώπους τους μέσα στην ΚΝΕ, είναι όμως εξαιρετικά αμφίβολο αν οι τάσεις αμφισβήτησης που δημιουργούνται μπορούν να εξαργυρωθούν στην κούρσα διαδοχής που έχει δρομολογηθεί στο ΚΚΕ.

Άλλωστε, η αποδοκιμασία αρκετών συνέδρων δεν εκφράστηκε μόνο στο πρόσωπο διάφορων τοποτηρητών του κόμματος. Στράφηκε και εναντίον των «ανδρουλασικών», οι οποίοι, αν και προσυνεδριακά συμπορεύτηκαν με τους υπόλοιπους διαφωνούντες, εξέφρασαν στο συνέδριο τις πιο συντηρητικές κομματικές αντιλήψεις, υλοποιώντας προφανώς τους συμβιβασμούς που αποφασίστηκαν στα ανώτατα κομματικά κλιμάκια.

Θα ήταν όμως επίσης λάθος να θεωρηθεί ότι αυτή η (νέα πράγματι) κατάσταση εγκυμονεί το ριζικό επανπροσδιορισμό του χαρακτήρα της οργάνωσης ή ότι πριμοδοτεί τάσεις αυτονομίας της νεολαίας. Αν και στο νέο Κεντρικό Συμβούλιο εξελέγησαν αρκετοί διαφωνούντες, η ισορροπία δεν φαίνεται να διαταράχτηκε, αφού πολλοί από τους ηγέτες των ενοχλητικών «πέρασαν» για μετεκπαίδευση και αμφρονομισμό στο κόμμα. Αυτοί που σήμερα εκφράζουν αυτούσια την κομματική γραμμή μέσα στην ΚΝΕ μπορεί να είναι μειοψηφία, αλλά και οι αντίπαλοί τους έχουν περιορισμένα περιθώρια κινήσεων — ο δρόμος των καθοδη-

γητικών οργάνων που έχουν επιλέξει για να καταθέτουν τις αντιρρήσεις τους, ενώ τους εξασφαλίζει τον έλεγχο κάποιων οργανώσεων, δεν τους επιτρέπει να αντιστρέψουν το παραδοσιακό κλίμα που υπάρχει στη βάση.

Έτσι, λοιπόν, η ενότητα της ΚΝΕ όχι μόνο δεν διακυβεύεται, αλλά αντίθετα αποτελεί την ασφαλιστική κλειδα που κατοχυρώνει τις παρεμβάσεις όλων των τάσεων. Είναι χαρακτηριστικό ότι η κεντρική πολιτική γραμμή της οργάνωσης γίνεται ανεπιφύλακτα αποδεκτή απ' όλες σχεδόν τις πλευρές. Όπως φάνηκε και στο συνέδριο, εκτός από μια ολιγομελή αντιγκορμπατσοφική ομάδα που επιδιώκει την καθαρότητα της ΚΝΕ και νοσταλγεί τον παλιό καλό καιρό, τόσο οι νομιμόφρονες όσο και οι διαφωνούντες αποδέχονται το «ενιαίο μέτωπο πάλης», άσχετα αν ο καθένας το μεταφράζει με τον τρόπο που θεωρεί πιο πρόσφορο: Οι άνθρωποι του μηχανισμού το θεωρούν σαν ένα φραστικό εύρημα που εξειδικεύει τη «Συμπαρατάξη» στη νεολαία, οι οπαδοί του κ. Ανδρουλάκη πιστεύουν πως υποδεικνύει απλώς την ανάγκη συνεργασίας ανάμεσα στις κομματικές νεολαίες, οι «αριστεροί» φιλοδοξούν ότι μπορούν να εκφράσουν μ' αυτό ένα ριζοσπαστικό αντικυβερνητικό μέτωπο και μια ενότητα της νεολαίας στη βάση.

Παρ' όλα αυτά, στην Κεντρική Επιτροπή του κόμματος δεν κοιμούνται ήσυχoi. Το ζήτημα της αμφισβήτησης του κομματικού αλάθτου, που για πρώτη φορά εμφανίστηκε σε τέτοια κλίμακα και η ουσιαστική αδυναμία του κ. Γόντικα να καθοδηγήσει την οργάνωση, επιβάλλουν την ανάγκη λήψης κάποιων άμεσων μέτρων. Όσο κι αν η επανεκλογή του Γιώργου Γράβα εγγυάται την ελεγχόμενη αμφισβήτηση, μια και ο γραμματέας της ΚΝΕ έχει την προνοητικότητα να διατηρεί τις σχέσεις του με το μηχανισμό και ταυτόχρονα να μην αποκλείει το διάλογο, ο ηγετικός πυρήνας του κόμματος φοβάται μήπως οι κραδασμοί της κορυφής δημιουργήσουν επικίνδυνα ρήγματα στη βάση. Το Πολιτικό Γραφείο του ΚΚΕ ξέρει πολύ καλά ότι οι αποφάσεις του τέταρτου συνεδρίου δεν εισάγουν καινά δαμόνια. Ξέρει όμως, επίσης, ότι αρκετοί συνέδροι θα μεταφέρουν στις οργανώσεις τους την εμπειρία που αποκόμισαν, τηρώντας πιθανά το γράμμα αλλά όχι και το πνεύμα του ντοκουμέντου που πήραν μαζί τους.

Χρήστος ΜΑΧΑΙΡΑΣ

Το Νταβός και η μη αντιπολίτευση

Χωρίς εντυπωσιακές εξελίξεις έληξε η επίσκεψη του Τούρκου πρωθυπουργού Τουγκούτ Οζάλ στην Αθήνα. Το μοναδικό αξιοσημείωτο γεγονός φαίνεται να είναι η επαναστατική και από τις δύο πλευρές της πολιτικής βούλησης να συνεχιστεί με κάθε τρόπο η πορεία «μη πολέμου» που εγκαινίασαν οι συναντήσεις των δύο πρωθυπουργών στο Νταβός και στις Βρυξέλλες.

Και αυτή η εμμονή έχει τη σημασία της: το Νταβός είναι μονόδρομος αυτή τη στιγμή για τις κυρίαρχες κοινωνικές δυνάμεις της Ελλάδας και της Τουρκίας, καθώς η ενδεχόμενη παλινδρόμηση στην προηγούμενη εποχή της λανθάνουσας και ανεξέλεγκτης έντασης αντιβαίνει στα μεσοπρόθεσμα σχέδια και των δύο πλευρών. Ο ελληνο-τουρκικός συμβιβασμός, δηλαδή με άλλα λόγια η συνέχιση του ανταγωνισμού με άλλα μέσα, περισσότερο «ειρηνικά» και ελεγχόμενα, —γιατί μόνο

αυτό είναι το νόημα της αμοιβαίας προσέγγισής τους— αποτελεί διακηρυγμένη στρατηγική επιλογή των δύο πλευρών.

Ταυτόχρονα, αρχίζει να διαφαίνεται το καταληκτικό περιεχόμενο του αναπόφευκτου συμβιβασμού: συνολική συμφωνία-πακέτο που περιλαμβάνει όλα τα ανοικτά θέματα στα δύο κύρια μέτωπα του ανταγωνισμού (Αιγαίο και Κύπρος) με ένα συμβιβασμό ζημιών και κερδών, που στο γενικό ισολογισμό αφήνει κερδισμένο στα σημεία τον ελληνικό καπιταλισμό(*).

Μόνο που οι γενικές στοχεύσεις που προαναφέραμε, δεν έχουν βρει τις κατάλληλες φόρμουλες τακτικής που να τις υλοποιούν χωρίς δυσβάστακτο πολιτικό κόστος για κάποιον από τους δύο εταίρους. Σ' αυτήν την αδυναμία κατάλληλης ρευστοποίησης του «πνεύματος του Νταβός» οφείλεται και η εμφανιζόμενη στασιμότητα στις σχέσεις των δύο χωρών.

Μήπως, όμως, ο ρόλος της Αριστεράς στη σημερινή δύσκολη συγκυρία επώασης του αναπόφευκτου ελληνο-τουρκικού συμβιβασμού των συμφερόντων τους είναι να κρίνει καχύποπτα την «ελληνική υποχωρητικότητα» ή να προσπαθεί να διορθώσει τις διαπραγματευτικές θέσεις του Α. Παπανδρέου; Δυστυχώς, σε μια θετική απάντηση στο ερώτημα συντελούν πολλοί παράγοντες. Η ένταση της ελληνο-τουρκικής κρίσης, ο σχεδόν μόνιμος χαρακτήρας της στη μεταπολεμική διαδρομή του ελληνικού κράτους, δεν επέτρεψε στην Αριστερά να επεξεργαστεί απόψεις και πρωτοβουλίες που να ξεφεύγουν από το πάνθεον του εθνικισμού.

«Νταβός» σημαίνει Κύπρος πουλημένη, ή ακόμη και «Αιγαίο πουλημένο», «Λήμνος πουλημένη», και γενικά ό,τι άλλο είναι εύκαιρο για εκποίηση. Και γιατί όλα αυτά; Γιατί το ελληνικό κράτος, σε μια περίοδο που οι πιο «σοβαρές» εθνικιστικές απόψεις αναγνωρίζουν ότι ευνοεί μια —αναζητούμενη μάλιστα— «εθνική στρατηγική ισχύος» απέναντι στην επεκτατική γείτονα, να προσφέρεται για εκποίηση; Δεν είναι μόνο η αφέλεια που κατατρέπει την εθνικιστική μυθοπλασία, παρ' ό,τι δεν πρέπει να υποτιμάμε τα ιρρασιοναλιστικά στοιχεία που αποτελούν μόνιμο συστατικό του εθνικισμού.

Υπάρχει και η μόνιμα διατυπωμένη μίσηρ εικόνα της «ψωροκώστανας», που χαράζει την πάγια εικόνα της Αριστεράς για τον ελληνικό καπιταλισμό και τις πρωτοβουλίες που παίρνει. Είναι δυνατόν αυτός ο «στρεβλός», «εξαρτημένος», «μπακάλικος» μικρο-καπιταλισμός να διαμορφώνει σχέδια και στρατηγικές επιθετικού χαρακτήρα, να ξεκολλά το μυαλό του από το «φασόν» και την «υπεργολαβία»; Μικρομεσαίοι δημοκράτες, άρα μικρομεσαίοι στόχοι που εμπνέουν συνεχείς υποχωρήσεις και «προδοσίες».

Να γιατί τα «μικρομεσαία» θεωρητικά και ιδεολογικά σχήματα της Αριστεράς επιτρέπουν να ευδοκούν και να αναπτύσσονται τόσο μεγάλοςχημα και τερατώδη εθνικιστικά κατασκευάσματα.

Αλλά δεν είναι μόνο η χρόνια θεωρητική και ιδεολογική καχεξία της Αριστεράς που ευνοεί την «ειρηνική συνύπαρξη» με τον εθνικισμό. Καθώς ανοίγει σιγά σιγά η αυλαία της προεκλογικής περιόδου, η κριτική της «υποχωρητικότητας», της «ανωρδόδοξης διαχείρισης των εθνικών συμφερόντων» προσφέρει την κατάλληλη μανιέρα μιας —δήθεν— αντιπολιτευτικής κριτικής απέναντι

στο ΠΑΣΟΚ, που αγκαλιάζει ακόμη και τους πάλαι ποτέ στρατιώτες της Αλλαγής που αποφάσισαν όψιμα να στρέψουν τα όπλα τους απέναντί της. Άλλωστε και ο Α. Παπανδρέου δεν θα διστάσει να αναγνωρίσει με γαλόψυχα την ευαισθησία όσων εξανέστησαν και διαδήλωσαν —ειρηνικά βέβαια— για την παρουσία του Τ. Οζάλ στην Αθήνα. Και η στάση του δεν είναι αδικαιολόγητη: Ένας έωλος αντίπαλος, που χωρίς δυσκολία μπορεί να ενσωματωθεί σήμερα στα σχέδιά του, σαν «σκληρή διαπραγματευτική στάση», υπόμνηση των ορίων του ελληνο-τουρκικού συμβιβασμού, δεν αποτελεί τίποτα περισσότερο από «χρήσιμη αντιπολίτευση». Πολύ περισσότερο, βέβαια, όταν οι ίδιοι τιμούσαν μέχρι πρότινος την «εθνικά υπερήφανη» στάση του «μη διαλόγου».

Αν μάλιστα εξαιρεθούν οι ακραίες φιγούρες σαν τους «Ματαφιδες» και τα «παλικάρια» τους —στα οποία δυστυχώς ανήκουν αρκετά στελέχη της Άκρας Αριστεράς— όλοι οι υπόλοιποι δεν εμφανίζονται σαν αρνητές συνολικά της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι στην Τουρκία, αλλά μοιάζουν περισσότερο με «ομάδες πίεσης» που αναζητούν περισσότερα δικαιώματα στον καθορισμό της.

Έτσι λοιπόν, φαίνεται, ότι πολύ λίγο παρεμποδίζει τα σχέδια του Α. Παπανδρέου και του ΠΑΣΟΚ η ανάδυσση μέσα από την κριτική του «πνεύματος του Νταβός» διευρυμένων εθνικιστικών ρευμάτων. Γι' αυτό πρόθυμα «καταλαβαίνει» την ευαισθησία τους. Φωτιά-φωτιά στα τουρκικά σκυλιά» από τη μια, «σκληρό παζάρι» από την άλλη. Όλα δίνουν μέσα σ' ένα καλογραμμένο σενάριο. Όσοι σήμερα φαντάζονται ότι δίνουν τη μάχη των «κυριαρχικών δικαιωμάτων» της χώρας μας, θα πρέπει να συνέλθουν κατανοώντας ότι απλώς υποβοηθούν σχέδια και συμφέροντα που υπερβαίνουν κατά πολύ την καλόπιστη ή κακόπιστη αφέλειά τους.

Και ότι αυτά τα σχέδια δεν στηρίζονται —ούτε στηρίζουν— «εθνικά δικαιώματα», όσο και να μεταμφιέζονται μ' αυτό τον τρόπο. Σε τελική ανάλυση, Παπανδρέου και Οζάλ δεν μοιάζουν, ούτε και επιδιώκουν άλλωστε, με «εθνικούς ήρωες». «Brokers» είναι και μάλιστα από τους καλύτερους. Είναι κρίμα κάποιον να θέλουν να τους φορέσουν φουστάνελες και φέσια.

Θανάσης ΤΣΕΚΟΥΡΑΣ

(*) Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Θαν. Τσεκούρα «Αριστερά Εθνικών Προδιαγραφών», ΘΕΣΣΕΙΣ 23-25.

■ «**Βάλθηκαν να μας αποκαλύψουν τον όμορφο κόσμο τους. Έναν κόσμο που μονοπωλεί τον Τύπο και εμπορεύεται τις αλήθειες**», έγραφε πρόσφατα ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, αντιμετωπίζοντας την ανοικτή κρίση που ξέσπασε πια μεταξύ του **μπλοκ των εκδοτών** και του **Δρος Κοσκωτά**. Και είχε δίκιο. Το πρόβλημα όμως είναι, ότι αυτός ο όμορφος κόσμος δεν αφορά μόνο την κρίση και την παρατηρητικότητα μας. Αν λοιπόν συμφωνήσουμε, ότι η λύση στα προβλήματα που αναδεικνύονται επ' ευκαιρία του καβγά των επιχειρηματιών του Τύπου δεν μπορεί να είναι μόνο η αύξηση της αναγνωσιμότητας του Ρίζου, χρειάζεται να διατυπωθούν κάποιες προτάσεις που να ξεπερνούν την έκπληξη και την αποδοκιμασία. Γιατί, πέρα από τα συμφέροντα των αλληλογρονθοκοπούμενων στρατοπέδων και τη διερεύνηση της προέλευσης των δισεκατομμυρίων της Παλλήνης, κάποτε θα πρέπει ν' ανοίξει στα σοβαρά η συζήτηση για τις επιπτώσεις που έχει όλη αυτή η ιστορία στο επίπεδο της παρεχόμενης πληροφόρησης. Πόσοι άραγε, ένα χρόνο μετά τις ραγδαίες εξελίξεις που συνέβησαν στο χώρο των μέσων μαζικής επικοινωνίας, μπορούν να ισχυρισθούν ότι τονώθηκε πράγματι η πολυφωνία; Πόσοι μπορούν να πουν, ότι η συγκέντρωση στα χέρια των μεγαλοεκδοτών (και όχι μόνο του Κοσκωτά) εφημερίδων, περιοδικών, ραδιοφώνων, και αύριο ίσως τηλεοράσεων, δεν έκανε ακόμη περισσότερο ελεγχόμενη την πληροφόρηση; Επειδή «**φαίνεται πως είμαστε ακόμα στην αρχή**», όπως σημειώνει και ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, μήπως θα έπρεπε κάποιος ν' αρχίσουν να θέτουν το ζήτημα του ασυμβίβαστου στην ιδιοκτησία πολλαπλών μέ-

σων ενημέρωσης; ■ Πάντως, η κύρια μορφή που απευθύνθηκε στον Κοσκωτά από τη συμπαρατάξη των εκδοτών κόμιζε γλαύκα εις Αθήνας. Η καταγγελία, δηλαδή, ότι πίσω από τον ιδιοκτήτη της «Γραμμής» βρίσκεται η **εύνοια του Γιώργου Παπανδρέου**, παραβιάζει ανοικτές πόρτες, αφού όχι μόνο οι 24 ΩΡΕΣ, αλλά και τα υπόλοιπα έντυπα της επιχείρησης, δεν έκρυψαν ποτέ τον ανυπόκριτο θαυμασμό τους για το πρόσωπό του, θεωρώντας τον σαν τον πιο φέρελπι εκφραστή της «**νέας εποχής**». Βέβαια, το **ΒΗΜΑ** με την πείρα που διαθέτει κατάλαβε αμέσως το ολίσθημα, μια και ο προβιβασμός του πρώην «μαφιόζου» σε κολλητό του ΠΑΣΟΚ λειτουργήσε μάλλον υπέρ του παρά εναντίον του. Φρόντισε, λοιπόν, να βάλει τα πράγματα στη θέση τους, δηλώνοντας κατηγορηματικά ότι το «**πρόβλημα Κοσκωτά**» δεν αφορά διαχειριστικούς ελέγχους και κομματικές προσβάσεις, παρά μόνο το αμερικάνικο παρελθόν και το ποίον του «**κατ' επάγγελμα πλαστογράφου τραπεζίτη**». ■ Αλλά και η δεύτερη αποκάλυψη εκείνων των η-

μερών δεν διεκδικεί καμιά ιδιαίτερη αποκλειστικότητα. Ο **ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ**, πολύ πριν ασχοληθούν οι εφημερίδες με τα προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί ανάμεσα στις 24 ΩΡΕΣ και την **USA TODAY**, έγραφε στο τεύχος 68 (27 Μαΐου) ότι «**σοβαρά προβλήματα αντιμετωπίζει η εξώγαμη θυγατέρα της USA TODAY, η νεόκοπη εφημερίδα του κ. Κοσκωτά 24 ΩΡΕΣ, αφού έσπευσε να αλλάξει το λογότυπο του τίτλου της από το 66ο κιάλας φύλλο... Η αμερικάνικη επιχείρηση, συμπληρώναμε, προτίθεται να διεκδικήσει κάποιου είδους δικαιώματα και οι αυτόκλητοι αντιπρόσωποί τους στην Ελλάδα τρέχουν και δεν φτάνουν**». Βέβαια, όπως ήταν φυσικό, η επισήμανσή μας πέρασε απαρατήρητη σ' ένα χώρο όπου ο ένας κλέβει τον άλλο κι όλοι μαζί τους ξένους, αυτά τα ζητήματα δημοσιοποιούνται μόνο όταν είναι «**χρήσιμα**». ■ Για τη γνωστή υπόθεση του χρονογραφήματος του ΠΑΝ-ΠΑΝ και του **κλοπράιτ του ΒΗΜΑΤΟΣ**, έγραψαν οι 24 ΩΡΕΣ, ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, η ΠΡΩΤΗ και το ΠΟΝΤΙΚΙ. Όπως τυχαίως σιώπησαν η **ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ**, το **Ε-**

ΘΝΟΣ, η ΠΡΩΤΗ, η **ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ** και τα υπόλοιπα μέλη των συνασπισμένων εκδοτών. Μέτωπο είναι αυτό...

■ Ο Γιώργος Παπανδρέου δεν προετοίμασε μόνο το έδαφος για να δημιουργηθεί το ιδιωτικό ραδιόφωνο, όπως του αναγνωρίζουν φίλοι και αντίπαλοι, αλλά φιλοδοξεί ν' ανοίξει το δρόμο και στην **ιδιωτική τηλεόραση**. Έτσι, τον τελευταίο καιρό, αναπτύσσει έντονη κινητικότητα γύρω από το ζήτημα, η οποία εκφράστηκε και με σχετικό άρθρο του που δημοσίευσε το **ΒΗΜΑ** της προηγούμενης Κυριακής. Ο υιός Παπανδρέου παραβρέθηκε επίσης στο συνέδριο που οργάνωσαν οι διαφημιστές στο Ζάππειο και τοποθετήθηκε υπέρ της αναγκαιότητας να αρθεί το τηλεοπτικό μονοπώλιο του κράτους και να μπουν οι βάσεις για μια πλουραλιστική πληροφόρηση. Βέβαια, μια και η σύνθεση του ακροατηρίου επέτρεπε και τη διατύπωση περισσότερο προχωρημένων απόψεων, η Λιάνα Κανέλη υπερθεμάτισε, δηλώνοντας πως «**είτε θεσμοθετηθεί είτε όχι, θα πρέπει να φτιάξουμε ιδιωτικές τηλεοράσεις, όπως ακρι-**

βώς κάναμε και με τους ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς». Βλέποντας ο Γιώργος τον εκπρόσωπο του Μπερλουσκόνι που καθόταν δίπλα του να χαμογελά με νόημα, αναγκάστηκε να σημειώσει ότι «**είναι επικίνδυνο να εξωθούμε το μεσογειακό ταμπεραμέντο του Έλληνα στην παρανομία**», αισθανόμενος προφανώς ανέτοιμος να αναλάβει την ηγεσία του αντάρτικου.

■ Με αφορμή το κλείσιμο της δίκης των Σερίφη-Κασιμή, μετά την πρωτοφανή δήλωση των κατηγορουμένων δημοσιογράφων ότι «**πηγή**» των πληροφοριών τους ήταν «**κάποιοι αστυνομικοί**», ο **Ρολφ Πόλε**, που εμπλεκόταν στην υπόθεση, έστειλε «**αντί μνηύσεως**» μια ανοιχτή επιστολή προς το Δικηγορικό Σύλλογο της Αθήνας και την ΕΣΗΕΑ που δημοσιεύτηκε στο **ΠΟΝΤΙΚΙ** της περασμένης βδομάδας. Σ' αυτή, «**ο γερμανός αρχιτρομοκράτης**», συνεργάτης του **ΣΧΟΛΙΑΣΤΗ**, καταγράφει λεπτομερώς όλες τις περιπτώσεις παραπληροφόρησης, συκοφαντήσης και διασυρμών που δημοσιεύτηκαν για το άτομό του, από το 1982 μέχρι σήμερα.

SCRIPTA MANENT

■ Καιρό είχε το **ΒΗΜΑ** να θυμηθεί τα «**φασιστοειδή**» και να στηλιτεύσει τον «**ολοκληρωτισμό**» που αποπνέει η συνδικαλιστική πρακτική τους. Αυτή τη φορά η εφημερίδα αποφάσισε να ανασύρει την προσφιλής της επιχειρηματολογία, για να καταγγείλει τον «**καθημερινό φασισμό**» των κινητοποιήσεων των εργαζομένων. Με την ευκαιρία ενός τυχαίου περιστατικού που προκάλεσε τον τραυματισμό ενός δημοσιογράφου που κάλυπτε την κατάληψη της Νομαρχίας της Λάρισης, ο κ. Σπύρος Λιναρδάτος ανέλαβε να ενοφθαλμίσει στους αναγνώστες του **ΒΗΜΑΤΟΣ** την άποψη, ότι οι κινητοποιήσεις... δυναμιτίζουν τη δημοκρατία. Αν και προς το τέλος της ανάλυσής του αναγνωρίζει ότι «**δεν υπήρχε ασφαλώς η πρόθεση στους εργαζόμενους... να προκαλέσουν το ατύχημα**», αυτό δεν του απαγορεύει να επαναλάβει το γνωστό σενάριο των «**δυναμικών μειοψηφιών**» που αναστατώνουν την κοινωνική ζωή και ταλαιπωρούν την πλειοψηφία των υπόλοιπων νομοφρόνων Ελλήνων. Ο αρθρογράφος του **ΒΗΜΑΤΟΣ**, όμως, δεν σταματά

εκεί. Διανθίζει τη συλλογιστική του με ισχυρές δόσεις κινδυνολογίας, οι οποίες καταλήγουν στο ζοφερό συμπέρασμα, ότι «**τα εκφυλιστικά φαινόμενα στο συνδικαλισμό και η συντεχνιακή νοοτροπία, οδηγούν... στη νοσταλγία από ορισμένα κοινωνικά στρώματα αυταρχικότερων μεθόδων διακυβέρνησης**» (!)

Θα ήταν ίσως περιττό να υπογραμμιστεί ότι ο κ. Λιναρδάτος δεν πρωτοτυπεί επαναλαμβάνοντας απόψεις που στο όνομα της δημοκρατίας διασύρουν τη συνδικαλιστική δράση. Θα μπορούσε όμως να θυμίσει κανείς στον παλιό ΕΔΑίτη και σημερινό ρέκτη του πασοκικού σοσιαλισμού, ότι ο «**καθημερινός φασισμός**» δεν έχει σχέση τόσο με το «**πνεύμα αυτοδικίας**», όσο με τις αντιλήψεις που επιδιώκουν να φέρουν αντιμέτωπες διάφορες ομάδες με την κοινωνία, υποδεικνύοντας ταυτόχρονα «**αυταρχικότερες μεθόδους**» χειρισμού της «**ασυδοσίας**» τους από την πολιτεία. Κι αυτό, τουλάχιστον, θα έπρεπε να το έχει συγκρατήσει ο κ. Λιναρδάτος από τη θητεία του στην Αριστερά.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΑΦΕΝΤΑΣ

Έκανα το καθήκον μου ...εσείς;

21 Μαρτίου 1957. Μια άπολη διαδήλωση 20.000 Νοτιοαφρικάνων μαύρων, στην κωμόπολη Σάρπβιλ, λίγα χιλιόμετρα από το Γιοχάνεσμπουργκ, διακόπτεται από τ' απρόσμενα πυρά καμιά 20αριάς αστυνομικών. Με προφυλαγμένα τα νώτα τους από έναν τοίχο, σηματοδοτούν το πλήθος. 69 πτώματα και 830 τραυματίες προστίθενται στις εκατόμβες του αγώνα των ιθαγενών, που έχουν για μια ακόμα φορά ξεσηκωθεί εναντίον των ρατσιστικών νόμων. Μεταξύ των τραυματισμένων βρίσκεται κι ένας μελαφός, με τ' όνομα **Δημήτρης Τσαφέντας**.

Η παγκόσμια κοινή γνώμη εξανίσταται εναντίον της προκλητικής επίθεσης. Τα Ηνωμένα Έθνη με ψήφισμά τους καταδικάζουν το καθεστώς του απαρχαίντ. Πολλά μεμονωμένα κράτη ζητούν να επιβληθεί διεθνής απομόνωση στη Νότια Αφρική.

Από το βήμα της Βουλής της Πρετόρια, ο πρωθυπουργός των ρατσιστών **Χέντρικ Φέρβουρντ**, που μετά το θάνατο του **Γιόχανες Στρίζντομ** μόλις τον είχε διαδεχθεί στο αξίωμα, δηλώνει: «Κι αν όλος ο κόσμος είναι εναντίον μας, εμείς δεν έχουμε σκοπό ν' αυτοκτονήσουμε, για να ευχαριστήσουμε τη διεθνή κοινότητα. Θα χτυπήσουμε με περισσότερη σκληρότητα αν δεν σταματήσουν τις ταραχές...»

Ο ΟΗΕ ανταπαντάει σ' αυτά ορίζοντας την 21 Μαρτίου: «Ημέρα

ανάμνησης των θυμάτων του ρατσισμού και αγώνα εναντίον του».

Το μήνυμα των διαδηλωτών του Σάρπβιλ συνεχίζεται στο γειτονικό Λάγκα. 100 νεκροί και 500 τραυματίες.

Οι ταραχές έχουν για αφορμή το ρατσιστικό μέτρο του πάσμπουκ, ενός είδους διαβατηρίου, που πρέπει να φέρουν σ' όλες τους τις μετακινήσεις οι μαύροι. Σ' αυτό σημειώνονται, εκτός από τα στοιχεία του κατόχου, ο τόπος εργασίας και οι αποδοχές του. Σε περίπτωση που ο κάτοχος είναι άνεργος, οδηγείται σε ειδικούς καταυλισμούς, όπου και περιφρουρείται.

Ο **Μεντζελίνο Σομπούκβου**, ηγέτης τότε του Αφρικανικού Κογκρέσου της μαύρης πλειοψηφίας, καλεί ν' απειθαρχήσουν στο μέτρο οι ιθαγενείς, καίγοντας το προκλητικό διαβατήριο.

1962. Ο πρωθυπουργός **Φέρβουρντ** ολοένα και σκληραίνει τα μέτρα εναντίον των εξεγερμένων αντιρατσιστών της χώρας του. Μετά το δημοψήφισμα της λευκής μειοψηφίας στις 31 Μαΐου 1961, όπου η χώρα πήρε και το χαρακτήρα... της «Δημοκρατίας»¹, κηρύσσει εκτός νόμου το Κογκρέσο των Δημοκρατικών². Φυλακίζονται πολλά στελέχη του. Η λευκή αντιρατσιστική πάλη περνάει στην παρανομία. Μεταξύ αυτών και ο 36χρονος **Δημήτρης Τσαφέντας**.

1965. Η Γραμματεία του Κοινοβουλίου της Πρετόρια δέχεται την αίτηση του **Δημήτρη Τσαφέν-**

τα του Γεωργίου (ελληνικής καταγωγής, γεννηθείς στο Λορέντσο Μάρκες της Μοζαμβίκης³), για τη θέση του κλητήρα. Παρά τα μελαψά του χαρακτηριστικά, η καταγωγή του και το συστατικό σημείωμα κάποιου κυρίου **Αντώνη Καλογήρου**, μεγαλοκτηματία από το Ντάρμπαν, που συνδέεται στενά με επιφανή στελέχη του κυβερνώντος Εθνικιστικού Κόμματος, ξεπερνούν τους ενδοισμούς της πρόσληψης...

40 χρόνια νωρίτερα. Ο Γιώργος Τσαφεντάκης, ναυτικός από την Κρήτη, για δεύτερη φορά αποβιβάζεται στο Ντάρμπαν, με σκοπό την οριστική εγκατάσταση στη Νότια Αφρική. Την είχε επισκεφθεί για πρώτη φορά πριν πέντε χρόνια (1915).

Απασχολείται σε περιστασιακά επαγγέλματα μέχρι που γνώρισε τον **Αντώνη Καλογήρου**, που τον προσέλαβε στα κτήματα του πατέρα του. Λίγο καιρό αργότερα φεύγει για το Λορέντσο Μάρκες, ως εμπορικός αντιπρόσωπος των επιχειρήσεων **Καλογήρου**. Εκεί γνωρίζει την Πορτογαλέζα μιγάδα **Αλέσια Ντο Ράμος**, με την οποία γεννούν το **Δημήτρη** το 1926.

Μετά το θάνατο του πατέρα του, ο 15χρονος **Δημήτρης** επιστρέφει στο Ντάρμπαν. Σμίγει με μαύρους συνομηλίκους στη φτωχογειτονιά του Κάτο Μάνορ. Από εκεί αρχίζει το πολιτικό του σχολείο.

Σχέσεις με την ελληνική κοινότητα του Ντάρμπαν δεν φαίνεται

να έχει, όπως μου ανέφεραν κατατοπισμένοι για την παροικιακή κοινωνική ζωή ομογενείς. Πάντως σύμφωνα μ' όσα μου είπε ο συμπατριώτης του Ντάρμπαν, **Δημήτρης Αποστολίδης**, που είχε γνωρίσει τον Τσαφέντα, από κρητικά τραγούδια που του είχε δασκαλέψει ο πατέρας του, καταλαβαίνει ελληνικά.

Ο Τσαφέντας παρακολουθεί από κοντά τα γεγονότα του Κάτο Μάνορ, που το Δεκέμβρη του 1956, λιντσάρονται εννέα αστυνομικοί όταν μπήκαν στο γκέτο για ν' απελευθερώσουν Ινδούς καταδότες, που είχαν συλλάβει οι μαύροι. 156 συλλαμβάνονται με την κατηγορία της «εσχάτης προδοσίας». Απ' αυτούς οι μισοί θα εκτελεστούν. Ο Τσαφέντας εγκαταλείπει το Ντάρμπαν και πηγαίνει στην περιοχή του Τράνσβαλ. Μέσα από τις γραμμές του Δημοκρατικού Κογκρέσου, συμπορεύεται με τους ιθαγενείς, που απαιτούν να σταματήσει το καθεστώς **απαρχαίντ**, που νομοθέτησε το 1948 ο πρωθυπουργός **Ντανιέλ Μάλαν**.

Το 1959 αποχωρούν από το Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο τα ριζοσπαστικά του στελέχη και ιδρύουν το Παναφρικανικό Κογκρέσο. Η ιδεολογική κρίση κι αντιπαράθεση που ξεσπά στο αντιρατσιστικό κίνημα βοηθάει τον **Φέρβουρντ** να εδραιώσει τη νομοθεσία για την «Αυτοδιοίκηση των Μπαντού». Με βάση αυτή, καθορίστηκαν ειδικές περιοχές, τα λεγόμενα **μπατουστάν** — εθνικές πατρίδες, μέσα στις οποίες, διάφορες φυλές, ως επί το πλείστον ομοιογενείς, όπως οι Ζουλού, Κόσα, Μπασούτο Μπετσουάνι και άλλες, αυτοδιοικούνται πάνω σ' αρχές που ορίζουν οι συνελεύσεις των φυλάρχων τους.

Ο ερχομός της δεκαετίας του '60 βρίσκει την Αφρική στα οδοφράγματα και στα χαρακώματα του ανταποικιακού αγώνα. Απ' άκρου σ' άκρο της, η λευκή εξουσία εγκατέλειψε τα προνόμιά της. Μόνο στη νότια γωνιά της ηπείρου, τα τέσσερα εκατομμύρια των λευκών, παραμερίζοντας τις ιστορικές διαφορές τους, μεταξύ αγγλόφωνων και εκείνων που μιλούν τ' αφρικάνας⁴, συνεργάζονται να καθυποτάξουν τον ξεσηκωμό των 12 εκατομμυρίων Μπαντού⁵ και των δύο εκατομμυρίων μιγάδων κι Ασιατών⁶.

6 Σεπτεμβρίου 1966. Ο **Φέρβουρντ** κατεβαίνει από το πόντιουμ της Βουλής, επευφημούμενος ζωηρά από συμπολίτευση και

Ο επαναστάτης φυλακισμένος του ρατσιστικού καθεστώτος της Νότιας Αφρικής περνάει τις τελευταίες μέρες της ζωής του, καρτερώντας την πύση του μιστού καθεστώτος της πατρίδας του. Η ιστορία ενός γιου ρατσίστη, που οι Έλληνες της Νότιας Αφρικής θέλουν να ξεχάσουν. Απορριπτόμενος σ' όσους Έλληνες καλλιτέχνες πηγαίνουν στη Ν. Αφρική να συγχωγήσουν την ομογένεια, διατηρώντας τις τις εθνικές μας παραδόσεις.

αντιπολίτευση. Τα τελευταία του λόγια ακόμη πλανώνται στην αίσθησή μας: «Όταν εμείς ήρθαμε δεν βρήκαμε Μπαντού. Δεν τους χρωστάμε τίποτα. Τους προσφέραμε πολλά. Δεν θα τους δώσουμε το δικαίωμα να καταστρέψουν τη χώρα». Προχωράει προς την έξοδο. Στρέφει το κεφάλι σε κάποιον που τον χαιρετά. Πριν προλάβει ν' αντιδράσει, τρεις μαχαιριές στο στήθος και το στομάχι τον σωριάζουν στα χέρια των υπουργών του. Ο δράστης Δημήτρης Τσαφέντας επιτέλους εκτέλεσε το σχέδιό του. Ενάμιση χρόνο κλητήρας αυτό κατάρωνε.

Ο 65χρονος μισητός πρωθυπουργός μετά τρεις μέρες υπόκυψε. Από το 1948 που έγινε γερο-σιστής και το 1950 υπουργός Εσωτερικών, ήταν ο σημαιοφόρος του απαρτχάιντ. Το 1937, από τη θέση του δημοσιογράφου στην εφημερίδα «Τρανσβάαλερ», υποστήριζε τη φιλοναζιστική οργάνωση των Μπόερς Μπρούντερμποντ — Ένωση Αδελφών — τάχθηκε κατά της συμμετοχής της Νότιας Αφρικής στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο⁷, στο πλευρό των Βρετανών, υποστήριξε την οικονομική και στρατιωτική συνεργασία της Ν. Αφρικής με τη ναζιστική Γερμανία και όταν άρχισαν οι διώξεις ναζιστών που έδρασαν στη χώρα του, με κάθε μέσον προσπάθησε να τους προστατέψει.

1967. Ο Δημήτρης Τσαφέντας καταδικάζεται σε θάνατο. Στο δικαστήριο αρνείται την υπεράσπιση από το δικηγόρο που του όρισε το καθεστώς. Παρακολούθησε την ακροαματική διαδικασία με πλήρη αδιαφορία. Όταν του ζητήσαν ν' απολογηθεί τους απάντησε μόνο μ' αυτό: «Έκανα το καθήκον μου. Σκοτώστε με».

Η κυβέρνηση Μπομπ Φόστερ προσπάθησε να τον βγάλει τρελό, για ν' αποφύγει την πολιτικοποίηση της δίκης, γιατί αναπόφευκτα θα προσφερόταν συμπάρσταση στον κατηγορούμενο από το εξωτερικό. Τον καιρό μάλιστα εκείνο, που το καθεστώς επιχειρούσε άνοιγμα «βοήθειας» προς τα γειτονικά κράτη Μαλάουι, Λεσότο, Μποτσουάνα⁸. Ακόμα, η επιρροή των αφρικανικών κρατών στον ΟΗΕ κι η καμπάνια στα δυτικά κράτη για μποϊκοτάζ της νοτιοαφρικανικής οικονομίας, δεν σήκωνε εκ μέρους της κυβέρνησης της Πρετόρια να οξύνει ακόμα περισσότερο το εις βάρος της κλίμα μ' έναν τουφεκισμό αντιφρονούντα. Έτσι με υποκριτικό ελιγμό, έδειξε

την επιείκειά της προς το «φρενοβλαβή», μετατρέποντας την ποινή του σε ισόβια.

Η ελληνική κοινότητα προσπαθεί με κάθε μέσον ν' απαλλαγεί από το... «απόστημά της». Με συκοφαντική ανακοίνωση ότι δήθεν ο Τσαφέντας ποτέ δεν «είχε ελληνικό αίμα στις φλέβες του» και τα τοιαύτα, καταδικάζει την πράξη και καλεί την κυβέρνηση να προστατέψει το κύρος της ελληνικής παροικίας, που στηλιτεύεται από ρατσιστές που θέλουν να πάρουν εκδίκηση⁹.

Οι μαύροι δίνουν όρκο στ' όνομα του Τσαφέντα. Τον περνούν στον Πάνθεον των ηρώων τους. Η φωτογραφία του βρίσκεται σήμερα στα γραφεία του Αφρικανικού Κογκρέσου στη Ζάμπια, σε περίοπτη θέση.

1988. 22 χρόνια φυλάκισής του. Σχεδόν μισότρελος στις φυλακές μεγάλης ασφάλειας της Πρετόρια, περνάει τις τελευταίες μέρες της ζωής του. Όπως μας πληροφορήσαν απελευθερωμένοι συγκαταστάμενοί του, η υγεία του έχει κλονιστεί ανεπανόρθωτα. Παρά τις προσπάθειες που καταβάλαμε μέσω της Διεθνούς Αμνηστίας και του Ερυθρού Σταυρού να του παρασχεθεί νοσηλευτική θεραπεία, αυτό κατέστη αδύνατον. Η Διεθνής Αμνηστία αρνείται άμεσα να μεσολαβήσει για την απελευθέρωσή του, γιατί σύμφωνα με το καταστατικό της, δεν ασχολείται με πολιτικά πρόσωπα που έχουν καταδικαστεί για πράξεις βίας. Η ελληνική κυβέρνηση παρά τις ρητορείες της για το δηλωμένο αντίτακτο της, αν και γνωρίζει την «Υπόθεση Τσαφέντα», προτιμάει να τον ξεχάσει. Ο Μαντέλα έχει γίνει για όλο τον κόσμο το σύμβολο του καταπιεσμένου μαύρου της Ν. Αφρικής. Κι όμως ο επαναστάτης Τσαφέντας αγνοείται. Όπως με πληροφόρησε ο ποιητής Μπράιτενμπαχ, που απελευθερώθηκε πριν λίγα χρόνια από τη φυλακή της Πρετόρια, ο Τσαφέντας είναι ο μυθικός ήρωας των συγκρατούμενων. Έχει καταπλήξει όλους με τη στάση του:

«Όλη τη βδομάδα την περνάει αυτοαπομονωμένος. Μόνο κάθε Παρασκευή απόγευμα, πλησιάζει το κεφάλι του στο παράθυρο του κελιού του και τραγουδάει. Ένα παραδοσιακό των Μπόερς κι ένα που δεν καταλαβαίνουμε τους στίχους του, γιατί είναι ελληνικό... Μετά ξαναποσύρεται στη γαλήνη της σιγής του».

Μιχάλης ΜΙΧΕΛΗΣ

Ο Πόντιος Πιλάτος του Υπουργείου Εξωτερικών

Ζητήσαμε απ' το υπουργείο Εξωτερικών την επίσημη θέση για τον Τσαφέντα και πήραμε την ακόλουθη απάντηση:

«Ο Δημήτριος Τσαφέντας ή Τσαφεντικός ή Στυφινανός ή Τσιπέντης γεννήθηκε στο Λορέντο Μαρκές της Μοζαμβίκης από πατέρα — κατά δήλωσή του — Έλληνα ή Κύπριο και Πορτογαλίδα μητέρα. Είναι Πορτογάλος υπήκοος και απέκτησε, δια πολιτογραφήσεως, τη Νοτιοαφρικανική υπηκοότητα. Δεν φαίνεται να είναι κάτοχος Ελληνικού διαβατηρίου και δεν υπάρχουν στοιχεία που να πιστοποιούν ότι έχει την ελληνική υπηκοότητα.

Την 6.9.1986, εφόνευσε μέσα στη Βουλή, όπου εργαζόταν ως κλητήρας, τον τότε Νοτιοαφρικανό Πρωθυπουργό Hendrick Verwoerd.

Είπε ότι διέπραξε τον φόνο γιατί ο Πρωθυπουργός ακολουθούσε «ευνοϊκή πολιτική υπέρ των εγχρώμων και δεν υποστήριζε τους φτωχούς λευκούς όπως αυτός». Οκτώ μήνες νωρίτερα οι νοτιοαφρικανικές αρχές ασφαλείας είχαν προτείνει στην Κυβέρνηση την απέλασή του ως ψυχασθενούς (είχε ήδη απελαθεί από 2 χώρες).

Εισήχθη σε δίκη, με δύο δικηγόρους που όρισε το δικαστήριο. Την 20.10.1986, βάσει του αρθρ. 28 του Νόμου South African Mental Health Act (νόμος περί Ψυχικής Υγείας) το δικαστήριο έκρινε ότι ήταν σχιζοφρενής και δεν ήταν σε θέση να προετοιμάσει την υπεράσπισή του ή να παρακολουθήσει τη δίκη.

Βρίσκεται εγκλειστος στην ψυχιατρική πτέρυγα των φυλακών της Πρετόριας όχι σε απομόνωση αλλά σε χωριστό κελί, ως επικίνδυνος να έρχεται σε επαφή με τους άλλους κρατούμενους».

Τα ερωτηματικά για τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης παραμένουν βέβαια αναπάντητα. Όσο κι αν επιχειρεί να τον εμφανίσει σαν «μη Έλληνα», όσο κι αν προσπαθεί να τον παρουσιάσει σαν επικίνδυνο τρελό, δεν μας πείθει. Όπως δεν μας πείθει ο «νόμος περί Ψυχικής Υγείας» του απαρτχάιντ, ή το γεγονός ότι «δεν βρίσκεται σε απομόνωση αλλά σε χωριστό κελί». Φαίνεται ότι τα εθνικά συμφέροντα προηγούνται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

1. Το 1966 η Βρετανική Κοινοπολιτεία αποβάλλει από τη δύναμή της τη Ν. Αφρική. Έτσι πολιτικά από βασικευμένη — Ελίσβετ — περνάει στη «Δημοκρατία».
2. Είχε δημιουργηθεί το 1953 από ευρωπαϊκής καταγωγής αντιρατσιστές. Μέχρι την απαγόρευση της λειτουργίας του συμμετείχε ενεργά με τη μαύρη πλειοψηφία σε απεργιακές κινητοποιήσεις και διαδηλώσεις. Πολλές φορές μέλη του κακοποιήθηκαν βάνουσα από ρατσιστές. Το κέντρο της δύναμής του ήταν στο Γιοχάνεσμπουργκ. Πολλά από τα τότε στελέχη του εντάχθηκαν το 1977 στην αριστοκράτεια του Νεοδημοκρατικού Κόμματος, που προήλθε από τη συνένωση του Ενωμένου και Δημοκρατικού Κόμματος. Μερικοί επίσης είχαν μπει το 1975 στις γραμμές του Προοδευτικού Κόμματος.
3. Σημερινό Μαπούτο.
4. Οι Μπόερς ήταν οι πρώτοι άποικοι από την Ολλανδία. Το 1652 εγκαθίστανται γύρω από την περιοχή του ακρωτηρίου της Καλής Ελπίδας. Τ' όνομά τους προέρχεται από την ολλανδική λέξη BOERENZ — γεωργοί. Η διάλεκτος που μιλούν, τ' αφρικάανς, είναι από αφρικανικές και αγγλικές επιρροές στα ολλανδικά. Μετά το 1834 που καταργήθηκε η δουλεία, οξύνθηκαν οι διαφορές τους με την αγγλική εξουσία που είχε καταλάβει στο τέλος του 18ου αιώνα την περιοχή του ακρωτηρίου. Έτσι μετά από σειρά εξορμήσεων εγκαθίστανται στο Τράνσβαλ. Το 1920 πολλοί Βρετανοί εγκαθίστανται στη Ν. Αφρική. Μεταξύ του 1899-1902 διαδραματίζεται πόλεμος μεταξύ Μπόερς και Βρετανών. Στον ανταρτοπόλεμο των Μπόερς διακρίθηκε κι ο Ηπειρώτης συμπατριώτης Τζων Κώστας. Μετά την επικράτηση των Βρετανών ουδέποτε σταμάτησαν οι προσπάθειές τους με τους Μπόερς.

5. Στελέχη των Μπόερς αποχώρησαν το 1913 από το κυβερνών Νοτιοαφρικανικό Κόμμα και ίδρυσαν το Εθνικιστικό Κόμμα. Μέχρι το 1960 τα δύο αυτά κόμματα ήταν κι οι πολιτικές εκφράσεις των αγγλόφωνων και αφρικανερς.
6. Έτσι ονομάζονται οι μαύροι πληθυσμοί που έχουν κοινή γλωσσολογική ρίζα τα Μπαντού. Οι υπόλοιποι μαύροι είναι Μπουσνάνοι και Οττεντόοι. Οι Ασιάτες είναι κυρίως Ινδοί, Πακιστανοί και Κινέζοι, που κατοικούν ως επί το πλείστον γύρω από το Ντάρμπαν.
7. Οι πληθυσμοί που αναφέρω ήταν το 1963. Σήμερα είναι στα 32 εκατομ. του συνολικού πληθυσμού, 67% μαύροι, 18% λευκοί, 10% μιγάδες και 3% Ασιάτες.
8. Με την έναρξη του Πολέμου ορισμένοι ηγέτες του Εθνικού Κόμματος μ' επικεφαλής τον πρώην στρατηγό των Μπόερς Χέρτσοκ και το Εθνικιστικό με τον Μαλάν, κατηγόρησαν το φιλοβρετανισμό του Γιαν Σματς. Η πρωθυπουργοποίηση του Σματς οδήγησε τους αντιπολιτευόμενους του να οργανώσουν δικτυο ναζιστικών οργανώσεων.
9. Άνοιξε τα σύνορα σε περισσότερους μαύρους εργάτες από τα γειτονικά κράτη. Τα μεροκάματα που προσφέρει σε σύγκριση με την τραγική φτώχεια αυτών των εξαθλιωμένων εργατών, είναι μια καλή προπαγάνδα για να ισχυρίζεται συνέχεια το καθεστώς, ότι έχει προσφέρει πολλά στους ίδιους γενείς. Σε πολλές περιπτώσεις οι μετανάστες μαύροι έχουν στραφεί εναντίον των Νοτιοαφρικανών μαύρων. Εξάλλου πολλοί μαύροι αστυνομικοί προέρχονται από τα γειτονικά κράτη. Τους έχουν δοθεί προνόμια οικογενειακά.
9. Καταγγέλλθηκαν τότε, ότι πολλές ελληνικές οικογένειες υπέστησαν επιθέσεις από τραμπούκους.

Δεν υπήρξα «φιλοπασόκ»

■ Στο τεύχος του «ΣΧΟΛΙΑΣΤΗ» της 13.5 απαντώντας σε σχετική ερώτηση της Σύστασης, είχα αναφερθεί συνοπτικά στην πρωτοβουλία της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ για διάλογο με τις άλλες δυνάμεις του αριστερού πολιτικού χώρου.

Από τότε πραγματοποιήθηκαν, η συνάντηση του Κύρκου με τον Χ. Φλωράκη καθώς και συναντήσεις αντιπροσωπειών ΕΑΡ-ΠΑΣΟΚ και ΕΑΡ-ΚΚΕ όπου έγινε μια πρώτη ανταλλαγή απόψεων για το περιεχόμενο και την προοπτική του διαλόγου.

Οι συναντήσεις αυτές, παρότι είχαν προκαταρκτικό χαρακτήρα, έφεραν στην επικαιρότητα μείζονα προβλήματα της αριστεράς, της πολιτικής μας ζωής γενικότερα και έδωσαν την αφορμή σε ποικίλες εκτιμήσεις και σχόλια σχετικά με την αναγκαιότητα και την ωριμότητα ενός συνασπισμού αριστερών δυνάμεων. Σε μια αποσαφήνιση αυτών των θεμάτων επιχειρεί να συμβάλει το σημερινό άρθρο μου.

Είχα επισημάνει στο προηγούμενο γραπτό μου ότι η πρωτοβουλία του κόμματός μας αναζητά δυνατότητες ουσιαστικής ανταπόκρισης των δυνάμεων της αριστεράς προς τις ευθύνες που επιωμίζονται μπροστά στα αδιέξοδα τα οποία προβάλλουν 14 χρόνια μετά τη μεταπολίτευση του 74 και 7 από την κυβερνητική αλλαγή του 1981, με βάση το γεγονός ότι έχουν παροξυνθεί όλα τα μεγάλα προβλήματα που δημιουργήσε η χρόνια και βαθιά κρίση της ελληνικής κοινωνίας. Γεγονός που συναρτάται με την αποτυχία του εγχειρήματος αλλαγής του ΠΑΣΟΚ και πιο συγκεκριμένα με την κατολίπωση της κυβερνητικής του πολιτικής σε όλο και πιο συντηρητικές και αυταρχικές επιλογές, με την εμμονή της ηγεσίας του, στο δικομματικό παιχνίδι.

Σήμερα έχει γίνει πιο φανερό ότι η συνέχιση του δικομματικού παιχνιδιού προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση, η ανακύκλωση των διαδικασιών εναλλαγής στην εξουσία των δύο πολιτικοκοινωνικών συνασπισμών που δοκιμάστηκαν στις εφταετίες 74-81 και 81-88, το μόνο που προωινίζουν είναι η παραπέρα συντηρητική και αυταρχική αναδίπλωση.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ πιστεύει ότι οι αριστερές δυνάμεις μπορούν να παίξουν πρωταγωνιστικό ρόλο για να απεμπλακούμε από μια τέτοια πορεία. Απαραίτητες όμως προϋποθέσεις γι' αυτό είναι όχι απλά να συνασπιστούν αθροιστικά αλλά ο συνασπισμός τους να στηριχτεί στην από κοινού διαμόρφωση μιας συνολικής φερεγγυας εναλλακτικής πρότασης διεξόδου από την κρίση.

Η ηγεσία του ΚΚΕ θεωρεί άμεσα ώριμο ή και υπερώριμο έναν πολιτικό συνασπισμό σε ό,τι αφορά τουλάχιστον τις πέραν του ΠΑΣΟΚ αριστερές δυνάμεις.

Η διαφορετική μας άποψη στηρίζεται απλά σε συγκεκριμένες διαφορετικές εκτιμήσεις για το ποιος πρέπει να είναι ο χαρακτήρας ενός συνασπισμού της αριστεράς και για το πού πρέπει να στοχεύει.

Θεωρούμε πρώτα πρώτα αυτονόητο ότι ο συνασπισμός για τον οποίο συζητάμε θα είναι προωθητικής κατεύθυνσης και όχι ένα αμυντικού χαρακτήρα μέτωπο για την απόκρουση κινδύνων κατάλυσης της δημοκρατίας ή εθνικών κινδύνων, για το οποίο τα προαπαιτούμενα κοινά σημεία είναι περίπου δεδομένα.

Εκτιμούμε εξάλλου ότι κύρια αιτία της κρίσης των δυνάμεων της αριστεράς συνολικά, είτε των διάφορων τμημάτων της, καθώς και της περιορισμένης εμβέλειάς τους, δεν είναι οι υπάρχουσες καταστάσεις διάσπασης τους, αλλά οι αρνητικές πλευρές αντιλήψεων και πρακτικών τους, το γεγονός ότι οι εναλλακτικές τους προτάσεις δεν έγινε δυνατό να ανταποκριθούν προς τις διαμορφούμενες νέες συνθήκες, υπήρξαν όχι φερεγγυες και ελκτικές, δεν ανταποκρίνονται προς τις ανάγκες και απαιτήσεις ανάπτυξης του αριστερού κινήματος.

Πιστεύουμε τέλος ότι το ζητούμενο σήμερα σχετικά με το συνασπισμό είναι η συγκρότηση μιας μεγάλης, σύγχρονης, ριζοσπαστικής και δημοκρατικής αριστεράς και όχι αθροιστική συγκόλληση των δυνάμεων που προήλθαν από τη διάσπαση του 1968 μαζί με το στενό τους περίγυρο.

Σε συνάρτηση με τα παραπάνω θα πρέπει να κατανοηθεί ότι το μπλοκάρισμα μέχρι σήμερα των διαδικασιών συγκρότησης ενός νέου συνασπισμού εξουσίας στη χώρα μας, ικανού να προωθήσει την υπόθεση του κοινωνικού μετασχηματισμού, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις προγραμματικές, στρατηγικές και πολιτικές επιλογές και πρακτικές που έχουν υιοθετηθεί από την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ, στο όνομα της «αλλαγής» και του «σοσιαλισμού», αλλά και σε ορισμένες κρίσιμες επιλογές στις οποίες εμμένει η ηγεσία του ΚΚΕ, οι οποίες κάθε άλλο παρά διευκολύνουν τη συγκρότηση ενός συνασπισμού. Έτσι απαράβατος όρος για το ξεμπλοκάρισμα αυτών των διαδικασιών, για την ευρύτερη δυνατή σύγκλιση των δυνάμεων της αριστεράς είναι η προγραμματική τους ανανέωση, είναι η διαμόρφωση ενός κοινού πλαισίου θέσεων για τα μείζονα πολιτικά, κοινωνικά και πολιτισμικά προβλήματα. Κοινού πλαισίου προγραμματικού αλλά και στρατηγικού χαρακτήρα με το οποίο μπορούν να επανακτήσουν την εμπιστοσύνη σε ευρεία έκταση των εργαζομένων, των λαϊκών δυνάμεων.

Σήμερα δεν υπάρχουν τα αναγκαία προαπαιτούμενα για να διαμορφωθεί

ένα τέτοιο πλαίσιο. Και αυτό το γεγονός παραπέμπει στην υποχρέωση όλων για προγραμματική ανανέωση.

Η ηγεσία του ΚΚΕ υποστηρίζει ότι το πρωταρχικό είναι η δύναμη που εξασφαλίζει μια συνασπισμένη αριστερά και ότι η ανανέωση μπορεί να γίνει στην πορεία με ευθύνη της κάθε συνιστώσας του συνασπισμού. Εμείς θεωρούμε ότι για την ενίσχυση της δύναμης και της δυναμικής της αριστεράς το πρωτεύον είναι όχι το ποσοτικό αθροιστικό στοιχείο αλλά η φερεγγυότητα και ελκτικότητα των επιλογών της στα κρίσιμα θέματα. Και αυτό χωρίς να παραμερίζουμε την αξία μιας συνασπισμένης αριστεράς. Η ηγεσία του ΚΚΕ επικαλείται παράλληλα την ύπαρξη κοινών εκτιμήσεων για τις εξελίξεις, για την κυβερνητική πολιτική, για το δικομματισμό καθώς και προγραμματικών συμπτώσεων σε ορισμένα προβλήματα, υποστηρίζοντας ότι αυτά τα δεδομένα συνιστούν επαρκή προαπαιτούμενα για το συνασπισμό.

Εμείς θεωρούμε ότι τα τέτοια κοινά σημεία αποτελούν απλά επιμέρους πλευρές του αναγκαίου κοινού πλαισίου για τα μείζονα θέματα μιας συνολικής εναλλακτικής, προωθητικής χαρακτήρα, πρότασης στα πλαίσια του οποίου θα πρέπει να συναρθώνονται με γενικότερες κοινές πολιτικές και στρατηγικές επιλογές. Επιλογές σχετικές με το πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης και τους διεθνείς προσανατολισμούς σήμερα και αύριο, με τη δέσμευση για δημοκρατικές διαδικασίες μετάβασης προς τον κοινωνικό μετασχηματισμό. Και αυτά όλα αποτελούν αποφασιστικής σημασίας ζητούμενα, γιατί συνδέονται με τη φερεγγυότητα και την ελκτικότητα του νέου συνασπισμού που πρέπει να οικοδομηθεί, με στόχο τη διεύρυνση της εμβέλειάς τους.

Απαιτείται λοιπόν πριν από όλα διάλογος, κατά τον οποίο θα διερευνηθούν οι δυνατότητες για τη διαμόρφωση αφετηριακά ενός κοινού πλαισίου θέσεων στα μείζονα προβλήματα.

Τα προαπαιτούμενα στα οποία αναφέρθηκε παραπέμπουν βέβαια στις συντηρητικές και αυταρχικές επιλογές του ΠΑΣΟΚ και στη στρατηγική του αντίληψη για την αυτοδυναμία. Παραπέμπουν όμως και σε συνεδριακές και μετέπειτα αρνητικές θέσεις του ΚΚΕ. Γιατί με αυτές καταγράφεται η φυσιογνωμία του και όχι με το κείμενο πρότασης για το συνασπισμό που έχει καταθέσει και στο οποίο παρακάμπτονται ή συγκαλύπτονται αυτές οι αρνητικές θέσεις του. Μερικές από τις οποίες επαναλήφθηκαν στην πρόσφατη ομιλία του Χ. Φλωράκη. (Αντιευρωπαϊκή τοποθέτηση, αντιλήψεις για τις μεταρρυθμίσεις και το δημοκρατικό δρόμο).

Δεν έχουμε αυταπάτες ότι θα προχωρήσουμε εύκολα στο διάλογο. Έχουμε πλήρη συνείδηση των διαφορών και με το ΚΚΕ και με το ΠΑΣΟΚ. Γι' αυτό και το διάλογο που προτείνουμε δεν τον συνδέουμε άμεσα ούτε με εκλογικές συμπράξεις ούτε με κυβερνητικές συνεργασίες.

Επιμένουμε, παρόλα αυτά, στην αναγκαιότητα του διαλόγου, ενός διαλόγου εποικοδομητικού και όχι υποχρεωτικά ατελούς. Γιατί πιστεύουμε ότι δεν μπορεί να μένουν κοκαλωμένες και αμετακίνητες οι άλλες πολιτικές δυνάμεις που κινούνται στο χώρο της αριστεράς, σε επιλογές αρνητικές ή ξεπερασμένες, πολύ περισσότερο γίνεται συνείδηση από σημαντικό μέρος στελεχών και μελών τους. Από τα οποία μπορεί και πρέπει να υπάρξει θετική παρέμβαση εφόσον φυσικά θα πείθονται γι' αυτό και από το διάλογο.

Η μεγάλη αριστερά που προτείνουμε έχει σαν προϋπόθεση να κερδίσουμε την εμπιστοσύνη όχι μόνο των ενταγμένων εκτός ΠΑΣΟΚ αριστερών, αλλά γενικότερα όλων των αριστερών του κόσμου της εργασίας και του πολιτισμού.

Εμείς στο διάλογο θα πούμε στους άλλους σε τι κατά τη γνώμη μας πρέπει να αλλάξουν για να το πετύχουμε. Ας μας πουν κι εκείνοι: θάμαστε έτοιμοι, ό,τι είναι θετικό να το αφομοιώσουμε.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Δεν θα αφήσω απαρατήρητο το ότι στο προτελευταίο τεύχος του ΣΧΟΛΙΑΣΤΗ, έγιναν σε πολιτικό άρθρο ανεπίτρεπτες αναφορές για τις απόψεις και θέσεις μου, σχετικά με το ΠΑΣΟΚ, με επίκληση ανακριβών δεδομένων.

Θεωρώ ότι πρόκειται για γνωστή μέθοδο πολιτικού κουτοσομπολίου και χαρακτηριζόμενη στη θέση της διατύπωσης πολιτικής γνώμης και της πολιτικής αντιπαράθεσης. Μέθοδο που κάθε άλλο παρά διευκολύνει το διάλογο. Ελπίζω ότι και από το ΣΧΟΛΙΑΣΤΗ η μέθοδος αυτή θα αναγνωριστεί ως μη χρήσιμη.

Όσον αφορά τώρα την ουσία: δεν υπήρξα «φιλοπασόκ» γκόμα και στην περίοδο της ευφορίας κατά τους πρώτους μήνες της κυβερνητικής αλλαγής του 1981 όπως συνέβη με άλλους στο χώρο της αριστεράς, οι οποίοι άνετα έχουν περάσει σήμερα στο άλλο άκρο. Από την πλευρά μου διατύπωσα δημόσια από την αρχή και επανειλημμένα τις εκτιμήσεις μου για το χαρακτήρα, τις περιορισμένες δυνατότητες και τις αρνητικές πλευρές του ΠΑΣΟΚ, έτσι που να μην μπορεί να καταγραφεί «φιλοπασόκ». Αλλά και στην πορεία δεν τοποθετήθηκα ούτε θα τοποθετηθώ αφοριστικά για το κόμμα αυτό.

Αντώνης ΜΠΡΙΛΛΙΑΚΗΣ

Η θυσία του Αβραάμ και η στρατευμένη επιστήμη

■ Η δημοκρατικότητα και οι ανάλογες ευαισθησίες είναι γνωστό ότι αποτελούν απαραίτητους όρους ώστε να παρασταίνεται η κοινωνική εξουσία ουδέτερη και τα κοινωνικά προνόμια των ειδημόνων σαν φυσιολογικά.

Τα πειράματα μιας ομάδας καθηγητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης δημοσιοποιούνται λόγω της γκάφας ενός από αυτούς να το ανακοινώσει σε κάποιον από τα μαθήματά του. Το επίμαχο πείραμα Milgram, ένα πείραμα με εικονικά ηλεκτροσόκ, και μάλιστα πάνω σε φαντάρους, με επιεικώς αμφίβολα αποτελέσματα θα βοηθήσει τις εφημερίδες να πουλήσουν εξασκώντας ταυτόχρονα και το λειτούργημά τους.

Δεν συντρέχει άλλωστε λόγος συγκάλυψης — το περίφημο πείραμα, απ' ό,τι φαίνεται, πρόκειται για 'σαπάκι' που έχει εξαντληθεί επιστημονικά ακόμα και για τους θιασώτες του εδώ και 10 χρόνια.

Έχουμε δηλαδή να κάνουμε από τη μια με το γεγονός καθαυτό, την ουδέτερη επιστήμη και τις καριέρες των καθηγητών που παίζονται πάνω στις πλάτες των στρατιωτών, και από την άλλη με την καταγραφή του στις εφημερίδες που στην προκειμένη περίπτωση το ξεπερνάει ακριβώς γιατί οφείλει να το επενδύσει κατάλληλα. Το στοίχημα δεν είναι δα και μικρό. Οι προσδεδειγμένοι επιστήμονες (του χώρου της *Αυγής* ίσως, που γι' αυτό τσιμπάει περισσότερο απ' ό,τι θα δικαιολογούσε η αίσθηση του μέτρου και ο 'ελιτισμός' για τα οποία διακρίνεται) παρεμβαίνουν στο πλευρό των καλών στρατηγών. Τα ηλεκτροσόκ όμως;

Αποτελούν γόνιμο έδαφος ώστε οι 'αναρχοαυτόνομοι φοιτητές', τα 'σωματεία των οικολόγων', ακόμα και η ΠΣΚ, περιστρεφόμενα να μπορούν να μολύνουν τη δημόσια γνώμη από τη μια, και από την άλλη να δίνουν πάτημα στην αντίδραση και το φασισμό. Οι συνδέσεις μάλιστα έχουν γίνει ρητά: Αυτές οι δυνάμεις βρίσκονται σε συμπαιγνία — εκόντες-άκοντες δεν παίζει πολύ μεγάλο ρόλο. Όσοι εναντιώνονται στα ηλεκτροσόκ αναγορεύονται αντι-κοινωνικοί για να αποδοθούν στη συνέχεια στους χουντικούς και τους καρabanάδες.

Μετά από 25 αιώνες λοιπόν από την πρώτη εκδοχή του πειράματος Milgram στην Παλαιά Διαθήκη, έρχεται η κυρία Φατούρου να διερευνήσει, λέει, τα ποσοστά υπακοής στην εξουσία για να συμβάλει στον εκδημοκρατισμό της. Η μυθοπλασία όμως φαίνεται να διατηρεί την εγκυρότητά της και σήμερα. Το τεστ στο οποίο υπέβαλλε ο θεός τον Αβραάμ ήταν εικονικό — στο τσάκ γλίτωσε τη σφαγή ο Ισαάκ — μόνο που ο ίδιος ο Αβραάμ δεν το ήξερε εκ των προτέρων...

Άνοιγμα και κλείσιμο

■ Για τις εφημερίδες γενικά, επρόκειτο για ένα τυπικό θέμα που άπτεται της ευαισθησίας του αναγνωστικού κοινού και έχει όλες τις διαστάσεις για να αναπτυχθεί.

Ο Τύπος ανέδειξε τη διαμαρτυρία του Δ.Σ. του φοιτητικού συλλόγου του Τμήματος Ψυχολογίας - Παιδαγωγικής - Φιλοσοφίας του Α.Π.Θ., άνοιξε και διέυρυνε μια ρωγμή της δημοσιότητας στη συνέχεια τη συντήρησε διαφοροποιώντας την ανάλογα με την τάση για να την ολοκληρώσει προσωρινά με την εξαγωγή συμπερασμάτων και διδαγμάτων

στα φύλλα της Κυριακής.

Οι εφημερίδες που δεν φείσθηκαν χαρακτηρισμών από την αρχή κατάγγειλαν τη μέθοδο του εικονικού ηλεκτροσόκ ως απάνθρωπη, βλακώδη έως κτηνώδη προς το υποκείμενο του πειράματος, αμφισβήτησαν την εγκυρότητά της και αναφέρθηκαν στη νομική διάσταση των πειραμάτων που ήταν ανύπαρκτη, επειδή δεν είχε δοθεί άδεια γι' αυτά.

Η δύναμη του Τύπου δεν έγκειται μόνο στο ευρύ άναγμα του ζητήματος, αλλά και στο εξίσου κομψό, αν και όχι τολμηρό, κλείσιμό του.

Μετά την ανάδειξη και προβολή του θέματος πρυτανεύει η λογική και ανακρούουν πρύμνα. Υπογραμμίζονται τώρα τα θετικά ανοίγματα στο στρατό που, πρώτον, συγχέονται με τις μεθόδους και τα πειράματα μιας έρευνας και, δεύτερον, πρέπει να διαφυλαχθούν από τις επιθέσεις των αντιδραστικών καρβανάδων που αποκρούουν τις αλλαγές. Γιατί οι αλλαγές είναι θετικές και οι εισηγητές τους (δεν γίνεται σαφές ποιοι: ο στρατηγός, η καθηγήτρια, κι οι δυο μαζί;) είναι δημοκρατικών πεποιθήσεων. Ποτέ ίσως άλλοτε δεν δείχτηκε τέτοιο συμπυκνωμένο ενδιαφέρον για αλλαγές στο στρατό, ούτε με το κίνημα των επιτροπών ('μασκοφόρους', βλέπετε, τους ονόμαζαν τότε), ούτε με τις αυτοκτονίες, ούτε με τις καταγγελίες μέσα από τα στρατόπεδα (ήταν κι ανώνυμες...).

Είναι άλλωστε χαρακτηριστικό ότι σε κανένα από τα πρόσφατα δημοσιεύματα που ανησυχούν για την τύχη των επιχειρούμενων ανοιγμάτων στο στρατό και κόπτονται για την κατοχύρωση των δημοκρατικών ευαισθησιών και αξιών των στρατευμένων δεν γίνεται καν μνεία των αντιρρολήσεων συνειδησης. Ε, βέβαια, αυτοί είναι άλλο, εδώ απασχολεί να μένουν ικανοποιημένοι οι φαντάροι

στο δοσμένο πλαίσιο.

Συνειδητή πειθαρχία είναι ο απαραίτος όρος της κοινωνικής συνοχής, πόσο μάλλον της εύρυθμης λειτουργίας του στρατού, η συνειδητή αντίρρηση είναι αντικοινωνική.

Το υπ. Αμύνης μπορεί να αρνηθήκε τις εγγράφως τις αιτήσεις για έρευνα της καθ. Χαρίτου-Φατούρου, ωστόσο σύμφωνα με τα ΝΕΑ (8.6), «κύκλοι του υπουργείου» ανησυχούσαν μήπως από «στρεβλή παρουσίαση του θέματος πάνε πίσω μια σειρά προγράμματα και έρευνες για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των φαντάρων».

Παράλληλα, τραβήχτηκε από το παιχνίδι και η Γεν. Γραμ. Νέας Γενιάς που, αφού διευκρίνισε ότι η συνεργασία της με το ΑΠΘ αφορούσε το σκέλος της των ψυχιαγωγικών προγραμμάτων, εξέφρασε τη γνώμη ότι κακώς προχώρησαν οι ερευνητές στην έρευνα χωρίς άδεια του υπ. Αμύνης, καταλήγοντας ότι ο καθηγητής Μαρκουλής είχε τη «φαινή ιδέα» να κάνει «ελαφρά τη καρδιά» το πείραμα «για να αποδείξει ότι πράγματι οι συνθήκες στρατεύσεως έχουν βελτιωθεί και ότι δεν δημιουργούνται τα στρεσογόνα εκείνα αίτια στους στρατιώτες που τους μετατρέπουν σε δυνάμει βασανιστές». (Γ. Σεφερτζής, Έθνος, 9.6.).

Ταυτόχρονα τροποποιήθηκε ανάλογα και η ευαισθησία του Τύπου, από τη δημοκρατική φροντίδα των πειραματόζων στη δημοκρατική ανησυχία για το μέλλον κάποιων αλλαγών που γίνονται στο στρατό καθώς και αυτών που τις εισηγήθηκαν.

Έχουν πλέον γίνει οι απαραίτητες νύξεις για τον κίνδυνο που θα προκύψει από μια απερίσκεπτη διεύρυνση της κριτικής.

Η ΠΣΚ έχει συγκρατηθεί στα φοιτητικά πλαίσια και η κριτική αμβλύνεται. Ο Ριζοσπάστης αναρωτιέται για την αγνότητα ή τη σκοπιμότητα του ενδιαφέροντος και προβάλλει σαν συμπέρασμα του ημερήσιου ρεπορτάζ της 10.6 τον τίτλο «Ηθικά αποδεκτή η έρευνα».

Οι αυτοενοχές της Αριστεράς μήπως και της κολλήσει κανείς (και το έκαναν, βέβαια) ξανά καμιά ρετινιά αντεθνικού και αντιδημοκρατικού στα δημοκρατικά ανοίγματα του στρατού φαίνεται στην Πρώτη (9.6.).

Ηλεκτροσόκ στα θετικά ανοίγματα του στρατού, με μικρότερο υπέρτιτλο: οι φοιτητές καταδικάζουν τα πειράματα που χειρίζονται τον άνθρωπο σαν αντικείμενο.

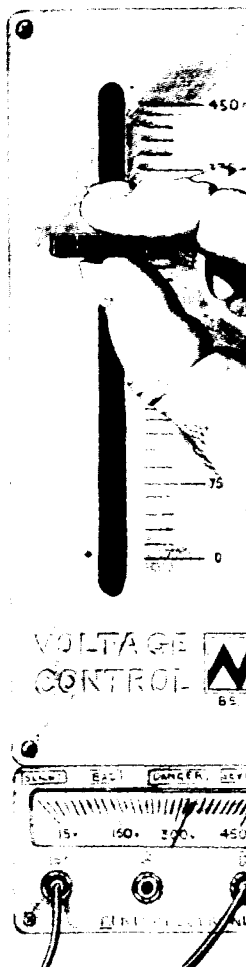
Τελικά, αφενός οι πανεπιστημιακοί είναι καταξιωμένοι από παλιά δημοκράτες, αφετέρου ο στρατηγός καταξιώνεται σήμερα. Ο κίνδυνος είναι ότι κάποιες σκοτεινές δυνάμεις (σταγονίδια, χουντικοί, δε-

ξιοί, η ΠΣΚ, το ΚΚΕ, οι φοιτητές, οι αυτόνομοι ή ποιοι άλλοι), οι κακοί, θα φάνε το στρατηγό Σπυριούνη. Η φασαρία γίνεται στα υψηλά πατώματα, μεταξύ κακών και καλών. Γι' αυτό, όταν γίνεται μελέ στο ρετιρέ, οφείλουν οι μικροί να προσέχουν να μην παρατραβήξουν το σκοινί.

Η ξεχωριστή άποψη

■ Χαρακτηριστικός εδώ ο Λ. Κύρκος της ΕΑΡ που σπεύδει να υποστηρίξει το στρατηγό Σπυριούνη «εις βάρος του οποίου συνέβησαν τα γεγονότα... με αφορμή τις κακόβουλες φήμες για την έρευνα». Από τη μια οι καλοί. Από την άλλη οι κακοί: οι «γνωστοί κύκλοι που αντιτίθεται στον εκδημοκρατισμό του στρατού». Και γιατί; Επειδή απένειμε «πλακέτα στον ταπεινό σκαπανέα της Μακρονήσου» (τον Α.Κ.), χειρονομία που έθεσε τέλος σε ένα βαρύ παρελθόν που δίχασε το λαό μας για πολλά χρόνια, πράγμα που επιβραβεύτηκε από την κοινή γνώμη.

Ο Α.Κ. είναι ασφαλώς αρκετά έμπειρος για να εκφράζεται κομπότρερα, ωστόσο η πραγματικότητα που

μετράει γι' αυτόν είναι η κοινή γνώμη, τα λοιπά είναι φήμες και μάλιστα κακόβουλες. Έβαλε έτσι στη θέση της τη Νεολαία ΕΑΡ που (από τη θερμοκοιτίδα) είχε δηλώσει — από τις 24 Ωρες ωστόσο (8.6), και όχι από την Αυγή — τα αντίθετα:

«Ο μεσαιώνας που αναβίωσε στο στρατόπεδο Σερρών είναι το αποτέλεσμα των στεγανών και της αδιαφάνειας, τόσο στα ερευνητικά προγράμματα όσο και στις αυταρχικές δομές του στρατού».

Η Αυγή προτίμησε να διαθέσει οικονομικότερα τις στήλες της. Προτίμησε τα σχόλια αντί του ρεπορτάζ στις 8.6., «οι βασανισμοί που δεν έγιναν...», όπου προφανώς με λογική «κόντρα στο ρεύμα» παρουσιάζονταν τα πρωτοποριακά προγράμματα στο Γ' Σώμα Στρατού. Στις 9.6. χλευάζονται οι φοιτητές, κατηγορούνται για στημένο θόρυβο την παραμονή των πρυτανικών εκλογών, ενώ «οι καθηγητές παραδόθηκαν ανυπεράσπιστοι στα κραυγαλέα πρωτοσέλιδα και τα καταδικαστικά σχόλια». Οι φαντάροι δεν απασχολούν εδώ. Ο αρθρογράφος Ψ. καλεί τους αναγνώστες να «συνέλθουν» και να μην παίζουν το παιχνίδι των σκοτεινών κύκλων στο στρατό, ενώ αντιλαμβάνεται το «άνοιγμα του στρατού στην κοινωνία» ως «είσοδο» του πανεπιστημίου στο στρατό. Όπως πριν η πραγματικότητα εξιδανικεύεται στην Κοινή Γνώμη, έτσι και εδώ

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΣΟΚ

Δημοσιεύουμε παρακάτω αποσπάσματα από την ομιλία του Στέλιου Ψωμά στην εκδήλωση που έγινε στη Θεσσαλονίκη στις 15.6. από τις Αυτόνομες-Αυτόνομους, το περιοδικό Σκυλάκια του Παυλός και την Οικολογική Κίνηση Θεσσαλονίκης. Το θέμα ήταν: Ψυχολογικά πειράματα στο στρατό — η κοινωνία των ηλεκτροσόκ, κοινωνία της υποταχής.

1. Η ερευνητική ομάδα διάλεξε ως υποκείμενα των φιλόδοξων πειραμάτων της φαντάρους. Το γεγονός αυτό με την ίδια ευκολία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ευφυής επιλογή ή και ηλιθιότητα, αφού πραγματικό αντικείμενο του πειράματος είναι η υπακοή στην εξουσία, αρχή θεμελιώδη και εύκολα αποδείξιμη για το στρατό.

2. Οι ερευνητές επικαλούνται το άλλοθι της τήρησης της επιστημονικής δεοντολογίας και του εθελοντικού χαρακτήρα του πειράματος. Πράγματι οι φαντάροι ήταν τύποις εθελοντές. Τι σημαίνει όμως αυτό για το στρατό;

Από τη μια σημαίνει βέβαια κάποια πολύπλοκτη άδεια για τους συμμετέχοντες. Από την άλλη το να ζητάς εθελοντές στο στρατό είναι σαν να κάνεις άτυπα εκείνη τη στιγμή πράξη το πείραμα του Milgram. Γιατί όταν η εξουσία ζητάει εθελοντές, οι υπήκοοί της οφείλουν να υπακούσουν και να δηλώσουν εθελοντές. Η υποταγή είναι συνείδηση του φαντάρου δε θα ανταποκριθεί εύκολα στο κάλεσμα της εξουσίας, που στη

συγκεκριμένη περίπτωση επικουρείται και από την αυθεντία της επισημής και από το δέλεαρ της άδειας.

Η ερευνητική ομάδα ισχυρίζεται ότι τήρησε την επιστημονική δεοντολογία κατά γράμμα. Η δεοντολογία αυτή όμως επιβάλλει την ενημέρωση του ανθρώπου-πειραματόζωου για τους σκοπούς του πειράματος, τις ουσίες που χρησιμοποιούνται και τους πιθανούς κινδύνους που διατρέχει.

Ο ίδιος ο Milgram περιγράφοντας το πείραμά του αναφέρει πως ο άνθρωπος-πειραματόζωο «νομίζει ότι συμμετέχει σε μια επιστημονική έρευνα γύρω από τις δυνατότητες απομνημόνευσης. Συνεπώς έχουμε μια εξαπάτηση του ανθρώπου-πειραματόζωου. Χωρίς αυτή την εξαπάτηση το πείραμα τινάζεται στον αέρα».

Ο δεύτερος παράγοντας που αμφισβητείται τώρα από την ερευνητική ομάδα είναι το κατά πόσο τα πειράματα αυτά επηρέασαν αρνητικά τους φαντάρους που συμμετείχαν. Αμφισβητείται μέσω των εφημερίδων το «αγχητικό στρες» που πα-

η Κοινωνία εξυψώνεται στο Πανεπιστήμιο.

Την επομένη (10.6) η τυποποίηση προχωράει σε ρεπορτάζ περί «συνωμοσίας μιλιταριστικών κύκλων» και το άρθρο τιτλοφορείται πρωτότυπα και απελευθερωτικά, επιτέλους: τα άκρα συναντώνται. Το σχήμα είναι σαφές: οι «αναρχικοί» είναι κρετίνοι, οι υπόλοιποι που έσπευσαν να καταδικάσουν το πείραμα βαλτοί είτε βλάκες: «Μήπως δεν ήξεραν ότι όποιος σπέρνει ανέμους θερίζει θύελλες;» Λοιπόν, μην ανακατεύεστε· όχι επειδή δεν έχουν δικιο, αλλά επειδή δεν γνωρίζουν ή δεν συνεκτιμούν πολιτικές ισορροπίες και αλληλοδεσμεύσεις. Έτσι

και στις 17.6. ο «Υπεύθυνος του Τμήματος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της Κ.Ε. της Ε.ΑΡ.» διατηρεί «επιφύλαξεις» για το πείραμα Milgram που θα τις διетύπωνε «εντονότατα αν διεξήγεται μια σοβαρή, νηφάλια και δημοκρατική συζήτηση»· επειδή, όμως, «βρισκόμαστε μπροστά σε μια σκοτεινή συνωμοσία» και караδοκεί ένα «σκοτεινό στρατοκρατικό πωγύρισμα», δεν το κάνει. Είναι η άποψη του υπεύθυνου του κόμματος που πρώτο στην Ελλάδα θεώρησε απαραίτητη την ίδρυση τμήματος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου παρά τη Κ.Ε. Όπως λέει και το ρητό, η Δημοκρατία και οι Ελευθερίες είναι εναίες και αδιαπραγμάτευτες.

Το κήρυγμα της Κυριακής

■ Την Κυριακή 12.6. έγινε το πρώτο κλείσιμο του θέματος· οι εφημερίδες μπόρεσαν να προσφέρουν μια γενικευμένη, φιλοσοφημένη και διδακτική εκδοχή.

Το κεντρικό νόημα για το μέσο Έλληνα υπήκοο συνοψίζεται στο λαϊκό εκείνο «μην την ψάχνεις». Δεν μπορεί ο κοινός θνητός να ξέρει τα πώς και τα γιατί. Χρειάζονται εξηγήσεις κι αυτές δεν μπορούν παρά να βασίζονται σε καταληπτές έννοιες, όπως η ανθρωπιά, η επιστήμη, οι θεσμοί.

Από τις εφημερίδες της Κυριακής 12.6. το ΒΗΜΑ αποτελεί ουσιαστικό ουραγό της ΑΥΓΗΣ, παίζοντας στα ίδια ταμπλώ. Πέρα από μια αντι-ΚΚΕ έξαρση — που συνιστά άλλωστε μόνο συμπλεγματοκό φόρο — διαπιστώνεται ότι «είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς αλλαγές που δε θα στηρίζονται σε επιστημονικά δεδομένα, αλλά στη “σοφία της καραβάνας”». Είναι πράγματι δύσκολο κι επιπλέον είναι και λογικό να μην πηγαίνει αλλού το μυαλό αναζητώντας τις πηγές και τα υποκείμενα των αλλαγών.

Η Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, με περισσότερο σεβασμό στο μέτριο αναγνώστη, συμμερίζεται αρχικά τις ανησυχίες του, παρουσιάζει στη συνέχεια τον πρότερο έντιμο και καταξιωμένο βίο των πρωταγωνιστών της έρευνας και με λαϊκή ευαισθησία δικαιολογεί τα δημοσιεύματα — όπου έχει παίξει και η ίδια η εφημερίδα, άλλωστε — κατακρίνει ωστόσο το λαϊκισμό τους. Υπάρχει ακόμα κράτος, πιστεύει. Η κριτική πρέπει να παίρνει τους θεσμοθετημένους δρόμους, να ασκείται με αίσθηση του μέτρου και με καταμερισμό των ρόλων. Γιατί, ενώ μπορεί να έγιναν λάθη, οι αντιδράσεις «πρέπει να μας βάλουν σε μεγαλύτερη ακόμη ανησυχία». Όπως π.χ. «οι αφέλειες οικολογικών σωματείων, που ζητούν “κοινωνικό έλεγχο” της επιστημονικής έρευνας» — αν είναι δυνατόν να βάλουμε χέρι στην επιστήμη. Τι αφέλεια, να αναρωτιέσαι για τις σκοπιμότητες της κοινωνικής ψυχολογίας, ή ακόμα της γενετικής “μηχανικής” ή της πυρηνικής ενέργειας! Η κριτική της επιστήμης έχει όρια. Και τα όρια αυτά δεν είναι επιστημονικά, αλλά κοινω-

ροούσας ο ένας από τους 4 φαντάρους και που υπήρξε η αιτία να διακοπεί το πείραμα.

Ας αφήσουμε τον ίδιο τον Milgram να μιλήσει:

«Είδα έναν ώριμο και αρχικά ψύχραιμο επιχειρηματία να μπαίνει στο εργαστήριο χαμογελώντας όλο αυτοπεποίθηση. Μέσα σε 20 λεπτά είχε γίνει ερείπιο που έτρεμε και τραύλιζε πλησιάζοντας ραγδαία στο σημείο της νευρικής κατάρρευσης. Τραβούσε όλη την ώρα το αυτί του και έστριβε τα χέρια του. Σε μια στιγμή χτύπησε το μέτωπό του με τη γροθιά του και ψιθύρισε “Θεέ μου, ας σταματήσει”. Παρ’ όλα αυτά συνέχισε να υπακούει σε κάθε λέξη του πειραματιστή και υπάκουσε ως το τέλος».

Αν δεχτούμε προς στιγμήν την αναγκαιότητα ενός τέτοιου πειράματος στο στρατό, τότε η ερευνητική ομάδα δεν έκανε καθόλου καλά τη δουλειά της. Διότι αν κάποιος ήθελε να «αποδείξει» ότι κάποια μέτρα στο στρατόπεδο υπονόμωσαν το κύρος της στρατιωτικής εξουσίας και άφησαν κάποια περιθώρια παραπάνω συνειδησιακής έκφρασης και ανυπακοής εκ μέρους των φαντάρων, τότε όφειλε να εξετάσει τις αντιδράσεις των φαντάρων πριν και μετά τις αλλαγές και να βγάλει συμπεράσματα. Αλλιώς το όλο πείραμα δε λειτουργεί παρά μόνο ως άλλοθι για να δικαιολογηθεί ο απάνθρωπος και εξουσιαστικός χαρακτήρας του στρατού.

Η υπακοή στο στρατό.

Επιστρέφουμε στα λόγια του Milgram:

«Η ουσία της υπακοής είναι ότι το άτομο καταλήγει να βλέπει τον εαυτό του σαν όργανο για την εκτέλεση των επιθυμιών ενός άλλου και συνεπώς δεν θεωρεί πια τον εαυτό του υπεύθυνο για τις πράξεις του. Από τη στιγμή που θα επιτευχθεί η παραγκώνιση αυτού του αισθήματος της προσωπικής ευθύνης, ο πειθήνιος άνθρωπος αποτελεί πια πραγματικότητα. Ο άνθρωπος αυτός αισθάνεται υπεύθυνος μόνο απέναντι στην εξουσία που τον καθοδηγεί, αλλά καθόλου υπεύθυνος για το περιεχόμενο των πράξεων, που εκείνη του επιβάλλει. Η ηθική επιταγή δεν εξαφανίζεται, αλλ’ αποκτά ριζικά διαφορετική μορφή: Ο πειθήνιος νιώθει ντροπή ή περηφάνια ανάλογα με το πόσο αποτελεσματικά ή όχι εκτελεί τα όσα η εξουσία του επιβάλλει».

Τα λόγια αυτά του S. Milgram μας οδηγούν κατευθείαν στην ουσία του θέματός μας· το στρατό. Γιατί ο στρατός είναι ο κατεξοχόν μηχανισμός που η «πίστη», το «καθήκον», η «πειθαρχία» χρησιμεύουν σαν άλλοθι για να υποταχθεί ο νέος στη στρατιωτική εξουσία.

Ο στρατός δεν είναι απλά ένας κατασταλτικός θεσμός ανάμεσα στους άλλους. Είναι ο κύριος θεσμός της καταστολής που επιβάλλεται στο κοινωνικό σώμα και αποτελεί

το βασικότερο αντιστήριγμα του υπερ-θεσμού “κράτος”.

Ρήγμα σ’ αυτή την καταθλιπτική ομοιογένεια αποτελούν οι κραυγές κάποιων ανθρώπων που τους ενώνει η έμπροκκη και από ανάγκη αντίσταση στο μηχανισμό καταστολής και θανάτου. Κραυγές σαν την αυτοκτονία, σαν το φόβο του ηλεκτροσόκ στο στρατιωτικό ψυχιατρείο, σαν τη μοναξιά της στρατιωτικής φυλακής, σαν την ανασφάλεια του «εξορισμένου» ανυπότακτου, σαν τη φυγή του λιποτάκτη, σαν τη λαχτάρα του αντιρρησία συνείδησης να βιώσει με την προσωπική του στάση την ειρήνη.

Μια παρατήρηση ακόμα. Ο Milgram περίμενε από το πείραμά του πως «να υποκείμενο θα έσπαγε απλά ή θα συνέχιζε όπως υπαγόρευε η συνείδησή του». Απέναντι δηλαδή στην άβουλη και τυφλή υπακοή στην εξουσία προκύπτει, νομίζω, μια σοβαρή πολιτική πρόταση. Η πρόταση του κινήματος των αντιρρησιών συνείδησης. Η πρόταξη της συνείδησης απέναντι σε ένα μηχανισμό που ορίζεται από την υπακοή στην εξουσία, την πειθαρχία, την ιεραρχία, την επιβολή. Η στάση επομένως των αντιρρησιών συνείδησης είναι μια πράξη πολιτική, μια στάση αντεξουσιαστική και γι’ αυτό ανδρείπνη.

«Και η προσέγγιση κοινωνίας και στρατού» θα μπορούσε να ρωτηθεί κάποιος. Η «προσέγγιση» αυτή σε

μια πλήρη εξομίωση θα οδηγούσε σε μια στρατιωτική κοινωνία «και απ’ αυτήν ευχαριστούμε μα δε θα πάρουμε. Το αντίστροφο δηλαδή η πλήρης «κοινωνικοποίηση» του στρατού, η απάρνηση εκ μέρους του των θεμελιακών αξιών του, της βίας, της επιβολής, της ιεραρχίας, η αυτοκατάργησή του δηλαδή, μάλλον αποτελεί φανταστική περίπτωση. Η άρνηση του στρατού απαιτεί συνειδήσεις έτοιμες να αντιταχθούν στην εξουσία, απρόθυμες να υποταχθούν. Μόνο αυτές μπορούν να επιβάλουν την κατάργησή του.

Από την άλλη βεβαίως, ασφαλώς και υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης της ζωής των στρατευμένων. Μόνο που δεν καταλαβαίνω πόσο βοηθά το συγκεκριμένο πείραμα σε κάτι τέτοιο. Η απλή μου λογική, μου λέει πως η βελτίωση της ζωής στους στρατώνες επιτυγχάνεται με ανθρωπινότερες συνθήκες διαβίωσης, με μείωση της δυσβάσταχτης θητείας, με παροχή πολιτικών και συνδικαλιστικών ελευθεριών στους φαντάρους, για να αναφέρουμε λίγα μόνο από τα αιτήματα του κινήματος των στρατιωτών.

Έχουμε κάθε λόγο να υποστηρίζουμε πως το μόνο αποτέλεσμα των «εικονικών ηλεκτροσόκ» ήταν «εικονική» βελτίωση της ζωής των στρατευμένων, ο «εικονικός» εκδημοκρατισμός του πιο απάνθρωπου και βίαιου θεσμού με τον οποίο η εξουσία επιβάλλεται στην κοινωνία.

Στέλιος ΨΩΜΑΣ

νικά: όπως από τη μια αποφαινόμεστε για την αφέλεια των οικολογικών «σωματείων», έτσι ορίζουμε και τα όρια της αμφισβήτησης της επι-

στήμης, πότε «ωφέλει» και πότε όχι. Η ανθρωπιά με τεχνοκρατία και κράτος δικαίου είναι ένα αχτύπητο στάνταρ της εποχής μας.

Στου Κασίδη το κεφάλι (Γιατί έγινε η έρευνα;)

■ Την ίδια κιόλας μέρα που δημιουργήθηκε η φασαρία (7.6.), η ερευνητική ομάδα σε ανακοίνωσή της γνωστοποίησε τις επιδιώξεις της έρευνας που ήταν η γνώση της «αντίληψης και αντιμετώπισης των γεγονότων της ζωής» από τους στρατιώτες με στόχο την «καλύτερη και συστηματικότερη αντιμετώπιση των προσωπικών και ομαδικών προβλημάτων τους», «η εξέταση των εφοδίων που διαθέτει το άτομο», για την αντιμετώπιση της στρατιωτικής ζωής και η συμβολή στην υιοθέτηση προγραμμάτων ελεύθερου χρόνου, επαγγελματικού προσανατολισμού και πληροφόρησης γενικότερα.

Κατά την ίδια την κ. Φατούρου (ΑΥΓΗ, 12.6.) η ομάδα της έκανε συνεντεύξεις με τους στρατεύσιμους, τις αξιολόγησε και βάσει αυτών η «διοίκηση του Γ' Σώματος έκανε αλλαγές που οι φαντάροι ούτε τις φαντάζονταν».

Στη συνέντευξή της στην ΠΡΩΤΗ (13.6.) οι αλλαγές φαίνονται να προέρχονται από το στρατηγό:

«Ήταν μια έρευνα που ξεκίνησε εδώ και τέσσερις μήνες. Αποσκοπούσε στο ν' αξιολογήσουμε τις πολυσημάντες αλλαγές που έκαμε εκεί ο στρατηγός Σπυριδωνής και που είχαν τρεις κατευθύνσεις: Τον εκδημοκρατισμό, την κοινωνικοποίηση του φαντάρου και τη σύζευξη λαού-στρατού. Εμείς διερευνούσαμε αν αυτές οι αλλαγές του στρατηγού προωθούσαν προς αυτές τις κατευθύνσεις».

Ο ίδιος τέλος ο διοικητής του 563 Τάγματος Πεζικού δήλωσε ότι η έρευνα έγινε «μεταξύ των νεοσυλλέκτων για να διαπιστώσει αν και κατά πόσο αλλάζει η συμπεριφορά των νέων δυο μήνες μετά την κατάταξή τους στο στρατό». (24 Ω, 7.6.).

Όπως και να 'χει το πράγμα, κάπως προσεγγίζεται το γνωσιολογικό ενδιαφέρον, είτε σαν έρευνα μιας κατάστασης είτε σαν έρευνα αξιολό-

γησης κάποιων αλλαγών (αλλά, τότε, σε σχέση με τι):

Το πείραμα «θα μας βοηθούσε να συμπεράνουμε αν οι φαντάροι ήταν ή όχι σκεπτόμενα άτομα» (ΠΡΩΤΗ, 13.6.) είναι η σεμνή απάντηση της ερευνήτριας. Και σε άλλη θέση, εξειδικεύεται ως προς τη χρησιμότητα του τεστ:

«Εμείς δεν ενδιαφερόμασταν να αποδείξουμε ότι υπακούουν. Εκείνο που μας ενδιέφερε ήταν ν' αποδείξουμε ότι δεν υπακούουν σε τέτοιου είδους προτροπές». (δηλ. να πατήσουν το κουμπι του εικονικού ηλεκτροσόκ, ο.π.).

Εδώ βέβαια δεν έχουμε να κάνουμε με μια επιστημονική «υπόθεση εργασίας», αλλά για κάποιους πόθους και επιθυμίες: ούτε οι επιστήμονες είναι ελεύθεροι από τέτοια πράγματα, υποτίθεται, όμως, ότι ερευνώντας κάτι ή, ακόμα, αξιολογώντας φροντίζουν να θέσουν τα ερωτήματά τους όχι με υπαινικτικό τρόπο. Εκτός αν το ζητούμενο είναι να «αποδειχτούν» θετικές κάποιες αλλαγές.

«Είχαμε φροντίσει να δημιουργήσουμε τέτοιο κλίμα ώστε ο φαντάρος να έχει τη δυνατότητα να αρνηθεί» (ο.π.).

Αλλά, αν δεν σφάλουμε, αυτό είναι μια από τις επιμέρους εκδοχές του πειράματος: όπου π.χ. ο μέλλων χρήστης του κουμπιού γίνεται μάρτυρας σκηνοθετημένης αμφισβήτησης της αυθεντίας του επικεφαλής του πειράματος, πράγμα που τον ωθεί σε ανυπακοή. Κατ'εξοχή, όλα σικέ, όπως διαβάζουμε στους τοίχους της Ομόνοιας.

Κατά τη συνέντευξη στην ΑΥΓΗ, το «πείραμα εφαρμόστηκε «τροποποιημένο» για επιβεβαίωση των θετικών αλλαγών.

«Οι στρατιώτες απέδειξαν ότι είχαν δημοκρατική ευαισθησία και δεν υπάκουσαν σε εντολές πέρα α-

πό τη συνειδήσή τους. Αυτό ήταν κυρίως αποτέλεσμα των συνθηκών που υπήρχαν στη μονάδα και την πίστη τους στη Δημοκρατία. Άρα, εμείς είχαμε πετύχει στο στόχο μας, κάτι που έδειχνε ότι οι αλλαγές που επέφερε η διοίκηση του Σώματος Στρατού, ήταν θετικές. Έτσι δεν χρειάστηκε, πέρα από τους τέσσερις στρατιώτες, να κάνουμε άλλα τεστ "Μίλγκραμ"». (Αυγή 12.6.).

Ούτε ο Λυσένκο δε θα ισχυριζόταν ότι μερικές βδομάδες δημοκρατικής προπαιδευσης φτάνουν να ατσαλώσουν το δημοκρατικό φρόνημα των φαντάρων! Έτσι, και οι ψυχολόγοι «είχαν πετύχει στο στόχο» τους, και «οι αλλαγές ήταν θετικές». Αλλά τότε αν μην παραπονιέται η κ. Φατούρου ότι «δεν μπορούμε να μιλάμε σε λαϊκίστικο επίπεδο για τα θέματα αυτά» (ΠΡΩΤΗ 13.6.), γιατί η υψηλή επιστήμη καθόλου δεν θεραπεύεται έτσι. Η ίδια εξάλλου είχε δηλώσει το εντυπωσιακό πρώτο εύρημα της έρευνας: «Οι φαντάροι έδειξαν να μην υπακούουν στην εντολή εικονικού ηλεκτροσόκ, πολύ περισσότερο από τους φοιτητές της Νομικής, Θεολογικής και ΤΕΦΑΑ όπου εφαρμόστηκε το ίδιο πείραμα» (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 8.6.).

Τι να θαυμάσει κανείς;

Ότι η δημοκρατική προπαιδευση σε κάνει ακόμα πιο ευαίσθητο και συνειδητό δημοκράτη από τους φοιτητές, ή ότι το επιστημονικό αυτό συμπέρασμα/εύρημα θεωρήθηκε επιστημονικά αποδεκτό να εξαχθεί από την επιστημονική εφαρμογή του πειράματος πάνω σε τέσσερις στρατιώτες!;

Όσο για την προσωπικότητα των φαντάρων «θα 'λεγα ότι την ισχυροποιήσαμε. Και για να τελειώνουμε με το περίφημο τεστ: Εμάς δεν μας ενδιέφερε να προχωρήσει ο φαντάρος αλλά να μην υπακούσει. Γι' αυτό αν προχωρούσε θα του λέγαμε "χαίρετε"». (ΠΡΩΤΗ, 13.6.).

Αφού δέ τους έκανε και καλό, γιατί δεν τους περάσανε όλους απ' το τεστ;

Είναι φανερό ότι μερικές φορές η επιστήμη δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται λαϊκιστικά, από κανέναν...

Έχουμε να κάνουμε με μια επανέκδοση της παλιάς εκείνης αντίληψης ότι ο στρατός είναι «σχολείο του έθνους», στην εκσυγχρονισμένη και επιστημονικά καθαγιασμένη εκδοχή του. Όπου η αδιάβλητη επιστήμη αναλαμβάνει τον εκδημοκρατισμό του στρατού εξ επαγωγής, με το άγγιγμά της.

Αλλά ας μας επιτραπεί να ισχυριστούμε ότι το πρόβλημα του εκδημοκρατισμού του στρατού αφορά τους στρατιώτες — που είναι μάλλον αρκετά δημοκράτες — αλλά απευθύνεται στα στελέχη, για να ξεχάσουμε τις «δομές», προς στιγμή. Ας γίνει λοιπόν το πείραμα στα σοβαρά, με όλες του τις παρωχημένες προϋποθέσεις πάνω σε αξιωματικούς και υπαξιωματικούς για συναγωγή συγκριτικών συμπερασμάτων. Γιατί το ζήτημα μάλλον δεν είναι η

αντίσταση των φαντάρων σε πραξικόπημα ή σε βασανισμούς. Οι αυτοκτονίες στο στρατό συνεχίζονται. Και η λύση των τρελόχαρτων — που παλιά δίνονταν με τη σέσουλα — αποτέλεσε απλώς μια μετάθεση του ζητήματος. Πέρα από κάποιες σοβαρές προσπάθειες βελτίωσης των συνθηκών ζωής των στρατευμένων, υπάρχει και η ανάγκη καθαγιασμού μιας εικόνας δημοκρατίας που κάποιος θεωρούν σκόπιμο να προβληθεί. Όταν αυτό γίνεται με προσφυγή σε επιστημονικές πολιτικές, κάτι σημαίνει για την ανάγκη νομιμοποίησης και προβολής μιας αντίληψης για την επιστήμη και για το συνακόλουθο κοινωνικό της γόητρο και ισχύ.

«Μέχρι τώρα κάναμε ad hoc αλλαγές χωρίς να μπορούμε να αποδείξουν ότι και το αξίωμαχο του στρατού διατηρείται αλλά και ότι είναι ένας στρατός με ανθρώπινο πρόσωπο. Αυτό πήγε να αποδείξει η έρευνά μας».

Εμείς θα περιμένουμε να δούμε πώς συνάγεται επιστημονικά το αξίωμαχο και η ανθρωπιά όταν με το καλό δημοσιευτεί η έρευνα. Και εδώ έχουμε να κάνουμε με μια ακόμα χρησιμότητα της επιστήμης, μια απόδειξη της κοινωνικής αναγκαιότητάς της: το μετρήσιμο του βαθμού «ανθρωπιάς», της δημοκρατικότητας, της προοδευτικότητας.

Όσο για το κύρος της επιστήμης, αυτό δεν συνάγεται από οποιαδήποτε αντιπαράθεσή του προς την καραμέλα του «λαϊκισμού». Το κύρος της ας το διεκδικήσει κάθε επιστήμη και κάθε επιστήμονας από μόνος του. Όσοι δεν φοβούνται την εκλαίκευση. Ας τεθούν, εν πάση περιπτώσει, οι επιστημονικοί όροι της πρόσφατης ιστορίας για να δούμε τα όρια της καταληπτότητας των μεθόδων και πειραμάτων, όπως και το υποτιθέμενο βάθος του πειράματος του εικονικού ηλεκτροσόκ και μαζί μ' αυτά και τις μεθόδους που ακολουθήθηκαν, πέρα απ' το αντιπροσωπευτικό δείγμα των τεσσάρων...

Εδώ, όμως, δεν έχουμε να κάνουμε απλά και μόνο με την επιστήμη, αλλά με την Προοδευτική Επιστήμη, οπότε: Μη Εγγίζετε! Έχει όλες τις προϋποθέσεις και να εχέγγυα. Προοδευτικό πρότερο βίο των επιστημόνων, δημοκρατικές και αγαθές προθέσεις, επιπλέον δε προέρχεται από το Πανεπιστήμιο, την κορνήδα της κοινωνίας. Μια «στρατευμένη» επιστήμη θα 'λεγε κανείς που, ακόμα κι όταν ξέρι «τι θέλει να βγάλει», ίσως κι όταν ελέγχεται ως προς δεοντολογία και μεθόδους, ακριβώς τότε παίζει τον αμοιβαίο, γοιμοποιητικό ρόλο της: Καθαγιάζει, «αξιολογεί» και επιμετρά τη δημοκρατία που επιμερίζεται άνωθεν στους στρατευμένους, απολαμβάνοντας για τον εαυτό της την επιβεβαίωση της κοινωνικής της αναγκαιότητας μέσω της διαιώνισης και αναπαραγωγής της.

Γιώργος ΚΟΚΚΙΝΟΣ
Δημήτρης ΚΑΡΥΔΑΣ

ΟΙ ΕΝΟΧΕΣ ΣΙΩΠΕΣ του Ριζοσπάστη

■ «Όλη η εξουσία στα Σοβιέτ!»
Όχι, δεν πρόκειται να παρελ-
θοντολογήσουμε επιστρέφοντας σε
ηρωικές εποχές. Ούτε πρόκειται να
αναλύσουμε τι ακριβώς εννοεί ο Μι-
χαήλ Γκορμπατσόφ όταν υπαινίσσε-
ται δειλά ότι πρέπει να δοθεί περισ-
σότερη εξουσία στα Σοβιέτ. Το σύν-
θημα «όλη η εξουσία στα Σοβιέτ» δε-
σπάζει εδώ και μέρες στο κέντρο
της πρωτεύουσας της Σοβιετικής
Αρμενίας, δίπλα σε άλλα δύο συνθή-
ματα: «κάτω ο σταλινισμός» και «κά-
τω ο Λιγκατσόφ»!

Το σπουδαίο δεν είναι, όμως, ότι
ένα τέτοιο σύνθημα ξανακάνει την
εμφάνισή του στην ΕΣΣΔ μετά από
μισό και παραπάνω αιώνα γραφειο-
κρατικής δικτατορίας. Δεν είναι καν
ότι είναι αυτό και όχι κάποιο σύνθη-
μα υπέρ του καπιταλιστικού «παρα-
δείσου» που συνεπαίρνει τον πληθυ-
σμό. Είναι, κυρίως, ότι η εξουσία στα
Σοβιέτ είναι ήδη πραγματικότητα
στο Γιεριβάν, στο Στεπανακέρτ και
στις άλλες πόλεις της Σοβιετικής
Αρμενίας και του Ορεινού Καραμ-
πάχ!

Ο ισχυρισμός μας είναι από εκεί-
νους που σίγουρα θα σοκάρουν. Ό-
μως, δεν είναι καθόλου αυθαίρετος.
Επί ένα μήνα, το προλεταριάτο του
Στεπανακέρτ και των γειτονικών πό-
λεων συνεχίζει μια μοναδική Γενική
Απεργία, οργανωμένο σε απεργια-
κές επιτροπές δημοκρατικά εκλεγ-
μένες από το σύνολο των εργαζομέ-
νων. Ο υπόλοιπος πληθυσμός είναι
κι αυτός συσπειρωμένος γύρω από
κάθε λογής επιτροπές που εκπρο-
σωπούνται σ' ένα κεντρικό συμβού-
λιο που έχει όλες τις αρμοδιότητες
μιας κεντρικής εξεγερτικής επιτρο-
πής. Πολυμελείς ομάδες περιφρού-
ρησης (πολιτοφυλακές) περιπολούν
μέρα και νύκτα στους δρόμους, έτοι-
μες να αποκρούσουν είτε τις επιθέ-
σεις των πογκρομιστών, είτε μian
ενδεχόμενη επίθεση των δυνάμεων
καταστολής.

Ανάλογος είναι ο τρόπος οργά-
νωσης της γενικής απεργίας και του
πληθυσμού και στην Αρμενία. Μόνο
που εδώ, οι σχεδόν καθημερινές κι-
νητοποιήσεις συγκεντρώνουν τερά-
στια πλήθη, ουσιαστικά όλους τους
κατοίκους της μικρής Σοβιετικής
Δημοκρατίας! Και όπως είναι φυσι-
κό σ' αυτές τις περιπτώσεις, το μόνο
που απομένει στην κεντρική εξου-
σία είναι απλώς να εξαφανιστεί ή να
υποταγεί: το αρμένικο Κ.Κ., το Ανώ-
τατο Σοβιέτ του, η κυβέρνηση και οι
τοπικές διοικητικές και άλλες αρχές
συμπαρατάχθηκαν τελικά με τα αι-
τήματα του εξεγερμένου λαού!...

Βέβαια, η Αρμενία και το Καραμ-
πάχ αποτελούν —προς το παρόν—
μian ακραία περίπτωση. Οστόσο,
δεν είναι πια εντελώς απομονωμέ-
να. Από τη Βαλτική έως τις δημοκρα-
τίες της Κεντρικής Ασίας η κοινωνία
παιρνει ξανά το λόγο που στερήθη-
κε για τόσες δεκαετίες. Οργανώνε-
ται, διαδηλώνει, διεκδικεί, αρχίζει
να πρωταγωνιστεί στις εξελίξεις!
Ταυτόχρονα, τα ταμπού πέφτουν το
ένα μετά το άλλο. Από τον Τύπο και
σε εκατομμύρια αντίτυπα διακηρύσ-
σεται ότι ο σταλινισμός είναι η άρνη-
ση του σοσιαλισμού! Ότι η γραφειο-
κρατία αποτελεί μια παρασιτική κά-
στα, μια βδέλλα στο καχεκτικό κορ-
μί της κοινωνίας. Η ώρα της αλή-
θειας πλησιάζει με γοργά βήματα...

Το περιεργο είναι μάλιστα, πως ο
πυροδότης αυτής της νέας μαζικής
ριζοσπαστικοποίησης δεν είναι άλ-
λος από την περιφημη Πανερωσιακή
Συνδιάσκεψη που αρχίζει σε λίγες
μέρες, και που διαψεύδει ήδη τις ελ-
πίδες των πιο αισιόδοξων. Πράγμα-
τι, η νομενκλατούρα δεν παραδόθη-
κε. Τι κι αν ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ
πολλαπλασίασε τις εκκλήσεις για
να μην επιλεγούν οι 5.000 αντιπρό-
σωποι με τις παλιές αντιδημοκρατι-
κές μεθόδους; Τι κι αν ζήτησε τόσες
φορές να εκλεγούν με μοναδικό κρι-
τήριο την αφοσίωσή τους στην περε-
στρόικα; Τελικά, το γραφειοκρατικό
κατεστημένο επέβαλε τους δικούς
του, κερδίζοντας έτσι αυτή τη (ση-
μαντική) μάχη.

Όμως, πρόκειται για πύρρεια νί-
κη. Το κόστος της θα αργήσει ίσως
να γίνει επακριβώς γνωστό. Μπο-
ρούμε, ωστόσο, να πούμε από τώρα
ότι, για πρώτη φορά στη μετασταλι-
νική ιστορία του, το Κομμουνιστικό
Κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης κλο-
νίζεται σήμερα συθέμελα από μια
πρωτοφανή αμφισβήτηση, μian αλη-
θινή εξέγερση της βάσης του κατά
της ηγεσίας, κατά των απاراتοίκ.
«Έχουμε το συναίσθημα πως μας
παγιδέψανε», δηλώνει ο Αλεξάντερ
Μποβίν, ο γνωστότερος ίσως σχο-
λιογράφος της Ισβέστια. Και προ-
σθέτει: «Ο μηχανισμός του ΚΚΣΕ πή-
ρε τον πλήρη έλεγχο της Συνδιάσκε-
ψης σ' αυτή τη φάση της προετοιμα-
σίας της και, με κάποιες μικρές εξαι-
ρέσεις, ποδοπάτησε την εσωτερική
δημοκρατία. Όπως πάντα οι λίστες
των υποψηφίων επιβλήθηκαν από τα
πάνω προς τα κάτω. Όπως παλιότε-
ρα, σημειώθηκαν οι γνωστές πιέσεις
για να περάσουν οι "απαράτητοι
σύντροφοι"... Με λίγα λόγια επικρα-
τεί ένα αίσθημα ναυτίας γι' αυτό που
εκείνοι αποκαλούν εκλογές»!

Στ' αλήθεια, όλα έγιναν «όπως
πάντα». Όμως, με μια μικρή εξαιρέ-
ση. Τώρα, η κομματική βάση τολμη-
σε να διαμαρτυρηθεί! Στη Μόσχα,
στο Λένινγκραντ, στο Γιάροσλαβ,
στο μακρινό Ομσκ και στην ακόμα
πιο μακρινή Σαχαλίνη, σε δεκάδες
κομματικές οργανώσεις σε όλη τη
χώρα, η διαμαρτυρία των πληθείων
του κόμματος πήρε διαστάσεις ανοι-
κτής σύγκρουσης! Χιλιάδες απλά
κομματικά μέλη κατέβηκαν στους
δρόμους, κατέλαβαν γήπεδα και —
μερικές φορές— πέρασαν «με το έ-
τσι θέλω» από λαϊκό δικαστήριο τις
διεφθαρμένες ηγεσίες, που αναγκά-
στηκαν είτε να λογοδοτήσουν είτε
να παραιτηθούν!

Φυσικά, απέχουμε ακόμα αρκετά
από τη γενίκευση αυτής της εξέγερ-
σης. Όμως, το σοκ είναι μεγάλο. Κα-
θημερινά πια δημοσιεύονται σε εκα-
τοντάδες εφημερίδες και περιοδικά
φλογερά άρθρα καταγγελίας της
φάρσας που «εκείνοι αποκαλούν εκ-
λογές». Τι κι αν ο καθηγητής Γκα-
βριλ Ποπόφ εξελέγη αντιπρόσωπος
από την κομματική οργάνωση του
Πανεπιστημίου της Μόσχας με το
90% των ψήφων; Τι κι αν ο τοπικός
σατραπίσκος πήρε μόνον το 1%
(βλέπε το άρθρο μας στον Σχολια-
στή πριν από ένα μήνα); Τελικά, ο
Ποπόφ αποκλείστηκε και στη θέση
του πηγαίνει το 1%!

Πόσοι είναι άραγε οι εκλεκτοί της
κομματικής βάσης που είχαν την ι-
δια τύχη με τον Ποπόφ; Δυστυχώς,
δεν γνωρίζουμε παρά ορισμένα ονό-
ματα προσωπικοτήτων από τη Μό-
σχα (Μιχαήλ Σατρόφ, ο σκηνοθέτης
Γκελμάν, κ.α). Χρησιμοποιώντας κά-
θε λογής ταχυδακτυλουργίες και
χωρίς να δίνουν λόγο σε κανέναν
(ούτε καν και στον ίδιο τον Γκορμπα-
τσόφ που μάταια συνηγόρησε υπέρ
των ριζοσπαστών από το βήμα της
ολομέλειας της κομματικής οργά-
νωσης της Μόσχας!), οι αδιστακτοί
γραφειοκράτες αγνόησαν τις συν-
τριπτικές ψηφοφορίες της βάσης
και επέβαλαν τελικά τους ουρανο-
κατέβαστους απاراتοίκ. Χαρακτηρι-
στικό είναι το γεγονός ότι οι ελάχι-
στοι ριζοσπάστες αντισταλινικοί
που διασώθηκαν (ο διευθυντής του
Αγκανιόκ Κάροτιτς ή ο Μπαρίς Γέλ-
τσιν), το κατάφεραν επειδή η εκλογή
τους επικυρώθηκε από μακρινές
κομματικές οργανώσεις! Στην περι-
πτωση μάλιστα του Γέλτσιν (που
προκάλεσε σάλο με το περίφημο
«Ντα» στην ερώτηση του BBC αν
πρέπει να απομακρυνθεί ο Λιγκα-
τσόφ), η εκλογή του από την περιο-

χή της Καρελίας έγινε δυνατή επει-
δή η τοπική κομματική οργάνωση
«καθυστέρησε» να λάβει γνώση της
άνωθεν εντολής για καταψήφιση
του Γέλτσιν, επί οκτώ ώρες, δηλαδή
όσο χρειαζόταν για να τον... εκλέ-
ξει!...

Αντίθετα, «εξελέγησαν» διάση-
μοι αντιδραστικοί, μεγαλωρώσοι
σωβινιστές και θαυμαστές της ρα-
τσιστικής οργάνωσης «Παμιάτ», ό-
πως οι διευθυντές της «Μασκόβα» Μι-
χαήλ Αλεξέγιεφ και της «Μολάντα»
για Γκάρντντγια Ανατόλι Ιβάνοφ. Ο Ι-
βάνοφ (που εξακολουθεί να αναδη-
μοσιεύει τακτικά την περιφημη
νεοσταλινική πλατφόρμα που πρω-
τοδημοσιεύτηκε στις 13 Μαρτίου
στη «Σοσιαλιστική Ρωσία») εξελέγη
παρά το ότι πήρε μόνον δέκα(!) από
τους 158 ψήφους της οργάνωσης
του, έναντι 143 του φιλελεύθερου
αντιπάλου του.

Και όμως, ενώ στη Σοβιετική Έ-
νωση οι εφημερίδες και τα περιοδι-
κά ή ακόμα και η τηλεόραση (π.χ. του
Λένινγκραντ) καταγγέλλουν πια κα-
θημερινά την εκλογική παρωδία, ο
δικός μας Ριζοσπάστης δεν βρίσκει
λόγια για να πλέξει το εγκώμιο της!
Καταφεύγοντας στην απροκάλυπτη
λογοκρισία των δημοσιευμάτων όχι
μόνον των «Νέων της Μόσχας» ή
του «Αγκανιόκ», αλλά και της Πράβ-
ντα και της Ιζβέστια, το δημοσιογρα-
φικό όργανο του ΚΚΕ παραπλανά η-
δελγημένα τους αναγνώστες του, πε-
ριορίζοντας στο ελάχιστο την πλη-
ροφόρησή τους για τις πρωτοφα-
νείς σοβιετικές εξελίξεις (εντελώς
διαφορετική είναι η πληροφόρηση
που προσφέρει τον τελευταίο καιρό
ή «Πρώτη», πράγμα που οφείλεται
σε μεγάλο βαθμό στην εξαιρετική
δουλειά που κάνει ο ανταποκριτής
της στη Μόσχα Μ. Μενίκος).

Πώς στ' αλήθεια να χαρακτηρί-
σουμε τους υπεύθυνους του Ριζο-
σπάστη; Προς το παρόν, περιοριζό-
μαστε να τους αφιερώσουμε την επι-
γραμματική φράση με την οποία η Ιζ-
βέστια καταδίκασε πριν από δέκα
μέρες τους σταλινικούς παραχαρά-
κτες της ιστορίας: «Πελώρια, αμέ-
τηρητη είναι η ενοχή εκείνων που μας
εξαπάτησαν, τη μια γενιά μετά την
άλλη, δηλητηριάζοντας το μυαλό
και τις ψυχές μας με ψέματα»!

Πώς στ' αλήθεια θα μπορούσε ο
Έλληνας κομμουνιστής να πληρο-
φορηθεί την άποψη του μέλους της
Γραμματείας του Ανώτατου Σοβιέτ
Γιούρι Κορολιόφ για το Σοβιετικό
Κοινοβούλιο (που δημοσίευσε η
Πράβντα), όταν ο Ριζοσπάστης την
αγνοεί επιδεικτικά σαν να επρόκει-
το για κάποια ασήμαντη «λεπτομέ-
ρεια» χωρίς ενδιαφέρον; Πώς να μά-
θει ότι το Ανώτατο Σοβιέτ δεν είναι
το απαύγισμα της προλεταριακής
δημοκρατίας, αλλά (κατά τον Κορο-
λιόφ και την Πράβντα), «ένα απολί-
θωμα» όπου — επί δεκαετίες — οι
βουλευτές των ασιατικών και άλλων
Δημοκρατιών δεν γνωρίζουν τι ψη-
φίζουν μια και αδυνατούν να κατα-
λάβουν τις συζητήσεις που γίνονται

μόνον στα ρωσικά, χωρίς καμιά μετάφραση; Πώς να μάθουν ότι «η εκλογική πρακτική μας χαρακτηρίζεται από σκανδαλώδη έλλειψη δημοκρατίας»; Ότι «δεν υπάρχει καμιά δυνατότητα επιλογής επειδή είναι κανόνας να υπάρχει μόνον ένα όνομα στο ψηφοδέλτιο»; Ότι «τα αποτελέσματα των εκλογών είναι νοθευμένα»;

Και δυστυχώς, δεν είναι μόνον η Πράβντα, η Ιζβέστια, η Λιτερατούργια Γκαζέτα και οι εκατοντάδες άλλες σοβιετικές εφημερίδες και περιοδικά που «αγνοούνται», λογοκρίνονται και παραχαράσσονται από τον ελληνικό αριστερό τύπο που θα έπρεπε φυσιολογικά να τις προβάλλει ιδιαίτερα. Όσο κι αν ψάχνουμε δεν βρίσκουμε τίποτα για την κοσμογονία που συντελείται αυτό τον καιρό στη βάση της σοβιετικής κοινωνίας. Ούτε λέξη για την ίδρυση (και τη διαδικασία νομιμοποίησης) των μαζικών ανεξάρτητων οργανώσεων στην Εσθονία, στην Αρμενία, στο Λένινγκραντ και αλλού (σχεδόν παντού ονομάζονται Λαϊκή ή Ενιαίο Μέτωπο και υποστηρίζουν κριτικά την Περεστρόικα). Λες και δεν έχουμε εδώ μια συγκλονιστική εξέλιξη που ανοίγει το δρόμο για μίαν αυθεντική προλεταριακή δημοκρατία και για το ξεπέρασμα του μονοκομματισμού... Καμιά μνεία των αλληπάλληλων συνεδρίων των ανεξάρτητων οργανώσεων στο Λένινγκραντ, στην Μόσχα, στις Δημοκρατίες της Βαλτικής... Πλήρης αδιαφορία και αποσιώπηση των εργατικών, οικολογικών, πολιτιστικών και πολιτικών κινητοποιήσεων που γεμίζουν καθημερινά τις σελίδες του σοβιετικού Τύπου! Και τέλος, ούτε μια αράδα για τις εκατοντάδες άρθρα επιφανών Σοβιετικών ιστορικών που καταγγέλλουν το σταλινισμό σαν άρνηση του σοσιαλισμού και σαν προδοσία της Οκτωβριανής Επανάστασης. Μιλιά για τους συνεργάτες του Λένιν, για όλη την παλιά φρουρά των Μπολεβίκων που ξαναβρίσκουν σήμερα «το όνομα και την τιμή τους»!...

Ας μην τρέφουν όμως αυταπάτες οι συμπατριώτες μας οπαδοί των παλιών «καλών» καιρών. Η αλήθεια όχι μόνον είναι επαναστατική, αλλά και — ειδικά σήμερα — γίνεται όλο και πιο δύσκολο να διπλομανταλωθεί πίσω από τις γραφειοκρατικές σκοπιμότητές τους. Δεν πρόκειται πια για χρόνια, αλλά ίσως για μήνες! Τα περιθώρια στενεύουν. Πολύ κοντά μας είναι πια η ώρα που η ελληνική Αριστερά (και όχι μόνον το ΚΚΕ) θα αναγκαστεί — όπως και στην ΕΣΣΔ — να «ξαναρχίσει τη συζήτηση που διακόπηκε για πολύ καιρό, γύρω από τους δρόμους που οδηγούν στην οικοδόμηση του σοσιαλισμού... στην ανάπτυξη της επανάστασης, γύρω από το ρόλο του κόμματος και τη θέση του «ανώτατου ηγέτη»... Τώρα αυτή η συζήτηση ξαναρχίσει, μετά από περισσότερα από μισό αιώνα». (Ιζβέστια, 13 Ιουνίου 1988).

Γιώργος ΜΗΤΡΑΛΙΑΣ

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Και όμως γυρίζει...

■ «Το κράτος που αυτοί δημιούργησαν πριν από 50 χρόνια, τους επιστρέφει τώρα την τιμή και το όνομά τους» (Ιζβέστια, 13 Ιουνίου 1988). Και πράγματι, χρειάστηκαν 51 ολόκληρα χρόνια, για να ξαναπάρουν μια θέση στην ιστορία οι «ανύπαρκτοι» Κάμενεφ, Ζινόβιεφ, Ράντεκ και Πιατακόφ. Χρειάστηκε να περάσει μισός αιώνας, για να μπορέσουν οι τέσσερις στενοί συνεργάτες του Λένιν να αναφερθούν από τις στήλες του Ριζοσπάστη χωρίς τα επίθετα «πυγμαίοι και κλόουν», «πληρωμένοι πράκτορες του Χίτλερ και του Μικάδου», «τρομοκράτες και σαμποτέρ στην υπηρεσία του ιμπεριαλισμού και του ναζισμού»!

Όμως, η νομική αποκατάσταση της παλιάς φρουράς των μπολσεβίκων δεν τελειώνει κι ούτε μπορεί να τελειώσει εδώ. Η ακύρωση της πρώτης (1936) και της δεύτερης (1937) δικαστικής φάσης της Μόσχας από το Ανώτατο Δικαστήριο της ΕΣΣΔ, σημαίνει ότι οι κατηγοροί και οι δήμοι εκείνης της εποχής (Στάλιν, Βισίνσκι, Μπέρια, Γιέζοφ) και οι συνεργάτες τους δεν είναι παρά κοινοί δολοφόνοι. Σημαίνει πως η εξολόθρευση της μπολσεβίκικης ηγεσίας στις τρεις μεγάλες δίκες της Μόσχας, καθώς και οι μαζικές εκκαθαρίσεις που τις ακολούθησαν, αποφασίστηκαν από μια σπείρα δολοφόνων. Και σημαίνει τέλος, ότι αυτή η συμμορία αδιότατων εκτελεστών που είχε πάρει την εξουσία εκτελούσε έργο αντεπαναστατικό!

Υπάρχει όμως και συνέχεια. Σύμφωνα με την Ιζβέστια, με την ίδια απόφαση αποκαταστάθηκαν και οι άλλοι «σύντροφοι» που είχαν καταδικαστεί στις δύο μακάβριες δίκες.

Πρόκειται προφανώς για τους ηγέτες της Οκτωβριανής Επανάστασης Σερεμπριάκοφ και Ρασκόλνικοφ, αλλά και για κάποιον άλλο του οποίου το όνομα εξακολουθεί να παραμένει ταμπού στην ΕΣΣΔ και στο... Ριζοσπάστη. Την ταυτότητά του μας την αποκαλύπτει η τελευταία παράγραφος εκείνης της επείσχυτης δικαστικής απόφασης:

«Ο Τρότσκι, Λεβ Νταβίντοβιτς, και ο γιος του Σεντόφ, που διαμένουν τώρα στο εξωτερικό, αναγνωρίστηκαν ένοχοι, στη βάση των δηλώσεων των κατηγορουμένων Ν. Σμιρνόφ, Ε.Σ. Γκόλζμαν, Ντρέϊτσερ, Β. Όλμπεργκ, Φρίτς Νταβίντ, Ι.Ι. Κρουγκλιάνσκι και Μπέρμαν-Γιούριν, καθώς και του υλικού αυτής της δίκης, ότι προετοίμασαν άμεσα και διηύθυναν προσωπικά την οργάνωση τρομοκρατικών πράξεων κατά της ΕΣΣΔ, κατά των ηγετών των ΚΚΣΕ (μπ.) και του Σοβιετικού Κράτους. Στην περίπτωση που θα ανακαλύπτονταν στην επικράτεια της ΕΣΣΔ, διατάσσεται η άμεση σύλληψή τους και η μεταφορά τους στο Δικαστήριο του στρατιωτικού σώματος του Ανώτατου Δικαστηρίου της ΕΣΣΔ» (PROZESSBERICHT, Μόσχα 1936, σελ. 185 της γερμανικής μετάφρασης των στενογραφημένων πρακτικών).

Με άλλα λόγια, αν, όπως μας λέει η Ιζβέστια, όλοι οι «σύντροφοι» κατηγορούμενοι στις δίκες του 1936 και 1937 αναγνωρίζονται τώρα αθώοι, αυτό ισχύει και για τον Τρότσκι που φιγουράρει σε περίοπτη θέση στην καταδικαστική απόφαση! Αν, όμως, ο Λέων Τρότσκι είναι αθώος, τότε τι σ' αλήθεια εμποδίζει την εκ-

δοση των βιβλίων του στη σημερινή ΕΣΣΔ ή στην Ελλάδα από τη... Σύγχρονη Εποχή; Αν, όπως μας λέει η Ιζβέστια, η απόφαση αυτή «επιτρέπει να ξαναρχίσει μετά από μισό αιώνα και στο ίδιο μέρος η συζήτηση γύρω από τους δρόμους ανάπτυξης του σοσιαλισμού, για το κόμμα» κ.λπ., τότε είναι παραπάνω από φυσιολογική η έκδοση των έργων του Τρότσκι, του Μπουχαρίν, του Ζινόβιεφ, του Κάμενεφ, του Πρεομπραζένσκι, του Ράντεκ, του Ρακόφσκι και των άλλων μπολσεβίκων ηγετών-θυμάτων του Στάλιν, που στο κάτω κάτω πρωταγωνιστούσαν ήδη «στη συζήτηση που διακόπηκε τότε βίαια»!

Αυτό το αίτημα δεν είναι μόνο δικό μας. Το εκφράζει ήδη ανοιχτά από τις στήλες των «Νέων της Μόσχας» ο Γιούρι Αφανάσιεφ, πρότανης του Ινστιτούτου Ιστορικών Αρχείων της ΕΣΣΔ (που υπάγεται στην Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΣΕ) και εκλεγμένος αντιπρόσωπος στην Πανερωσιακή Συνδιάσκεψη! Το ζητάνε οι 20.000 Σοβιετικοί πολίτες που ζητάνε τη δημιουργία στη Μόσχα ενός μνημείου για τα θύματα του σταλινισμού. Ενός μνημείου που, σύμφωνα με το σχέδιό τους, θα πρέπει να περιλαμβάνει εργαστήρια και βιβλιοθήκες όπου κάθε πολίτης θα μπορεί να βρίσκει τα έργα αυτών των θυμάτων, προκειμένου να διαμορφώνει μόνος του γνώμη για το ποιος είχε δίκιο και ποιος άδικος στις (πάντα επίκαιρες) συζητήσεις εκείνης της εποχής!

Τέλος, το ίδιο αίτημα φαίνεται να υιοθετεί έμμεσα το ίδιο το σημερινό σοβιετικό κράτος όταν αποφασίζει να... ακυρώσει τις φετινές εξετάσεις

ΚΑΡΑ ΜΠΕΡΝΑΡΤΟΒΙΤΣ
ΡΑΝΤΕΚ
(1885-)

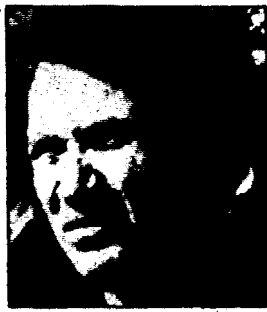
Πριν τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο ο Ράντεκ αγωνίζεται στην αριστερά πτέρυγα των σοσιαλιστικών κομμάτων της Πολωνίας και της Γερμανίας. Το 1914 βρίσκεται στην Ελβετία και προσεγγίζει τις θέσεις του Λένιν παίρνοντας μέρος στις σοσιαλιστικές διασκέψεις του Τσίμερβαλντ και του Κιένταλ κατά τον πόλεμο. Τον Οκτώβριο του 1917 στη Μόσχα δουλεύει στο υπουργείο Εξωτερικών και είναι μέλος της Επιτροπής των διαπραγματευτών στο Μπρεστ Λιτόφσκ. Το 1918 επιστρέφει παράνομα στη Γερμανία και συμμετέχει στην ίδρυση του Κομμουνιστικού Κόμματος. Με τη δημιουργία της Διεθνούς αναλαμβάνει τα θέματα της Κεντρικής Ευρώπης.

Το 1927, μετά από σύγκρουση με τον Στάλιν, αποκλείεται από το ΚΚΣΕ, αλλά επανέρχεται το 1929 και συνεχίζει την πολιτική του σταδιοδρομία ως αρθρογράφος της *Ιζβέστια*. Το 1937 κατηγορείται ως «τροτσκιστής», αλλά «γλιτώνει» με πονηρή δέκα χρόνων φυλάκισης. Δεν είναι γνωστή με βεβαιότητα η τύχη του από και πέρα.

στο μάθημα της ιστορίας, σε όλες τις τάξεις του δημοτικού και του γυμνασίου, διαπιστώνοντας ότι στα σχολικά εγχειρίδια «υπάρχει έλλειψη πληροφόρησης, έλλειψη αληθείας και, πολλές φορές, απλώς επαίσχυντα ψέματα»!

Με λίγα λόγια, το ζήτημα δεν είναι σήμερα να αποφασίσει κάποια επιτροπή για την πολιτική αποκατάσταση των συντρόφων του Λένιν. Γι' αυτήν μόνη αρμόδια είναι η... ιστορία και ο ίδιος ο σοβιετικός λαός. Με την προϋπόθεση όμως, ότι θα μπορεί να κρίνει μόνος του στη βάση των αληθινών στοιχείων και γεγονότων!

Κάτι ανάλογο ισχύει και για το διεθνές εργατικό και κομμουνιστικό κίνημα, συμπεριλαμβανομένου και του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας. Όπως γράφει και πάλι η *Ιζβέστια*, «η απουσία ακόμα και της ίδιας της έννοιας της προσωπικής γνώμης δημιούργησε (τότε) ένα άγριο "σύνδρομο του όχλου" το οποίο αγιοποίησε κάθε τυραννία στο όνομα του λαού». Επειδή αυτό το

ΓΚΡΙΓΟΡΙ ΕΥΣΕΓΕΒΙΤΣ
ΖΙΝΟΒΙΕΦ
(1883-1936)

Από πολύ νέος άρχισε να προπαγανδίζει τις επαναστατικές ιδέες σε εργατικές συγκεντρώσεις. Υποχρεώθηκε σε εξορία ήδη από το 1902 και έζησε στο Βερολίνο, το Παρίσι και την Ελβετία, όπου συνάντησε για πρώτη φορά τον Λένιν. Προσχώρησε απ' την αρχή στο κόμμα των μπολσεβίκων και επέστρεψε στη Ρωσία κατά την επανάσταση του 1905, όπου το χάρισμα του καλού ομιλητή τον έκανε πολύ δημοφιλή. Το 1908 συνεργάζεται στη Γενεύη με τον Λένιν.

Μετά την Επανάσταση του Φεβρουαρίου 1917 επιστρέφει στη Ρωσία μαζί με τον Λένιν. Τον Οκτώβριο, όταν η Κεντρική Επιτροπή των μπολσεβίκων αποφάσισε την ένοπλη εξέγερση, ήταν ο μόνος (μαζί με τον Κάμενεφ) που εναντιώθηκε και κατήγγειλε την απόφαση σαν «πρόδη απελπισίας».

Το 1922, όταν τίθεται το πρόβλημα της διαδοχής του άρρωστου Λένιν, ο Ζινόβιεφ συνεργάζεται με τον Κάμενεφ και τον Στάλιν για να φέρει το δρόμο στον Τρότσκι. Το 1925, όμως, ανήσυχος απ' τις αυταρχικές τάσεις του γενικού γραμματέα, στρέφεται εναντίον του και συμμαχεί προσωρινά με τον Τρότσκι. Θα μοιραστεί την πτώση του Τρότσκι και θα χάσει διαδοχικά τη θέση του στην Κομμουνιστική Διεθνή, στο Πολιτικό Γραφείο και την Κεντρική Επιτροπή, ώπου το 1927 εκδιώκεται απ' το κόμμα. Μετά από αυτοκριτική προσχωρεί πάλι το 1929. Όμως ο Στάλιν δεν είχε πει την τελευταία λέξη. Στην πρώτη δίκη της Μόσχας (1936) ο Ζινόβιεφ καταδικάζεται σε θάνατο και εκτελείται.

στοιχειώδες δικαίωμα στη διαμόρφωση της ελεύθερης προσωπικής γνώμης φαίνεται τώρα να κατοχυρώνεται επιτέλους οριστικά και αμετάκλητα, καλό θα ήταν για το ελληνικό κομμουνιστικό κίνημα να πάρει την πρωτοβουλία και να διευκολύνει τα μέλη και τους οπαδούς του σ' αυτή την αναζήτηση της αλήθειας. Οι κουτοπονηρές μάχες οπισθοφυλάκις, οι τρικλοποδιές και τα γνωστά διοικητικά μέτρα δεν μπορούν πια παρά μόνο να καθυστερήσουν μια αναπόφευκτη εξέλιξη! Ήρθε η ώρα και η ηγεσία του ΚΚΕ (και των άλλων κομμουνιστικών και σοσιαλιστι-

ΛΕΒ ΜΠΟΡΙΣΟΒΙΤΣ
ΚΑΜΕΝΕΦ
(1883-1936)

Ο Κάμενεφ είχε μια παράλληλη πολιτική πορεία με τον Ζινόβιεφ. Στα δεκαοκτώ προσχωρεί στο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα και στα δεκαεννιά εξορίζεται. Συνάντησε τον Λένιν στο Παρίσι. Επέστρεψε στη Ρωσία το 1903 και αγωνίστηκε στην Τιφλίδα, το Πέτρογκραντ και το Μινσκ, με αποτέλεσμα πολύμηνη φυλάκιση. Το 1908 εξορίζεται πάλι και εκπροσωπεί το κόμμα του στη Β' Διεθνή. Επιστρέφει στη Ρωσία το 1914 και εκτοπίζεται. Απελευθερώνεται κατά την επανάσταση του Φεβρουαρίου 1917 και εκλέγεται στην Κεντρική Επιτροπή των μπολσεβίκων. Μειοψηφεί μαζί με τον Ζινόβιεφ στην απόφαση για την ένοπλη εξέγερση τον Οκτώβριο. Παραίτεται απ' την Κεντρική Επιτροπή και την προεδρία της Εκτελεστικής Επιτροπής των Σοβιέτ και δεν αναλαμβάνει υψηλό αξίωμα παρά το 1919, ως πρόεδρος του Σοβιέτ της Μόσχας.

Κατά τη διάρκεια της αρρώστιας του Λένιν συμμαχούσε, όπως ο Ζινόβιεφ, με τον Στάλιν και στράφηκε εναντίον του το 1925. Παρά το γεγονός ότι το 1928 θα καταγγείλει κι αυτός μαζί με τον Ζινόβιεφ τους τροτσκιστές και θα επιχειρήσει να ξανακερδίσει την εμπιστοσύνη του Στάλιν, θα αποκλειστεί απ' το κόμμα το 1932 και μετά από μια σύντομη επάνοδο (1933-1934), θα θεωρηθεί υπεύθυνος για τη δολοφονία του Κίροφ (1935) και θα καταδικαστεί σε δέκα χρόνια φυλάκις. Τον επόμενο χρόνο, στην πρώτη δίκη της Μόσχας, θα καταδικαστεί σε θάνατο.

κών οργανώσεων) οφείλει όχι μόνο μια κατηγορηματική τοποθέτηση, αλλά και πρακτικά μέτρα που πείθουν για την καλή της πίστη.

Ο επίλογος δεν είναι δικός μας. Τον δανειζόμαστε από τον Ερνέστ Μαντέλ:

«Πόσο αίμα, πόση λάσπη, πόσος ανθρώπινος πόνος σε αθώους άνδρες, γυναίκες και παιδιά! Όμως, η αλήθεια τελικά θριάμβευσε, παρά τα ψέματα που διαδόθηκαν σε δεκάδες εκατομμύρια αντίτυπα βιβλίων, φυλλαδίων και δημοσιευμάτων εφημερίδων που κυκλοφόρησαν για να την κάνουν να σωπάσει. Τι μάθημα για τους κυνικούς και αφελείς οπαδούς της ρεάλ πολιτικής των

ΓΚΕΟΡΚΙ ΛΕΟΝΙΝΤΟΒΙΤΣ
ΠΙΑΤΑΚΟΦ
(1890-1937)

Ο προικισμένος Πιατάκοφ διέθετε ευρεία μόρφωση σε οικονομικά θέματα και μεγάλη μαρξιστική κουλτούρα. Παρά τις συχνές διαφωνίες τους, ο Λένιν τον θεωρούσε σαν μια απ' τις ελπίδες της νέας γενιάς των μπολσεβίκων και τον περιέλαβε στη διαθήκη του ανάμεσά στους «κληρονόμους», σημειώνοντας τα όρια και τις αδυναμίες του.

Ήδη από το 1915 συγκρότησε την ομάδα των «κομμουνιστών της αριστεράς». Με αφετηρία τη νεο-μαρξιστική θεωρία περί ιμπεριαλισμού του Μπουχάριν, αντιτάχθηκε στην αρχή της αυτοδιάθεσης που υποστήριζε ο Λένιν και πρόβαλε το σύνθημα των Σοσιαλιστικών Ενωμένων Πολιτειών της Ευρώπης. Κατά την επανάσταση του 1917 ο Πιατάκοφ ήταν ηγέτης των Ουκρανών κομμουνιστών. Οπαδός του επαναστατικού πολέμου, θεώρησε τη συνθήκη ειρήνης με τους Γερμανούς υποχώρηση αρχής και παραιτήθηκε.

Μετά τον εμφύλιο πόλεμο, ο Λένιν τον χρησιμοποίησε στον τομέα της οικονομίας και το 1923 ανέλαβε αντιπρόεδρος στο Ανώτατο Οικονομικό Συμβούλιο. Στην περίοδο 1923-1927 ήταν ένας απ' τους σημαντικότερους εκφραστές της τροτσκιστικής και στη συνέχεια ενωμένης αντιπολίτευσης, ώπου απομακρύνθηκε απ' το κόμμα και υποχρεώθηκε να μεταφερθεί στο Παρίσι. Το 1928, όταν ο Στάλιν διέκοψε τη συμμαχία με τη δεξιά πτέρυγα και καταπίεστηκε με την εκβιομηχάνιση και την κολεκτιβοποίηση, ο Πιατάκοφ ενσωματώθηκε πάλι στο κόμμα. Μεγάλη συμβολή είχε στα δύο πρώτα πεντάχρονα πλάνα εκβιομηχάνισης. Στο Συνέδριο του 1934 επανεξελέγη μέλος της Κεντρικής Επιτροπής. Πιστός στην κομματική γραμμή, με άρθρο του στην *Πράβντα* (21.8.36) επιδοκίμασε την εκτέλεση του Κάμενεφ και του Ζινόβιεφ. Λίγες μέρες αργότερα συνελήφθη. Ήταν ο κύριος κατηγορούμενος της 2ης δίκης «του αντισοβιετικού τροτσκιστικού κέντρου» που διεξήχθη στη Μόσχα τον Ιανουάριο του 1937. Με την κατηγορία της αντεπαναστατικής δραστηριότητας, του σαμποτάζ και της κατασκοπείας, καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε.

κρατικών σκοπιμοτήτων και του ορποτουισμού! Τι επιβεβαίωση της ακλόνητης ηθικής και πολιτικής πεποίθησης ότι, μακροπρόθεσμα, είναι αποτελεσματικό να κρατήσεις τις αρχές σου, σε κάθε περίπτωση. Μόνο που υπάρχει η θλίψη ότι αυτοί οι γενναίοι άνθρωποι του 1936-1938 δεν μπόρεσαν να ζήσουν για να δουν αυτή τη στιγμή του θριάμβου, για την οποία ποτέ δεν αμφέβαλαν. Εκείνη η γενιά έσωσε την τιμή του σοσιαλισμού στις πιο μαύρες μέρες του εικοστού αιώνα».

Γιώργος ΜΗΤΡΑΛΙΑΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΑ

■ «Η κατάργηση της δουλείας ήτανε φάρσα» φώναξαν τον προηγούμενο μήνα 5.000 Βραζιλιάνοι στο Ρίο Ιανέιρο για τη συμπλήρωση 100 ετών από την απελευθέρωση 3,5 εκατομμυρίων. Τα σημερινά 60 εκατομμύρια νέγων και μιγάδων δεν έχουν πράγματι πολλούς λόγους για να το γιορτάσουν. Ένας Βραζιλιάνος είπε κυνικά: «Στη Βραζιλία δεν υπάρχουν φυλετικές συγκρούσεις επειδή οι νέγροι γνωρίζουν τη θέση που τους αντιστοιχεί». Οι στατιστικές επιβεβαιώνουν τη διάκριση: 50% των μαύρων εργατών αμείβονται το ελάχιστο μεροκάματο· 40% του μη-λευκού πληθυσμού είναι αναλφάβητο, ακόμα και ανάμεσα στους 13.000 παπάδες, μόνο 200 είναι νέγροι. Οι αγγελίες για εργασία έχουν συχνά ως όρο για την πρόσληψη να έχεις καλή όψη (= να είσαι λευκός). Αλλά και η δουλειά, εκατό ή διακόσια χρόνια από την κατάργησή της, εξακολουθεί να ανθεί με την ευρεία έννοια και στη Δυτ. Ευρώπη,

μεταξύ άλλων με τη μορφή 'εισαγόμενων' οικιακών κ.λπ. βοηθών.

Τους «ακουμπάνε»...

«Άντρο τρομοκρατίας η Ελλάδα», κραύναζαν πρόσφατα διάφοροι, θεωρώντας ανεπίτρεπτη την ολιγωρία που δείχνει η κυβέρνηση στην περίπτωση της έκδοσης του Παλαιστινίου Μοχάμεντ Ράσιντ.

Την ίδια ώρα ο αστυφύλακας Θ. Μακρής, δολοφονώντας εν ψυχρώ με πέντε σφαίρες το μηχανικό του εμπορικού ναυτικού Θ. Κρητικό, τους επιβεβαίωσε απ' την ανάποδη: Πράγματι, η Ελλάδα είναι «άντρο τρομοκρατών που σπέρνουν το θάνατο»· μόνο που οι δολοφόνοι δεν βρίσκονται στα στέκια που υποδεικνύουν τα λαγωνικά της ΕΛ.ΑΣ., αλλά κυκλοφορούν ανενόχλητοι στους χώρους των υποτιθέμενων δικτκών του εγκλήματος. Παράλληλα, βέβαια, ο Μακρής επιβεβαίωσε και τη γνωστή δήλωση του πολιτικού του προϊσταμένου, αφού είναι αλήθεια ότι ο αριθμός των θυμάτων της νόμιμης τρομοκρατίας, όχι μόνο «ακουμ-

πάει», αλλά ξεπερνάει κατά πολύ τις επιδόσεις της διωκόμενης.

Άλλωστε, ο σερίφης-εκτελεστής που φρόντισε να καθαρίσει τον άτυχο ναυτικό, επειδή τόλμησε να διακόψει τη διατεταγμένη ουζοκατανάληση που εκτελούσε, δεν πρωτοτύπησε. Στο παρελθόν υπήρξαν πολλοί συνάδελφοί του που έκριναν σκόπιμο να βγάλουν τον τσαμπουκά του όπλου τους πάνω σε μηχανόβιους, κλεφτρόνια ενός κιλού μήλων, δεκαπεντάχρονους αναρχικούς διαδηλωτές, ακόμη και στις συζύγους τους όταν αμφισβητούσαν τον ανδρισμό τους. Όπως προφανώς θα υπάρξουν και στο μέλλον, αν το αίτημα για άμεσο αφοπλισμό της αστυνομίας δεν αποσυνδεθεί από τον εκδημοκρατισμό και άλλα παρόμοια ηχηρά, που μεταθέτουν το πρόβλημα της προστασίας και της σωματικής ακεραιότητας των πολιτών σε μια... καλύτερη κοινωνία. Χ.Μ.

■ Την Κυριακή 26 Ιουνίου, στον Κήπο της Κοκκινιάς, μια ομάδα μελών και φίλων του ΚΚΕσσ.-Α.Α. διοργανώνει εκδήλωση-συζήτηση με θέμα: «'68-'88, Αριστερά και νέες μορφές συλλογικότητας». Ομιλητές θα είναι ο Μαουρίτσιο Φολίνι, η Ελένη Πορτάλιου, η Τασούλα Χριστοδουλοπούλου και ο Νίκος Φίλης. Στην εκδήλωση έχουν κληθεί ακόμη να μιλήσουν αυτόνομες γυναικείες ομάδες, αντιρρησίες, η ΕΚΟ, το Ράδιο Παρέμβαση του Κορυδαλλού, καθώς και εκπρόσωποι διάφορων περιοδικών και τοπικών εναλλακτικών κινήσεων.

■ Έγινε πριν λίγο καιρό στη Ρώμη η δεύτερη συνάντηση των Πρασ-

ινων της Νότιας Ευρώπης. Συμμετείχαν αντιπροσωπείες από τη «Federazione delle liste verdes» (Ομοσπονδία των Πράσινων Πιστών - Ιταλία), Los verdes de Espana (Πράσινοι - Ισπανία), καθώς και από την Οικολογική Κίνηση Θεσσαλονίκης και την Εναλλακτική Κίνηση Οικολόγων Αθηνών. Διερευνήθηκαν οι δυνατότητες συνεργασίας και αποφασίστηκε ν' αναληφθεί κοινή δράση ενάντια στο милитарismo, στη χρήση της πυρηνικής ενέργειας και στις χημικές βιομηχανίες. Η ελληνική αντιπροσωπεία συναντήθηκε, επίσης, με τον Ιταλό βουλευτή των Πράσινων Sergio Andreis και συζήτησε το θέμα των αντιρρησιών συνείδησης στην Ελλάδα.

Οι οικολόγοι οργανώνονται

Στις 11 και 12 Ιουνίου πραγματοποιήθηκε στο λόφο της Γορίτσας στο Βόλο η 2η Συνάντηση των συνεργαζόμενων οικολογικών εναλλακτικών ομάδων και κινήσεων, ως συνέχεια της 1ης Συνάντησης του Φλεβάρη στη Θεσσαλονίκη.

Οι ομάδες που συμμετείχαν υιοθέτησαν συγκεκριμένες διαδικασίες διαλόγου, που αποβλέπουν στην υιοθέτηση ενός κοινού ιδεολογικού στίγματος και μιας μη συγκεντρωτικής οργανωτικής δομής δηλαδή μιας Ομοσπονδίας των αυτόνομων αντιστάσεων που έχουν αναπτυχθεί στον ελλαδικό χώρο. Υπήρξε η εκτίμηση ότι ένας τέτοιος στόχος προϋποθέτει και ομάδες δυνατές, με μια ριζοσπαστική προβληματική και μια κινηματική αντίληψη για την αλλαγή της κοινωνίας. Προϋποθέτει όμως, ταυτόχρονα, και μια έντονη διάθεση για συνεργασία και μια ουσιαστική συμμετοχή στον προβληματισμό σε πανελλαδικό επίπεδο.

Αποφασίστηκε η διοργάνωση 4 δημόσιων ως κορύφωση των εσωοργανωτικών και περιφερειακών συζητήσεων, με θέματα:

1. Η οικολογική κρίση στη φύση και την κοινωνία (2, 9 Οκτώβρη, Βόλος).
2. Η Πράσινη και κοινωνική θεωρία.
3. Μεσοτόπιες και κοινωνικά π-

νήματα (26, 27 Νοέμβρη, Θεσσαλονίκη).

3. Ειρήνη, αντιμυλιταρισμός, μη βία, κοινωνική άμυνα (21, 22 Γενάρη, Αθήνα).

4. Τρόποι οργάνωσης και δράσης (25, 26 Μάρτη).

Αποφασίστηκε, επίσης, να συγχισεί να βγαίνει το Κοινό Δελτίο των ομάδων σε σταθερή μηνιαία βάση, στο οποίο αναπαράγονται κείμενα, προκηρύξεις, δημοσιεύματα κ.τ.λ. των ομάδων στη μορφή ακριβώς που τα αποστέλλουν οι ίδιες, ενώ μια επιτροπή θα συντονίζει την πορεία του Δελτίου και του Διαλόγου. Η 1η κάθε μήνα είναι η μέρα μέχρι την οποία θα πρέπει να αποστέλλονται τα κείμενα, στη διεύθυνση: Οικολογική Κίνηση Θεσσαλονίκης, Φιλίππου 51, 54631 Θεσσαλονίκη (για το Δελτίο), τηλ. 031-222503 (7.30-11 μ.μ.), 234033.

Συζητήθηκαν, ακόμη, συγκεκριμένα θέματα για συνεργασία και κοινές καμπάνιες (αντιρρησίες συνείδησης, τρόπα του όζοντος, φυτοφάρμακα, μαύρες λίστες προϊόντων, ανακύκλωση, Μεσόγειος, γεωργία, εναλλακτική τεχνολογία, κυκλοφοριακό κ.ά.).

Τέλος, έγινε ενημέρωση και από τη συνάντηση των Πράσινων της Νότιας Ευρώπης που έγινε στη Ρώμη στις 5 Ιουνίου.

ΜΑΤ

Συνάντηση φεμινιστριών

Αύριο το μεσημέρι, στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων, η «Ομάδα πρωτοβουλίας για την πανελλαδική συνάντηση φεμινιστριών» διοργανώνει μια εκδήλωση, στην οποία έχουν κληθεί να πάρουν μέρος όλες οι φεμινίστριες του αυτόνομου γυναικείου χώρου, με σκοπό να ενημερωθούν για την Πανευρωπαϊκή συνάντηση φεμινιστριών που έγινε στην Ισπανία το Νοέμβρη του '87 και να ανταλλάξουν απόψεις για την επόμενη συνάντηση που θα διοργανωθεί τον ερχόμενο Νοέμβρη στην Αγγλία.

Η Πανευρωπαϊκή συνάντηση Σοσιαλιστριών-Φεμινιστριών είναι μια πρωτοβουλία συνεύρεσης των φεμινιστριών των ευρωπαϊκών χωρών, στην οποία ανταλλάσσονται εμπειρίες και επιχειρείται να διαμορφωθεί μια κοινή γυναικεία πολιτική. Η ανάγκη για τη συνάντηση προέκυψε τα τελευταία χρόνια, τόσο από τη γενικότερη κατάσταση του φεμινιστικού κινήματος, όσο και από την απουσία οργανωμένης παρέμβασης στις αναζητήσεις της Αριστεράς. Στις συζητήσεις που έγιναν πέραι

στη Μαδρίτη συμμετείχαν για πρώτη φορά και Ελληνίδες φεμινίστριες, οι οποίες διοργάνωσαν τον περασμένο Απρίλη δύο ανοικτές ενημερωτικές εκδηλώσεις στα γραφεία της «Κίνησης Δημοκρατικών Γυναικών». Εκεί εκτιμήθηκε ότι αυτή η πανευρωπαϊκή πρωτοβουλία θα ενδιέφερε αρκετές Ελληνίδες που δραστηριοποιούνται στις αυτόνομες γυναικείες ομάδες και αποφασίστηκε η διοργάνωση της συνάντησης της 25ης Ιουνίου.

Όπως ανακοινώθηκε από την ομάδα πρωτοβουλίας που οργανώνει την αυριανή εκδήλωση, τα θέματα που θα απασχολήσουν την επόμενη συνάντηση της Αγγλίας θα είναι:

Α. Η διαμόρφωση μιας φεμινιστικής πολιτικής πέρα από εθνικά σύνορα.

Β. Τι είναι το ρεύμα των σοσιαλιστριών-φεμινιστριών και ποια είναι η σχέση του με τα υπόλοιπα φεμινιστικά ρεύματα.

Γ. Σχέσεις του σοσιαλιστικού φεμινισμού με τους εθνικούς και διεθνείς θεσμούς, συμπεριλαμβανομένης της Αριστεράς. Δ.Σ.

Εθισμοί...

Εκδήλωση-συναυλία, στα πλαίσια του αγώνα που έχει αναζωπυρωθεί τον τελευταίο καιρό «ενάντια στην πρέζα», πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή (17/6/88) στην Πολυτεχνειούπολη του Ζωγράφου. Οι παρευρισκόμενοι απαιτήσαν αποποινικοποίηση της χρήσης της κάνναβης, ενώ σε σχετική μεσοούρα που κυκλοφόρησε, διευκρινίστηκε ότι «η απαγόρευση της αποσκοπεί στην ένταξη της στην ίδια αγορά με την ηρωίνη» και ότι «η επιμονή στην αντίληψη ότι αυτά είναι το ίδιο, έχει σαν αποτέλεσμα τη διάδοση της πρέζας και της ιδεολογίας της εξάρτησης».

Οι διοργανωτές θα πρέπει να είναι τουλάχιστον ικανοποιημένοι από την επιτυχία της εκδήλωσης, αφού έγινε στόχος (εκτός των ΜΕΑΤ-

ζήδων που βρίσκονταν εκεί) και γνωστού μικροπολιτικού κυριακάτικης εφημερίδας. Σε μακροσκελές σχόλιό του στο «ΒΗΜΑ της Κυριακής», ο γνωστός στο αναγνωστικό κοινό σαν «Βηματοδότης», στην τελευταία σελίδα της «έγκυρης» εφημερίδας εκσφενδόνισε (κατά την προσωπική του τακτική) ένα λιβελλογράφημα για την εκδήλωση, στηριζόμενος στη γνώμη ενός «κοσμοπολίτη συνενργάτη», ο οποίος μάλιστα είναι «μεσο-υπερ-ηλικίου, δηλαδή στα 50 ΣΥΝ».

Απ' ό,τι φαίνεται, ο εθισμός στο χλομό χρώμα του κίτρινου είναι εξίσου επικίνδυνος με τον εθισμό στην πρέζα, όταν μάλιστα και στις δύο περιπτώσεις αναπαράγονται στα γρανάζια της νομιμότητας... Τ.Σ.

Σ.Ο.Σ. στην Πτολεμαΐδα

Ότι η Πτολεμαΐδα είναι η πιο υποβαθμισμένη περιβαλλοντικά περιοχή της Ελλάδας είναι γνωστό. Το συνέδριο που διοργάνωσε ο δήμος ήρθε να το επιβεβαιώσει με την ανατριχιαστική ακρίβεια των ψυχρών αριθμών.

Σύμφωνα με τις μετρήσεις του εργαστηρίου φυσικής της Ατμόσφαιρας του ΑΠΘ, μόνο τα εργοστάσια της ΔΕΗ «παράγουν» 5.638 κιλά ιπτάμενης τέφρας την ώρα, 10.768 κιλά διοξείδιο του θείου, 17.315 κιλά

οξείδια του αζώτου και μεγάλες ποσότητες βαριών μετάλλων και υδρογονανθράκων, ενώ η ΑΕΒΑ «παράγει» ποσότητες υδροθείου.

Η επικινδυνότητα της κατάστασης, σύμφωνα με τ' αποτελέσματα του συνεδρίου, είναι άμεση. Ο αναμενόμενος καλοκαιρινός καύσωνας, σε μια περιοχή με διπλάσια μόλυνση από την Αθήνα και τριπλάσια από τη Θεσσαλονίκη, θα δημιουργήσει ανυπόβλητα προβλήματα στους καρδιοπαθείς της περιοχής. Γ.Ρ.

ΧΑΝΙΑ

Η μάχη των σκουπιδιών

Για τη «μάχη των σκουπιδιών» στα Χανιά είχαμε γράψει και παλιότερα, όταν με αφορμή τις κινητοποιήσεις των πολιτών της περιοχής για την ανεξέλεγκτη απόθεση απορριμμάτων στο Ακρωτήρι, 13 Χανιώτες καταδικάστηκαν σε 5,5 μήνες φυλακή και σε βαρύτατα χρηματικά πρόστιμα. Την προπερασμένη Παρασκευή επρόκειτο να δικαστούν άλλοι 20, οι οποίοι είχαν συλληφθεί την ημέρα της δίκης των δεκατριών, με τις κατηγορίες της απειθείας, της παράνομης βίας και της ομαδικής αντίστασης.

Αν και τελικά η δίκη δεν έγινε (αναβλήθηκε για τις 13 Γενάρη του '89), πολλοί Χανιώτες συμπαραστάθηκαν στους κατηγορούμενους υπογράφοντας το κείμενο που απαιτούσε την αθώωσή τους. Εκτός, όμως, από το κείμενο των υπογραφών, στα Χανιά κυκλοφόρησε κι ένα γράμμα των ίδιων των υποδίκων, το οποίο κάτω από τον τίτλο «Η ΚΡΗΤΗ ΔΕΝ ΘΑ ΓΙΝΕΙ ΔΡΟΣΟΓΙΑΝΙΣΤΑΝ» έγραφε:

«Την Παρασκευή 10 Ιουνίου δικαζό-

μαστε 20 άτομα, Χανιώτες και Ακρωτηριανοί, με κατηγορίες που προβλέπουν ποινές 2-5 χρόνια μη μετατρέψιμες, επειδή απαιτούμε χρόνια τώρα, τα όλο και περισσότερα σκουπίδια της πόλης να τύχουν προνοητικότερης μεταχείρισης, από το να αδειάζονται απλώς με ανατροπή στις πλαγιές ενός φαραγγιού.

«Οι στημένες (ιδιώνυμες) κατηγορίες εναντίον μας, είναι παράνομη βία με ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ κατόπιν ΠΡΟΣΥΝΕΝΟΗΣΕΩΣ αντίσταση κατά της Αρχής, πράγμα προφανώς αδύνατο λόγω της ποικιλίας των υποδίκων. Γιατί, αν πράγματι καταφέραμε να συνεννοηθούμε συλλογικά 7 αναρχικοί, 3 Μουλούδες, ένας Εσωτερικάσιος, ένας ηγούμενος μοναστηριακός, ένας αντιπρόεδρος κοινότητας, ο γραμματέας μιας άλλης, μια ολοκληρωτή αγροτική οικογένεια και δύο αγρότες-οικοδόμοι, σύνολο 20 άτομα, τότε, όχι δίκη, αλλά παράσημο έπρεπε να παίρναμε, μια που θέχαμε πετύχει το αδιανόητο για τα σημερινά κοινωνικά δεδομένα».

Σ.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΣ

Το Α.Κ.Ο.Ε. δέκα χρόνια μετά

Η 26η Ιουνίου έχει καθιερωθεί σαν παγκόσμια ημέρα ομοφυλόφιλης περηφάνιας. Μ' αυτή την ευκαιρία ζητήσαμε απ' τον εκπρόσωπο του ΑΚΟΕ (Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλόφιλων Ελλάδας) Γρηγόρη Βαλλιανάτο να κάνει μια σύντομη αναδρομή και εκτίμηση για τη δεκάχρονη πορεία του ΑΚΟΕ.

Το Απελευθερωτικό Κίνημα των Ομοφυλόφιλων Ελλάδας (ΑΚΟΕ) είναι το οργανωμένο τμήμα της μεγάλης Ομοφυλόφιλης Κοινότητας στη χώρα μας. Η κυριότερη συμβολή του, πέρα απ' τον προβληματισμό που δημιουργεί στα κόμματα και τις τάξεις της νεολαίας, βρίσκεται στην ηθική συμπαράσταση που παρέχει στους χιλιάδες ομοφυλόφιλους της Ελλάδας. Εκποντάδες γράμματα απ' όλες τις περιοχές της χώρας, ακόμη και από το εξωτερικό, φτάνουν στα γραφεία και τα έντυπά μας. Βασικό χαρακτηριστικό όλων, η ανακούφιση των αποστολών τους για την ύπαρξη του ΑΚΟΕ και των περιοδικών, το γεγονός ότι υπάρχει μια φωνή που μιλάει γι' αυτούς. Άνθρωποι κάθε ηλικίας και φύλου εκφράζουν την ομοφυλόφιλη επιθυμία τους δειλά και σιγά σιγά με αυτοπεποίθηση και περηφάνια, όπως θα την εκφράσουν στους συντρόφους τους άντρες και γυναίκες για να ζήσουν τη χαρά της έκφρασης του ερωτικού τους προσανατολισμού.

Ο ερωτικός χώρος, οι μύθοι και οι άνθρωποι έρχονται στο φως. Οι Έλληνες εξημερώνονται! Μετά από αιώνες σεξουαλικού μεσαίωνα, μετά από αιώνες παραποίησης του έρωτα όπως φτάνει μέχρι τις μέρες μας με το πλήθος των αγαλιμάτων, των παραστάσεων των αγγέλων, και της λογοτεχνίας αυτού του τόπου, ο έρωτας φανερώνεται στην ποικιλία του.

Στο όνομα της ανάπτυξης της προσωπικότητας του πολίτη, στο όνομα της επιστήμης που απαλλάσσεται από την κακοδαιμονία της στέρησης και του φασισμού, στο όνομα του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, η πολιτεία, η εκκλησία, οι θεσμοί, τα μέσα επικοινωνίας αρχίζουν ν' αφουγκράζονται την ερωτική επιθυμία των ανθρώπων.

Το ΑΚΟΕ εκδηλώθηκε μετά την πτώση της δικτατορίας και πέτυχε την τροποποίηση του νομοσχεδίου που έθετε φραγμούς, και ποινικοποιούσε την ερωτική επιθυμία και δραστηριότητα των ομοφυλόφιλων, κινητοποιώντας την ελληνική κοινή γνώμη, μαζεύοντας χιλιάδες υπογραφές, οργανώνοντας διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες στο εξωτερικό.

Σήμερα δέκα χρόνια από τότε είναι ένα σημείο αναφοράς, υποστήριξης και κοινωνικής κριτικής που υπολογίζεται απ' όλους σε θέματα που πραγματεύεται. Είναι σαφές ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση σαν μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι η σωστότερη βάση για κάθε εποικοδομητική συζήτηση γύρω απ' τον έρωτα και την επιθυμία. Η διαφώτιση των ερωτικών θεμάτων για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης είναι μια διαδικασία που έχει αρχίσει. Είναι φανερό ότι όλα σχεδόν τα έντυπα ασχολούνται με την ομοφυλόφιλη επιθυμία σαν θέμα που απασχολεί τη σύνταξη και τους ανανώστες τους.

Θα χρειαστεί πολύς χρόνος για να αλλάξουν οι προκαταλήψεις και η στάση μιας εξουσίας που δεν ανέχεται το δικαίωμα στη διαφορά απ' οπουδήποτε κι αν προέρχεται.

Η επέτειος της εξέγερσης των ομοφυλόφιλων στο STONEWALL που καθιέρωσε την 28η Ιουνίου σαν παγκόσμια ημέρα ομοφυλόφιλης περηφάνιας, βρίσκει το ΑΚΟΕ στην καθημερινή επικαιρότητα, αν και περιορισμένο και δυσκολεμένο σε τεχνικές προϋποθέσεις δράσης. Δεν είναι μόνο η καταγγελία της βίας και της καταπίεσης που απασχολεί το κίνημα. Η συγανητική προσφορά στα θέματα του AIDS, η συμβολή στην ευαισθητοποίηση και απελευθέρωση, η συμμετοχή στα κοινά και η χαρά της ζωής είναι στοιχεία που κερδίζουν τους ομοφυλόφιλους αλλά και όλους εκείνους που θεωρούν ότι ο κόσμος ανήκει σε όσους ξέρουν να σέβονται την πολυφωνία, την ελευθερία και τον έρωτα.

Γ.Β.

Πορίσματα...

■ Το Πορίσμα της Επιτροπής Πρωτοβουλίας για την αποκατάσταση της μνήμης των αγωνιστών της Αριστεράς που συκοφαντήθηκαν και εξοντώθηκαν από τμήμα της ηγεσίας της (17 Μαΐου 1988) ήρθε δυστυχώς να επιβεβαιώσει τις επιφυλάξεις που είχα επιχειρήσει να διατυπώσω πριν από λίγο καιρό (Σχολιαστής, 18 Μαρτίου). Στο σημερινό σημείωμα θα προσπαθήσω και πάλι να θέσω ορισμένα ερωτήματα που προκύπτουν από την ανάγνωση του Πορίσματος, το οποίο, όσο προσωρινό κι αν θεωρείται από τους συντάκτες του, δεν παύει να αποτελεί απτό δείγμα του τρόπου με τον οποίο προσεγγίζουν το θέμα. Και η προσέγγιση δεν είναι ζητήματα ποσοτικά. Όσο και να μεγαλώσει ο κατάλογος των προς αποκατάσταση ονομάτων — πράγμα ήδη αμφίβολο — η μεθοδολογία θα παραμείνει η ίδια. Και ας μην κατηγορηθώ για δίκη προθέσεων. Το Πορίσμα μαρτυρεί τις προθέσεις, αλλά και τα όριά τους...

1) Στο Πορίσμα οι αγωνιστές συνεχίζουν να αναφέρονται ως «άδικοι» εξοντωθέντες ή θανατωθέντες, γεγονός που προϋποθέτει βέβαια και κάποιες «δικαίες» ενδοαριστερές εκτελέσεις.

2) Οι κατάλογοι που περιλαμβάνονται στο Πορίσμα είναι ιδιαίτερα φτωχοί και σε καμία περίπτωση δεν συμπληρώνουν ουσιαστικά την υπάρχουσα βιβλιογραφία, μέρος μάλιστα της οποίας οφείλεται σε μέλη της Επιτροπής Πρωτοβουλίας. Με μια πρόχειρη ματιά μπορεί κανείς να διαπιστώσει πως τα ονόματα που έχουν κατά καιρούς δημοσιευτεί αποσπασματικά σε περιοδικά, εφημερίδες και αυτοτελείς εκδόσεις δεν είναι για κάποιες από τις εξεταζόμενες κατηγορίες λιγότερα από εκείνα που περιλαμβάνονται στον αντίστοιχο κατάλογο του Πορίσματος. Είναι βέβαιο ότι στο σημείο αυτό θα αντιταχθεί πως τα ονόματα που δίνονται στη δημοσιότητα με το Πορίσμα έχουν για πρώτη φορά ελεγχθεί προσεκτικά. Ακριβώς όμως για το λόγο αυ-

τόν θα έπρεπε να είχε επιλεγεί η κριτική βιβλιογραφική αναφορά, ώστε και οι ενδεχόμενες ανακρίβειες παλαιότερων δημοσιευμάτων να εντοπίζονται ευκολότερα και — το σημαντικότερο — να γίνεται μνεία σε εκείνους που αποτόλμησαν να μιλήσουν για το σταλινισμό και τα θύματά του σε καιρούς πολύ δυσκολότερους από τους σημερινούς. Χωρίς τις σχετικές αναφορές, παραμένει μετέωρο το ερώτημα γιατί απουσιάζουν από το Πορίσμα ονόματα που περιλαμβάνονται σε βιβλία και άρθρα δημοσιευμένα εδώ και κάμποσα χρόνια.

3) Ένα ακόμη ερώτημα σχετίζεται με τα διαφορετικά είδη προσέγγισης που επιλέγονται σε κάθε επιμέρους προς αποκατάσταση κατηγορία: Αυστηρός ονομαστικός κατάλογος για τα θύματα των σταλινικών εκκαθαρίσεων στην ΕΣΣΔ κατά τη δεκαετία του '30, τους εξοντωθέντες αρχειομαρξιστές-τροτσκιστές και ορισμένα στελέχη του Δημοκρατικού Στρατού (με ελάχιστα ή καθόλου στοιχεία για τις συνθήκες της εκτέλεσής τους) και καμία απολύτως αναφορά σε όνομα για την περίπτωση των θυμάτων του Μπούλκεν ή του νησιού Μπέλενε. Στις δύο τελευταίες κατηγορίες — σε πλήρη αντίθεση προς τις προηγούμενες — έχει επιλεγεί η πρόχειρη αναφορά στις συνθήκες της εκτέλεσής και σε ορισμένα ονόματα κομματικών υπευθύνων. Τα διαφορετικά αυτά είδη αντιμετώπισης ενός ζητήματος που από την ίδια την Επιτροπή Πρωτοβουλίας θεωρείται ενιαίο, δεν είναι δυνατόν παρά να προκαλούν σύγχυση στον αναγνώστη του Πορίσματος. Πόσο μάλλον που ο δηλούμενος στόχος είναι η «αποκατάσταση της τιμής», η «απονομή δικαιοσύνης» σε άτομα αδικηθέντα μέχρι θανάτου, και όχι η ανασύνθεση των ιστορικών γεγονότων, πράξη ασφαλώς πολύ σημαντική, αλλά δύσκολα προτεινόμενη προς επικύρωση στα ενδιαφερόμενα κόμματα. Ευάριθμα και — σχεδόν όλα — πασίγνωστα ονό-

ματα, σύντομες και αδέξιες νύξεις για το «χρονικό» των θανάτων. Η πρωτοτυπία του Πορίσματος εξαντλείται δυστυχώς στις διακηρύξεις του.

4) Οι αρχειομαρξιστές δολοφονήθηκαν κατά τους συντάκτες του Πορίσματος *άνανδρα*. Στο Μπούλκεν γίνονταν *μουλωχτές συλλήψεις*. Ο Ασημίδης θανατώθηκε *στα μουγγά*. Στο Μπούλκεν πραγματοποιήθηκε το *μεγάλο μακελειό*. Δεν πιστεύω ότι οι εκφράσεις αυτές χρειάζονται ιδιαίτερο σχολιασμό. Σε ένα κείμενο που δεν αφηγείται ανδραγαθήματα μαφιόζων, αλλά δημοσιοποιεί ονόματα δολοφονημένων, οι γλαφυρότητες που αναφέρθηκαν συσκοτίζουν τα γεγονότα — τα οποία ούτως ή άλλως απουσιάζουν — και αναπαράγουν την πιο ακραία αστυνομική αντίληψη για την ιστορία.

5) Μέσα από διχοτομίες του είδους καλοί/κακοί, αθώοι/ένοχοι φτάνουμε στο επόμενο καίριο ζήτημα που θίγει το Πορίσμα και αφορά την απόδοση ευθυνών για τις δολοφονίες. Στο σημείο αυτό το κείμενο είναι αρκετά σαφές. Για τα εγκλήματα ευθύνεται ο Νίκος Ζαχαριάδης ως γραμματέας του κόμματος, καθώς και «εκείνα από τα ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ που ήταν βαθιά διαποτισμένα με τη βεβαιότητα για το 'αλάθητο' του Στάλιν και των κατά τόπους μικρών Στάλιν και με την αντίληψη για την 'ιστορική αναγκαιότητα' του σταλινικού φαινομένου» (Πορίσμα, σελίδα 8). Ας αφήσουμε κατά μέρος τον εξόφθαλμο αναχρονισμό και ας μείνουμε στην ταυτολογία: για τις σταλινικές πρακτικές φταίει η σταλινική νοοτροπία. Καλύτερα: για τις δολοφονίες συντρόφων ευθύνονται μέλη της ηγεσίας που θεωρούσαν ιστορικά επιβεβλημένες τις δολοφονίες συντρόφων. Μολαταύτα, όσο κι αν μοιάζει αφελές, το προτεινόμενο για πολλοστή φορά σχήμα είναι αρκετά εξυπηρετικό. Η δυσανεξία για τις δολοφονίες φορτώνεται στις πλάτες γνωστών ονομάτων που έχουν επανειλημμένα

κατηγορηθεί για το θέμα αυτό (Ιωαννίδης, Ρούσσος, Πεκτασίδης, Σιάντος, Μπαρτζιώτας, Βλαντάς, Γούσσας και — φυσικά — ο Ν. Ζαχαριάδης). Εύκολοι στόχοι, καλούνται για μια ακόμη φορά να επωμιστούν μια πραγματικότητα που δεν ήταν μόνον η δική τους. Τμήμα της ηγεσίας είναι υπόλογο για τις δολοφονίες, αποφαίνεται το Πορίσμα. Επομένως: ένα άλλο τμήμα της ίδιας ηγεσίας αντιστάθηκε (στο σταλινισμό, έμεινε άθικτο από το μίσημα, νομιμοποιείται να υπογράψει συγχωροχάρτια. Ο σταλινισμός εγκαταλείπει τα χωράφια της ιστορίας και εισέρχεται στο χώρο της ψυχοπαθολογίας. Πολλή, μα την αλήθεια, φασαρία για να καταλήξουμε στο τολμηρό συμπέρασμα ότι «ο Ν. Ζαχαριάδης, σαν Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, αναμφισβήτητα φέρνει την πρώτη ευθύνη» (Πορίσμα, σελίδα 7). Ανακουφιστική, αναμφίβολα, για πολλούς η ετυμηγορία. Όχι πάντως για τα θύματα των σταλινικών εκκαθαρίσεων. Ούτε για εκείνους που πασχίζουν να κατανοήσουν, πέρα από τις τόσο βολικές απλουστεύσεις και ηθικολογίες, τις συνθήκες που μετέτρεψαν σε βασανιστές ή και εκτελεστές ανθρώπους που στρατεύτηκαν στο όραμα της επανάστασης. Γιατί αν το όλο πρόβλημα συνοψίζεται στη δράση μιας ολιγάνθρωπης αιμοδιψούς ομάδας γύρω από τον Ζαχαριάδη, τότε ποια ερμηνεία προτείνουν οι συντάκτες του Πορίσματος για τη μάζα των κομμουνιστών που ακολούθησαν αсуζητητή — ή περίπου — τα κελεύσματα της αιμοβόρας παρέας; Και πώς κατανοούν τη μεταμόρφωση των αδίστακτων θυτών της σταλινικής περιόδου σε θλιβερά θύματα της εποχής της «αποσταλινοποίησης»; Μήπως το «σταλινικό φαινόμενο» έχει εντέλει καταντήσει από αναλυτικό εργαλείο εφησυχαστική καραμέλα, κατάλληλη να ικανοποιήσει και τις πιο αντιθετικές «ιστοριογραφικές» ανάγκες; Συρρικνωμένος στην πράξη και τη νοοτροπία μιας ψυχικά διαταραγμένης ηγεσίας, ο σταλινισμός χάνει την ιστορικότητά του, θεωρείται εγγενές χαρακτηριστικό του αριστερού κινήματος, και η α-ιστορική κατηγορία «κουκουές» ταυτίζεται αβίαστα με την εξίσου διαχρονική έννοια του «μαχαιοργάλτη» (βλ. για παράδειγμα την «ανάγνωση» του Πορίσματος από τον Νίκο Μακρίδη, «Δολοφονίες», *Δημοκρατικός Λόγος*, 2 Ιουνίου).

6) Ανεξάρτητα ίσως από τις επιθυμίες των συντακτών του, το Πόρισμα κλείνει την υπόθεση της αποκατάστασης, ακριβώς επειδή δεν είναι σε θέση να την ανοίξει. Όσο κι αν την αποσιωπούν, η πολιτική συγκυρία έχει και πάλι τον κυρίαρχο ρόλο. Αλλά η αποτυχία του Πορίσματος δεν έγκειται τόσο στην — αυτονόητη — άρνηση του ΚΚΕ να ασχοληθεί με το ζήτημα. Σχετίζεται περισσότερο με πολιτικές συμπεριφορές σαν κι αυτή της ΕΑΡ, που το δημοσίευσε με αρκετή καθυστέρηση (Αυγή, 1 Ιουνίου) φροντίζοντας να συμπληρώσει πως «ο Α. Κύρκος έχει δηλώσει ότι το μέρος των αρχείων του ενιαίου ΚΚΕ που είναι στην κατοχή της Ε.ΑΡ. θα διατεθεί για τη σχετική μελέτη» (βλ. και σχόλιο με το ίδιο θέμα, Αυγή, 3 Ιουνίου). Μα την αλήθεια, τι περιμενε τόσα χρόνια ο Α. Κύρκος; Και ποιο είναι το καινούργιο δεδομένο που υπαγόρευσε την αλλαγή της στάσης του απέναντι στο πρόβλημα; Μήπως η εγκυρότητα της Επιτροπής Πρωτοβουλίας; Τότε γιατί δεν τη βοήθησε από την αρχή, γιατί δεν της παραχώρησε τα στοιχεία που διαθέτει και — κυρίως — γιατί δεν δηλώνει καθαρά εάν και κατά πόσον η Ε.ΑΡ. προσυπογράφει το Πόρισμα; Αν πάλι το νεόκοπο κόμμα θεωρεί πως δεν έχει — ιδεολογικά — και μεγάλη σχέση με το σταλινικό παρελθόν του ενιαίου ΚΚΕ, τότε με ποια λογική κατακρατεί μετά από τις αλληπάλληλες διασπάσεις τμήμα των αρχείων; Παραβλέποντας τα εύλογα αυτά ερωτήματα, ο Τάσος Βουρνάς έσπευσε κιόλας να νοθεύσει από τις στήλες της Αυγής το επιφυλακτικό ΚΚΕ: «Αν η Αριστερά δεν πετάξει από τις πλάτες της το φορτίο όλων αυτών των φοβερών αμαρτημάτων, πώς θα συνασπιστεί και πώς θα βαδίσει για να γίνει δύναμη εξουσίας;» («Νουθεσιών Έλεγχος», Αυγή, 7 Ιουνίου. Βλ. και «Απολογία Έροδικαστού», Αυγή, 14 Ιουνίου). Δεν πρόκειται εδώ να σχολιάσω για μιαν ακόμη φορά τη θρησκευτική συνδήλωση κάποιων λέξεων, όσο κι αν με δελεάζει το δίπτυχο αμάρτημα-μετάνοια. Είναι ωστόσο λυπηρό, προτού καλά καλά δει το φως της δημοσιότητας, να χρησιμοποιείται ήδη πολιτικά η μισερή αποκατάσταση των θυμάτων του σταλινισμού στο παιχνίδι των προεκλογικών συγκλίσεων που ονομάστηκε κατ' ευφημισμόν «κινήτικότητα στο χώρο της Αριστεράς»...

Αγγέλικα ΨΑΡΡΑ

Π. ΠΟΥΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Μια ηρωική μορφή του Κομμουνιστικού Κινήματος

του Βασίλη Α. ΝΕΦΕΛΟΥΔΗ

Πριν από 45 χρόνια, στις 6 Ιουνίου του 1943, εκτελέστηκε από τους Ιταλούς κοντά στο Νεζερό μαζί με άλλους 105 φυλακισμένους ο Παντελής Πουλιόπουλος. Για την προσωπικότητα και τη δράση του, ζητήσαμε τη μαρτυρία του παλαιμάχου κομμουνιστή Βασίλη Νεφελούδη. Δημοσιεύουμε ακόμα ένα άγνωστο κείμενο του Πουλιόπουλου για την εκπαίδευση και τους εκπαιδευτικούς που είναι πολλαπλά επίκαιρο.

■ Μια ζωή δοσμένη ολόκληρη στο Εργατικό Κίνημα: από πολύ νεαρή ηλικία πρωτοπόρος στον αγώνα κατά του πολέμου, στη διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας. Αμέσως μετά, ένας από τους πρωταγωνιστές στο παλαιοπολεμικό κίνημα, στους αγώνες για την αγροτική μεταρρύθμιση, για την απαλλοτρίωση της γης των τσιφλικιάδων και το μοίρασμά της στους ακτήμονες καλλιεργητές. Και, ταυτόχρονα, πρωτοπόρος στους αγώνες για μια σωστότερη γραμμή και μια καλύτερη ηγεσία στο Κομμουνιστικό Κόμμα.

Διαβάζοντας και σήμερα κανείς το γράμμα των Π. Πουλιόπουλου και Π. Γιατσόπουλου, που απευθυνόταν στα μέλη του Κόμματος, τον Ιούνιο του 1927, θα βεβαιωθεί για πολλές αξιολογικές θετικές απόψεις, σχετικές με τη λειτουργία, το εσωτερικό καθεστώς και τη γραμμή του κόμματος. Θα ήταν, ωστόσο, δύσκολο να θεωρηθεί ότι σε όλα ήταν σωστές οι θέσεις των δύο ηγετικών στελεχών, όπως διατυπώνονται στο «πιστεύω» τους, στο «κρέντο», όπως είχε πολιτογραφηθεί τότε στην κομματική ορολογία. Για παράδειγμα: Ενώ το γράμμα βάσιμα κατηγορούσε την τότε ηγετική ομάδα (των Χαϊτά-Ευτυχιάδη), για «τυχοδιωκτικό ψευτοεπαναστατισμό» αναφερόμενο στις χωρίς ουσιαστικό πολιτικό περιεχόμενο και χωρίς μαζική συμμετοχή «κινήτοποιήσεις» από τη μια, από την άλλη υπογράμμιζε την αποδοχή της γενικής γραμμής και της τακτικής της Κομμουνιστικής Διεθνούς, που με τις ανεδαφικές εκτιμήσεις και τις απομονωτικές τοποθετήσεις της αποτελούσε το βάθρο πάνω στο οποίο τα Κομμουνιστικά Κόμματα οικοδομούσαν την αριστεριστική τυχοδιωκτική πολιτική τους. Αυτός ίσως είναι και ο λόγος, που στις πολιτικές τοποθετήσεις του Π. Πουλιόπουλου της δεκαετίας του 1920 και αργότερα στα αμέσως πριν από τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο χρόνια και κατά τη διάρκειά του, συναντά κανείς (στα γραφτά του), έντονο το στοιχείο της επαναστατικής βιασύνης και του «επαναστατικού» απομονωτισμού (όχι στο Λαϊκό Μέτωπο, αποκλεισμός της σοσιαλδημοκρατίας από το εργατικό-αντιφασιστικό μέτωπο κλπ.).

Αυτό που κανείς, πιστεύω, δεν μπορεί να αρνηθεί στον Παντελή Πουλιόπουλο είναι η πολιτική εντιμότητά του, η σταθερότητα στις ιδέες τους, η μαχητική υπεράσπιση των απόψεών του, όσο καιρό τις θεωρούσε σωστές, η σταθερή καταδίκη και η πάλη εναντίον των μεθόδων κατάπνιξης της δημοκρατίας μέσα στο κόμμα.

Ο Παντελής Πουλιόπουλος πέθανε όρθιος, από τις σφαίρες του Ιταλικού φασιστικού αποσπάσματος στο Νεζερό τον Ιούνιο του 1943, ύστερα από μια πολύχρονη φυλάκισή του στα στρατόπεδα της Ακροναυπλίας και της Λάρισας. Πέθανε όρθιος όπως όρθια αγωνίστηκε σ' όλη του τη ζωή γι' αυτό που πίστευε πως ήταν το πιο πολύτιμο, για τον επαναστατικό σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας.

Βασίλης Α. Νεφελούδης

■ Τα τελευταία χρόνια το θέμα της παιδείας βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Η πρόσφατη εκρηκτική απεργία των καθηγητών έδωσε μια νέα διάσταση και καινούριο ενδιαφέρον. Σε άρθρα που δημοσιεύονται σχεδόν καθημερινά αναζητούνται οι αιτίες της σημερινής κρίσης της ελληνικής εκπαίδευσης. Οι συζητήσεις αυτές αφορούν κυρίως τις δομές του εκπαιδευτικού συστήματος, το πρόγραμμα σπουδών και την πολιτικοποίηση των συλλογικών φορέων διδασκόντων και διδασκομένων. Σπανιότερα αναφέρονται στην ίδια τη λειτουργία της εκπαίδευσης μέσα στην κοινωνία και στους στόχους της, ίσως γιατί αυτά θεωρούνται κάπως αυτονόητα. Δίνουμε σήμερα στη δημοσιότητα ένα κείμενο του τότε γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος Παντελή Πουλιόπουλου σχετικά με την παιδεία, που φωτίζει αυτή ακριβώς τη διάσταση του προβλήματος. Δημοσιεύτηκε στο «Διδασκαλικό Βήμα», όργανο της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδας, η οποία είχε ιδρυθεί το 1921. Το άρθρο είδε το φως της δημοσιότητας την 1η Ιανουαρίου 1925 στα πλαίσια έρευνας για τη λαϊκή εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, το «Διδασκαλικό Βήμα» κάλεσε τους αρχηγούς των πολιτικών κομμάτων να απαντήσουν στο εξής τρία ερωτήματα:

1) Πιστεύετε ότι το κράτος «διεπον ανέκαθεν τα της λαϊκής εκπαίδευσης ανταποκρίθηκε εις την αποστολήν του ταύτην»;
2) Ποια είναι τα αίτια της σημερινής κατάστασης της λαϊκής εκπαίδευσης;

3) Τι επιβάλλεται για το άμεσο μέλλον.

Απάντησαν οι Αλ. Παπαναστασίου για τη Δημοκρατική Ένωση, Καφαντάρης για τους Φιλελευθέρους, Ι. Μεταξάς για το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων, Α. Σιδέρης για τη Σοσιαλιστική Ομάδα, Τσαλδάρης για το Λαϊκό Κόμμα, Πουλιόπουλος για το ΚΚΕ, Γ. Κονδύλης για το Εθνικό Δημοκρατικό Κόμμα και Γ.Δ. Ράλλης για το Συντηρητικό Κόμμα.

Το 1925 η κατάσταση της ελληνικής εκπαίδευσης ήταν σαφώς πολύ χειρότερη απ' ό,τι είναι σήμερα. Ο μισός πληθυσμός ήταν αναλφάβητοι, η υποχρεωτική φοίτηση παρέμενε στα χαρτιά, τα σχολικά κτίρια ήταν ανεπαρκή και ακατάλληλα, το αναλυτικό πρόγραμμα είχε μείνει αμετάβλητο από το 1913 και οι δάσκαλοι ήταν περιφρονημένοι και υποσιτισμένοι. Η δεινή θέση των δασκάλων (μιλάμε εδώ μόνο για τη δημοτική εκπαίδευση) φαίνεται, μεταξύ άλλων, από την υποβάθμιση των α-

ποδοχών τους σε σχέση με άλλους δημόσιους υπαλλήλους. Ενώ το 1899 δεν υπήρχε μεγάλη διαφοροποίηση στο μισθολόγιο των δημοσίων υπαλλήλων, το 1925 ο μηνιαίος μισθός του δασκάλου είχε πέσει στο μισό περίπου εκείνου του αξιωματικού (120 δραχμές έναντι 270 για τον ανθυπολοχαγό). Η δεινή αυτή οικονομική θέση των δασκάλων είχε φυσικά συνέπειες για την κατάσταση της υγείας τους. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το 38% των αναρρωτικών αδειών που δόθηκαν το 1927 οφειλόταν σε φυματίωση. Τέλος, πρέπει να υπογραμμιστεί το ασή-

μαντο ποσοστό των κρατικών δαπανών που διαθέτονταν για την εκπαίδευση. Στα 1926, λόγω χώρας, μόνο το 2,8% του προϋπολογισμού προοριζόταν για τη δημοτική εκπαίδευση.

Παρά τις διαφορές αυτές, το παρακάτω κείμενο του Πουλιόπουλου είναι πολύ επίκαιρο, γιατί θίγει την ουσία της λειτουργίας της εκπαίδευσης μέσα στην αστική κοινωνία. Ξεχωρίζει και από τις απόψεις των άλλων αρχηγών πολιτικών κομμάτων και από τις απόψεις που ακούγονται συνήθως σήμερα. Ταυτόχρονα φωτίζει μια άγνωστη ως τώρα πτυχή της πολύ-

πλευρης προσωπικότητας του Πουλιόπουλου. Παρόλο που δεν αγνοεί τις υλικές πτυχές του προβλήματος (κτίρια, μισθολόγιο), ρίχνει το κέντρο βάρους στη λειτουργία του αστικού σχολείου στη χειραγώγηση των νέων ανθρώπων. Τοποθετεί το πρόβλημα σε μια ταξική βάση. Γι' αυτό, άλλωστε, είναι και ο μόνος που απαντά ότι το κράτος ανταποκρίθηκε στην αποστολή του. Με άλλα λόγια θίγει αυτό που μετά το 1968 συνηθίζεται να λέγεται «κρίση των αστικών θεσμών». Τονίζει την ανάγκη μιας ταξικής ανεξαρτησίας των δασκάλων στην εξάσκηση των καθηκόντων τους και προβάλλει το στόχο της πολύμορφης εκπαίδευσης. Τέλος, υπογραμμίζει την ανάγκη μιας συνεργασίας μεταξύ δασκάλων και εργατικών οργανώσεων με σκοπό την «καθολική εκπαίδευση όλων ανεξαιρέτως των παιδιών στο Σχολείο της Εργασίας».

Riki Van BOESCHOTEN

Απάντηση του Π. Πουλιόπουλου στην έρευνα του «Διδασκαλικού Βήματος»

Το κράτος δεν φρόντισε ούτε θα φροντίσει σοβαρά για τη λαϊκή Εκπαίδευση και ελάχιστα ξεδεύει γι' αυτήν, ασωτεύοντας και σπαταλώντας τα 3/4 του προϋπολογισμού για τα πολεμικά Υπουργεία, και για τους υπαλλήλους των, τους αξιωματικούς, παρείχε πάντοτε πλουσιοπάροχα μέσα, ενώ στους δημοδιδασκάλους έδινε μόλις όσα έφταναν για να μην πεθάνουν της πείνας και, ενώ έπρεπε να τους έχει στην πρώτη βαθμίδα, τους μεταχειριζόταν περιφρονητικά. Αποτέλεσμα της ανέχειας και της κρατικής καταφρόνιας η κακή σημασία του «δασκάλου».

Τώρα που οπωσδήποτε ικανοποίησε όλους τους υπαλλήλους — προνομιακά πάντα τους αξιωματικούς, που τους πληρώνει σύμφωνα με τον τιμάριθμο της ζωής και παραπάνω ακόμα — μόνο τους δημοδιδασκάλους παρηγόνησε, δείχνοντας έτσι κι άλλη μια φορά τις εχθρικές του διαθέσεις...

Παρ' όλα όμως αυτά το κράτος ανταποκρίθηκε στην αποστολή του. Γιατί σκοπός του αστικού κράτους δεν είναι να εκπαιδεύσει πραγματικά τα παιδιά του Λαού, δεν είναι ν' αναπτύξει, να ευρύνει τις ψυχικές ιδιότητες κι ενεργητικότητες του παιδιού, μα να περιορίσει, να περιστείλει, να οβύσει τις πολυπόθυτες ικανότητες των παιδιών, να τα φτειάσει όλα όμοια αυτόματα, να τα μηχανοποιήσει,

να τα προπαρασκευάσει για το στρατό που χρειάζεται για τους εγκληματικούς πολέμους: μεταλλεία εύκολου πλουτισμού της πλουτοκρατικής ολιγαρχίας που κυβερνάει;

Σ' αυτό το σημείο έτειναν όλες οι κρατικές προσπάθειες και για την επιτυχία αυτού του σκοπού απαγορεύει κάθε φωτισμένη πρωτοβουλία των διδασκάλων, που τους κρατάει αιχμάλωτους του τυραννικού κανονισμού και της βίαιης αποκτηνωτικής υποταγής.

Φως φανερό λοιπόν πως για τα χάλια της Παιδείας δεν έχουν ούτε τόση δα ευθύνη οι δημοδιδασκαλοί, μα είναι κακόζηλο κι αποκλειστικό έγκλημα της αστικής τάξης και του κράτους της.

Είναι ολοφάνερο όμως πως οι δημοδιδασκαλοί δε θέλουν — κι όπως δεν πρέπει κιόλας — να είναι συνεργόι του κρατικού αυτού εγκλήματος, εγκλήματος εναντίον της Λαϊκής Εκπαιδεύσεως, κι απαιτούν να πάρουν αυτοί ολοκληρωτικά στα χέρια τους το έργο τούτο, γιατί είναι καθαυτό δικό τους καθήκον. Τώρα, που με την οργάνωσή τους ξεφυγαν κάπως από τη μουχλιασμένη και θεοσκοτεινή φυλακή, που τους κρατούσε δεσμευμένους η αστική βία, επιθυμούν να μελετήσουν πλατεία, να μορφωθούν καλά και να μορφώσουν δική τους, ατομική τους

— κι όχι ξένη, επιβαλλόμενη — γνώμη για το κάθε τι κι εφοδιασμένοι πια με τα απαιτούμενα προτερήματα να φροντίσουν να βάλουν μοναχοί τους τις βραχοθεμέλιωτες σωστές βάσεις της Λαϊκής Εκπαιδεύσεως που θα καθοδηγεί, θ' αναπτύσσει, θα ξανοίγει και θα τελειοποιεί τις παιδικές ικανότητες και δε θα τις κουτσουρεύει, ούτε θα τις διαστρεβλώνει, όπως απαιτούσε ως τώρα ο κρατικός εφιάλτης της πλουτοκρατίας.

Χρειάζονται υγιεινά και κατάλληλα σχολικά κτίρια, καινούργια προγράμματα, νέες μέθοδοι, στέριωμα της Δημοτικής της γλώσσας του Λαού και διώξιμο των νυχτοκοράκων που κρώζουν απαίσια και δεν αφήνουν τους δασκάλους ελεύθερους στο έργο τους και προπαντός χρειάζεται απόλυτη οικονομική ικανοποίηση των αναγκών των δημοδιδασκάλων διά να προχωρήσουν απρόσκοπτα και άνευ βιοτικών μεριμνών.

Όλα αυτά θα τα μελετήσουν με περίσκεψη, με σύνεση και με μέθοδο οι δημοδιδασκαλοί και στηριγμένοι στη συνένωσή τους και στη γερή κι ατράνταχτη ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ τους, ακόμα και στη συνεννόηση και συνεργασία τους με τις αδελφικές Εργατικές οργανώσεις, θα επιδώσουν με κάθε θυσία την εκτέλεσή τους.

Όλα γενικά τα προβλήματα της Λαϊκής Εκπαιδεύσεως (δια-

τροφή, ενδυμασία, ανώτερες σπουδές κλπ. των παιδιών των φτωχών Εργατών, Υπαλλήλων και Χωρικών) πρέπει ν' αποτελέσουν αντικείμενο της μελέτης των δημοδιδασκάλων και η προσοχή τους και η σκέψη τους να είναι: «η καθολική εκπαίδευση όλων ανεξαιρέτως των παιδιών στο Σχολείο της Εργασίας».

Οι δημοδιδασκαλοί, σαν μια τάξη που έχει συνείδηση των σπουδαιωτάτων καθηκόντων της, πρέπει να βοηθήσουν με όλες των τις δυνάμεις να μπει τελεία στην εξαθρόωση και στην ηθική απογοήτωση, όπου ρίχνει την κοινωνία η μπουρζουαζία και το κράτος της και να ενεργήσουν μαζί με τους άλλους που αγωνίζονται για το θεμέλιωμα της νέας δικαιοσύνης, ηθικής, αγνής και τίμιας Κομμουνιστικής Κοινωνίας, που θα τιμάται και θα ανταμείβεται η Εργασία και δεν θα παραβλέπονται οι μόχθοι.

Το καθήκον τους τους καλεί να εργασθούν: ας γίνουν οι αναμορφωτές, ας ξυπνήσουν τα παιδιά και από όργανα της κεφαλαιοκρατικής ιεραρχίας, να τα κάμουν στρατιώτες του απελευθερωτικού αγώνος των εργαζόμενων μαζών των πόλεων και των χωριών.

Π. ΠΟΥΛΙΟΠΟΥΛΟΣ
Γραμματέας του Κομμουνιστικού Κόμματος της Ελλάδος

ΚΙΤΡΙΝΟΣ

Σχολιαστής

Στον «Κίτρινο Σχολιαστή»
συνεργάστηκαν:

Αν. Καραγιάννης
Γεώργιος Μανώλης
Γεώργιος Μπαρτζώλης
Παναγιώτης Νικολαΐδης
Βασίλειος Νικολαΐδης
Γεώργιος Παπαδόπουλος
Βασίλειος Τσιλιμάνης
Κωνσταντίνος Χαλκιάς

και από τη Θεσσαλονίκη:

Γεώργιος Ελευθερίου
Στάθης Βασιλάκης
Βασίλειος Τσιλιμάνης
Κωνσταντίνος Χαλκιάς

■ **ΦΡΑΝΣΟΥΑ ΒΙΓΙΟΝ: «Οι μπαλάντες και άλλα ποιήματα»** (Ποίηση) Εκδόσεις ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ - ΑΘΗΝΑ 1988.

Από τις νέες εκδόσεις Γαβριηλίδη κυκλοφόρησε το βιβλίο αυτό του Βιγιόν με μπαλάντες και άλλα ποιήματα που μετέφρασε και επιμελήθηκε ο Σπύρος Σκιαδαρέσης.

Ο Βιγιόν κάνει την εμφάνισή του το 15ο αιώνα και ανοίγει το δρόμο για μια καινούργια εποχή στη γαλλική ποίηση. Νεωτερίζοντας για την εποχή ιδέες και ύφος. Ο Βιγιόν χρησιμοποιεί μια γλώσσα μελαγχολικής ευθυμίας: «Πέθανε εδώ και τριάντα χρόνια πια, και τα μαλλιά μου, οίμνε, έχουν ασπρίσει. Σα σπέφτομαι τα νιάτα τα χρυσά πώς ήμουν και πώς έχω καταντήσει».

Ο τόμος περιλαμβάνει ακόμα εκτενή εισαγωγή σχετική με τη ζωή και το έργο του ποιητή καθώς επίσης το γαλλικό κείμενο, τη μετάφραση και κατατοπιστικά σχόλια του μεταφραστή.

■ **ΜΑΝΤΛΕΝ ΣΑΠΣΟΛ: «Το πρόσφορο πετράδι»** (Μυθιστόρημα) Εκδόσεις ΩΚΕΑΝΙΔΑ - ΑΘΗΝΑ 1988.

Η Μαντλέν Σαπσολ είναι Γαλλίδα δημοσιογράφος. Παράλληλα ασχολείται και με τη λογοτεχνία και έχει εκδώσει πολλά βιβλία. Αυτό εδώ είναι το πιο γνωστό και το πιο πετυχημένο ακόμα και εμπορικά. Η συγγραφέας σε πρώτο πρόσωπο αφηγείται την ιστορία μιας μοντέρνας ώριμης γυναίκας και ξετυλίγει μπρος μας ως την πιο μικρή λεπτομέρεια τη δαιδαλώδη κατασκευή της ανθρώπινης ψυχής. Μια γυναίκα που εγκαταλείπει τα πάντα για να αφοσιωθεί σ' έναν πιο νέο απ' αυτήν άντρα που περνάει δύσκολες στιγμές. Ίσως το λανθάνων μητρικό ένστικτο, ίσως μια ματαιοδοξία επιτυχίας, ίσως πάλι η αναζήτηση του ολοκληρωμένου έρωτα τη σπρώχνουν σ' αυτόν το δρόμο. Δίνει τα πάντα για να ανεβάσει ηθικά και κοινωνικά τον άντρα. Το πετυχαίνει. Κι ύστερα δέχεται το πιο άσχημο χαστούκι. Εκείνο της αχαριστίας. Ίσως της μόνης διαφοράς ζώου και ανθρώπου. Ο νέος άντρας την παρατάει για μια νέα κι όμορφη. Η ηρωίδα φτάνει στα όρια της απόγνωσης, που σημαίνει πως τώρα αρχίζει να παλεύει για την ίδια της την ύπαρξη. Κερδίζει την πάλι αυτή κι επιστρέφει, αλλιώτικη τώρα, στις μικροχαρές της προηγούμενης ζωής της. Η όμορφη αφήγηση και η άφλογη ανάλυση των ανθρώπινων σχέσεων κρατούν σημαντική θέση στο μυθιστόρημα αυτό. Η μετάφραση είναι της Ευδοκίας Παπαγιάννη.

■ **ΖΩΗ ΠΑΣΧΑΛΙΔΟΥ: «Επιστροφή»** (Ποίηση) - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1988.

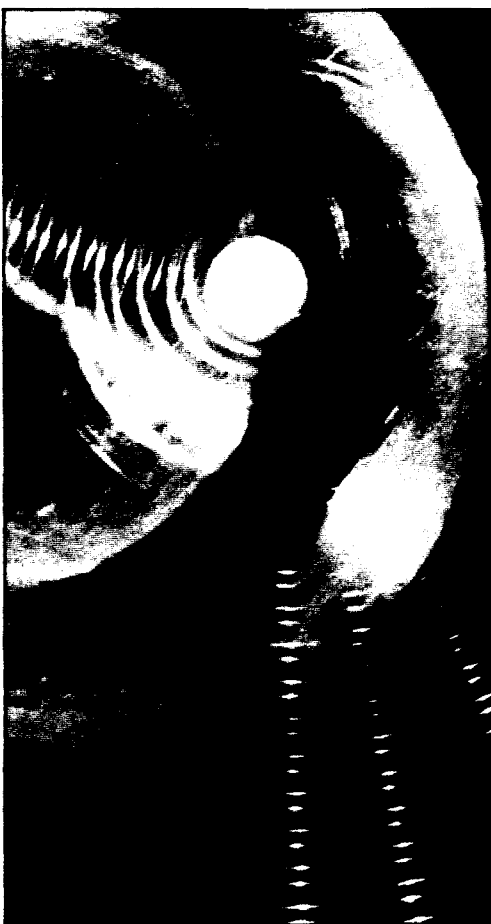
Πολλές πληροφορίες δεν έχουμε για την ποιήτρια, μα ίσως και να μην τις χρειαζόμαστε. Η φαντασία πλάθει μορφές αν υπάρχει το ερέθισμα του στίχου. Μια ευαισθησία απληρώμενη μέσα στις μέρες, κάθε μέρα και μια πληγή, κάθε πληγή κι ένα δέρο για το μέλλον. Η Ζωή Πασχαλίδου χάνεται μες στις λυρικές αναζητήσεις μιας σκληρής εποχής. Η ποιήτρια επεξεργάζεται τον πόνο της, τους έρωτές της, τις αμφιβολίες της και το απόσταγμα τους το προσφέρει δέρο σ' εμάς:

«...τρέχει το μολύβι
γενιές καταβροχθίζει
καταλάζει τ' άπ
στην έξορμη λευτεριά
ούρα! Είμαι η Ζωή
έχουμε το ίδιο όνομα
δεν είναι τυχαίο
είμαι συ, είσαι εγώ!»

■ **ΠΕΤΕΡ ΣΙΧΡΟΦΣΚΥ: «Γεννημένοι ένοχοι»** (Μελέτη) Εκδόσεις ΣΤΑΧΥ - ΑΘΗΝΑ 1988.

Ο Πέτερ Σιχροφσκι, Έβραίος την καταγωγή, αφού έγραψε ένα βιβλίο για τα παιδιά των θανάτων του ναζισμού, πέρασε στην άλλη όχθη και έγραψε τώρα αυτό το βιβλίο που περιέχει συνεντεύξεις με παιδιά Γερμανών που ήταν σημαντικά ή όχι στελέχη του Γ' Ράιχ. Το θέμα είναι τεράστιο και δύσκολο. Ίσως ούτε ο ίδιος ο συγγραφέας δεν ήξερε ποιά θα φέτασε. Συνέληψε άτομα τρομαγμένα, γεμάτα ενοχές αλλά και αβεβαιότητα ή άγνοια για την ιστορία των προγόνων τους. Παιδιά που γεννήθηκαν στη διάρκεια του πολέμου ή λίγο μετά και που γνώρισαν τους γονείς τους σαν αβυσσικούς ανθρώπους που φρόντιζαν την απανταχού τους.

Αναφερόμεθα συνειδητά και λυπηρές καταστάσεις. Υπάρχουν παιδιά ναζιστών που σήμερα πια έχουν απόλυ-

τα ταυτίζεται με τις επιλογές των γονιών τους κι άλλα πάλι φορτωμένα με το βάρος των εγκλημάτων και των θρημάτων τους. Ένοχα παιδιά που ζουν σε εφιάλτες. Χαρακτηριστικό είναι πως τα περισσότερα παιδιά ναζιστών δεν έχουν με βεβαιότητα το παρελθόν των γονιών τους και αυτά που έχουν είναι περισσότερο ψήθυροι και φήμες.

Ακόμα ενώ στη Γερμανία οι ψυχολόγοι έχουν αναλύσει κάθε πτυχή της ανθρώπινης φύσης για το συγκεκριμένο θέμα σιωπούν. Μόνο δέκα με είκοσι εργασίες έχουν γίνει κι αυτές μισές.

Ας δούμε κι ένα χαρακτηριστικό περιστατικό: Το Μάιο του 1987, τέσσερις μήνες μετά τη δημοσίευση του βιβλίου ο Νίκλας Φρανκ, 48 χρονών, γιος του Χανς Φρανκ, γενικού διοικητή στην Πολωνία επί Χίτλερ δημοσίευσε στο περιοδικό «Στερν» ένα ανοιχτό γράμμα προς τον απαγχονισμένο το 1946 στη Μυρεμβέργη πατέρα του «Το σπάσιμο του αυχένα σου» γράφει ο Νίκλας, «με απόλαζε από μια μίζερη ζωή, πόσο πράγματι θα είχες δηλητηριάσει το μυαλό μου με τις φλυαρίες σου».

■ **ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΡΑΣ: «Η τελευταία εικόνα του κόσμου»** (Ποίηση) Εκδόσεις ΛΙΓΟΚΕΡΩΣ - ΑΘΗΝΑ 1988.

Μια εικόνα χαράχτηκε βαθιά στην ψυχή του ποιητή. Ίσως η τελευταία πράγματι εικόνα του κόσμου. Μας την αφήγείται σε είκοσι επτά αποράλλαχτες εκδοχές που τελικά μπορεί να είναι λίγες, γιατί η εικόνα αυτή έχει δρόμο πολύ μπρος της. Λείπει όμως ο χώρος που θ' απλωθεί επειδή «...μετά ανοιγόταν απέραντη η θάλασσα!»

■ **ΜΥΡΤΩ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΙΣΣΑΛΙΔΟΥ: «Το ζέο που κρέβει»** (Ποίηση) Εκδόσεις ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1988.

Η ποιήτρια ονειρεύεται το δικό της κόσμο. Παίρνει διάφορες μορφές και τον αναζητά. Αγνοιά. Φθάνει στη θάλασσα. Πίσωτα. Πονά. Ψάχνει για την παιδικότητα. Άδικος κόπος. Εκτοξεύει στίχους προς τον ουρανό. Προσεύχεται: «...μια προσευχή για δούλους δεν καταλαβαίνουν

πως σήμερα
εγώ τους αγγίζω!»

■ **ΕΜΑΝΟΥΕΛ ΜΠΟΒ: «Οι φίλοι μου»** (Μυθιστόρημα) Εκδόσεις ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΛΟΓΟΣ - ΑΘΗΝΑ 1988.

Ο Εμανουέλ Μπόβ γεννήθηκε και πέθανε στο Παρίσι. Η Κολέτ τον ενθάρρυνε να ολοκληρώσει τους «φίλους» καθώς διάβασε ένα δείγμα του άγνωστου ακόμα συγγραφέα. Η τέχνη του Μπόβ έχει μια δύναμη μοναδική. Μια δύναμη όπου η σύγκρουση της ανάλυσης και της ακρίβειας γεννούν τον τρόμο. Κι ύστερα υπάρχει εκείνη η θλιμμένη ειρωνεία και το πονηρό χαμόγελο για να απαλύνει τον τρόπο αυτό. Στο έργο του Μπόβ η καταστροφή είναι αναπόφευκτη. Η αβύσση του ήθους γίνεται τρομαχτική. Απλώνεται όμως παντού μια ταπεινότητα και μια ανεπιτήδευτη απλότητα μέσα στην τόση δυστυχία.

Ο λόγος του Μπόβ είναι απλός, φυσικός σαν την αλήθεια. Οι φράσεις του σύντομες, σκοτεινές, φτωχείες. Έτσι όπως ακριβώς πέθανε κι ο ίδιος. Μ' έναν τρόπο απλό και φυσικό.

Σαν την αλήθεια. Η μετάφραση έγινε από την Ρίτα Κολαίτη.

■ **ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΩΓΟΥ: «Ο μήνας των παγωμένων σταφυλιών»** (Ποίηση) Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ - ΑΘΗΝΑ 1988.

Καινούργια ποιητική συλλογή της Κατερίνας Γώγου. Ανήσυχη η ίδια, μη εφησυχασμένη τριγυρνάει στη νύχτα και βλέπει αλλιώτικα πρόσωπα και πράγματα. Ουρλιάζει και κάθε φορά το ουρλιαχτό της ανοίγει πληγές, γεφυρώνει χάσματα, γίνεται μέσο επικοινωνίας. Η ποιήτρια καταγράφει την καθημερινή μας αγωνία, της δίνει μορφή και την κάνει φίλη μας. Γιατί να κρυβόμαστε πια; Ας δούμε αυτά που μας πληγώνουν κι ας τ' αγαπήσουμε:

«Πασάλευσαν τα μούτρα μου
μ' άχρος σπογιά.
Τα νύχια, τα μάτια και τ' αυτιά
σαύρας πρασινόμαυρο.
Τα μάγουλα κατακόκκινα
σαν του Πάσχα αυγά.
Ήθος παιδι.
Έγινα ηθοποιός.
Πουτάνα θεατρίνα».

Γιάννης ΝΑΟΥΜΗΣ

■ **ΠΕΡΙ ΑΝΕΜΩΝ, ΥΔΑΤΩΝ ΚΑΙ ΟΧΙ ΜΟΝΟ**

Κυκλοφόρησε το καινούριο τεύχος του περιοδικού (Ιούλιος '88) που εκδίδει η Οικολογική Κίνηση Βόλου.

Η θεματολογία του είναι κυρίως οικολογική, όπως: περί όζοντος, ο πυρηνικός εφιάλτης 2 χρόνια μετά το Τσερνομπίλ, υπερδυνάμεις και αφοπλισμός, για τη μόλυνση του Παλασπολίου, αντιρροπίες κ.α.

Η οικολογία έχει βέβαια παράδοση στο Βόλο και το έντυπο αυτό την εκφράζει.

Γ.Ρ.

■ **Η ΥΠΑΤΙΑ**

(Εξαμηνιαίο Επιστημονικό Περιοδικό Γυναίκων Σπουδών)

Κυκλοφόρησε το 2' τεύχος του επιστημονικού περιοδικού με αφιέρωμα στην (Α) Πουλία, ελληνόφωνη περιοχή της Κάτω Ιταλίας (Καλαβρία).

«Η καλαβριανή ταραντέλλα.
«Ένα διονυσιακό κατάλοιπο στην Κάτω Ιταλία.
«Μια υπόθεση για την ταραντέλλα σαν πολεμικός χορός».
«Οι γυναίκες στους ελληνόφωνους δήμους της Πουλίας (Καλαβρίας)»
είναι μερικοί από τους τίτλους των άρθρων που φιλοξενεί.

Γ.Ρ.

■ **TRAM**

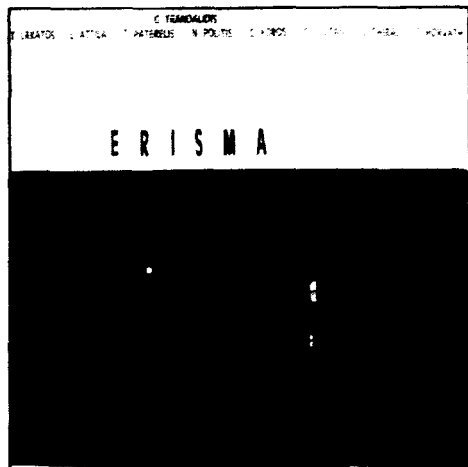
Κυκλοφόρησε το καινούριο τεύχος του θεσσαλονικιτικού λογοτεχνικού περιοδικού.

Μια συζήτηση του Νίκου Μπακόλα με τον Περικλή Σφυρίδη, μια αναφορά στις εκδόσεις «Ρεμκοσύντη» της Κολωνίας, κείμενα ποιητών και πεζογράφων, μια παρουσίαση του ζωγράφου Γιώργου Μόκαλη, σχόλια και όπως πάντα κριτική βιβλίου είναι τα περιεχόμενα που ολοκληρώνουν το παζλ του νέου τεύχους του TRAM.

Σ.Β.

ΔΙΣΚΟΙ

ERISMA

ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΡΑΝΤΑΛΙΔΗΣ: Erisma

Μετά τα άλμπουμ «Χόρες», «Μεσόγειος» και τη συμμετοχή του στην πρώτη επίσημη ηχογράφηση τζαζ στην Ελλάδα με τους «Sphinx», ο Γιώργος Τρανταλίδης εντάσσει τη νέα δουλειά του στη New Age Music. Μείγμα ντόπιων μοτίβων, afro και latin, το άλμπουμ αποτελεί ένα δείγμα τόσο του δικού του ταλέντου όσο και των μουσικών που τον συνοδεύουν στο σχήμα (Τόνι Λάκατο, Γιάνι Ζόλταν, Λάζλο Ατίλα, Νίκος Πολίτης, Γιώργος Κόρος, Τάκης Λατερέλης, Χρήστος Χήρας και Κόρνελ Χόρβαθ).

I.P.

BLAINE L. REININGER: Instrumentals 1982-86

Η μοναχική πορεία του αρχηγού των Tuxedomoon είναι ό,τι προηγουμένως για όσους τον παρακολουθούσαν ξεχωρίζοντάς τον από το συγκρότημά του: μια επιστροφή στην «κλασική» παιδεία της διανοητικής μητέρας Ευρώπης και μια επίδειξη δεξιοτεχνίας στο ιδιότυπο βιολί. Οι ηχογραφήσεις με τη Φλαμανδική Ορχήστρα Δωματίου της β' πλευράς σε παραγωγή Wim Mertens ολοκληρώνουν την εικόνα της πολυμορφής φυσιογνωμίας που προσπάθησε να επιβάλλει ο B.R. έξω από τα δεσμευτικά πλαίσια του αμερικανισμού. Συνθέσεις σε συνεργασία με τον G. Martin και με τα παλιά μέλη των T.M., Peter Principle και Steven Brown, το αναπάντεχο Travelling που υπογράφει αυτός ο J. L. Godard «Περιφρόνηση» είναι μέρος της αθέατης μέχρι τώρα μουσικής σελήνης του Reininger που στα τωρινά του σχέδια δηλώνεται τόσο ανεξάντλητος όσο πριν μία δεκαετία.

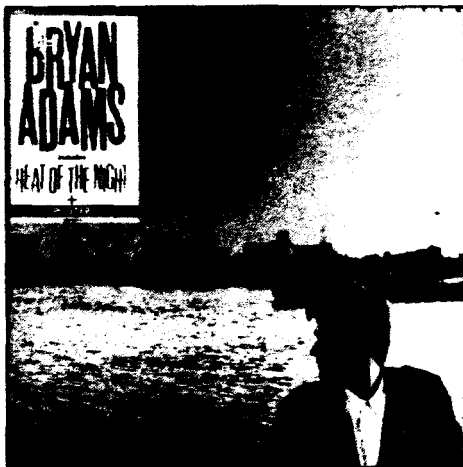
I.P.

PUSSY GALORE: Right Now

Στην Ουάσιγκτον το 1985 προστίθεται ένα ακόμα μέλος στην οικογένεια των δαιμονικών βορυβοποιών. Οι και Pussy Fucking Galore — μεταφράζεται όπως νομίζετε — προκαλούν μια σειρά εκκενώσεις που σε χρόνο αστραπής φωτίζουν τις πολύ άγριες στιγμές που ξεφύτρωσαν — παράσιτα — στην ιστορία του ροκ. Από το γκαράζ του 60 πρώτα, και μετά από βιομηχανο-ρόκ για να φτάσουμε σε ανεξερεύνητα σκληρά τούνελ. Στη διάρκεια της πορείας του σούπερ-σπιντ αυτού γκρουπ συνδέονται και αποσυνδέονται μουσικοί, ξεδεύεται και αναπαράγεται φοβερή ενέργεια, μέσα σε μια υπερτροφοδοτούμενη μικρή δηλητηριώδη ιδέα.

Το πέμπτο εδώ άλμπουμ τους, Right Now, προκαλεί 19 ζεματιστά πηδύματα. Με τέτοια Pussy... πώς να μην είναι. Πιθανόν να μείνετε μερικώς νύχτες άπνοι. Δεν υπάρχει ελπίδα διαφυγής.

A.K.

BRYAN ADAMS: Heat of the Night

Ρόκερ από τους πιο καθαράαιμους του είδους ο Καναδός Adams υπενθυμίζει με συνθέσεις του Jim Vailance και δικές του ότι λίγα ουσιαστικά χρειάζονται για να γίνει το ποπ-ροκ πειστικό έστω κι αν δέχεται κατηγορίες σαν ελαφρό εμπορικό είδος. Μελωδίες — εκτός από το χυλοακουσμένο Heat of the Night — όπως το Another Day, το Into the Fire ή το Only the Strong Survive επιτρέπουν στον B.A. με την ιδιότυπη βραχνή φωνή και τη σεμνή εικόνα να εδραιώσει τη θέση του σ' έναν παρεξηγημένο χώρο, γιατί η αισιοδοξία κι η έντασή του θα του δώσουν πολλά ακόμα χρόνια δισκογραφικής ζωής.

I.P.

JERRY HARRISON: Casual Gods

Αφανέστερος από τον David Byrne, η άλλη κεφαλή των Talking Heads, λειτουργικό μέλος τους που διαμόρφωσε τόσο το δικό τους ήχο όσο και τον ήχο νεότερων όπως οι Violent Femmes σαν παραγωγός, εμφανίζεται φέτος με το 2ο προσωπικό του LP μετά το The Red and the Black. Ευαισθητοποιημένος από το θέαμα της σκλαβιάς 50.000 αντρών που έσκαβαν για χρυσάφι στη Βραζιλία το 1987, θύματα «απαθών θεών», χτίζει μια μουσική με διάσπαρτους μελωδικούς κι αφρικανικούς ρυθμούς. Ο έρωτας κι ο θάνατος θα παραμείνουν αιώνια μοτίβα κι από το Are you Running ως το Bobby ο J.H. χρησιμοποιεί τη δεξιοτεχνία για να αποδείξει τη δύναμη και το βάθος τους.

I.P.

PAUL ROLAND: Confessions of an opium eater

Οι οπιομανείς ήταν πάντα ενδιαφέροντος στις εξομολογήσεις τους. Η γραφή τους είναι ποτισμένη στην υπνωτιστική μακαριότητα του όπιου που συνταράσσεται από μικρούς εφιάλτες, με πρωτόγνωρη παραδοξότητα: σαν πολύχρωμα cartoons που παίζουν το παιχνίδι της αποκάλυψης.

Ο Paul Roland ένα βήμα έξω από το ιδιωτικό του οπιοπότη οργάνωνε τα οράματά του, σαν άλλος de Quincey. Λυκάνθρωποι, μακρινές μυστηριακές πόλεις, αρωματισμένοι κήποι, μεσαιωνικές μονομαχίες...

Καμία άμεση σχέση με την ψυχεδέλεια γιατί ακριβώς έχει την προνοητικότητα να συμπυκνώνει τις εικόνες σε τρίλεπτα τραγούδια με ισχυρό πυρήνα. Η κλασική παιδεία του μαζί με την υποδόκιμους ρομαντική διάθεση είναι τα στοιχεία που τον αναδεικνύουν σε μοναδικό του είδους του, και η μακρινή συγγένεια με τον Syd Barrett υποσχεύεται από το προσωπικό ύφος των παραισθήσεων.

Το Confessions είναι συλλογή από προηγούμενες δουλειές του Paul Roland που κυκλοφορεί στην Ελλάδα από την Di, Di Rec μαζί με ένα εφτάπιντο E.P. με πέντε ακόμη τραγούδια που είναι παγμένα με κιθάρα και βιόλα, σχήμα προσφύλλας του στις live εμφανίσεις.

Η ιδέα του να ακούς Paul Roland στο Walkman τώρα το καλοκαίρι σε μια απομονωμένη παραλία όταν οι σκάς του δειλινού μακραίνουν, φαντάζει παραπάνω από γοητευτική.

B.T.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

24
ΙΟΥΝΙΟΥ

ΘΕΑΤΡΟ

• «Στάθης», αναγεννησιακή κρητική κωμωδία άγνωστου συγγραφέα. Από το δημοτικό περιφερειακό θέατρο Κρήτης. Σκηνοθεσία: Σπύρος Ευαγγελάτος. (ΛΥΚΑΒΗΤΤΟΣ).

ΠΑΤΡΑ

• «Αυτόχειρ», του Μιχαήλ Μητσάκη από το θεατρικό αναλόγιο σε σκηνοθεσία Βίκτωρα Αρδίτη. Η παράσταση θα δοθεί σε πούλμαν που θα κάνει διαδρομές στην πόλη.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

• ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ, του Δήμου Θεσσαλονίκης. Έκθεση Χαρακτηριστικής. (Διάρκεια μέχρι τις 15 Οκτωβρίου).

• ΓΕΝΙ ΤΖΑΜΙ: Έκθεση με θέμα Αρχιτεκτονική και πόλη.

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

• Αγώνες κολύμβησης νέων - νεανίδων στο Ολυμπιακό Στάδιο.

T.V.

• «Το χειρόγραφο που βρέθηκε στη Σαργόσα». Αφιέρωμα στον Πολωνό σκηνοθέτη Βόισλαβ Χαχ. Φανταστική ταινία από έναν από τους σημαντικότερους Πολωνούς σκηνοθέτες. Η ιστορία εκτυλίσσεται 100 χρόνια πριν τους Ναπολεόντιους πολέμους με προγόνισσες και Μαυριτανούς, με ερωεξεταστές και μάγους που δημιουργούν μια περίπλοκη κινηματογραφική σύνθεση. Το έργο δεν έχει προβληθεί ποτέ στην Ελλάδα. Αξίζει να το δούμε. (ET-1, 22.45).

ΣΑΒΒΑΤΟ

25
ΙΟΥΝΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

• Μουσικοπομπική βραδιά αφιερωμένη στην ποίηση του Νικηφόρου Βρεττάκου. Μουσική Παναγιώτη Κωνσταντακοπούλου.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΑΤΡΑ

• ΣΤΑΘΙΑΔΑΠΟΘΗΚΕΣ BARRY. Έκθεση με θέμα «Η Ελλάδα ακουμπάει στη θάλασσα». (Διάρκεια μέχρι τις 11 Ιουλίου).

ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ

• ΤΕΛΙΚΟΣ ΕΥΡΩ '88. Στο Μόναχο (16.30, ET-1).

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

• ΠΥΓΜΑΧΙΑ: Πρεμιέρα διεθνούς τουρνουά «Ακρόπολις» στην Αθήνα. (Διάρκεια μέχρι 1η Ιουλίου).

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

• ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ: τριεθνής συνάντηση Ελλάδας - Τσεχοσλοβακίας - Πολωνίας, στο Εθνικό Κολυμβητήριο.

T.V.

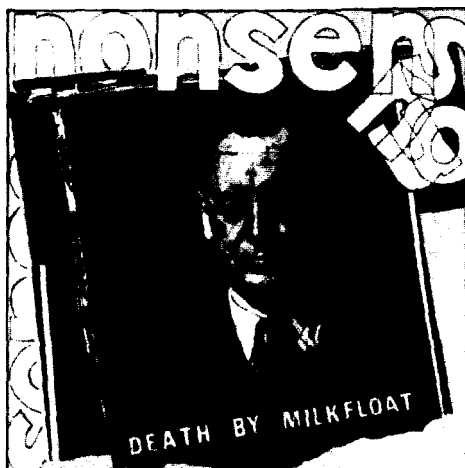
• «Η Δουλοπία και τα μαρτύρια», αμερικανική κομική του 1939 σε σκηνοθεσία Γκάρον Κόκιν. Παίζουν: Τζιντσερ Ρότζερς, Ντέβιντ Νίβεν, Τσαρλς Κόμπτον. (ET-1, 14.05).

• «Νυχτερινό πέλαμο», ταινία μικρού μήκους του Χάρη Παπαδόπουλου. Α' βραβείο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης. (ET-1, 18.45).

• «Άλφρεντ και ροσελίν», δράμα σκηνοθετικό αλλά με την Κατρίν Μπενέτ. (ET-1, 21.50).

ΔΙΣΚΟΙ

DEATH BY MILKFLOAT: Sensenonsense

Πέντε εκρήξεις στις 45 στροφές από τρεις τύπους που θυμήθηκαν το πανκ το '87 ακούγοντας Cpt Beefheart του 68. Είναι Άγγλοι αλλά ο πρώτος τους εδώ δίσκος βγαίνει από ελληνική εταιρεία. Δικαίωμα διάβασης λοιπόν και στους Death by Milkfloat. Πόσο καιρό περίμεναν; Αιώνες! Το κατεστραμμένο τους όχημα πετάχτηκε σαν ελατήριο από το λόφο με τα διαλυμένα αυτοκίνητα και άρχισε να κατακυλάει με επιτάχυνση προκαλώντας μια άνευ προηγουμένου αναστάτωση στα ραντάρ της τροχιάς.

A.K.

SAVAGE REPUBLIC: Ceremonial

Η ανεξάρτητη εταιρία Δικαίωμα Διάβασης που πέροι οργάνωσε τρεις εκπληκτικές συναυλίες των Savage Republic σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη κυκλοφορεί τον τελευταίο δίσκο τους Ceremonial.

Βέβαια δεν υπάρχει σύγκριση μεταξύ δίσκων και live. Το τρομακτικό δέος και ευφορία που εκπέμπουν οι Savage Republic στη σκηνή ξεπερνά κάθε άλλη ακρόαση της μουσικής τους και το προσεχές άλμπουμ τους θα είναι φυσικά live ηχογράφηση. Όσοι τους είδατε ξεχάστε για λίγο εκείνη την εμπειρία και αφεθείτε στο Ceremonial που σίγουρα είναι ικανό να γεμίσει το χώρο με δυνατές καταστάσεις. Ξεκινώντας στο Λος Άντζελες το 81 μέσα από τις πιο ανεξάρτητες εκφράσεις οι S.R. συνεχίζουν την πορεία τους στις άκρες του πολιτισμού.

Σ' αυτόν το δίσκο η ποιήση τους γεννά κάθε στιγμή την έννοια της ελευθερίας, η μουσική τους προκαλεί τη φαντασία. Ελεύθερα άτομα, αδέσμευτοι μουσικοί οι S.R. εξελίσσουν τα πράγματα έξω από πλαίσια. Ιδεαλιστές ή μεγάλα παιδιά που διηγούνται τους καιρούς μας μέσα από το ανθρώπινο — ελπίζουμε — μέλλον. Στο Ceremonial υπάρχει όλη η ένταση, ο πόνος, η χαρά, η αισιοδοξία του έπους. Λέξη που αναφέρει ο Bruce Licher για να περιγράψει τη μουσική τους.

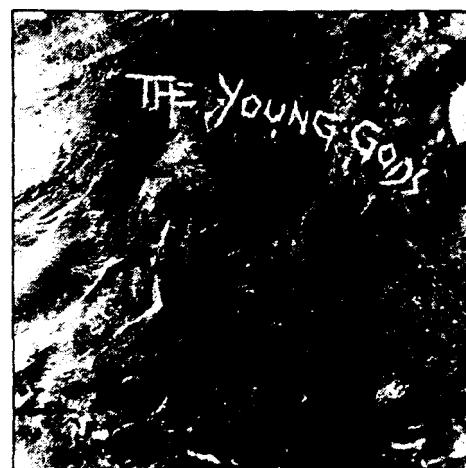
A.K.

PERE UBU: Tenement Year

«Επιστροφή του avant garage» όπως λένε κι οι ίδιοι στο δίσκο σοκ της χρονιάς όπου το ιδιοφυές τέρας που λέγεται David Thomas (ανακαλέστε στη μνήμη σας το κονσέρτο του γκρουπ στο «Ρόδο» και θα θυμηθείτε αρκετά κομμάτια) συνεχίζει να κινείται στο ίδιο κλίμα με τους προηγούμενους δίσκους. Τα όρια της τρέλας και της ισορροπίας όχι τόσο ξεκάθαρα και η προειδοποίηση ότι το πλοίο βυθίζεται αϊτανόδρο. Η ανεξέλεγκτη μουσική ροκάνα των Pere Ubu δεν μπορεί να ακουστεί άκοπα, αξίζει όμως να ακουστεί σαν σκίρτημα βροντόσαυρου — στο είδος που ανήκει κι ο εξοφλισμένος Ιστος (aptain Beefheart — μια κι οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν πάντα την τάση εξοντώνουν τα ιερά τέρατα.

I.P.

THE YOUNG GODS

Κάθε καινούργιος θεός γεννιέται μέσα στους πόνους. Φέρνει την καταστροφή σ' όλους τους παλιότερους θεούς. Οικειοποιείται τα στοιχεία της φύσης για να ανανεώσει το σύμπαν. Οι 3 Ελβετοί — που αυτοαποκαλούνται Ευρωπαίοι — τραγουδιστής με ινδιάνικο — από τον Αμαζόνιο — αίμα, ο προγραμματιστής με προώθησία στα Software και Hardware και στις μετρήσεις κραδασμών των boeings και ο χτίστης — drummer — (καμία τυχία αναλογία) συγκροτούν το πιο παράξενο κοσμογονικό μείγμα που χρησιμοποιεί τα 5 βασικά στοιχεία που θα γεννήσουν τον καινούργιο κόσμο: Φωτιά, νερό, βενζίνη, άμμο και σεξ. Παίζουν Samplers — αυτή τη σύγχρονη κατάρα — με τρόπο που δεν ακούστηκαν ποτέ. Ήχοι και θόρυβοι τυχαίοι τις περισσότερες φορές, ξαναπερασμένοι έτσι που να μαστιγώνουν τις αισθήσεις, και αληθινά «ξύλινα» drums, πολύ γρήγορα, πολύ σίγουρα. Στη μέση η φωνή σαμανιστική καλεί τα «στοιχεία» να ενωθούν μαζί της: Καινούργια εξέγερση, καινούργια αναγέννηση. Ο παραγωγός Roli Mosimann (Swans, The - the, That Petrol Emotion) έχει μεγάλη συμμετοχή στο τελικό αποτέλεσμα. Αλλά φοβάμαι πως η κατάσταση είναι ανεξέλεγκτη.

B.T.

ABSOLUTE GREY: A Journey thru the Past

Τέσσερα νεαρά παιδιά που ζουν στο προάστιο Rochester της Ν. Υόρκης, όπου δεκάδες γκρουπ καλλιεργούν γκαράζ και ψυχεδέλεια. Οι Absolute Grey εννοείται και ακούγεται ότι είναι χωμένοι σ' αυτή τη «σχολή». Οι οπαδοί τους θα τους απολαύσουν σαν αυθεντικά, αγνά προϊόντα αν καταφέρουν ν' ανοίξουν την πόρτα και προχωρήσουν στο βάθος του C B G B (λουκι κλαμπάκι της κάτω Ν. Υόρκης, που συνήθως εμφανίζονται). Δυναμώστε για κάθε ενδεχόμενο τα πάντα στον ενισχυτή και συνεχίζουμε. Οι Absolute Grey λένε ότι είναι λάτρεις των Velvet, Dream Syndicate, Rem, η μουσική τους γυρίζει μέσα σ' αυτό το κλίμα, αλλά η προσωπική συμβολή τους στη σκηνή εκφράζεται με δυνατό και φρέσκο παίξιμο και με αντιεμπορική απλότητα. Τους αρκούν κάποια live, κασέτες, τοπικοί ραδιοσταθμοί και δύο τρεις δίσκοι όπως ο παρών με κομμάτια του 84, 85 που δεν ενδιαφέρονται τόσο για την τεχνική τελειότητα του ήχου όσο για τη διατήρηση της όλης ατμόσφαιρας. Ενδιαφέρον ντοκουμέντο.

A.K.

SWANS: Children of God

Οι Swans pop-stars; Ναι, είναι αλήθεια και χωρίς να το θελήσουν οι ίδιοι, χωρίς το παραμικρό κούνημα του χεριού τους. Οι Swans χριστιανοί; Το λένε φανερά, αυτοαποκαλούνται παιδιά του Θεού. Η ιστορία ξαναθυμίζει τα απολωτά πρόβατα της δεκαετίας του '60, τους ξαναγεννημένους χίπις, που αφού χόρτασαν acid και όργια το έριξαν στα νεο-χριστιανικά κινήματα.

Προσοχή το Children of God είναι «θρησκευτικός» δίσκος με στίχους που εγκρίνονται από την οργάνωση «Ο Σωτήρ». Βέβαια εδώ οι αναλογίες κλείνουν προς τη μαζοχιστική πλευρά του θέματος. Μαζοχισμός και μεγαλομανία (έστω και αντεστραμμένη σε ταπεινοφροσύνη) πάνε πιασμένες χεράκι-χεράκι. Είναι οι ίδιοι που λίγο καιρό πριν έκαναν λυσσαλέες επιθέσεις στους θεσμούς του καπιταλιστικού συστήματος και τώρα πλασάρουν αιρέσεις του τύπου Μεσαίωνας. Αν ήταν πολυθεϊστές μπορεί και να τα βρίσκαμε. Δυστυχώς δεν μπορώ να τους πάρω στα σοβαρά, αλλά όταν έρθουν στην Ελλάδα θα τους χαρίσω ένα φραγγέλιο, μαζί με έναν τέλειο χειριστή του, που ξέρω, για να τους βαράει αφού τόσο πολύ το θέλουν.

B.T.

Υ.Γ.: Αν οι ισχυρισμοί των SWANS ότι αναπαράγουν την τηλεοπτική θρησκοληπτική πραγματικότητα της Αμερικής αληθεύουν, τότε η είμαι τελείως λάθος ή το αστείο είναι πολύ κρύο.

BUTTHOLE SURFERS: Hairway to Steven

Μην αστειεύμαστε τώρα με τους Butthole Surfers, θα το μετανιώσουμε. Ακούμε λοιπόν σοβαρότατα παρατηρώντας αυτά που συμβαίνουν. Οι κύριοι αυτοί, εκπρόσωποι της hardcore παραίσθησης, μας την έχουν άλλη μια φορά σπημένη... Αντί για θεατές γινόμαστε θέαμα. Χιλιάδες Butthole Surfers χορεύουν στις κερκίδες μ' ένα ξέφρενο ροκ... μερικοί προσγειώνονται ανάμεσά μας. Επιμένουν να μας ανεβάσουν από την αιωρούμενη σκάλα στο ψηλότερο μέρος του τσίρκου.

«Μη σας πάνει ίλιγγος, θα σας μάθουμε ισορροπία!... είμαστε και οι πρώτοι!»

Στο επόμενο κομμάτι βαδίζουμε όλοι στη σειρά πάνω στο τεντωμένο σκοινί: Όμορφα είναι εδώ πάνω... Ακόμη πιο όμορφα όταν πέφτεις... Ος συνήθως στο κλουβί με τα τέρατα που χορεύουν τον τελευταίκο χορό των παιδοκτόνων. Το ελκικό περφόρα διάσωσης εξακολουθεί να βρίσκεται καλλυμένο στο έδαφος. Έμεινε από μίζα. Ξυπνάς ιδρωμένος στην αψίδα της γιαγιάς σου στην εξοχή. Κάνει ακόμη ζέστη. Αυτοί οι μεσημεριώτικοι ύπνοι είναι σκέτο μαρτύριο... Ανακαλύπτεις ότι δεν είναι αυτή η γιαγιά σου... κ.λπ.

A.K.

BLACK AND SOUL

Μερικές από τις πιο εμπορικές φετινές επιτυχίες στο χώρο της μαύρης αμερικανικής και βρετανικής μουσικής συμπεριλαμβάνονται σ' αυτή τη συλλογή αντιπροσωπευτικών τραγουδιών προσωπικών άλμπουμ ή σινγκλ μιας πλειάδας αστέρων. Παλαιόμοχοι σαν τον Barry White, σε νέο ξεκίνημά του με το Sho' You Right, ήδη καταξιωμένοι σαν τους Kool and the Gang, συναγωνίζονται νεότερους όπως οι Cameo, ο Jellybean και ο Steve Dante για τα πρώτα και την ανανέωση της οδού και της καθαρής μαύρης χορευτικής μουσικής.

Ανάμεσα στους σταρ με εξασφαλισμένη καριέρα (η Joyce Sims ή ο Jesse Johnson) ανακαλύπτουμε μια γυναίκα φωνή με τεράστιες δυνατότητες, την Angela Winbush, που με τη σύνθεσή της Angel παίρνει ήδη επάξια θέση δίπλα στις μεγάλες μαύρες κυρίες.

I.P.

ALL ABOUT EVE

Το όνομα του συγκροτήματος μπορεί να είναι ίδιο με τον τίτλο της παλιάς αμερικανικής ταινίας, αλλά η φωνή της Julianne Regan δεν έχει τον αισθησιασμό χαλλουγοντιανής σταρ. Αντίθετα, η ευαίσθητη κοριτσιόστικη χροιά της ταυρίζεται απόλυτα στις συνθέσεις του νέου αυτού αγγλικού γκρουπ (που εμφανίστηκε σαν support στις συναυλίες των Βρετανών Mission) δημιουργώντας μια ατμόσφαιρα τρυφερότητας κι ονείρου δανεισμένη από μελωδίες καλής λαικής ποπ. Αν μια τραγουδίστρια μπορεί να σηκώσει στους ώμους της το βάρος ενός γκρουπ, τότε η Regan κατορθώνει πάρα πολλά.

I.P.

BAND OF HOLY JOY: More tales from the city

Μαγική εικόνα: Φανταστείτε μια υπαίθρια συναυλία στην εξοχή γεμάτη κόσμο, βρέχει ασταμάτητα — η βροχή να τρελαίνει και στη μέση 7 Ιρλανδοί μουσικιστές μέχρι το κόκαλο, μιλάνε με δυσσιωπές λέξεις — More tales from the city — και παίζουν casio, βιόλες, φουαρμόνικες μέχρι να φύγει όλος ο κόσμος και συνεχίζουν να παίζουν μπροστά στα τελευταία ζευγάρια.

Λοιπόν ιρλανδέζικη μινιμαλιστική μουσική για τους τελευταίους ρομαντικούς του αιώνα ή οι Τυχαιοποιοί αν ήταν ήταν Ιρλανδοί έτσι θα έπαιζαν. Απαισιόδοξοι, πρεσαρισμένοι στον τοίχο από τις καταστάσεις και με ψύχωση για τη βροχή.

Το More tales είναι γεμάτο σκοτεινές ιστορίες του μερικές φορές είναι το ίδιο το μέλλον στις πόλεις. Για ανθρώπους αγκιστρωμένους σε πράγματα που θεωρούν σπουδαία και βλέπουν κάποια στιγμή τα οράματά τους να καταρρέουν δοσμένες με ένα καταπιλητικό «κακόβουλο» χιούμορ, που θα μπορούσαν άνετα να ανήκουν στον Πόε, τον Μπόρχες ή τον Σέπαραντ.

Αλλά και η μουσική επένδυση του καλοδοουμένου καθημερινού θρίλερ είναι πάνω από κάθε προσδοκία.

Άξιοι απόγονοι του Curt Vail, της οπερέτας και της μουσικής του τσίρκου, οριεντάλ νύξεις και τραγουδία που θα μπορούσαν να είχαν γραφτεί την εποχή του νέου κύματος στην Ελλάδα.

Είναι ρομαντικοί και πραγματιστές μαζί, τρομερά ενδιαφέροντες έως πολύ μεγάλα ταλέντα.

Μαγική εικόνα 2: Γυρίζοντας το δίσκο ανάποδα οι Band of Holy Joy εικονίζονται να παίζουν σ' ένα θεατράκι με ζωγραφισμένα σκηνικά και ψεύτικα φεγγάρια. Κανείς δεν φεύγει.

B.T.

FURNITURE: The Lovemongers

Δεν είναι τόσο άσχημοι όσο τους κατηγορήσαν εξαιτίας της «αποτυχημένης» τους συναυλίας. Για να ακριβολογούμε είναι καλύτεροι από συγκροτήματα του τύπου Simple Minds που λυμαινόνται τους χώρους της ρυθμικής pop. Ξέρουν τις βαθιές ρίζες της pop και το αποδεικνύουν σε κάθε κομμάτι — κομφοτέχνημα του είδους. Είναι ακόμη πιο ενδιαφέροντες από την τωρινή κατάντια των Triffids — μοιάζουν — γιατί αυτοί ήταν πάντα εκεί.

Δεν διατάζουν μάλιστα να ανανεώσουν το είδος με μια αφρο-τζάζ πολυρυθμία, σκόρπιους πειραματισμούς και hot-sessions που παραπέμπουν στις πρώτες ευτυχισμένες μέρες των Φιλ Σπεκτορικών γκρουπς.

Από προηγούμενες περιπλανήσεις στην pop-χώρα ξέρουμε ότι καλή pop σημαίνει ευφορία και ψυχική ανάταση και αυτά ανακαλύπτουμε στο Lovemongers.

B.T.

• «Επιδόνηση απαγωγής». Αυστραλιανή περιπέτεια. Λίγο αφελής ιστορία. Αλλά τώρα με τις ζέστες ίσως να έχουμε αυτνία. (ET-2, 00.10).

ΚΥΡΙΑΚΗ

26

ΙΟΥΝΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

• Ρεσιτάλ κιθάρας Ελένης Παπανδρέου σε έργα του Νίκου Μπαμαγκάκη.

ΘΕΑΤΡΟ

• «Ιφίγένεια εν Ταύροις» του Γκλουκ από την Εθνική Λυρική Σκηνή. Σκηνοθεσία Ντίνου Γιαννόπουλου. Η παράσταση θα επαναληφθεί στις 28 και 30 Ιουνίου (ΗΡΩΔΕΙΟ).

ΠΑΤΡΑ

• «Μίλες βαθύ σχεδόν μαύρο», του Θανάση Βαλτινού. Από το «Θεατρικό Αναλόγιο» σε σκηνοθεσία Μάγιας Λυμπεροπούλου (ΚΑΣΤΡΟ ΠΑΤΡΑΣ).

T.V.

• «Η μουσική», παλιά ταινία με την Αλίκη Βουγιουκλάκη, τον Ανδρέα Μπάγκουλη, τον Θανάση Βέγγο και τον Γιάννη Γκιωνάκη. (ET-1, 14.05).

• «Πρώτη νίκη». Πολεμική υπερπαραγωγή του 1985 με τον Τζον Γουέιν, τον Κερκ Ντάγκλας και άλλους γνωστούς ηθοποιούς. (ET-1, 22.00).

ΔΕΥΤΕΡΑ

27

ΙΟΥΝΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

• Συναυλία του Ελληνογάλλου τραγουδιστή Ζαφρ Μουσικί.

ΘΕΑΤΡΟ

• «Ο Φωτός και ο Ζβου» από την παιδική σκηνή της Ξένης Καλογεροπούλου. Σκηνοθεσία Σταμάτη Φασουλής. (Λυκαβηττός).

ΠΑΤΡΑ

• «Μίλες βαθύ σχεδόν μαύρο», του Θανάση Βαλτινού. Από το «Θεατρικό Αναλόγιο» σε σκηνοθεσία Μάγιας Λυμπεροπούλου (ΚΑΣΤΡΟ ΠΑΤΡΑΣ).

ΜΠΑΣΚΕΤ

• ΕΛΛΑΔΑ - ΓΑΛΛΙΑ, φιλικός αγώνας στο Άμστερνταμ.

T.V.

• Αγώνας μπόσκετ από το Ν.Β.Α. (ET-2, 19.25).

ΤΡΙΤΗ

28

ΙΟΥΝΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΠΑΤΡΑ

• CANTO GENERAL σε ποίηση Pablo Neruda. Διευθύνουν ο Μίλης Θεοδωράκης και ο Λουκάς Καριπίδης. Συμμετέχουν δύο γαλλικές χορωδίες. (ΑΡΧΑΙΟ ΩΔΕΙΟ).

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

• Συναυλία του Ζαφρ Μουσικί.

«Είμαι ένας πολίτης στη δαιμονιακή αυτοκρατορία»

Συνέντευξη με τον Blaine Reininger

ΠΡΟΤΕΣΤΟΡΙΑ

Απέκτησα το πρώτο μου βιολί από ένα θείο μου όταν πέθανε. Αν δεν συνέβαινε αυτό, θα έπαιζα κάποιο άλλο όργανο. Η μουσική υπάρχει στην οικογένειά μου, υπάρχει μέσα στα γονίδια μας. Η μητέρα μου ήθελε πάντα να τραγουδήσει. Η ανιψιά μου είναι μουσικός με ταλέντο, κι ο αδερφός μου κερδίζει τα προς το ζην παίζοντας ντραμς σε συγκρότημα στο Κολοράντο. Είμαι ο μόνος επαγγελματίας που ηχογραφεί δίσκους. Όταν άρχισα να παίζω σε γκρουπ είχα πατήσει τα 11. Ξεκίνησα εκεί με μπάσο, αλλά πρωτόπαιξα βιολί στα 9 μου χρόνια, δηλαδή πριν 26 χρόνια, και κιθάρα στα 11. Άρα καταγινομαι μ' αυτά τα πράγματα πάρα πολύ καιρό τώρα. Στο γυμνάσιο ασχολήθηκα με το πιάνο, αλλά δεν είμαι πολύ καλός πιανίστας, βασικά ξέρω να παίζω συνθεσάιζερ — έχει μεγάλη διαφορά αυτό το πράγμα. Έμαθα συνθεσάιζερ στο κολέγιο, ένα πολύ καλό κολέγιο, με δωρεάν φοίτηση, όχι όμως τίποτε το χίπικο. Πρόσφερε πολλές εξυπηρετήσεις κι εγώ ευχαριστήθηκα σπουδές εκεί πέρα: είχε ό,τι ήθελα και δεν ήθελα. Σπούδασα προγραμματισμό κομπιούτερ, κινηματογράφο, δημιουργικό γράψιμο, έπαιζα σε κουαρτέτο εγχόρδων και το διασκέδαζα. Έχω κλασική μουσική παιδεία εφόσον άρχισα να παίζω από τα 9 μου και οι συνθέτες που με εντυπωσίασαν ήταν ο Κλοντ Ντεμπισί και ο Ερίκ Σατί.

Στο κολέγιο στο Σαν Φρανσίσκο, γύρω στα 1975, αυτό που ήθελα να κάνω κυρίως ήταν να συνεχίσω ό,τι έκανα στη σχολή, δηλαδή ηλεκτρονική μουσική, μικρά περιέργα κομμάτια. Γύρευα λοιπόν κάποιον να τα κάνουν παρέα. Στην αρχή παίζαμε καλλιτεχνική μάλλον μουσική σε μικρά *sessions*. Αφού έπαιξα για πρώτη φορά μαζί με τον Στήβεν Μπράουν, αποφασίσαμε ότι υπήρχε κάτι ουσιαστικό, οπότε συνεχίσαμε να δουλεύουμε μαζί. Εκείνη την εποχή είχε μόλις αρχίσει να φτιάχνεται ισχυρή *punk* και *new wave* στο Σαν Φρανσίσκο κι εμείς θέλαμε να συμμετέχουμε. Δεν αργήσαμε να μπούμε σ' αυτό τον κύκλο και έγινε ξεκάθαρο ότι διαθέταμε κάτι που μπορούσε να προχωρήσει. Εγώ προσωπικά είχα κάνει σε λογίων λογίων συγκροτήματα στο Κολοράντο απ' όπου κατάγομαι. Συγκροτήματα όπου μπήκα για να βγάλω λεφτά, μπάντες κάουντρυ, μπάντες φανκ. Ζούσα τη ζωή που ζουν οι μουσικοί στο Κολοράντο.

Θεώρησα ότι οι *Tuxedomoon* ήταν κάπως διαφορετικοί, ότι είχαμε το δυναμικό που χρειάζεται για να πετύχουμε — τουλάχιστον έτσι πίστευα εκείνη την εποχή.

ΕΚΛΕΚΤΙΚΙΣΜΟΣ

Ο λόγος που έπαιξα το κάουντρυ κομμάτι - κλισέ του Μάρτι Ρόμπινς στις συναυλίες της Αθήνας είναι γιατί θέλω να συνειδητοποιήσει ο κόσμος ότι είμαι εκλεκτικό άτομο, ότι είμαι ικανός να παίζω

κάθε είδους μουσική — δεν θέλω να μένω κολλημένος σ' ένα πράγμα. Αυτό που μου είναι δύσκολο είναι να κάνω πράγματα που φαινομενικά δεν μου ταιριάζουν — μάλιστα να τα κάνω καλά.

HOMETOWN COLORADO

Στο Κολοράντο ο μόνος τρόπος για να βγάλει το ψωμί του ένας μουσικός ήταν να παίζει τραγούδια από το TOP 40 κ.λπ., αλλά εγώ σε όλο αυτό το διάστημα είχα στο μυαλό μου ποιο θα ήταν το τέλειο γκρουπ, τι θα ήθελα να κάνω. Είχα την ιδέα να κάνω κάτι σαν τους *Tuxedomoon*, πριν καν πάω στο Σαν Φρανσίσκο. Το μόνο που χρειαζόμουν ήταν τα άτομα, οπότε όταν συνάντησα τον Στήβεν Μπράουν είπα, «αυτός είναι ο άνθρωπος με τον οποίο θέλω να δουλέψω».

ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΚΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΣΚΗΝΗ

Το Σαν Φρανσίσκο είναι αρκετά περριορισμένο. Δεν είναι σαν το Λος Άντζελες που είναι ο τόπος της μουσικής βιομηχανίας, ο τόπος της βιομηχανίας της ψυχαγωγίας. Δεν νομίζω ότι κανείς μας από τους *Tuxedomoon* ήθελε να μετακομίσει εκεί. Θα μπορούσαμε να είχαμε μεταφερθεί είτε στη Νέα Υόρκη είτε στην Ευρώπη. Μετά την πρώτη μας ευρωπαϊκή τουρνέ, άρεσε στον κόσμο ό,τι κάναμε: μας φάνηκε σαν ένα τελείως διαφορετικό σόμπαν. Ο τρόπος με τον οποίο αντιδρούσαν οι άνθρωποι στη μουσική μας ήταν εντελώς διαφορετικός από τον τρόπο που αντιδρούσαν στις ΗΠΑ.

Στην Ευρώπη ποθούσαν να μας ακούσουν, ποθούσαν αυτό που είχαμε να πούμε, οπότε μετά από κάποιο διάστημα ήταν φυσικό να έρθουμε στον τόπο όπου ήμασταν επιθυμητοί αντί να αγωνιζόμαστε συνέχεια να μας ακούσουν στις ΗΠΑ. Εκτός από τους *Residents* που είχαν τη δική τους εταιρία δεν υπήρχε καμία μεγάλη σκηνή στο Σαν Φρανσίσκο. Εμείς χρηματοδοτήσαμε 2 δίσκους μας μόνοι μας βρίσκοντας δανεικά από φίλους, αλλά εκτός από τους *Residents* δεν υπήρχε τίποτα. Αυτοί ήταν στην ουσία οι μόνοι που συνέχιζαν, οι μόνοι στην πόλη. Δεν είχε εμφανιστεί καμία οργανωμένη κατάσταση. Όλη η παραγωγή δίσκων περνούσε από το Λ.Α.

ΠΑΙΣΙ ΚΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Σ' ένα τραγούδι μου λέω ότι «οι γιάπικς είναι οι πρώτοι που θα πρέπει να απαγορευτούν μετά την επανάσταση γιατί πρόδοσαν τα ιδανικά τους». Στο Σαν Φρανσίσκο υπήρχαν ήδη γιάπικς πριν εφευρεθεί το όνομα. Σήμερα είναι στην ηλικία μου, γύρω στα 35-40. Το κυρίαρχο κίνητρό τους είναι η απληστία και τα υλικά αγαθά, τα *status symbols*, η BMW, το να είναι ιδιοκτήτες αυτού ή του άλλου πράγματος. Έχουμε να κάνουμε με μια πλήρη επistroφή στη δεκαετία του '50-'60, τότε που οι άνθρωποι παραβγαίναν μεταξύ τους και προσπα-

θούσαν να κάνουν ό,τι κάνουν οι γείτονες. Αυτή την έκφραση *status symbol* έχω να την ακούσω χρόνια τώρα. Την ξανακούω σήμερα να δηλώνει πόσο ψηλά σε τοποθετούν. Αυτή η ιδέα είναι προδοσία πολλών πραγμάτων που κάποτε υπερασπιζόνταν άτομα με αριστερές τάσεις. Όταν ήταν πιο νέοι πίστευαν στη δικαιοσύνη, στην ισότητα και τώρα τους νοιάζει πρώτα πρώτα ο εαυτούλης τους.

Η βιομηχανία δίσκων μάλλον έχει προσανατολιστεί προς τους γιάπικς πια γιατί αυτοί είναι που έχουν τα λεφτά, οπότε η βιομηχανία θα πουλήσει τα προϊόντα της σε όσους έχουν χρήμα να ξοδέψουν. Φοβάμαι πως έτσι είναι τα πράγματα. Κάποιος φτωχούλης πανκ του δρόμου δεν έχει χρήμα, άρα η διαφήμιση απευθύνεται σε όσους το 'χουν. Τελικά, οι γιάπικς απέκτησαν και ονομασία. Εφόσον πρόκειται για προδοσία ιδανικών, θεωρώ εξαιρετικά απωθητικό το ότι τα άτομα πάνω κάτω στην ηλικία μου με τα οποία πέρασα αρκετά πράγματα έχουν αυτή τη διαστροφή: υπάρχει κάποια διαστροφή στο μυαλό τους.

ΕΡΩΤΑΣ

Το *No Tears* το έγραψα όταν χώρισα με μια φιλενάδα μου, αλλά ανακάλυψα ότι ήμουν ανίκανος να νιώσω οτιδήποτε. Θεωρούσα πως κάτι θα 'πρεπε να νιώθω, αλλά τελικά δεν ένιωσα. Οπότε έγραψα το κομμάτι. Μερικά από τα καλύτερά μου τραγούδια έχουν βγει από παρόμοιες καταστάσεις. Τελικά όταν χώρισα, κατά βάθος ανακουφίστηκα. Ένιωθα πως θα 'πρεπε να είμαι αναστατωμένος γιατί είχε φύγει εκείνη η γυναίκα, αλλά ουσιαστικά ήμουν ευτυχισμένος που την ξεφορτώθηκα. Το ίδιο συνέβη και με το κομμάτι *What Use* — χωρισμός με μια φίλη κι εγώ να μη νιώθω τίποτα. Νόμιζα πάλι πως έπρεπε να νιώθω πληγωμένος (στην ουσία πληγώθηκα λίγο) αλλά πάλι εμφανίστηκε η ίδια κρυφή ανακούφιση (γέλια).

ΕΥΡΩΠΗ, ΠΟΛΕΙΣ ΚΙ ΓΕΩΡΙΑ

Ολόκληρο το άλμπουμ *Night Air* έχει σχέση με την κατάσταση του πρόσφυγα, του εξόριστου — αυτό είναι το θέμα και σ' αυτό αναφέρεται το ομότιτλο τραγούδι. Έχω μια εικόνα του εαυτού μου να προχωράει σπίτι κάποια κρύα νύχτα με τα σκουπίδια να πηγαίνουν πέρα δώθε. Έτσι είναι οι Βρυξέλλες τη νύχτα. Μιλάμε για τις αρχαίες πέτρες και τα φώτα από νέον. Οι Βρυξέλλες είναι μια πόλη 1.000 χρόνων περίπου. Υπάρχει μια περίεργη αντίθεση: για παράδειγμα ένα κέντρο μπόουλιν δίπλα στο αρχαίο τείχος της πόλης — το αρχαίο και το σύγχρονο που συνυπάρχουν. Για έναν Αμερικανό τέτοια πράγματα δεν υφίστανται. Οτιδήποτε παλιό υπήρχε στην Αμερική το 'φαγε η μπουλντόζα και κάποιο νέο χτίσμα υψώθηκε στη θέση του. Η Αμερική είναι στην ουσία πολύ παλιά χώρα. Σε σύγκριση με το Λένινγκραντ η Νέα Υόρκη είναι πιο νέα. Ο κόσμος όμως δεν έχει την ίδια εικόνα για την Αμερική. Ή θεωρεί κάτι καινούργιο, γεμάτο ζωντάνια ενώ έχει αρχίσει να κατοικείται από το 16ο αιώνα από Ευρωπαίους για να μην αναφέρουμε τους Αζτέκους και τους Μάγια.

ΟΙ ΝΧΟΙ, ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΤΙΤΛΟΙ

Για πολλά χρόνια ήθελα να δώσω σ' ένα δίσκο τον τίτλο *Byzantium*. Το 'κανα και γιατί η μουσική του

Byzantium είναι πολυποικίλη, πλουμιστή. Μου ήρθε η ιδέα ενός χρυσού δίσκου, μετά έγραψα την ιστορία στο οπισθόφυλλο. Από μόνη της η λέξη «Βυζάντιο» ηχεί πολύ όμορφα κι είναι ποιητική άδεια να χρησιμοποιούνται λέξεις με ωραίο ήχο και μουσικότητα. Αποτελεί κι έναν απ' τους λόγους που οι Τυχεδόμοοι λέγονται Τυχεδόμοοι. Είναι αλήθεια ότι πρόκειται για «οικογενειακό μυστικό» το πώς δόθηκε το όνομα, αλλά είναι και μια σαφή ιστορία χωρίς πολύ ενδιαφέρον. Επινόησα το όνομα μια κι εγώ το έφτιαξα. Μου άρεσε ο ήχος αυτών των λέξεων βαλμένων η μια δίπλα στην άλλη. Σε κάποια φάση το Τυχεδόμοοι ήταν το ψευδώνυμό μου, τότε που τα ψευδώνυμα με ενδιέφεραν στο μέτρο που έτσι έδινε ταυτότητα στις διάφορες πλευρές της προσωπικότητάς μου.

Αυτό ήταν το όνομά μου κάποια στιγμή, οπότε όταν γνωρίστηκα με τον Στήβεν, η λογική συνέπεια ήταν να δώσουμε το ίδιο όνομα στο γκρουπ. Πριν φύγω για το Σαν Φρανσίσκο έγραψα ένα τέμπ όπου απευθυνόμουν στον εαυτό μου κι έλεγα: «φεύγω για το Σαν Φρανσίσκο και θα φτιάξω ένα συγκρότημα που θα λέγεται Τυχεδόμοοι». Πράγμα που συνέβη ένα χρόνο πριν συναντήσω τον Στήβεν. Έδειχνε πόσο αισιόδοξος ήμουν για το τι θα έκανα στο Σαν Φρανσίσκο.

PERFORMANCE

Πάντα υπήρχε ένα οπτικοακουστικό στοιχείο στους Τυχεδόμοοι και ο Μπρους Γκεντούλντιγκ ήταν αυτός που το πραγματοποιούσε. Μετά από κάποιο διάστημα δουλέψαμε και με άλλα άτομα. Αρχικά ο Μπρους συνεργαζόταν με τον Γουίνστον Τονγκ, οπότε μια κι ο Γουίνστον έπαιζε μαζί μας, έφερε και τον Μπρους. Δεν ξέρω κατά πόσο αυτό το στοιχείο έχει πια σημασία, δεν ξέρω τι γνώμη έχει ο κόσμος.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΠΟ ΣΥΝΘΗ - ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΣΥΝΘΕΤΗ

Αισθάνομαι απελευθερωμένος κι όχι δεσμευμένος από τα μηχανήματα. Θέλω να πω ότι υπάρχουν ορισμένα πράγματα που δεν μπορώ να παίξω στα κίμπορντς, αλλά μπορώ να τα προγραμματίσω σε ένα Sequencer — αυτό συμβαίνει και σε οποιονδήποτε άλλο συνθέτη. Δεν νομίζω ότι ο Τσαϊκόφσκι ήταν σε θέση να παίζει βιολί, έγραφε όμως ένα από τα δυσκολότερα κοντσέρτα για βιολί που υπάρχουν. Ένας συνθέτης δεν είναι απαραίτητο να ξέρει να παίζει το όργανο για το οποίο συνθέτει. Αν το δεις από άλλη σκοπιά, πολλοί συνθέτες χρησιμοποιούν αυτές τις μηχανές τραγουδιών για να φαινοκρίνουν τραγουδάκια, ενώ πολλοί παραγωγοί χρησιμοποιούν το Fairlight για να βγάλουν το ένα τραγούδι μετά το άλλο όπως στο μιθιστόρισμα «1984», όπου τη μουσική την έγραφαν τα 7 μηχανήματα. Ο Όργουελ είχε δίκιο. Υπάρχει σωρεία τραγουδιών που γίνονται ως ε-

ξής: το βάζεις στο κομπιούτερ, το κομπιούτερ το αλλάζει λιγάκι, κλέβεις το μπάσο από κάποιο δίσκο του Μπόουι, την κιθάρα από κάποιο του Τζέιμς Μπράουν, τα κάνεις χαρμάνι, παίρνεις κι ένα παιδάκι 12 χρόνων για τα φωνητικά και το σουξέ είναι έτοιμο.

Η.Π.Α. ΤΟΤΕ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Έχω χάσει την επαφή μου με τις Ην. Πολιτείες. Έχω να πάω 6 χρόνια. Βέβαια κι υπήρχαν γκρουπ που μου άρεσαν όταν ζούσα εκεί, αλλά δεν ξέρω αν αυτά τα γκρουπ του '70 έχουν εξαφανιστεί σήμερα — μάλλον. Μου άρεσαν οι Dead Kennedys αν και δεν τους γνώριζα τόσο καλά. Επίσης οι Dils, οι Nuns, οι Sleepers, οι Offs. Η ιδέα του πανκ ήταν ότι οποιοςδήποτε ήταν ικανός να παίξει. Οι Τυχεδόμοοι όντας σπουδαγμένοι μουσικοί δεν τη συμμερίζονταν. Υπήρχαν όμως πολλά άλλα γκρουπ στο Σαν Φρανσίσκο που έλεγαν: «Ποιος θα παίξει μπάσο; Εσύ μπορείς; Κάν' το. Ποιος θα παίξει ντραμς; Εσύ μπορείς; Κάν' το». Έκαναν πρόβες, μάθαιναν μερικά πράγματα, κι αυτό ήταν μέρος της γοητείας της ιδέας ότι οποιοςδήποτε είναι σε θέση να το κάνει. Σήμερα με ελκύει η ιδέα ότι έχω μια καλή μπάντα. Πολύ απλά καλούς μουσικούς που παίζουν τη μουσική τους καλά. Μου αρέσει η τροφοδοτήσή τους γιατί αλλάζει τη δική μου μουσική. Τα άτομα προσθέτουν ιδέες που δεν είχα όταν έγραφα το τραγούδι.

ΔΡΟΜΟΣ ΧΩΡΙΣ ΓΥΡΙΣΜΟ

Τα λεφτά κυρίως είναι ο λόγος που δεν μπορώ να γυρίσω στις ΗΠΑ. Θέλω να πω, έχω ευθύνες εδώ στην Ευρώπη. Δεν θα μπορούσα να πάω πίσω και να ζήσω εκεί, ξέρεis. Θα επέστρεφα στις ΗΠΑ μόνο αν οι ΗΠΑ γίνονταν σοσιαλιστική χώρα με δωρεάν ιατρική περίθαλψη, ισονομία και ισοτιμία για όλους τους πολίτες της. Αυτό δεν θα συμβεί ποτέ στις ΗΠΑ. Αν υπήρχε κάποιος που να μπορεί να αλλάξει τη χώρα και να την κάνει έναν τόπο δικαιοσύνης όπου θα ζούσαν άνθρωποι τότε θα τον δολοφονούσε η ΣΙΑ. Οι ΗΠΑ είναι μια χώρα φασιστική που την κυβερνάει το χρήμα. Εγώ δεν γίνεται να ζήσω εκεί. Προτιμώ την Ευρώπη γιατί είναι πανέμορφη. Στη Δυτική Ακτή έχει ήλιο, μόνο που οι άνθρωποι είναι βλάκες και μισοί — όλων των ειδών οι βλάκες. Τέλος πάντων, μ' αρέσει να ζω σε μέρη όπου δεν καταλαβαίνω τη γλώσσα που μιλάνε οι γύρω μου. Όταν κάθομαι μέσα σ' ένα πλήθος που μιλάει και δεν καταλαβαίνω λέξη αυτό είναι σκέτη ευλογία. Αν αποφασίσω να τους κλείσω τον ήχο σε κάποιο δημόσιο χώρο, έρχεται πολύ εύκολα ξέρεis. Στις ΗΠΑ καταλαβαίνω κάθε λέξη — είναι τόσο γελοίο! Υπάρχει κάποια μοναχικότητα στην Ευρώπη. Κάθομαι κάπου, δεν δίνω προσοχή στο τι λέει ο κόσμος, νιώθω ευτυχισμένος κι απολαμβάνω τον ήλιο.

Ιουλία ΡΑΛΛΙΔΗ

ΘΕΑΤΡΟ

● **Ιφίγένεια εν Ταύροις** από την Εθνική Λυρική Σκηνή (ΗΡΩΔΕΙΟ).
● **«Ο Φαίς και ο Σβού»** από την παιδική σκηνή της Ξένης Καλογεροπούλου (ΛΥΚΑΒΗΤΤΟΣ).

ΜΠΑΣΚΕΤ

● **ΕΛΛΑΔΑ - ΓΑΛΛΙΑ**, φιλικός αγώνας στο Ντεν Μπος.
● **Πρεμιέρα** προολυμπιακού τουρνουά στην Ολλανδία (Λήξη στις 10 Ιουλίου).

ΤΕΤΑΡΤΗ

29
ΙΟΥΝΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΠΑΤΡΑ

● α) **Τραγούδια με τον Γιώργο Νταλάρα**, τον **Πάνδη** και τη **Σοφία Μιχαηλίδου** σε έργα του **Μίση Θεοδωράκη**.

β) **«Θεατρική στην οδό Μιλέν»**, σε ποίηση Διονύση Καρατζά (Α' εκτέλεση). Έργο για φωνή και πιάνο με τη **Μαρία Φαραντούρη** και **Ντόρα Μπακοπούλου**. Σύνθεση: **Μίση Θεοδωράκη**. (ΑΡΧΑΙΟ ΩΔΕΙΟ).

ΠΕΜΠΤΗ

30
ΙΟΥΝΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΠΑΤΡΑ

● **Τραγούδια με τη Μαρία Φαραντούρη**, τον **Πάνδη**, τη **Σοφία Μιχαηλίδου** και τον **Θανάση Μπαρούνη** σε έργα του **Μίση Θεοδωράκη**. (ΑΡΧΑΙΟ ΩΔΕΙΟ).

ΘΕΑΤΡΟ

● **Ιφίγένεια εν Ταύροις**, από την Εθνική Λυρική Σκηνή. (ΗΡΩΔΕΙΟ).

ΜΠΑΣΚΕΤ

● **ΕΛΛΑΔΑ - ΣΠΑΝΙΑ** στο Ντεν Μπος για το προολυμπιακό τουρνουά.

T.V.

● **«Το εγκέλιτρο»**. Έγχρωμη κοσμοπολίτικη ελληνική ταινία του 1976. Στη διάρκεια μιας κρουαζιέρας τρεις πλούσιοι παίζουν ένα ψυχολογικό παιχνίδι. (ΕΤ-1, 21.55).
● **«Ατλαντική Σίτι»**, του Λουί Μαλ με τον Μπαρτ Λάγκαστερ, τη Σούζαν Σάραντον, τον Μισέλ Πικολί και άλλους. Έργο τιμημένο με πολλά βραβεία. (ΕΤ-2, 22.35).

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

1
ΙΟΥΛΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

● **Συναυλία της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης**. (ΗΡΩΔΕΙΟ).

ΠΑΤΡΑ

● **Συμφωνική ορχήστρα των Κενών**. Διευθύνει ο Φίλιπ Μπεντέρ με σολίστ την Ελένη Μουζάλα - πιάνο (ΑΡΧΑΙΟ ΩΔΕΙΟ).

ΘΕΑΤΡΟ

● **«Αλέξης Ζαργκέ»** του Νίκου Καζαντζάκη σε σκηνοθεσία **Γιάννου Ρεμούνδου** από **«Το Θέατρο»**. Πρωταγωνιστής: **Σταύρος Παράσχος**. (ΛΥΚΑΒΗΤΤΟΣ).

ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ

● **«Πέρερε»**, του Αισχύλου από το θέατρο Τέχνης.

T.V.

● **«Η κλεφτοθήρα»**. Αφίερωμα στον Πάλεντ σκηνοθέτη **Βότσεκ Μας**. ΑΕΖει να το δούμε. (ΕΤ-1, 22.45).
● **«Το τίμημα της επιβίωσης»**, με τον Μισέλ Πικολί. (ΕΤ-2, 00.30).

ΣΑΒΒΑΤΟ

2

ΙΟΥΛΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

● Ρεσιτάλ για δύο πιάνο με τις αδελφές Λαμπέρ. Θα ερμηνεύσουν: Μπραμς - Χάυντν: «Παραλλαγές», Σούμπερτ: «Φαντασία», Ραβέλ: Σουίτα «Η μητέρα μου η Χήνα» και Γκιόρτσον: «2η Ραφωδία». (ΗΡΩΔΕΙΟ).

ΠΑΤΡΑ

● Συμφωνική Ορχήστρα των Καννών. Διευθύνει ο Λέο Μπρόουερ. Σολίστ ο κιθαρίστας Κώστας Κοτσούλης. (ΑΡΧΑΙΟ ΩΔΕΙΟ).

ΘΕΑΤΡΟ

● «Αλέξης Ζορμπά» από «Το Θέατρο». (ΛΥΚΑΒΗΤΤΟΣ).

ΕΠΙΒΑΥΡΟΣ

● «Πέρσες» από το Θέατρο Τέχνης.

T.V.

● «Ορέδη θανάτου», περιπέτεια παραγωγής 1963 σε σκηνοθεσία Φιλ Λαρόν. (ET-2, 08.10').

ΚΥΡΙΑΚΗ

3

ΙΟΥΛΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΠΑΤΡΑ

● Φilarmonική ορχήστρα του Β.Β.Σ. Διευθύνει ο Έντουαρντ Μάουρς. Σολίστ ο πιανίστας Δημήτρης Σκούρος. (ΑΡΧΑΙΟ ΩΔΕΙΟ)
● Επίσημη κεντρική του Γ' Διακρίσεως Θεατρική Πόλη.

ΔΕΥΤΕΡΑ

4

ΙΟΥΛΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΠΑΤΡΑ

● Φilarmonική Ορχήστρα του Β.Β.Σ. Διευθύνει ο Έντουαρντ Μάουρς με σολίστ τον πιανίστα Γιάννη Βακαρέλη. (ΑΡΧΑΙΟ ΩΔΕΙΟ).

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

● Ρεσιτάλ Αλίκης Καγιαλόγου με τραγούδια των ελληνόφωνων περιοχών της Ιταλίας, ισπανικά, Χατζιδάκι και άλλα.

ΜΠΑΛΕΤΟ

● Μπαλέτο της Κρατικής Όπερας της Βιέννης. «Τραγούδι της κούνιας» του Μπεργκ, «Ξάδερη νύχτα» του Σαίνμπεργκ, «Συμφωνία σε ρε μείζονα» του Χάυντν. Χορογραφία του Γκρι Κίλιαν. «Μεγάλη Φούγκα» του Μπετόβεν. Χορογραφία Χανς Βαν Μάνεν.

T.V.

● «Η νύχτα του Σαν Λορέντζο». Ιταλική ταινία των αδελφών Ταβιάνι. Γνωστή τους επιτυχία. Αν δεν την έχετε δει στον κινηματογράφο, δείτε την. ΑΕΖει. (ET-2, 22.35').

ΤΡΙΤΗ

5

ΙΟΥΛΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΠΑΤΡΑ

● Κουαρτέτο Γιάννου, συναυλία με έγχορδα. Η συναυλία είναι αφιερωμένη στη μνήμη του Γιανναγιάτη Κανελλόπουλου. (ΑΡΧΑΙΟ ΩΔΕΙΟ).

ΦΕΣΤΙΒΑΛ

ΤΡΙΤΟΚΟΣΜΙΚΗ ΠΥΡΚΑΓΙΑ

Ίσως είναι το γεγονός του καλοκαιριού, ίσως της δεκαετίας. Δύο μέρες αφορέγγε στο ύπαιθρο 16, 17 Ιουλίου θα σηματοδένουν για πάντα το μέλλον μας. Χωρίς να ξέρουμε ακόμα πού θα γίνει, παραλιακά σίγουρα, αναφέρουμε τα γκρουπ που θα έρθουν:

YELLOWMAN

Με τους παράξενους ρυθμούς του και τους γεμάτους χιούμορ και καυστικότητα στίχους του, έγινε από το 1962 και μετά, ο πρώτος Τζαμαϊκανός τραγουδιστής που μπόρεσε να παίζει συχνά στη Ν. Υόρκη και στις ΗΠΑ και βέβαια το αναμφισβήτητο πρώτο αστέρι της ρέγκε στην Τζαμάικα. Παίζει μαζί με το υπέροχο συγκρότημά του, τους SAGITARIUS BAND.

CULTURE

Φωνητικό τρίο με ιστορία δεκαπέντε χρόνων πίσω του και με ηγετική μορφή τον JOSEPH HILL, οι CULTURE είναι πασιγνώστοι σαν ένα από τα πιο συνεπή ρέγκε γκρουπς. Με τα υπέροχα φωνητικά τους και το ρυθμό και την κίνηση της εξαμελούς ορχήστρας που τους συνοδεύει, τραγούδια τους σαν τα «Stop The Fussing And Fightin'», «The International Herb» είναι κλασικά στην ιστορία της ρέγκε μουσικής.

LINTON KWESI JOHNSON with DENIS BOVELL and THE DUB BAND

Ποιητής, ρόκερ, μετανάστης στη γειτονιά των Τζαμαϊκανών του Λονδίνου το Μπρίξτον και ενεργοποιημένος απέναντι στα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα των ομοχρώμων του, ο Α.Κ. Τζόνσον είναι η φυσιογνωμία που κατάφερε να «συνενώσει» για πρώτη φορά το ρέγκε και το πανκ ακροατήριο του Λονδίνου. Απαγγέλλει τα γεμάτα δύναμη και μυστήριο ποιήματά του ενώ ο Ντένις Μπόβελ (ή Ματούμπι ή Μπλάκεμπερντ) με το συγκρότημα Νταμπ Μπαντ παίζουν ρέγκε όπως ελάχιστες άλλες μπάντες στον πλανήτη.

JOE HIGGS

Θρυλική μορφή της Τζαμάικα ο Τζο Χίγκς, είναι παραγωγός, τραγουδοποιός και τραγουδιστής που έχει δουλέψει με όλους τους μεγάλους Τζαμαϊκανούς σταρ: από τον Χάρυ Μπελαφόντε μέχρι τους CULTURE και από τον Μάρλεϊ μέχρι τον Τζιμ Κλιφ. Το τραγούδι του «THE WORLD IS UP SIDE-DOWN» τον πέρασε στο χώρο των πολύ μεγάλων της ρέγκε.

KING «SUNNY» ADE

Ο πιο γνωστός (μαζί με τον Φέλα Κούτι) Αφρικανός μουσικός, ο Αντέ είναι από τη Νιγηρία και η μουσική που παίζει λέγεται Τζου-Τζου (JU-JU) κι έχει τις ρίζες της στον πολιτισμό της φυλής Γιορούμπα, στην πατρίδα του. Έχοντας αναμίξει παραδοσιακά με ηλεκτρικά όργανα, όντας ο ίδιος δεξιότηχνης της ηλεκτρικής κιθάρας και κάνοντας υπέρτοχες ζωντανές εμφανίσεις με 22 ως 30 άτομα επί σκηνής, κατέκτησε γρήγορα την Αφρική και την Ευρώπη και τώρα κερδίζει και την Αμερική. Η ποιότητα, η συνέπεια, η φανταστική ατμόσφαιρα της αφρικανικής μουσικής.

YOUSSOU N' DOUR

Τραγουδιστής από τα 12 χρόνια του, ο Σεεγαλέζος Γιούσου Εν Ντουρ είναι σήμερα μαζί με τον Σάλιφ Κέιτα τα ανερχόμενα ονόματα στην αφρικανική μουσική. Ηλεκτρικές κιθάρες, συνθεσάιζερς, πνευστά και κρουστά αποτελούν τον ήχο του σε συναυλίες και δίσκους, που τελικά τον έκαναν και περιζήτητο. Οι πρόσφατες ηχογραφήσεις και περιοδείες του με τους PETER GABRIEL και PAUL SIMON τον έκαναν γνωστό παντού, ενώ το Σεπτέμβριο θα συμμετάσχει στην παγκόσμια περιοδεία της Διεθνούς Αμνηστίας.

SALIF KEITA

Το φαινόμενο από το Μάλι, ο Σαλίφ Κέιτα κέρδισε φέτος κοινό και κριτικούς με το δίσκο του «SORO», που κυκλοφόρησε και στην Ελλάδα. Με τη σπουδαία μπάντα του, αναμένεται ότι θα δημιουργήσει το αδιαχώρητο στο φεστιβάλ.

ABDULAH IBRAHIM (Dollar Brand)

Νοτιοαφρικανός πιανίστας από τους μεγαλύτερους στην τζαζ μουσική, ζει, εξόριστος από το ρατσιστικό καθεστώς της χώρας του, από τη δεκαετία του '60, τότε στην Ευρώπη και πιο πρόσφατα στις ΗΠΑ. Στην Αθήνα θα παίξει με το εκπληκτικό αφρο-συγκρότημα, τους ΕΚΑΥΑ.

DON CHERRY

Αφρο-Αμερικανός τρομπιτίστας της τζαζ, από τους σημαντικότερους μουσικούς που βγήκαν στις ΗΠΑ μετά το 1955, έπαιξε στο ΡΟΔΟΝ στις αρχές του χρόνου μαγεύοντας το ακροατήριο. Στο φεστιβάλ θα συμπράξει εκτάκτως με τον Λ.Κ. Τζόνσον και τον Ντ. Μπόβελ σε μία «οικογενειακή» συνάντηση, αφού ο Μπόβελ είναι παντρεμένος με την κόρη του Τσέρι, η οποία επίσης τραγουδά στο γκρουπ.

ΜΠΑΛΕΤΟ

● Μπαλέτο της Κρατικής Όπερας της Βιέννης (Επανάληψη των έργων της 4ης Ιουνίου — ΗΡΩΔΕΙΟ).

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

● Μπαλέτο του Ρήνου. Αποσπάσματα από τα έργα «Θελλας», «Κάρμνα Μπουράνα», «Πρίμα Βέρα», «Ρωμαιοί και Ιουλιέτα».

ΘΕΑΤΡΟ

● «Ιππής» του Αριστοφάνη από το «Παλκοσένικο» σε σκηνοθεσία Χρήστου Τσάγκα. (ΛΥΚΑΒΗΤΤΟΣ).

T.V.

● «Η επιστροφή του πιστολέρου». Γουέστερν αμερικανικό με τον Ρόμπερτ Τέιλορ. (ΕΤ-2, 22.35).

ΘΕΑΤΡΟ

● «Ιππής» του Αριστοφάνη από το «Παλκοσένικο». (ΛΥΚΑΒΗΤΤΟΣ).

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΑΤΡΑ

● Έκθεση φωτογραφίας, βιβλίου και προβολή βίντεο των έργων του Πιέλ Κλωντέλ. (Γαλλικό Ινστιτούτο Πατρών).

ΠΕΜΠΤΗ

7

ΙΟΥΛΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΠΑΤΡΑ

● Συναυλία της Συμφωνικής Ορχήστρας της Ε.Ρ.Α. Διευθύνει ο Ανδρέας Παρίδης. (ΑΡΧΑΙΟ ΩΔΕΙΟ).

ΜΠΑΛΕΤΟ

● Μπαλέτο της Κρατικής Όπερας της Βιέννης (Επανάληψη των έργων της 4ης Ιουνίου — ΗΡΩΔΕΙΟ).

T.V.

● Ελληνικές ταινίες μικρού μήκους.
— «Γυναίκα στην άμμο», της Κιστούλας Τωμαδάκη.
— «Ο άνδρας της διπλανής πόρτας», της Ρενάτας Θεοχαροπούλου.
— «Στην κόψη του σνέιρου», του Μπάμπη Σπανού. (ΕΤ-2, 00.20).

ΤΕΤΑΡΤΗ

6

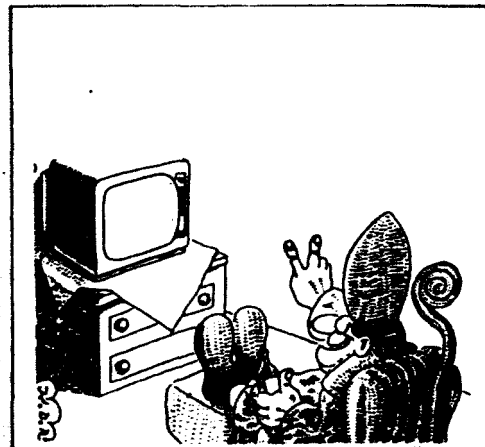
ΙΟΥΛΙΟΥ

ΜΠΑΛΕΤΟ

● Μπαλέτο της Κρατικής Όπερας της Βιέννης: «Τα τελευταία τραγούδια» του Στράους. Χορογραφία Ρούντι Βαν Ντάντσιχ. «Αλυσιδωτός χορός» του Στράους. Χορογραφία Τζεράλντ Αρπινό. (ΗΡΩΔΕΙΟ).

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

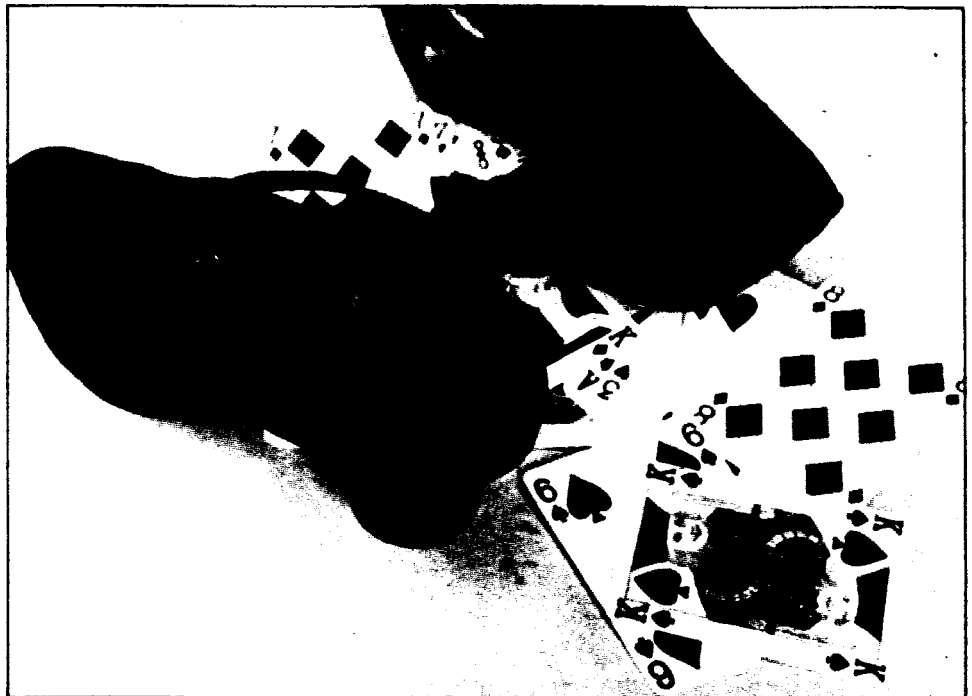
● Μπαλέτο του Ρήνου. Αποσπάσματα από τα έργα «Θελλας», «Κάρμνα Μπουράνα», «Πρίμα Βέρα», «Ρωμαιοί και Ιουλιέτα».

ΝΑ ΤΡΑΒΗΣΕΙ ΚΑΝΕΙΣ Ή ΝΑ ΜΗΝ ΤΡΑΒΗΣΕΙ — ΙΔΟΥ Η ΑΠΟΡΙΑ

(από το βιβλίο *Master Bridge by question and answer* του Alan Truscott)

♦ J	♠ A 4 2	♣ A K 7 4	♦ A K Q 9 8
♦ A Q 9 8	♠ Q 10 9 8 3	♣ 6 5	♦ 10 4
♠	ΒΟΡΡΑΣ	ΔΥΣΗ	ΑΝΑΤΟΛΗ
♣	↑	↓	↔
♦	ΝΟΤΟΣ		
♠ K 7 5 3	♣ K J 6 5	♦ Q J 8 3	♣ 3
Ανατολή	Νότος	Δύση	Βορράς
πάσο	πάσο	πάσο	1 ♦
πάσο	1 ♦	πάσο	2 ♥
πάσο	4 ♥	πάσο	4 x A
πάσο	5 ♦	πάσο	6 ♦
πάσο	πάσο	πάσο	

Η Δύση έκανε αντάμ τον άσο πίκας.

Πολλοί παίκτες μπριτζ λέγεται ότι έχασαν επειδή δεν φρόντισαν να τραβήξουν εγκαίρως τα ατού. Αλλά ίσως περισσότεροι βρίσκονται στην ίδια άτυχη κατάσταση επειδή τραβάνε τα ατού πιο συχνά απ' όση χρειάζεται. Ο βασικός κανόνας είναι να τραβάμε τα ατού, εκτός αν υπάρχει προοπτική να τσακίσουμε στο κοντό χέρι — συνήθως στον μορ — αλλά ως συνήθως υπάρχουν εξαιρέσεις.

Το αν πρέπει κανείς να τραβήξει ατού ή όχι μπορεί να είναι μια δύσκολη απόφαση ακόμη και για έναν έμπειρο παίκτη, όπως στη διανομή του σχήματος.

Ένας διάσημος παίκτης έπαιξε Νότος, και καθώς υπέφερε από κούραση, μίληκε μέσα σ' ένα σλεμ που θα 'πρεπε να έχει βγάλε, ακριβώς επειδή έκανε λάθος επιλογή. Η αγορά ήταν καλή. Το χέρι του Βορρά δεν ήταν αρκετά καλό για ειδικό άνοιγμα, μιας και τα χρώματά του ήταν μινέρ και όχι μαζέρ. Η απάντηση του Νότου ένα καρώ, βασισμένη στη θεωρία ότι ένας παίκτης με τετράφυλλα πρέπει να απαντάει οικονομικά, δούλεψε καλά. Το πρήγμα του Βορρά στις δύο κούπες ήταν ο μόνος τρόπος να δείξει το πανίσχυρο χέρι του, και σκόπευε να υποστηρίξει τα καρώ αργότερα. Έτσι όπως εξελίχθηκε η αγορά, το φτ στα καρώ αποκαλύφθηκε στο επίπεδο των έξι, αφού ο Νότος έδειξε σχετική δύναμη πηδώντας στις τέσσερις κούπες

και ο Βορράς χρησιμοποίησε τη σύμβαση Μπλάγκουντ.

Το να τραβήξει κανείς άσο αμυνόμενος εναντίον ενός σλεμ είναι πιο συχνά σωστό παρά λάθος, αλλά είναι επικίνδυνο να γενικεύεται. Σ' αυτήν την περίπτωση, η Δύση αποφάσισε να βγει τον άσο πίκας γιατί η αγορά του Βορρά έδειχνε μάλλον σίγγκελτον πίκας και έμοιαζε επικίνδυνο να βγει οποιοδήποτε άλλο χρώμα. Όπως είχαν τα πράγματα, πάντως, η αντάμ έκανε καλό το ρήγα του Νότου, που ήταν μια καίρια λεβέ. Μία αντάμ κούπα, με την αχνή ελπίδα ότι μπορεί να τσάκαγε η Ανατολή, θα ήταν εξίσου καταστροφική, αλλά ένα σπαθί ή ένα καρώ δεν θα βοηθούσε τον εκτελεστή. Στη δεύτερη λεβέ η Δύση ξανάπαιξε πίκας και αφού κέρδισε με το ρήγα, ο εκτελεστής είχε δύσκολο πρόβλημα τακτικής. Έπρεπε να τραβήξει ατού; Υποθέτοντας καλή μοιρασιά και στα δύο μινέρ, ο Νότος είδε ότι το σλεμ έβγαине αν τράβαγε τα ατού. Ύστερα θα τράβαγε τον άσο σπαθί και θα τσάκαζε ένα σπαθί, ελπίζοντας να γίνει καλό το λιμό σπαθί του μορ. Αλλά όταν κατέβηκε στον μορ με τον άσο κούπα και τράβηξε το ρήγα και την ντάμα σπαθί, η Ανατολή έδειξε ότι έχει σταμάτημα. Ο Νότος τότε γύρισε στις κούπες, αλλά η Δύση είχε τον έλεγχο εκεί και το σλεμ μίληκε μέσα.

Σ' αυτή την περίπτωση υπήρχε καλύτερο παίξιμο απ'

το τράβηγμα των ατού, και προγραμματίζοντας το παίξιμο, ο Νότος θα 'πρεπε να προσπαθήσει και να μην κρέμεται στις καλές κατανομές. Θα 'πρεπε να παίξει αμέσως προς τον άσο σπαθί και να τσάκιζε ένα σπαθί. Ο κίνδυνος να τσακίσει και η Δύση σ' αυτό το στάδιο θα ήταν αμελητέος. Θα μπορούσε να εισπράξει μετά την ντάμα καρώ και να παίξει καρώ προς το ρήγα του μορ. Τώρα ο Νότος θα είχε τον έλεγχο.

Με τα ατού 3-2, όπως και ήταν, ο Νότος δεν έχει κανένα πρόβλημα. Τσάκαζε το λιμό σπαθί του μορ με το βαλέ καρώ, κατεβαίνει με τον άσο κούπα, τραβάει το τελευταίο ατού με τον άσο και όλες οι υπόλοιπες λεβέ είναι δικές του. Κάνει συνολικά έξι λεβέ από καρώ, μία πίκας, δύο κούπες και τρία σπαθιά.

Ακόμα και με τα ατού 4-1, ο Νότος έχει αρκετές πιθανότητες. Μόλις ο ένας αμυνόμενος δεν ακολουθήσει καρώ στο δεύτερο γύρο, παίζει τρίτο γύρο προς το βαλέ του και ξαναγυρίζει στο μορ με τον άσο κούπα για να μαζέψει το ατού που περισσεύει. Τότε θα έκανε 12 λεβέ με τα σπαθιά 4-3 και αν αυτή η πιθανότητα δεν επαληθευόταν, θα μπορούσε για 12η λεβέ να δοκιμάσει την εμπιάς της ντάμας κούπα. Μόνο αν όλα τα χρώματα είναι άσχημα μοιρασμένα θα 'μπαινε μέσα.

ΒΙΝΤΕΟ

Ταινίες που άφησαν εποχή, που θεωρούνται πλέον κλασικές ή που απλά γυρίστηκαν στη δεκαετία του '50 ή και λίγο αργότερα, μπορεί να μην έχουν να «πουν πολλά». Χαρακτηρίζουν όμως, τον κινηματογράφο στο σύνολό του.

ΤΖΕΝΚΙΣ ΧΑΝ: Ταινία αμερικάνικη του 1965, που αφηγείται τη ζωή του ηγέτη που κατάφερε να ενώσει τις διάφορες φυλές των Μογγόλων και να δημιουργήσει ένα ενιαίο Έθνος. Ταινία ιστορική, που όπως οι περισσότερες της εποχής της είναι φαντασμαγορική όσον αφορά τα ντεκόρ, τους χηλιδές κομπάρσους και τις θεαματικές μάχες.

Σκηνοθεσία: Χένρι Λιβόν.
Παίζουν: Στέφαν Μπόντ, Ουόρ Σαρίφ, Τέλι Σαβάλας. (VideoSonic).

ΒΑΜΠΕΡ ΓΚΑΝΤΡΙ: Η ιστορία του Γκάντρι, που κάποτε χρημάτιζε προκήρυκας, μα διέσχισε από τη θεολογική σχολή γιατί βίωσε μία κοπέλα. Στην πραγματικότητα ο Γκάντρι είναι ένας υλιστής, που αρέσκειται στο να δει την κάθε

του στιγμή και καταστρέφει όποιαν τον ερωτεύει. Κάποια στιγμή όμως ερωτεύεται και αυτός την αδελφή Σάρν που είναι «ταγμένη» να διαδίδει το λόγο του Θεού.

Μετά από καιρό όμως, ο Γκάντρι θα συναντήσει την «αδελφή» Σάρν πόρνη σ' έναν οίκο ανοχής.

Σκηνοθεσία-σενάριο: Ρίτσαρντ Μπρουκς.
Παίζουν: Μπαρτ Λάνκαστερ, Τζην Σίμονς (Audio Visual).

ΗΡΩΕΣ ΜΕ ΒΡΩΜΙΚΑ ΧΕΡΙΑ: Πολεμικό το σκηνικό, με πρωταγωνιστές κάποιους τύπους που έχουν αποφασίσει να διασκεδάσουν την αγωνία τους, αλλά και να παίξουν με την ίδια τους τη ζωή, μόνο και μόνο για να κερδίσουν χρήματα.

Σκηνοθεσία: Μπράνκ Χάττον.
Παίζουν: Ντόναλντ Σάδερλαντ, Κλιντ 'Ησγουντ, Τέλι Σαβάλας. (Audio Visual).

Η ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΚΒΑΤ: Κλασική ταινία του 1957, όπου ο διοικητής μιας ομάδας Άγγλων στρατιωτών, κρατούμενος σε ιαπωνικό στρατόπεδο, αναλαμβάνει να κατασκευάσει μια γέφυρα — κατά διαταγή των Ιαπώνων

— μόνο και μόνο για να πείσει τους στρατιώτες του να διατηρήσουν την αξιοπρέπεια και το ηθικό τους ακμαιο.

Σκηνοθεσία: Ντέιβιντ Λην.
Παίζουν: Άλεκ Γκίνες, Τζακ Χώκινς, Γουίλιαμ Χόλντεν (VideoSonic).
ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΤΑ ΉΤΑΝ ΥΠΕΡΟΧΟΙ: Οι απελπισμένοι κάτοικοι ενός μεξικάνικου χωριού, που ζουν κάτω από τον τρομό μιας συμμορίας ληστών, ζητούν τη βοήθεια μιας ομάδας πιστολέρο.

Σκηνοθεσία: Τζων Στάρτζες.
Παίζουν: Ελίο Γουάλλας, Στιβ Μακ Κουήν, Τσαρλς Μπρόνσον, Γουόλ Μάρνερ (Audio Visual).

ΤΟ ΑΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ: Ένας λιμενεργάτης συγκεντρώνει το παντοδύναμο συνδικάτο των εργατών του λιμανιού. Ο αδελφός του διχάζεται ανάμεσα στην οικογένεια και το συνδικάτο.

Σκηνοθεσία: Ελία Καζάν.
Παίζουν: Μάρλον Μπράντο, Ροντ Στάγκερ, Είλα Μαρί Σαιντ (VideoSonic).

ΕΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

Δεκαπενθήμερο
περιοδικό

Τιμολόγος Φιλήμονος 13
Αθήνα 115 21
Τηλ.: 6468827 - 6461380
κυκλοφορεί
κάθε δεύτερη Παρασκευή

Β' Περίοδος
Τεύχος 70, 24 Ιουνίου 1988
Αρχ. 200

Εκδίδεται από τους:
Κ. Βουρνά
Π. Παναγιώτου
Γ. Πιτουρόπουλο
Δ. Ψαρρά
Φωτοσύνθεση
Βιβλιοσυνοργατική Συν.Π.Ε.
Φειδίου 18
Φωτολιθογραφική
αναπαραγωγή
RAY ΕΠΕ, Διδότου 26
Εκτύπωση
Ηλίας Ζέρβας κ Σια Ο.Ε.
Ακαδημίου 13 - Αθήνα

Υπεύθυνος έκδοσης:
Γ. Πιτουρόπουλος
Διευθυντής:
Δ. Ψαρράς
Σύνταξη:
Τ. Καπνιστόρος
Γ. Κόκακος
Χ. Μαχαίρας
Π. Ανδρόδος - Ρυλμόν
Δ. Τρίμης
Σελιδόσηψη:
Σ. Παντελάκης
Τεχνικοί συνεργάτες:
Ν. Βαλαωρίτης
Γ. Βότσης
Α. Κελεπής
Π. Κοροβέσης
Τ. Κωστόπουλος
Γ. Μακρής
Γ. Μητράλιος
Χ. Μόσιαλος
Β. Ντάκουρη
Δ. Οικονομίδης
Η. Πετρόπουλος
Θ. Πλατής
Ρ. Πόλε
Ι. Ραλλίδης
Μ.Ν. Ράπτης
Α. Ρουμελιώτης
Γ. Ρουμελιώτης
Χ. Σακελλαρόπουλος
Β. Τζαβάρας
Α. Τύρος
Γελοιογραφία:
Γ. Ιωάννου
Κόμικς:
Αρκάς
Στίλντα:
Γ. Χατζόπουλος
Διαφήμιση:
Κέλλυ Κοντονή

Συνδρομές:
Εσωτερικοί:
ετήσια: 4.800
εξαμηνιαία: 2.400
Εξωτερικοί:
ετήσια: 6.000
εξαμηνιαία: 3.000
Άλλες χώρες:
ετήσια: 6.800
εξαμηνιαία: 3.400
Δωρεάν αποστολή:
ετήσια: 12.000
Εξωτερικοί-Επιπλέον:
Γιώργος Πιτουρόπουλος

ΕΣΧΟΛΙΑ των αναγνωστών

ΤΡΑΠΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η κατάσταση στο τάγμα (295) ΤΕΑ ΚΩΣ είναι τραγική.

Οι αξιωματικοί πορνούν τους φαντάρους αναγκάζοντάς τους να φωνάζουν τελειώς παράλογα συνθήματα π.χ. «ΣΤΡΑΤΟΣ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ, ΝΑ ΣΠΑΣΟΥΜΕ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΝΑ ΜΠΟΥΜΕ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ». Αν δεν φωνάζεις υπάρχει τρέξιμο και τιμωρία ομαδική. Μέσα σε δυο μήνες έχουν πάρει αναβολή 15 άτομα, που αυτό δείχνει το πραγματικό μέγεθος του εκφυλισμού. Υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι ανοίγονται τα γράμματα και παρακολουθούνται τα τηλέφωνα.

Αν κάποιος φαντάρος τιμωρηθεί χάνει αμέσως την επαφή του με τον κόσμο γιατί δεν υπάρχει τηλέφωνο να επικοινωνήσει με τους δικούς σου. Ο διοικητής έβγαλε ένα εξάρτημα απ' το τηλέφωνο για να μην μπορούμε να τηλεφωνούμε.

Άλλο σοβαρό πρόβλημα είναι οι φυλακές οι οποίες κέφουν αβέρτα για τους πιο ασήμαντους λόγους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι μέσα σε μία μέρα ο διοικητής έδωσε «400» (τετρακόσιες) μέρες φυλακή.

Η έξοδος μέσα στο καλοκαίρι είναι ελάχιστη (3 ώρες) από τις 8 ως τις 11 το βράδυ. Αν σκεφτεί κανείς ότι το νησί είναι τουριστικό και ότι αυτό συμβαίνει μόνο σ' αυτό το τάγμα, τότε μόνο μπορεί να καταλάβει την ψυχολογική κατάσταση του κάθε φαντάρου «φυλακισμένου».

Αν ξεγελαστείς και αργήσεις έστω και 5 λεπτά, έχεις 20 μέρες φυλακή.

Ακόμη υπάρχει πλήρης αδιαφορία για την υγεία των φαντάρων. Ο διοικητής δεν εμπιστεύεται ούτε το γιατρό και προτιμά να κάνει μόνος του διάγνωση. Αποτέλεσμα, φαντάρους όχι καλά στην υγεία τους (εγχειρισμένοι, χρόνιες αρρώστιες) να τρέχουν σε κορείες και αγγαρείες. Μαζί μ' αυτούς και εκείνοι που έχουν δείκτη ικανότητας 14 και 13.

Στρατιώτες στην ΚΩ

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ

Προς
τον ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
Πρωθυπουργό των Ελλήνων

Κύριε Πρωθυπουργέ,

Με ειλικρινή ομολογία πόνου ψυχής συνεχίζω σήμερα τη λογοδοσία μου σε Σας αφού χωρίς να έχω κάποια αντίδραση δική σας (σας ζήτησα 5λεπτη α-

κρόαση) δημοσιεύτηκε η επιστολή απολογισμός μιας εκαετούς επι(μ)ορφωτικής(;) δουλειάς του Υφυπουργού Πολιτισμού Φ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΥ!!

Βέβαια, τα λόγια που διάλεξε ο Υφυπουργός σας θα περίμενε κανείς να είναι μετρημένα, αληθινά και ΑΠΑΛΛΑΓΜΕΝΑ από προχειρολογίες, από ψευδολογίες, αλλά κύρια από λασπολογικά, παρακλανητικά και συκοφαντικά στοιχεία!!!

Για το Θεό, κ. Πρωθυπουργέ, προσέξτε τι εννοώ για το κείμενο του ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΥ ΣΑΣ!!!

1. Έβαλε αβασάνιστο ή ψυχρά την υπογραφή του σε κείμενο που συνέταξαν γνωστοί αντίπαλοι στη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης.

Οι συντάκτες της επιστολής του Υφυπουργού 7 χρόνια τώρα μοικόταρουν τη συνεργασία μου με τη Λ. Επιμόρφωση και τα κατάφεραν ΑΚΡΙΒΩΣ μ' αυτή τη μέθοδο: α) Είναι 5-6 β) Εγκυκλοπαιδεία στην Γ.Γ.Λ.Ε. σαν νέα φρουρά γ) Πριν απ' όλους αυτούς εγώ είχα γίνει κομμάτι με τους προηγούμενους της Δ/σης Λαϊκής Επιμόρφωσης ΥΠΕΠΘ για την αναληψία τους και δ) αγνόησαν επί ΠΕΝΤΕ ολόκληρα χρόνια το ΥΠ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ που δούλευε σωπικά και ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ (δελτία τύπου και τηλεοπτική διαφήμιση) τα μαθητικά θέματα των παιδιών των Τσιγγάνων. ΑΓΝΟΗΣΑΝ ΛΟΙΠΟΝ ΤΟ ΥΠ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ.

Εκείνο που ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΕ πολύ τους συντάκτες του Υφυπουργικού Καμένου ήταν η άτυπη αρχικά και η αυτοπρόσωπη μετά διαχείριση της Λ. Επιμόρφωσης από το Βουλευτή Αχαΐας ΓΕΩΡΓΙΟ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, το γνωστό σας!!!

Έτσι ο Φίλιππος Πετσάλνικος, που διαδέχτηκε τον Γ. Α. Παπανδρέου στο Υφ.Πο., έπαθε ό,τι έπαθε και ο προκάτοχός του, Γ.Π. και ο Θ. Γέρου και η Άννα Διαμαντοπούλου, νυν Γ.Γ. Λαϊκής Επιμόρφωσης. Μπλοκαρίστηκαν από τους αντιπάλους μου, τους αφύευσκλαχους, ανελεήμονες και ανειδίκευτους υπαλλήλους τους. Υιοθέτησαν αβασάνιστο τις λασπολογικές «περικυβησεις» τους κατά του προσώπου μου και απέρριψαν επιθετικά αλλά... χωρίς επιδείξεις και μένα το δάσκαλο των αγράμματων Τσιγγάνων και τις ωραίες και εφικτές προτάσεις μου γι' αυτούς... Η επιθετική απόρριψή μου, που οι γνωστοί συντάκτες του κειμένου πέτυχαν, είναι συστατικός όρος του ορισμού της UNESCO, για το Φυλετικό και Κοινωνικό Ρατσισμό!!!

Πράγματι, κ. Πρωθυπουργέ, ελπίζω ακόμα γιατί αποκλείεται να είναι τόσο ρατσιστική η κυβέρνηση της Αλλαγής, εσείς προσωπικά, ο Φίλιππος Πετσάλνικος ή και όποιος άλλος ηγείται στα συναρμόδια Υπουργεία.

Νομίζω λοιπόν, ότι από άγνοια, από

φόρτο εργασίας οι επικεφαλής των Υπουργείων σας υπογράφουν κάποτε ζημιόγones για το λαό επιλογές και παίρνουν κοστογόνες αντιλαϊκές αποφάσεις. Οπότε ξεσηκώνονται οι θυγόμενοι και τρέχει μετά καθόδους ο Αντρέας να συμμαζέψει τα... χυμένα, κ. Πρωθυπουργέ (μήπως άραγε υπερβάλλω;)

ΑΥΤΗ είναι η αχίλλεια ίσως φτέρνα της Αλλαγής στο ζήτημα των Τσιγγάνων (γι' αυτό έχω ευθύνη απολογίας εγώ) και γι' αυτό η αλλαγή ΔΕΝ ήρθε εδώ και ΕΦΤΑ χρόνια που την κερμίναμε δίκαια όσοι τη λαχταρήσαμε και την προετοιμάσαμε στην τελευταία δεκαετία!!!

Και επειδή ο «απολογισμός μιας 7ετούς Λαϊκής(μ)ορφωτικής δουλειάς του Φ. Πετσάλνικου είναι για τους άσχετους "καλός" και... "χρυσός"», δεν θα ήθελα να αντικαταθώ τα δικά μου κεζά (αντισταθμά) γιατί θα ντραπουν όσοι έχουν φιλότιμο από τους αναγνώστες μου. (Και επειδή είμαι βέβαιος, ότι κανένας αναγνώστης δεν είναι αφίλοτιμος ή αφύευσκλαχος ή ανελεήμων, περιορίζομαι να γράψω τα ακόλουθα για τον... απολογισμό του Υφυπουργού σας).

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ. Είναι να καυχάται ο Υφ.Πο. για την έρευνα των 8 (!!!) μηνών ενώ είναι στα πράγματα η κυβέρνηση σας κ. Πρωθυπουργέ 7 χρόνια; (είναι τόσο άξιο περιφρόνησης το πολυπρόβλημα των Τσιγγάνων για την Παιδεία τους) ώστε να μείνει ανεκρίνητος ο χώρος μέσα στα 7 χρόνια της Αλλαγής;

Τουλάχιστον γιατί, κ. Πετσάλνικε, δεν αξιοποιήσατε τα στοιχεία που σας πρόσφερα από 1982 σαν απεσπασμένος στο ΥΠ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ;

Τι σας κράταγε και περιφρονούσατε το πλουσιότατο υλικό που εγκατέστησα στο ΥΠ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ στα χρόνια 1982-1987;

Ασφαλώς γινήκατε αρνητές της προσφοράς μου στο Υπ. Παιδείας και γίνετε απ' την κορφή ως τα... νύχια ρα-

τιστές και στρουθοκάμηλοι ως τα σήμερα!!! ΓΙ' ΑΥΤΟ ΕΧΕΤΕ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΥΘΥΝΕΣ και όσοι ΚΑΘΙΣΑΤΕ στις... δάφνες σας και όσοι σας έβαλαν να παίρνετε ζημιωγόνες επιλογές και λαθεμένες παρεμβάσεις (για τους Τσιγγάνους μιλώ στην Αλλαγή αυτή την ώρα).

Αλλά θα γέμιζα ολόκληρο βιβλίο, αν προσπαθούσα να «ξετινάξω» το κείμενο του Υφυπουργού» (νόει των ανεύθυνων υπαλλήλων της Γ.Γ.Α.Ε. στην Ο.Ε. για τους Τσιγγάνους)!!! Δεν το κάνω όμως γιατί σέβομαι πολλά...

Όμως πρέπει να καταγγείλω παρακάτω και να παραδώσω στην κρίση σας, *κε Πρωθυπουργέ*, τον ή τους πάτρωνες του κειμένου που βάλανε και υπογράψα ο κατά τα άλλα αγαπητός Φίλιππος Πετσάλνικος *σαν θρασυδειλούς και δόλιους και δυσφημιστές και κοινούς συκοφάντες* μου για τα όσα έγραψαν — και υπέγραψε «καλή τη πίστι» ο Υφυπουργός στο κείμενό του για τον κ. Νικολαΐδη στο «Ποντίκι». «Για τον κ. Νικολαΐδη ήθελα απλώς να αναφέρω ότι υπήρξε κατά καιρούς συνεργάτης της Γ.Γ.Α.Ε...»

Δεν λέτε «απλώς» αλλά συνθέτως και παμπονήρως *κε Πετσάλνικε*. Δεν αναφέρετε αλλά διασύρετε και σπερμολογείτε, *κε Υφυπουργέ*, για τον Νικολαΐδη πως τάχα υπήρξε κατά... καιρούς συνεργάτης της Γ.Γ.Α.Ε.!!!

ΟΥΔΕΠΟΤΕ με δέχτηκε η Γ.Γ.Α.Ε. *σαν συνεργάτη* χρήσιμο και αξιόλογο ούτε τουλάχιστον για τα προσχήματα.

Ποτέ δεν με φώναξε η Γ.Γ.Α.Ε να με ρωτήσει τι για το αντικείμενο που χαρίζομαι είκοσι χρόνια.

Όλοι οι Έλληνες ξέρουν πόσο σοβαρολογώ για τους συμπολίτες μου και αγράμματους και ανένταχτους Τσιγγάνους.

ΠΟΤΕ *κε Πετσάλνικε* δεν μου απαντήσατε στα πόσα κείμενα, που σας έχω στείλει και τα... κατουρήσατε ή σκουπίσατε μ' αυτά... τις σκόνες των παλιών παπουτσιών σας... για να μη σας πω τι άλλο σκουπίσατε, *κε Υφυπουργέ*!!!

Σας προκαλώ κύριοι να μου ζητήσετε να δημοσιεύσω έστω ένα από τα κείμενα, που σας έστειλα. Θα το κάνω και σεις σταθείτε ή κρυφτείτε όπου σας βολεύει να αποφύγετε την ντροπή σας. Αλλά κι αν είναι οι συντάχτες του κει-

μένου *ανεύσπλαχνοι και ανελεήμονες*, γιατί να μην είναι και αφιλότιμοι και αδιάφοροι για την αναλλαχτική ικανότητά τους στο χώρο των Τσιγγάνων;

Στην υπόλοιπη πρόταση, τη λιβελοπρόταση του κ. Υφυπουργού ξαναγυρίζω (ήτανε γράφει... απλώς ο Νικολαΐδης) «κατά καιρούς συνεργάτης και του Υπ. Παιδείας από όπου έφυγε αρνούμενος να συνεργαστεί με οποιονδήποτε».

Μ' αυτή την... «απλή» αναφορά σας *κε Υφυπουργέ* γίνεται πέρα-πέρα ψευδολόγος και συκοφάντης, γιατί στο Υπ. Παιδείας ήμουν απεσπασμένος για μια συνεχή Πενταετία (1982-1987) και εκεί έδωσα ό,τι καλό μπορούσα χάρη των αγράμματων Τσιγγάνων και ενώ εργαζόμουν στο Υπουργείο, παράλληλα ετοίμαζα τους Τσιγγάνους μεγάλους-μικρούς της Αττικής (Μενίδι, Ζεφύρι, Άνω Λιόσια, Μέγαρο και επαρχιών) να υποδεχτούν τα μέτρα που θα έπαιρνε η Πολιτεία *σαν Εθνικός Κορμός* για χάρη τους.

Σ' αυτή την πενταετία ετοίμασα το εδαφος για νάρθει η δική σας καταστολή να οικειοποιηθεί το δικό μας (Υπ. Παιδείας — Κοιν. Εργαστηρίου και δικό μου) έργο και να το ΚΑΠΕΛΩΣΕΤΕ ΑΣΠΛΑΧΧΑ και αρπαχτικά και να μην αφήσετε ούτε μια ΚΑΛΗ ΚΟΥΒΕΝΤΑ για τους προδρόμους σας!!! (Μη και είναι κάτι τέτοιο γραμμή της Αλλαγής;)

Αλλά για τα όσα παραπάνω σας ανέφερα *κε Πρωθυπουργέ*, μπορούν να σας πουν το λόγο τους όλοι όσους προανέφερα στο Α μέρος της λογοδοσίας μου, επικεφαλής των συναρμόδιων φορέων.

Εκείνοι μάλιστα που με είχαν κοντά τους συνεργάτη στο Υπ. Παιδείας (*Π. Μώραλης, Β. Βουκουβαλίδης*, νομίζω, ότι δεν μπορούν να σωπαίνουν, τώρα μάλιστα που βλέπουν, *πού το πάει ο κ. Υφυπουργός Φ. Πετσάλνικος* και οι «αφανείς» *μανδρινί* του!!!

Κε Μώραλη, πού είσαι και δε μιλάς για το δάσκαλο των παιδιών των Τσιγγάνων; Θέλεις να φέρω στον κ. Πρωθυπουργό και στους αναγνώστες τους ωραίους οραματισμούς και τα όσα σιωπηλά ετοιμάζαμε, όσο ήσουν Υφυπουργός Παιδείας; Σε παρακαλώ πες τον λόγο σου αν όχι για το Νικολαΐδη που

και σένα σε κούρασε, — αλλά για το καλό των χιλιάδων αγράμματων των παιδιών στη χώρα μας. Έχεις να πεις πολλά!!!!

Εσύ κε Βουκουβαλίδη, γιατί δε μιλάς για το δάσκαλο που κι εσένα σε κούρασε; Θα αφήσεις αυτούς που χρόνια με πιλάτεψαν να αλωνίζουν ανενόχλητοι; Τώρα μάλιστα *σαν (Ειδικός Γραμματέας ΥΠΕΠΘ έχεις πιο) καλή άρθρωση στον ταπεινόφρονα λόγο σου.*

Και για να τελειώνουμε σήμερα, *κε Πρωθυπουργέ* (έχετε κι' άλλες υποχρεώσεις) σας παρακαλώ να βιαστείτε να με δεχτείτε για 5 λεπτά!!!

Δε ζητώ να με χαιδολογήσετε. Ζητώ να ενεργοποιηστείτε τα αντιρατσιστικά σας αισθήματα και να ανακουφίσετε τους μαθητές μου που ξεπερνάνε τις 120.000 στην Ελλάδα. **ΟΣΟ ΕΙΝΑΙ ΑΚΟΜΑ ΚΑΙΡΟΣ.**

Με κάθε σεβασμό και Τιμή
Θανάσης ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

**σοσιαλιστική
θεωρία
και
πράξη**

τεύχος 5
Μάρς 1988
δρχ. 150

Του Κ. Ηλιόπουλου
• Διαμαρτυρία
Του Θ. Κοσσυριδά
• Τεχνολογία και ανθρώπινη
Του Α. Ιακωβίδη
• Τεχνολογία και αλληλεγγύη
Του Α. Αποστόλη
• Τεχνολογία και κοινωνία
Του Β. Κορναράκη
• Κοινωνία και Τεχνολογία
Του Α. Ζαχαριάδη
• Ρεαλισμός και Τεχνολογία
Του Β. Κορναράκη
• Φιλοσοφία και Τεχνολογία

Του Κ. Λάμπου
• Κοινωνία και Οικονομία
Του Β. Βακαλιού
• Τεχνολογία και αλληλεγγύη
Του Γ. Σκιαδαρσίου
• Νέες Αντιλήψεις
Της Ρ. Κακλαμανάκη
• Πολιτισμός

Αρσενάρι και Ευρώπη
• Σχέση με Μ. Νότιο
με τον Γ. Παπαδόπουλο

**ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ 1^η ΤΟΥ ΜΗΝΑ
σε βιβλιοπωλεία και περίπτερα**

29 ΧΡΟΝΙΑ ΚΟΝΤΑ ΣΑΣ

**Ο Μανώλης Μπαρμπουνάκης
και οι συνεργάτες του, σας περιμένουν
στα 4 μεγάλα βιβλιοπωλεία
στο κέντρο της Θεσσαλονίκης.**

1 ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 4, ΤΗΛ. 228 682
2 ΕΓΝΑΤΙΑ 150, ΤΗΛ. 235 916
3 ΤΟ ΚΑΤΩ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 6, ΤΗΛ. 271 853
4 ΤΟ ΕΠΙΤΑΚΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΗΤΑ 3, ΤΗΛ. 239 746

**ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ
ΓΙΑ COMPUTERS**

Βιβλία, χιλιάδες βιβλία για σας
και τα παιδιά σας από 30 δρχ.
Εγκυκλοπαίδειες, παιδικές και
μεγάλες με τις καλύτερες τιμές.

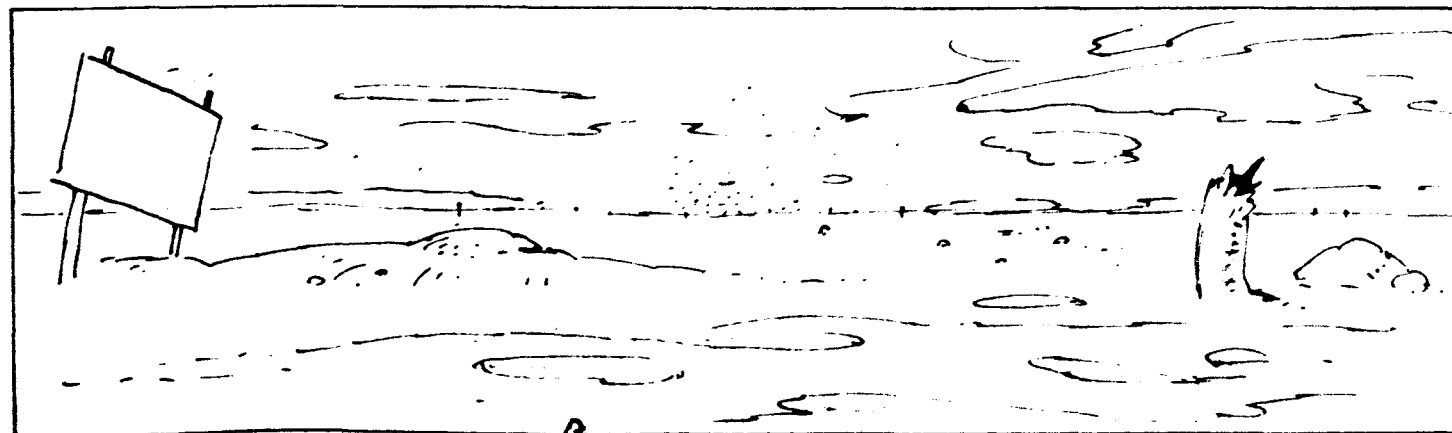
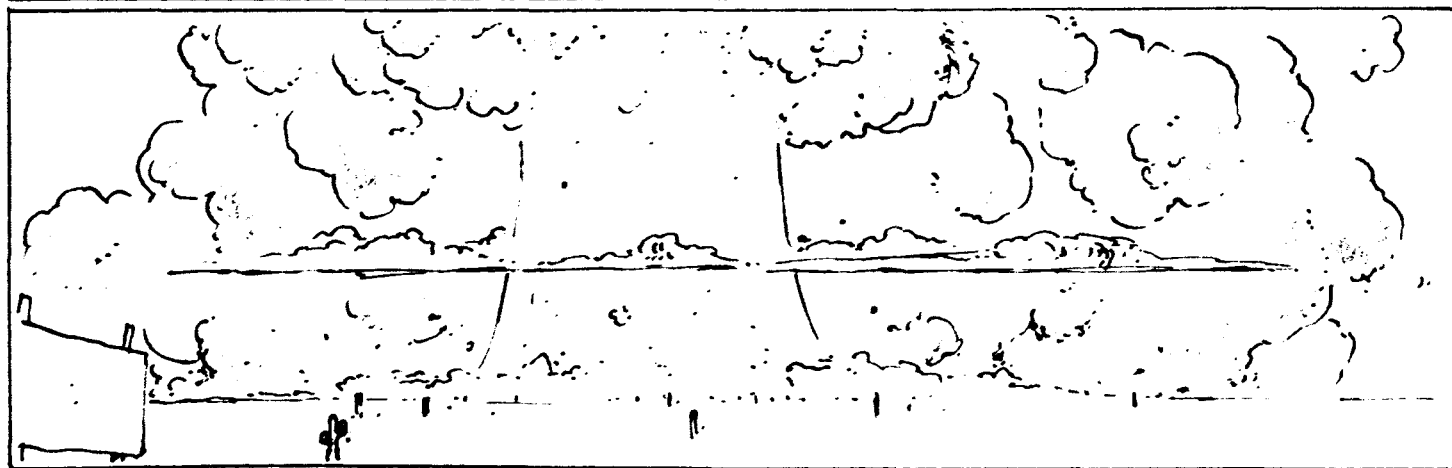
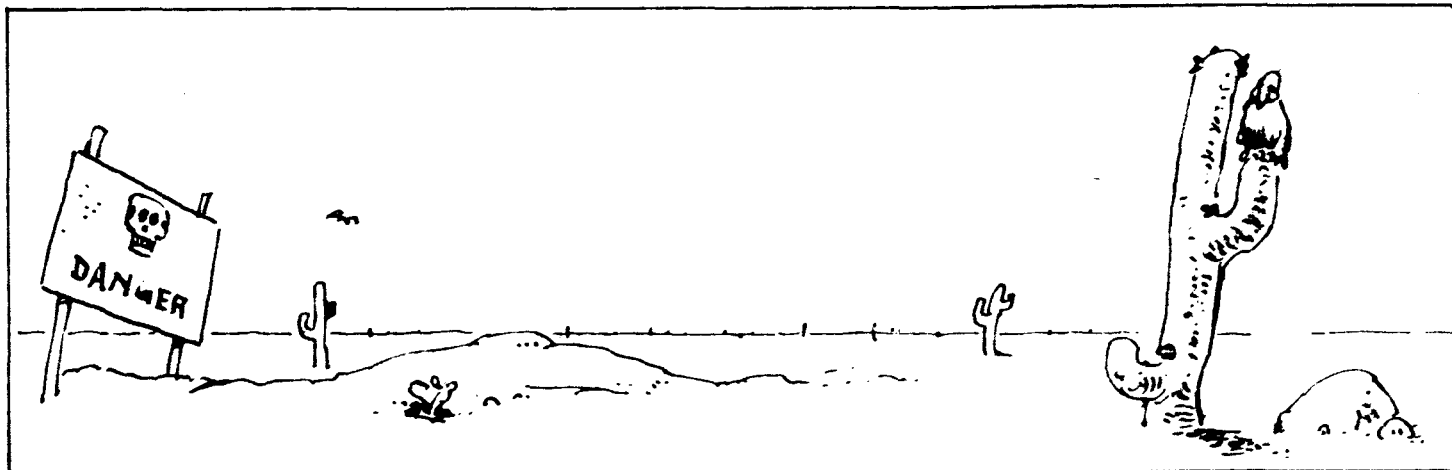
**ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ**

creperie
ΩΔΕΙΟΝ

Ηρόδοτου 32 κ Εθν. Αντιστάσεως
Περιστέρι τηλ. 5745573

Γιάννη Χατζάκου

ΤΣΟΝΤΕΣ

«Γκάλη εισαι καρναβάλη»

(ΠΑΟΚΤΖΗΔΙΚΟ ΡΗΤΟ)

Αποδείχτηκε ότι η πιο αποτελεσματική θεραπευτική αγωγή για το πολεμένο πόδι του Γκάλη είναι ο απλός εκβιασμός. Έπιασε λοιπόν φανερά τόπο ένα στυγνά απειλητικό κείμενο του Συρίγου στην Ελευθεροτυπία (2 μόλις μέρες μετά τις «αποκαλύψεις» του Βήματος!!) που τον προειδοποιούσε ανοικτά και ξεκάθαρα ότι θα θεωρηθεί προδότης αν δεν επιστρέψει στην εθνική. Ο Γκάλης, «πρότυπο» αθλητή, έπιασε, με τη βοήθεια βέβαια και των δικηγόρων του, αμέσως το μήνυμα. Προτίμησε λοιπόν, από το να είναι μετά την Τζένη το επόμενο θύμα του μηχανισμού, να πάρει μερικά παιδάκια στην αγκαλιά του, να εμφανίζεται συνέχεια μ' ένα καλοσυνάτο χαμόγελο μέχρι τα αυτιά και να μοιράζει τόσα πρόθυμα αυτόγραφα όσα δεν μοίρασε ποτέ. Πέρα απ' τη δυσσομία και την αηδία που αποπνέει όλη αυτή η ιστορία, γεγονός είναι ότι εκεί που η Εθνική απέδειξε ότι ξέρει να παίζει μπάσκει και χωρίς αυτόν, θα του ξαναφορέσουν το κουστούμι του ιδανικού επαγγελματία κι αθλητή. Λέτε όμως τώρα ο Συρίγος, που μας κρατούσε συνεχώς ενήμερους στο Μουντομπάσκετ της Ισπανίας για τις κατηγορίες περί βιασμού που βάρυναν τον Ντράζεν Πέτροβιτς, μετά από κάθε καλάθι που χάνει ο Γκάλης να μας αποκαλύπτει και μια πτυχή του εγκλεισμού της Τζένης στο ψυχιατρείο; Πλάκα δεν θα έχει ή μήπως είναι ανήθικο;

Αξίζουν το θαυμασμό μας

Τώρα που ο Τρότσκι θ' αποκατασταθεί, οι συγγραφείς που έγραψαν την ιστορία της ρώσικης επανάστασης καταλαμβάνουν οριστικά και αμετάκλητα τα πρωτεία στην παγκόσμια εκτίμηση. Θα πρέπει λοιπόν να περιμένουν υπομονετικά στη σειρά τους οι συγγραφείς του Ντοκουμέντου της Ελευθεροτυπίας, που κατόρθωσαν, γιατί περί κατορθώματος πρόκειται, να βγάλουν στη φόρα τη βρώμα του ποδοσφαίρου χωρίς να αναφέρεται το όνομα του Βαρδονογιάννη. Όλα αυτά μάλιστα την περίοδο, που όπου κι αν έπαιζε ο Παναθηναϊκός, ήταν δεδομένο για τους φιλάθλους ότι το παιχνίδι ήταν στημένο, οι αθλητικοί δικαστές δικό του, ή Ε-ΠΟ δικά του, ο Κουλούρης δικός του... Αλλά είπαμε τα παιχνίδια του

Παναθηναϊκού, το βεβαίωσε εξάλλου και ο Κυράστας, τα έστηναν οι ίδιοι οι παίκτες χωρίς να ενημερώνουν τον πρόεδρο! Έλεος. Σε λίγο θα πειστούμε, ότι την πρόσφατη ιστορία του ελληνικού ποδοσφαίρου την έγραψε ο πρώην παίκτης της Α-ΕΚ και μια ζωή κακομοίρης Ιστόριος! Πάντως μην ανησυχείτε. Για τον Κοσκωτά θα τα πούνε χύμα.

ΠΑΕ ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

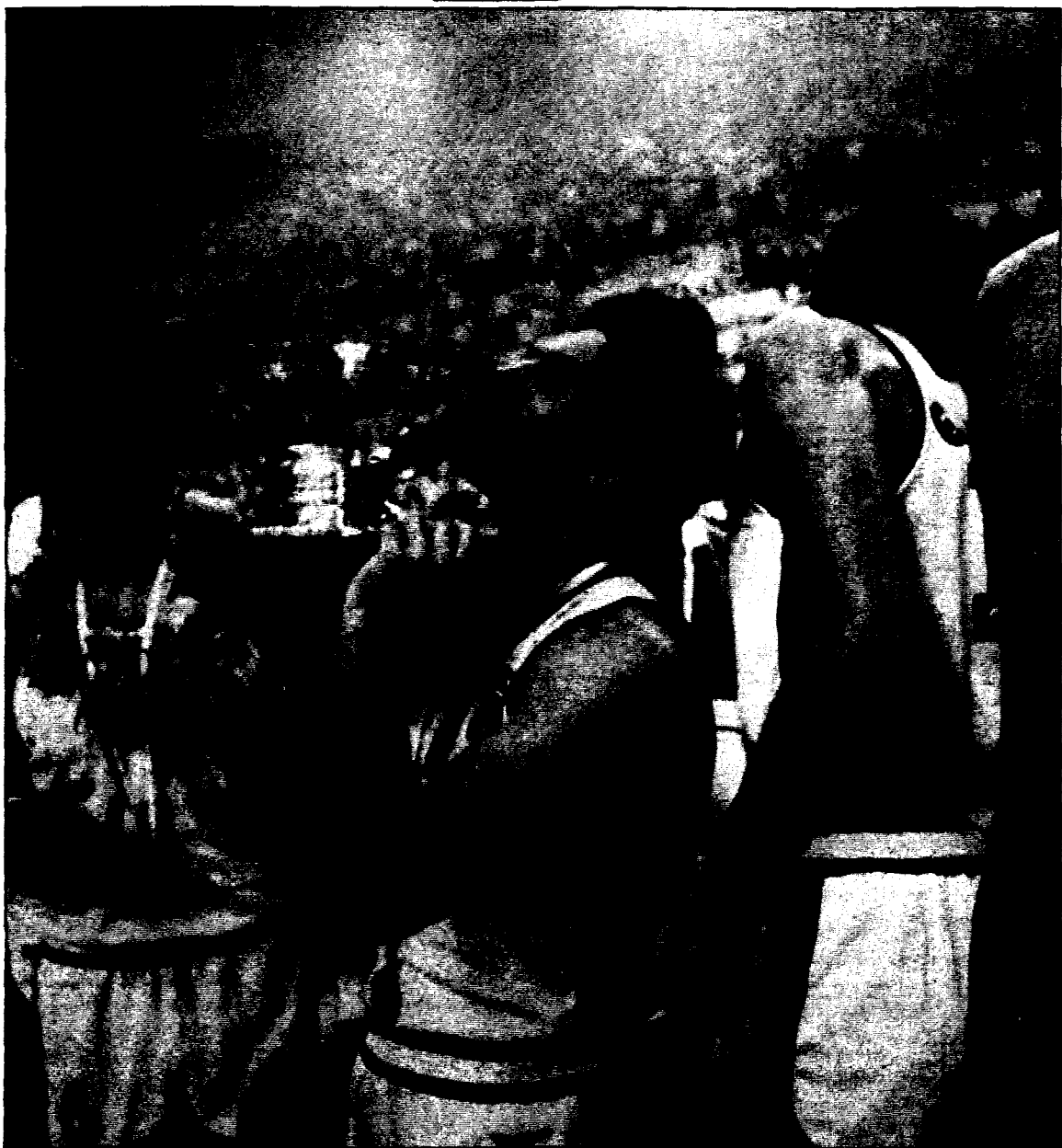
Πως θα εξελιχθούν τα διοικητικά της ομάδας; Ποιοι παίκτες θα αποδεσμευτούν; Ποιες καινούργιες μεταγραφές θα γίνουν; Τελικά τι μπάλα θα παίξει η ομάδα του χρόνου;

Αυτά κι άλλα ερωτήματα βασανίζουν τους ιδιοκτήτες, τους παίκτες και τους φιλάθλους της ΠΑΕ Σχολιαστής, εν όψει της νέας αγωνιστικής περιόδου, που ξεκινάει απ' το Σεπτέμβριο. Η ανάγκη η ομάδα να ανανεώσει το ποδόσφαιρο που παίζει είναι δεδομένη για όλους. Εξάλλου από τότε που πρωτοεμφανίστηκε η ομάδα πριν 5 χρόνια κύλησε πολύ νερό στ' αυλάκι. Τότε οι φιλάθλοι όχι μόνο έρχονταν στο γήπεδο, αλλά λίγο πολύ έπαιζαν και οι ίδιοι μάλιστα. Σταδιακά απομακρύνθηκαν, πήγαν σπίτι τους, κανένας δεν μπορεί να τους κατηγορήσει γι' αυτό. Παρέμεινε όμως ένας πυρήνας φανατικών που, είτε παίζεται πρωτοποριακή μπάλα είτε όχι, ενισχύει την ομάδα. Και αυτό είναι το μεγάλο της όπλο. Επίσης δεν πρέπει να παραγνωριστεί ότι οι μεταγραφές μεγάλων ονομάτων το Δεκέμβριο δεν απέδωσαν τ' αναμενόμενα, αν εξαιρέσου-

με κάποιους εξαιρετικούς ξένους παίκτες, απλούστατα γιατί οι μεγάλοι παίκτες πάντα φυλάνε τα πόδια τους όταν παίζουν στις μικρές ομάδες.

Και όμως. Η μπάλα που παίζουν άλλες ομάδες δεν υπάρχει κανένας λόγος να τη ζηλεύει κανένας. Με μια καλή καλοκαιρινή προετοιμασία, με μεταγραφές παικτών απ' το χώρο, που διψάνε για μπάλα αποκλειστικά, θα καλυφτούν όλες οι θέσεις και η ομάδα έχει όλα τα φόντα να ξαναφέρει τον κόσμο στο γήπεδο. Φτάνει να συνδυάσει ουσία και θέαμα, να διαψεύσει στην πράξη παλιές φήμες για σχέσεις της με την πράσινη ΠΑΕ, που εξάλλου πάει κατά διαόλου, και να τολμήσει. Στο κάτω κάτω ακόμα κι ο Κοσκωτάς αποδεικνύει ότι το μέλλον βρίσκεται στο κόκκινο χρώμα.

Θ.Π.

AIDS

Μάθε και προφυλάξου!

■ Βοήθεια — Aids!
Ένα όμορφο νεαρό ελληνικό ζευγαράκι... Τρυφερότητες. Τώρα φιλιούνται: «Aids! Μάθε και προφυλάξου!» Ένα θαυμαστό γιγάντιο σύννεφο, τόσο όμορφο όσο μια ατομική έκρηξη. Και πάλι το ζευγαράκι, ακόμα πιο όμορφο, στην παραλία. Ακόμα πιο θαυμαστό σύννεφο ατομικής έκρηξης — «Aids! Μάθε και προφυλάξου! Χρησιμοποίησε προφυλακτικά!»

...Ήθελα κι εγώ μια τρυφερή βραδιά με τον Ερμαφροδί... ας αφήσουμε όμως το όνομα — ίσως και να είναι ήδη καταχωρημένο στα κομπιούτερ του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας στην κατηγορία επικινδυνότητας 6, και τότε θα μπω αυτόματα κι εγώ — πάντως τέτοιες καλοκαιρινές βραδιές, όταν τελειώνει η άνοιξη, αγαπώ όλο τον κόσμο: «Σας αγκαλιάζω, κατοικυμύρια άνθρωποι». Κι αν όχι με την κάπως πομπώδη και πατριαρχική μουσική του Μπετόβεν στην 9η συμφωνία, τότε για μας τους μικρούς κι αδύναμους υπήκοους της γης, με Μπητλς και Στόουνς: Love, love, love και Why don't we do it on the road? (Γιατί να μην το κάνουμε στο δρόμο;)

Αυτό όμως το φιλάκι για το Aids από το υπουργείο Υγείας μας... Γιατί το Aids είναι ένα όνομα που προκαλεί εμπιστοσύνη. Ξανακοιτάζοντας στο αγγλικό λεξικό το βρήκα: Πράγματι, ο πληθυντικός της βοήθειας, δηλαδή βοηθείες ή και βοηθητικά μέσα. Προκαλεί τόση εμπιστοσύνη όσο και οι πύραυλοι «Τίμιος Τζων» (Honest John). Εκείνοι οι ατομικοί πύραυλοι μικρού βεληνεκούς που είχαν εγκαταστήσει εδώ και τριάντα χρόνια οι Αμερικανοί στη Δυτ. Ευρώπη, στραμμένους ανατολικά. Τα αντιστοίχως έντιμα ονόματα που έδιναν οι Ρώσοι στους δικούς τους πυραύλους, στραμμένους δυτικά, δεν μου είναι γνωστά. Τέλος πάντων, τα αξιότιμα αυτά πουλάκια είναι πια γερασμένα. Έτσι είναι πετυχημένο που ο Ρήγγκαν και ο Γκορμπατσόφ έκαναν τον αφοπλισμό τους με τους Πέρσινγκ και τους Κρουζ, πυραύλους μέσου βεληνεκούς. Μετά από μερικά χρόνια, θα ξαναγυρίσουν πιθανώς όλες οι ατομικές κεφαλές, που μόλις απέσυραν οι Ρήγγκαν και Γκορμπατσόφ από την τηλεόραση, και πάλι στη Δυτ. Γερ-

Ο Γκιπινέζος Μένγκελε

μανία και άλλες νατοϊκές χώρες για την ήδη προγραμματισμένη «εξισορρόπηση εξοπλισμών» με βλήματα μικρού βεληνεκούς. Θα αποκτήσουν και μεγαλύτερη ακτίνα δράσης, πάνω από 400 χιλιόμετρα, κι οι Ανατολικογερμανοί θα μπορούν πάλι να ελπίζουν πως μερικοί πύραυλοι θα πέσουν ανατολικά, στην Πολωνία, ενώ οι Δυτικογερμανοί, αντίθετα, θα ελπίζουν πως οι πύραυλοι θα πέσουν δυτικότερα στους εν όπλοις αδελφούς, τους Γάλλους.

Ωραία, αλλά τι έχουν να κάνουν οι εξοπλισμοί - αφοπλισμοί - επανεξοπλισμοί και επαν-αφοπλισμοί με το AIDS; Αυτό ρωτάμε κι εμείς το υπουργείο της Υγείας μας που μας παρουσίασε τα θαυμαστά, αξιότιμα πυρηνικά μανιτάρια στην τρυφερή ταινιούλα του για το AIDS. Πρέπει λοιπόν εμείς οι ένοχοι επικίνδυνοι άνθρωποι (που έχουμε πλαγιάσει με περισσότερα από ένα άτομο στη ζωή μας ή που το έχουμε κατά νου για το μέλλον) να λογαριάζουμε ότι οι εντιμότερες υπηρεσίες υγείας πρόκειται να μας πετάξουν ατομικά μανιτάρια; Μπορεί και να 'ναι έτσι. Τα ατομικά νέφη της Χιροσίμα και του Ναγκασάκι δεν θα 'χανε νόημα αν δεν τρομοκρατούσαν τον κόσμο. Και όπως μαθαίνουμε από το νέο μπεστ-σέλερ των Αμερικανών Μάστερς/Τζόνσον/Κολόντι, διαβόητων 'σεξολόγων' από τη δεκαετία του '50, έχουμε πλέον περάσει από την ατομική εποχή

στην «εποχή του AIDS». Ο τίτλος της γερμανικής έκδοσης (Εκδ. E-con) είναι: «Ο απωθημένος κίνδυνος — σεξουαλική συμπεριφορά στην εποχή του Aids».

Μήπως έχει τολμήσει κάποιος από τους ίσως πάνω από 100.000 παγκοσμίως ειδικούς επιστήμονες του Aids να πιάσει το κακό από τη ρίζα και να απασχοληθεί ποιος άλλος πέρα απ' τον καλό θεό έφερε το Aids στον κόσμο; Ή μήπως έφτασε στο συμπέρασμα ότι το Aids είναι προϊόν της διάσπασης του ατόμου;

«AIDS — Μάθε και προστατέψου!» Επιτρέπεται, πιστεύουμε, να ρωτήσουμε τους πολλούς και τους λίγους ειδικούς του Aids, χωρίς να ξεχάσουμε τους υπουργούς, ποια είναι η σχέση φιλιού, ατομικού μανιταριού και προφυλακτικού μεταξύ τους και κυρίως με το AIDS;

Αν το AIDS προέρχεται μόνο από τον έρωτα, όπως υπαινίσσεται το φιλάκι και όπως συνεχώς ισχυρίζονται τα ελληνικά μέσα ενημέρωσης: Γιατί τότε η μεγαλύτερη αναλογικά κατηγορία κινδύνου (60%) είναι στη Δυτ. Γερμανία οι πολυμεταγγιζόμενοι που παίρνουν το AIDS από τις φιάλες αίματος του Γερμανικού Ερυθρού Σταυρού; Μήπως έχωσαν όλοι τους τις φιάλες του Ερυθρού Σταυρού στον κώλο τους; Γιατί παρουσιάζονται και παρουσιάζουν ακόμη τους ομοφυλόφιλους ως ομάδα υψηλού κινδύνου, αν και ήταν γνωστή η μόλυνση από τις φιάλες αίματος. Και τι λένε σχετικά με τον έλεγχο των φιαλών αίματος που γίνεται παγκόσμια μόλις από το 1985, όταν το περιοδικό 'Σπίγκελ', που χρόνια στρεφόταν κατά των ομοφυλόφιλων, δημοσίευσε πρόσφατα το γεγονός ότι ο χρόνος επώασης του AIDS μπορεί να φτάσει και τα 8 χρόνια; Και οι Αφρικανοί, που τους έχουν στήσει σαν αποδιοπομπαίους τράγους; Δεν πήραν αυτοί καμιά φιάλη αίματος τα τελευταία είκοσι χρόνια, από κανέναν 'Ερυθρό Σταυρό'; Και γιατί το Aids δεν ευδοκίμει εκεί κυρίως ανάμεσα σε ομοφυλόφιλους, ήδη από την προηγούμενη δεκαετία; Τι νόημα έχουν οι αρλούμπες για τις αφρικανικές τελετουργίες αίματος, που υποτίθεται ότι ήταν για κάμποσο καιρό η πηγή του Aids; Τι

λένε τα Ιδρύματα Ωνάση και άλλα περί Aids σχετικά με τα λεγόμενα του καθηγητή Ζάντερς, επικεφαλής της υπηρεσίας ιατρικών εξετάσεων της Κάτω Σαξωνίας: «Δε φοβάμαι το Aids, αλλά τις νοσοκομειακές μολύνσεις», από το κύριο θέμα του 'Σπίγκελ' «Άρρωστος λόγω του νοσοκομείου» (αρ. 22, 30.5.88); Σύμφωνα μ' αυτά, κάθε χρόνο στα 3.100 γερμανικά νοσοκομεία 500-800 χιλιάδες ασθενείς αρπάζουν καινούργιες αρρώστιες. Οι εκτιμήσεις ανεβάζουν σε 13.000 όσους πεθαίνουν λόγω «νοσοκομειακής μόλυνσης» — περισσότεροι απ' αυτούς που πεθαίνουν από τροχαία. Ο σημαντικός αυτός προσδιορισμός αριθμός, όπως αναγκάστηκε να προσδιορίσει και ο πρόεδρος της δυτικογερμανικής υπηρεσίας υγείας, δεν έχει ακόμη μειωθεί! Και να 'ναι ειδικά το Aids που πάντα μεταδίδεται με τον έρωτα και όχι από το νοσοκομείο;

Γιατί δεν ξεδεύει λέξη ο Ανατολικογερμανός, ο «κομμουνιστής», ειδικός του Aids σε συνέντευξη στο ίδιο τεύχος, όπου στρέφεται κυρίως κατά των ομοφυλόφιλων (υπάρχουν σεξολόγοι στην Ανατ. Γερμανία που λανσάρισαν το '70 την εκδοχή της... ορμονικής ασθένειας για την ομοφυλοφιλία) ούτε λέξη για να αντικρούσει την άποψη Δυτικού συναδέλφου του πως το Aids προέρχεται από τα «βιοτεχνολογικά εργαστήρια», δηλ. τα εργοστάσια του βιοχημικού πολέμου, ούτε λέξη πέρα από την παρατήρηση ότι δεν «υπάρχουν αποδείξεις»; Δεν αρκεί σαν προειδοποίηση πως όλη η σημερινή έρευνα γενετικής τεχνολογίας στον κόσμο βασίζεται σε πειράματα πάνω σε ανθρώπους στο στυλ του Μένγκελε, και ότι αυτοί οι Μένγκελε μαζί με όλα τους τα ερευνητικά συμπεράσματα περάσανε μετά το 1945 στα αμερικανικά τραστ, όπως ακριβώς και οι Γκιπινέζοι συνάδελφοί τους;

ΡΟΛΦ ΠΟΛΕ

Περάστε κόσμο

Στο προηγούμενο τεύχος του Σχολιαστή δημοσιεύσαμε μια έρευνα του Αλέξανδρου Κουτσομητόπουλου για τις απλήρωτες πολεμικές αποζημιώσεις και τα αγύριστα «δάνεια» που υφάρπαξε το Γ' Ράιχ από την Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Εκτός όμως από αυτές τις απαιτήσεις (20 δις δολάρια σε σημερινές τιμές) που αρνείται να διεκδικήσει το ελληνικό κράτος από τη Δυτική Γερμανία, άλλα 602 εκατομμύρια δολάρια φαίνεται ότι χαρίστηκαν με παρόμοιο τρόπο στην Ιταλία.

■ Στις διασκέψεις για τη σύναψη «συνθήκης ειρήνης» με την Ιταλία και τη Βουλγαρία που έγιναν το 1946 στο Παρίσι, οι ΗΠΑ έκαναν ό,τι μπορούσαν για να απαλλάξουν τους Ιταλούς από το βάρος των Επανορθώσεων, με κύρια αιτιολογία την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας. Εκτιμήθηκε ακόμα ότι οι Ιταλοί τελικά βοήθησαν το συμμαχικό αγώνα, εγκαταλείποντας το 1943 τον άξονα και επίσης ότι ο ιταλικός λαός ανέπτυξε αντιστασιακό κίνημα. Επιχειρήματα που ήταν εν μέρει σωστά, παρέβλεπαν όμως ότι η Ελλάδα υπέστη τεράστιες καταστροφές από τη φασιστική επιδρομή που είχε σαν στόχο την υλοποίηση του πατροπαράδοτου ιταλικού ιμπεριαλιστικού ονείρου για κυριαρχία στη Μεσόγειο (MARE NOSTRUM).

Η στάση των «συμμάχων» παρέβλεπε ότι ο ελληνικός λαός κατόφερε ήδη από την έναρξη του πολέμου την πρώτη ήττα στις δυ-

νάμεις του Άξονα. Στο συνολικό αίτημα της Ελλάδας για αποζημιώσεις από την Ιταλία (6 δις του 1938) οι άμεσες ζημιές αντιπροσώπευαν το ποσό των 3 δις δολαρίων. Οι «σύμμαχοι» μας επιδίκασαν με το σύστημα της «κατ' αποκοπήν αποζημίωσης» 105 εκατομμύρια δολάρια τρέχουσας αξίας (μισής αξίας αυτών του 1938) σε δόσεις 7 χρόνων, που το κυριότερο μέρος τους θα ήταν κεφαλαιουχικά αγαθά και προϊόντα υφαντουργίας. Όπως ήταν φυσικό οι Βορειοαμερικάνοι ενδιαφέροντουσαν πολύ περισσότερο για τη γρήγορη ανόρθωση της Ιταλίας παρά για τη δικαίωση των αιμορραγούντων «εν όπλοις συμμάχων τους». Βέβαια, η αδικία αυτή «συμφηφίστηκε» με την «απόδοση» της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα.

Μετά από υπεύθυνη ενημέρωσή μας από αρμόδιους παράγοντες του ΥΠΕΞ, είμαστε σε θέση να γνωστοποιήσουμε σήμερα ότι από τις ιταλικές αποζημιώσεις των 105 εκατομμυρίων δολαρίων (που

κατοχυρώθηκαν το 1949 με την ελληνο-ιταλική «συνθήκη ειρήνης») η Ιταλία κατέβαλε μέχρι το 1956 (οριακή προθεσμία για την εξόφληση της οφειλής) 103,5 εκατομμύρια. Υπολείπεται για πληρωμή 1,5 εκατομμύριο δολάρια (αγοραστικής αξίας του 1956) που οι γαλαντόμοι Έλληνες πατριώτες του ΥΠΕΞ το θεωρούν «χαμένο» και δεν σκέπτονται να το απαιτήσουν! Και όχι μόνο αυτά. Βάσει της Συμφωνίας της Ρώμης του 1942, «δάνεια» από την Τράπεζα της Ελλάδας δεν πήρε μόνο η Δυτική Γερμανία, αλλά και η Ιταλία, συνολικού ύψους 65 εκατομμυρίων δολαρίων (ποσό που σήμερα πρέπει ν' ανέρχεται, με τόκο 5% το χρόνο, σε 600 εκατομμύρια δολάρια).

Κατά την υπογραφή της «συνθήκης ειρήνης» η ελληνο-ιταλική αντιπροσωπεία δήλωσε επίσημα, ότι με την καταβολή εκ μέρους της Ιταλίας των 105 εκατομμυρίων δεν εξοφλούνται τα «δάνεια», μια

και αυτά συνιστούν ξεχωριστή συμβατική οφειλή που στο μέλλον θα πρέπει να ρυθμιστεί. Τι ακούμε όμως σήμερα από τους αρμόδιους του ΥΠΕΞ; «Η κρατούσα άποψη είναι ότι το ποσό αυτό καλύφθηκε με τις ιταλικές επανορθώσεις», που σημειωτέον δεν έχουν εξοφληθεί ακόμη! Υπάρχει βέβαια και μια πληροφορία από κάποια άλλη πηγή: Το 1965 οι Ιταλοί εξεδήλωσαν ενδιαφέρον να πληρώσουν τα δάνεια που είχαν πάρει. Η Ελλάδα, όμως, αρνήθηκε διότι στην περίπτωση αυτή θα εξέθετε τη Γερμανία που δεν ήθελε να πληρώσει το δικό της μερίδιο!

Οι δικαίες ελληνικές απαιτήσεις για επανορθώσεις από τη Βουλγαρία «δικαιώθηκαν» από τους «συμμάχους» με τον ίδιο τρόπο. Μέσα σε μια νύχτα, η Βουλγαρία είχε μετατραπεί σε «σύμμαχο αντιφασιστική χώρα». Στην περίπτωση αυτή είχε την αμέριστη συμπαράσταση της Σοβιετικής Ένωσης, επειδή λίγο πριν μπουκ τα

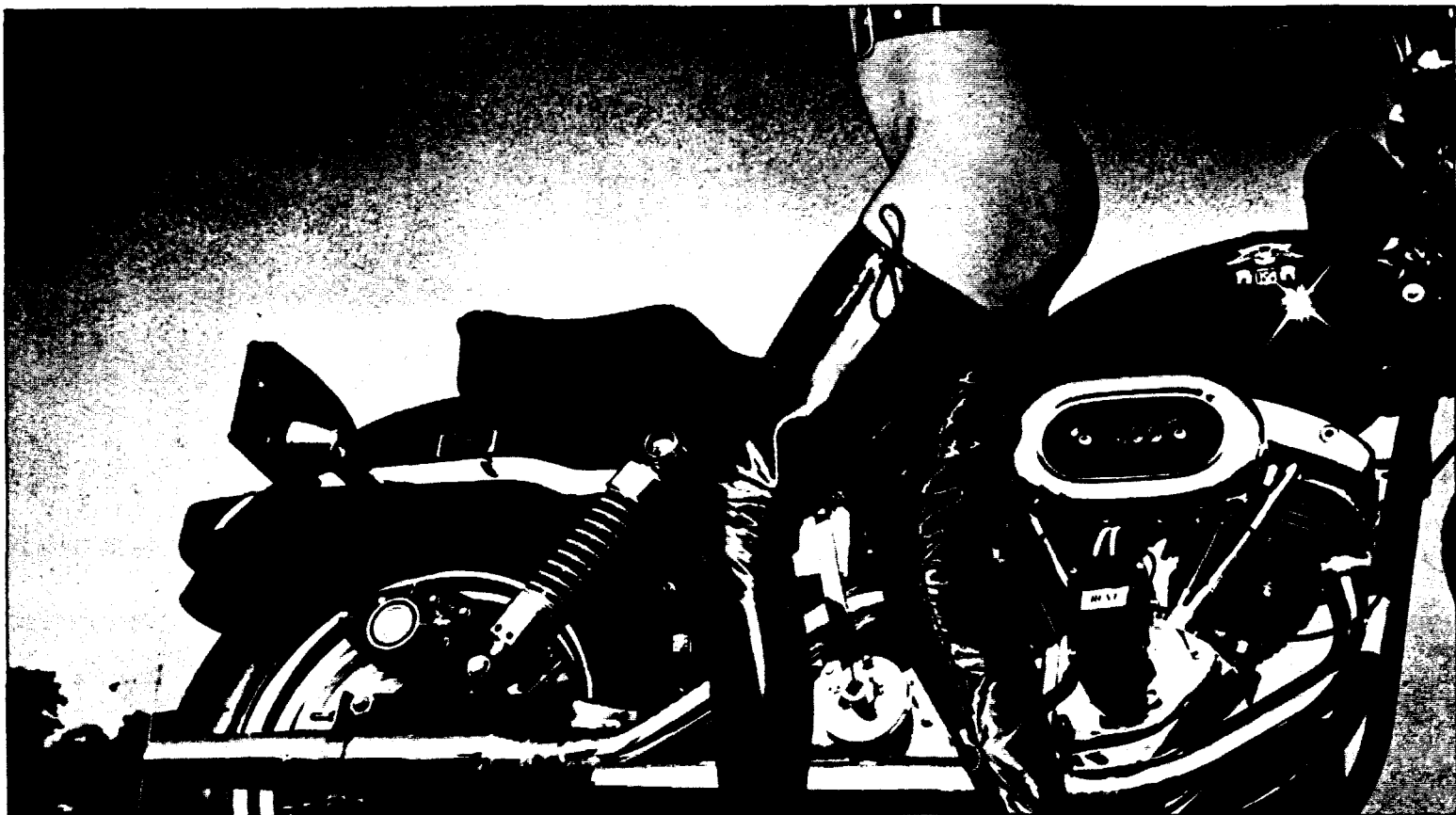
σοβιετικά στρατεύματα στη Σόφια είχε «κηρύξει τον πόλεμο» στον άξονα. Τα βουλγαρικά στρατεύματα κατοχής στην ελληνική Θράκη «ξεχάστηκαν» περίπου δυο μήνες ν' αποσυρθούν στα προπολεμικά σύνορα. Αρχές Σεπτεμβρη 1946 η Βουλγαρία ζητάει στη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. τη Δυτική Θράκη, διότι «...χρειάζεται «διέξοδο στο Αιγαίο» για να κάνει εξαγωγές των εμπορευμάτων της, πράγμα που, όπως δηλώνει, συμφέρει και τους «Δυτικούς», διότι έτσι θα επιταχύνεται το εμπόριό τους με τη Βουλγαρία κατά τρεις ημέρες. Στις 13/9/46 ο Μανουΐλσκι μιλάει στο Συμβούλιο Ασφαλείας «ενάντια στην καταπίεση των μειονοτήτων στην Ελλάδα». Στις 16/9/46 η ΕΣΣΔ τάσσεται στη Διάσκεψη Ειρήνης στο Παρίσι υπέρ της απόδοσης της Δυτικής Θράκης στη Βουλγαρία. Τέλη Σεπτεμβρη του 1946, η ΕΣΣΔ ανατρέπει απόφαση της Διάσκεψης, η οποία όριζε ότι η Βουλγαρία δεν θα επι-

τρεπόταν να έχει σε βάθος 20 χιλιομέτρων από τα ελληνο-βουλγαρικά σύνορα στρατιωτικές βάσεις και οχυρωματικά έργα (όπως υποχρεώθηκε η Ιταλία απέναντι στη Γιουγκοσλαβία).

Από τη διάσκεψη η Βουλγαρία βγαίνει κερδισμένη, διότι της παραχωρείται η νότιος Ντομπρούτσα από τη Ρουμανία. Οι οικονομικές απαιτήσεις της Ελλάδας απέναντι στη Βουλγαρία έφταναν σε 985 εκατομμύρια δολάρια του 1938. Από αυτά οι άμεσες καταστροφές και αρπαγές αντιπροσώπευαν τα 60 εκατ. δολ. Οι «σύμμαχοι» όμως μας εγκρίνουν «κατ' αποκοπή» 45 εκατομμύρια. Με την καταβολή 7 εκατομ. δολαρίων το 1964 η Βουλγαρία είναι η μόνη χώρα που εκπλήρωσε, τουλάχιστον, τις τυπικές υποχρεώσεις της απέναντι στην Ελλάδα. Σε αντίθεση μάλιστα με τη Γιουγκοσλαβία, εγκατέλειψε τα μεγαλο-ιδεάτικα όνειρα περί «διεξόδου στο Αιγαίο».

Α. ΚΟΥΤΣΟΜΗΤΟΠΟΥΛΟΣ

Χύμαρε ή στούκαρε

■ Πριν από μερικούς μήνες επισκέφθηκα ένα φίλο μου, μηχανικό αυτοκινήτων, και μου 'λεγε για έναν κοινό μας φίλο που χτύπησε με τη μηχανή του. Τον ρώτησα, λοιπόν, κάποια στιγμή, εάν χύμαρε ή στούκαρε. Στη συζήτηση παρευρισκόταν κι ένας δικηγόρος, μεσήλικας, ο οποίος δεν παρέλειψε να με επιτιμήσει για τη χρήση της παραπάνω έκφρασης, ρωτώντας με χαρακτηριστικά εάν αυτά είναι ελληνικά, γιατί, όπως ομολόγησε και ο ίδιος, δεν ήταν σε θέση να την κατανοήσει. Το άρθρο που ακολουθεί απευθύνεται, ιδιαίτερα, στα μικροαστικά και μεσοαστικά μορφωμένα στρώματάκια των αστικών κέντρων, με σκοπό αφ' ενός μεν να συμβάλει στην κατανόηση της παραπάνω έκφρασης και να καταδείξει, έμμεσα, το μέγεθος της άγνοιάς τους σε σημαντικές πλευρές της ελληνικής γλώσσας, αφ' ετέρου δε να επισημάνει και να τονίσει για άλλη μια φορά την αμεσότητα, τη ζωντάνια και τον εκφραστικό και λεξιλογικό πλούτο τόσο των τοπικών όσο και, ιδιαίτερα, των κοινωνικών διαλέκτων.

Η γλώσσα των μηχανόβιων¹ διαθέτει και χρησιμοποιεί ένα με-

γάλο αριθμό εκφράσεων για να δηλώσει τα οποιασδήποτε μορφής ατυχήματα με τη μηχανή. Κυρίως όμως στην καθημερινή επικοινωνία, τόσο οι μηχανόβιοι όσο και οι νεαροί και νεαρές οδηγοί μοτοσικλέτας, που έχουν δανειστεί πολλές εκφράσεις από την κοινωνική διάλεκτο των μηχανόβιων, μεταχειρίζονται τα ρήματα **τρακάρω** ή **τρακέρνω**, **στουκάρω** ή **στουκέρνω** και **χυμάρω** ή **χυμέρνω**. Από τα παραπάνω ρήματα, το πρώτο σημαίνει τη σύγκρουση πάνω σ' ένα άλλο όχημα (αυτοκίνητο, φορτηγό ή μοτό) που βρίσκεται σε κίνηση, το δε δεύτερο τη σύγκρουση με μεγάλη ταχύτητα πάνω σ' έναν ακίνητο στόχο — τοίχο, κολόνα, περίπτερο, σταματημένο αυτοκίνητο κ.λπ. Προέρχεται από τη λέξη **στούκα** (η) που σημαίνει ακριβώς τη σύγκρουση (τι στούκα ήταν αυτή!) Η **στούκα** πλάστηκε, από τους καυλοτίμονους, από τον όρο **Στούκας**, τα γνωστά γερμανικά βομβαρδιστικά του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, ενώ με τον ίδιο ακριβώς τρόπο υιοθετήθηκε και ο όρος **καμικάζι**, για να δηλώσει το μηχανόβιο που τρέχει με μεγάλη ταχύτητα. Είναι ελάχιστα γνωστή η έκφραση των

μηχανόβιων **«καμικάζι, όλο βυζί και γκάζι»** και μάλιστα στους δικηγόρους, οι οποίοι φαίνεται πως δεν γνωρίζουν και πολλά πράγματα για τα γκάζια.

Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η έκφραση **«πάει σαν στούκας»** που αναφέρεται στους οδηγούς μοτοσικλετών οι οποίοι οδηγούν τσιτωμένοι. Από το ρήμα **στουκάρω** παράχθηκε το ουσιαστικό **«στουκάρισμα»**, που σημαίνει το αποτέλεσμα της ενέργειας του ρήματος. Θα πρέπει να σημειώσουμε πως ο όρος **στούκας** χρησιμοποιείται και από τους καπνιστές για να δηλώσει τα βαριά τσιγάρα. **«Αυτά τα τσιγάρα είναι στούκας»**, ισχυρίζονται, δηλαδή βαρύνε στο κεφάλι όπως ακριβώς τα γερμανικά βομβαρδιστικά.

Η χύμα

Το ρήμα **χυμάρω** ή **χυμέρνω** σημαίνει την πτώση του οδηγού και της μηχανής και προέρχεται από τη λέξη **χύμα**, που στη γλώσσα των καυλογκαζακιδών σημαίνει επίσης την πτώση. Η ερμηνεία όμως αυτή, κατά κανέναν τρόπο, δεν αποδίδει την εκφραστική δύναμη των παραπάνω εννοιών. Έτσι, για να κατανοήσουμε ολό-

πλευρα το **χυμάρω** και το **χύμα** θα πρέπει να ανατρέξουμε στη χρήση και στις σημασίες που έχει ο όρος **χύμα** μέσα στην καθημερινή επικοινωνία. Θα πρέπει να σημειώσουμε πως η λέξη **χύμα** χρησιμοποιείται ευρύτατα και ικανοποιεί ποικίλες επικοινωνιακές ανάγκες τόσο σ' ένα μεγάλο αριθμό τοπικών διαλέκτων όσο και σε διαλέκτους διάφορων κοινωνικών ομάδων των αστικών κέντρων. Τέλος, χρησιμοποιείται ευρύτατα από λαϊκά στρώματα των πόλεων και των χωριών με σημασίες που είναι κοινές ή γνωστές και στους χρήστες των τοπικών και κοινωνικών γλωσσικών ποικιλιών.

Κατ' αρχάς, σε πολλές τοπικές διαλέκτους η λέξη **χύμα** σημαίνει **«διάρροια»**, **«τσιρίλα»**. Μ' αυτή τη σημασία χρησιμοποιείται στην Καλαβρία, στην επαρχία Ρηγίου², ενώ στην Αλόννησο ακούγονται οι εκφράσεις **«κοπ'κани τα πουδάρια τ'πιδιού απ' του χύμα»** και **«στραγγ'σι απ' του χύμα»**³. Όλοι γνωρίζουμε πως είναι αδύνατον να ελέγξει κανείς τη διάρροια, αλλά και να καθορίσει την κατεύθυνση του τσιρίλιου. Έτσι, η λέξη **χύμα** χρησιμοποιείται σ' αυτές τις περιπτώσεις για να δηλώσει το ανεξέλεγκτο της ενέργειας και το

ακαθόριστο του αποτελέσμάτος της.

Στην κρητική διάλεκτο η λέξη χύμα έχει τη σημασία της «κατηφόρας». Στη Νεάπολη συνηθίζουν να λένε «στο χύμα τα καταφέρνω, στα αναβόλεμα δε με βοηθούνε τα πόδια μου», ενώ έχει καταγραφεί και η έκφραση «παρακράθιε τότε στο χύμα γιατί δε βαστούνε ντα πόδια του και δα πέσει». Ακόμα, στην ίδια περιοχή ακούγεται και η παροιμία «δεν τον έχω ανάγκη μηδέ στο χύμα μηδέ στ' αναβόλεμα».⁴ Με την ίδια σημασία χρησιμοποιείται στη Νάξο και τη Μακεδονία: «θα παρ'ς του χύμα για να φτα'ης του χουριό».⁵

Μεταφορικά, στην Κρήτη, σημαίνει την οικονομική κατάρρευση και τα γηραιά. Χρησιμοποιείται δηλαδή αντί της έκφρασης «τον πήρε ο κατήφορος». Μ' αυτή τη σημασία έχουν καταγραφεί οι φράσεις «δεν πάνε καλά οι δουλειές του και κατά που φαίνεται πήρε το χύμα» και «—είντα κανει ο παππούς σου ο λεβεντόγερος; —ε, αρχίζει να παίρνει το χύμα». Και σ' αυτές τις περιπτώσεις η λέξη χύμα χρησιμοποιείται για να δηλώσει το ανεξέλεγκτο μιας κατάστασης, τη μη δυνατότητα επέμβασης του υποκειμένου για αλλαγή της (κατήφορος, οικονομι-

κή κατάρρευση, γηραιά) και τη μη δυνατότητα πρόβλεψης και καθορισμού των αποτελεσμάτων και των συνεπειών αυτών των καταστάσεων.⁶

Στα λαϊκά στρώματα η λέξη χύμα χρησιμοποιείται με πολλές σημασίες. Σημαίνει κατ' αρχάς το σπέρμα ενώ είναι γνωστή και η λέξη «ψωλόχυμα».⁷ Με τη σημασία αυτή χρησιμοποιείται και στην τοπική διάλεκτο της Πανόρμου Προποντίδας. Σαν άκλιτο επίθετο χωρίς διάκριση γένους χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει διάφορα τρόφιμα και ποτά τα οποία είναι ασυσκεύαστα, μη τυποποιημένα, ελεύθερα. Έτσι λέμε «χύμα κρασί», «χύμα φασόλια», «χύμα κονιάκ».⁸ Στην Κω λένε «γόρassa πορτοκαλιά σύμα»⁹ ενώ στη Φθιώτιδα «πήρα κοκκιν' βουια χύμα, για να βάψου τ' αυγά».¹⁰ Στη Μακεδονία αντιδιαστέλλουν το χύμα από το «τσιουβαλάτου», ενώ στη Νίσυρο ακούγεται και η παροιμιώδης έκφραση «τάχαμε χύμα, μας ήρθαν και τσουβαλάτα» για να δηλώσει τη χειροτέρευση της τύχης.¹¹ Σαν επίρρημα και με τη σημασία του αποκάλυπτου χρησιμοποιείται στις εκφράσεις «του τάπα χύμα», «του τάψαλα χύμα», δηλ. χωρίς ντροπή, χωρίς φραγκμό. Στις περιπτώσεις αυτές,

ο χρήστης της έκφρασης «τα λέω χύμα» βρίσκεται σε κατάσταση έντασης και εκνευρισμού και δεν ενδιαφέρεται ούτε τι εκφράσεις χρησιμοποιεί, αλλά ούτε και ποια θα είναι η συνέπειά τους. Στην Πελοπόννησο ακούγεται η φράση «του τα ψαλα χύμα και τσουβαλάτα» ενώ στη Φθιώτιδα «τ' τάπα χύμα και ξιθύμανα».¹² Επίσης σαν επίρρημα έχει τη σημασία «σωρηδόν», «χωρίς τάξη», «ελεύθερα». Λέμε καιιά φορά: «έριξα το τραπέζι και πέσαν όλα χύμα στο πάτωμα».

Η λέξη χύμα χρησιμοποιείται και από κοινωνικές ομάδες των αστικών κέντρων. Οι χρήστες του χασίς συνηθίζουν να λένε «είμαι χύμα», «είναι στη χύμα» ή «είναι πολύ χύμα ο τύπος!». Με την έκφραση αυτή οι μαστούρηδες δηλώνουν μια ιδιαίτερη κατάσταση στην οποία φτάνει ο χρήστης μετά την επίδραση της τετραϋδροκανναβινόλης, τα κύρια χαρακτηριστικά της οποίας είναι το ξεπέρασμα των αναστολών, η ελεύθερη έκφραση, το χαλάρωμα της σωματικής στάσης και κίνησης και η ψυχική και σωματική επαφή με άλλους χασισοπότες.

Έξω από τα πλαίσια της μαστούρας χρησιμοποιείται για να εκφράσει τα άτομα που αγνοούν

τους συμβατικούς κανόνες συμπεριφοράς, που δεν ελέγχουν τη συμπεριφορά τους και δεν τους ενδιαφέρει για τις επιπτώσεις αυτής της στάσης. Επίσης, στα νοσοκομεία και ιδιαίτερα στα εξωτερικά ιατρεία οι νοσοκόμοι χρησιμοποιούν την έκφραση «τον έφεραν χύμα» που σημαίνει ό,τι και το «τον έφεραν σκόρπιο» για να χαρακτηρίσουν τους τραυματίες που είναι σε άσχημη κατάσταση, που δεν μπορούν να κάνουν τίποτα για τον εαυτό τους και που δεν μπορούν να ελέγξουν τα μέλη του σώματός τους.¹³

Στη γλώσσα λοιπόν των μηχανόβιων οι λέξεις χύμα και χυμάρω ή χυμέρνω σημαίνουν την πτώση του αναβάτη και της μηχανής μετά από απώλεια του ελέγχου της, αλλά και τη μη δυνατότητα του οδηγού να αντιδράσει για να μεταβάλει τη συμπεριφορά της μηχανής και να καθορίσει το μέρος που θα «ξαπλωθεί».

Το ουσιαστικό χύμα, όπως το ρήμα χύνω, προέρχεται από το αρχαίο ελληνικό ρήμα χέω.¹⁴ Όπως και το χέω, έτσι και το χύνω σημαίνει κάνω κάτι να ρεύσει. Πολλές φορές όμως σημαίνει τη ροή ενός υγρού την οποία όμως δεν είμαστε σε θέση να ελέγξουμε, δηλαδή ούτε να καθορίσουμε την κατεύθυνσή της, αλλά ούτε και να

καθορίσουμε την τελική κατάληξη του υγρού. Έτσι, λέμε ότι «ο ποταμός Νείλος χύνεται στη Μεσόγειο», ενώ στην Καστοριά λένε «άμα χθύ του γάλα δε μαζώνιτι» και «χύθκιν η βρίζα», δηλαδή έπεσαν οι κόκκοι της βρίζας από τα στάχια επειδή παραωρίμασαν.¹⁵ Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις δεν έχουμε τη δυνατότητα να επιβάλουμε την οποιαδήποτε αλλαγή. Το ρήμα χύνομαι σημαίνει ακόμα «διαχέομαι», «διασκορπίζομαι». Έτσι λέμε «τρύπησε το σακί και χύθηκε το ρύζι» ενώ χρησιμοποιείται και με τη σημασία του κλαίω, θρηνώ, οδύρομαι: «μόλις ήλθον κατά νουν και δάκρυα έχυναν»¹⁶ και «δε σε είδα ποτέ δάκρυα να χύσης»¹⁷. Το ίδιο ρήμα σημαίνει ακόμα επιτίθεμαι, κινούμαι ορμητικά και με ταχύτητα εναντίον κάποιου στόχου. Από τον Ερωτόκριτο σταχυολογούμε τους παρακάτω στίχους: «σαν το γεράκι, όντε δει στη λίμνη καθισμένο πλήθος πουλιώ, κι εκεί χυθεί άγριο και θυμωμένο».¹⁸ Από τη λέξη χύμα παράγεται το ρήμα χυμάω και χυμίζω που σημαίνει εφορμώ, επιτίθεμαι: σε πολλά χωριά λένε «χυμίξι του σκλι να μι φάει».¹⁹

Χύσε Κώστα, να κάνουμε κομπόστα

Δεν είναι λοιπόν τυχαίο κατά κανέναν τρόπο, το γεγονός πως το ρήμα χύνω σημαίνει «εκσπερματώνω»²⁰. Οι άντρες με τη χρήση του ρήματος αυτού επιδιώκουν να δηλώσουν το γεγονός πως δεν μπορούν να ελέγξουν ή να τροποποιήσουν την εκσπερμάτωση ή να καθορίσουν το αποτέλεσμα, δηλαδή τη ροή του σπέρματος. Με την ίδια σημασία χρησιμοποιείται και το ρήμα «ψωλόχυμα» ενώ μεταξύ των αντρών ακούγονται οι φράσεις «χύσε Κώστα να κάνουμε κομπόστα», «χύσε Μήτσο να κάνουμε παστίτσιο», «χύσε Γιάννη να κάνουμε παντεσπάνι» κλπ. Το ρήμα χύνω χρησιμοποιείται από και για τις γυναίκες και σημαίνει φτάνω σε οργασμό. Η σημασία αυτή εντοπίζεται στις εκφράσεις των αντρών «χύσε να χύσω να κάνουμε χυτήριο» και «χύσε να χύσω να πνιγούμε». Έτσι, τα ξενέρωτα και λόγια κατασκευάσματα εκσπερματώνω, εκσπερμάτωση δεν χρησιμοποιούνται ούτε από τα λαϊκά στρώματα ούτε από τους νέους. Ελάχιστοι ακόμα χρησιμοποιείται και ο όρος σπέρμα ή σπόρος. Αντ' αυτών σε ευρύτατη χρήση είναι το χύσιμο που δηλώνει την εκσπερμάτωση και τα «χύσι», «χύσια», «χυσάκια», «ψωλόχυμα» και «χυσάμολι». Η ετυμολογία της

τελευταίας λέξης δεν είναι σαφής: σύμφωνα με μια άποψη θα πρέπει να προέρχεται από την έκφραση «χύσαμε όλοι». Κατά τη γνώμη μου τα συνθετικά θα πρέπει να είναι τα χύσι και αμολάω, αφού το τελευταίο, όπως και το ρήμα χύνω, σημαίνει ορμώ με δύναμη, φεύγω με ταχύτητα, αφήνω κάτι να φύγει ελεύθερο²¹.

Το χύσι προέρχεται από τη χύση κι αυτό από το αρχαίο ελληνικό χύσις (ή). Στην αρχαία ελληνική γλώσσα δεν σημαίνει μόνο το χύσιμο, τη ροή, την πράξη δηλαδή και το αποτέλεσμα του χέω. Σημαίνει ακόμα την αφθονία, το σωρό, την πάροδο του χρόνου, την ευφρόδεια και, στη βυζαντινή περίοδο, την πτώση και ιδιαίτερα των αστεριών. Γράφει ο Ιωάννης Σκυλίτζης: «ώρα β' της νυκτός αστερος εγένετο χύσις εκ μεσημβρίας προς άρκτον»²².

Σε πολλές τοπικές διαλέκτους η χύση έχει τη σημασία της διάρροιας, της νεροποντής, της επίθεσης και της κλίσης της στέγης. Στην Καστοριά λένε «απού χυσ' πεθάνι το πιδί μ» και «μ' επχ' ασιν χυσ». Στη Ρόδο έχει καταγραφεί η έκφραση «έκαμεν την χύσην κι επιλημμάραν τα τυροκομιά μας» ενώ στην Εύβοια λένε «έβριξι κείθε; — έκαμε χύση»²³.

Αλλά και η λέξη χύσιμο σημαίνει διάρροια: στη Σάμο χρησιμοποιούν και το «τσιρλιακό» και το «χυσ'μο». Στην Ήπειρο σημαίνει την εκσπερμάτωση (χυσ'μου) ενώ στη Ζάκυνθο, τη Μήλο και αλλού σημαίνει την εφόρμηση, το κυνηγτό. Μια άλλη αρχαιοελληνική λέξη που χρησιμοποιείται σε τοπικές διαλέκτους με τη σημασία της ευκοιλίας είναι και ο χυμός: «του πάει χυμός» σημαίνει έχει διάρροια ενώ στη βυζαντινή περίοδο σημαίνει τη ρύση των εμμηνών. Γράφει ο Ιωάννης Μάλαλας «χυμός αιματικός» για να δηλώσει τη ρύση που δεν μπορούμε να ελέγξουμε²⁴.

Τα μικροαστικά και μεσοαστικά στρώματάκια πολύ πιθανόν να υποθέτουν πως η λέξη χύμα είναι δημιουργήμα των χασικλήδων και των μηχανόβιων. Μάλλον θα εκπλαγούν αν τους πληροφορήσουμε πως απαντά σε πολλούς αρχαίους συγγραφείς. Γράφει ο Αριστοτέλης: «τίκει τα έντομα σκώληκας πλην γένος τι ψυχών· αύται δε σκληρόν... έσω δε χύμα». Σημαίνει δε το ρευστό, αυτό που ρέει, το υγρό. Συνήθως όμως χρησιμοποιείται με τη μορφή χεύμα. Ο Αισχύλος μιλάει για «χεύμα θαλάσσης». Ο Όμηρος για «χεύμα κασιτέροιο», ο Ευριπίδης για

«χεύμα πόντου», ο Σοφοκλής για «χεύμα ακήρατον» ενώ ο Πίνδαρος για τα «χεύματα του Σκαμάνδρου»²⁵.

Το χύμα και το χεύμα παράγονται από το ρήμα χέω, από το οποίο προήλθε και το ρήμα χύνω. Δεν σημαίνει, όμως, μόνο «κάνω κάτι να ρεύσει». Στον Όμηρο «χέει χιόνα» σημαίνει χιονίζει, ενώ ο Ευριπίδης γράφει: «όταν δε βορράς χιόνα θρήκιος χέη». Σημαίνει ακόμα κλαίω, χύνω δάκρυα (βλέπε και τη σύγχρονη σημασία του χύνω). Ο Όμηρος τραγουδά: «δάκρυα θερμά χέων ως τε κρήνη μελάνυδρος» και ο Ευριπίδης «Εκάβη... δάκρυα χέουσα πολλά και πολλών υπέρ». Σημαίνει ακόμα διασκορπίζομαι, διαχέομαι: «φύλλα τα μεν τ' άνεμος χαμαδός χέει» λέει ο Όμηρος για να δηλώσει μια κατάσταση στην οποία τα φύλλα δεν μπορούν να ελέγξουν ούτε την πτώση τους ούτε το μέρος που θα πέσουν²⁶. Αυτή η σημασία παρέμεινε ζωντανή στη γλώσσα των τοπικών ιδιωμάτων άλλοτε με τη διάρροια, άλλοτε με τον κατήφορο, άλλοτε με τα έμμηνα της περιόδου, ενώ την υιοθέτησαν και τη χρησιμοποιούν τα μαστούρια, οι αλήτες και οι καυλογκαζάκηδες.

Πίσω από το μύθο της λεξιπενίας...

Στο σημείο όμως αυτό θα πρέπει να αναρωτηθούμε: γιατί άραγε τα μορφωμένα μικροαστικά και μεσοαστικά στρώματα αγνοούν ομηρικές λέξεις και σημασίες που καθημερινά χρησιμοποιούνται από τα λαϊκά στρώματα, τους αγρότες απομακρυσμένων περιοχών, τους χασικλήδες και τους μηχανόβιους; Γιατί τους φαίνονται κινέζικα και δεν μπορούν να τις καταλάβουν; Μα η απάντηση είναι απλή: επειδή ακριβώς δεν καταδέχτηκαν ποτέ να τις χρησιμοποιήσουν και δεν τις χρησιμοποίησαν επειδή ακούγονται από τα χείλια των βλάχων, των χασικλήδων και των μηχανόβιων. Θα πρέπει να σημειώσουμε πως οι τοπικές και κοινωνικές διάλεκτοι είναι γλωσσικές μεταβλητές στιγματισμένες, δηλαδή χωρίς κύρος. Η ομογενοποίηση της εθνικής γλώσσας με την επιβολή της διαλέκτου των μορφωμένων μικροαστικών και μεσοαστικών στρωμάτων επιβάλλει την καταδίκη και το χλευασμό όλων των γλωσσικών ποικιλιών που διαφοροποιούνται από την επίσημη. Δεν υπήρξε, όμως, ποτέ και ούτε πρόκειται να υπάρξει καμιά «εθνική γλώσσα». Θα πρέπει δε να επισημάνουμε πως πίσω από

το μύθο της λεξιπενίας κρύβεται ακριβώς η διάθεση της εξουσίας να καταπνίξει τις κοινωνικές διαλέκτους και να προωθήσει την επιβολή της διαλέκτου των στρωμάτων που αναφέραμε. Ήδη, η ελεύθερη ραδιοφωνία προσανατολίζεται προς αυτή την κατεύθυνση. Όσο όμως οι κοινωνικές ομάδες θα προτείνουν διαφορετικές ηθικές και κοινωνικές αξίες, η απόπειρα αυτή θα πέφτει στο κενό. Η απόκλιση από το γλωσσικό πρότυπο θα τονίζει καθημερινά τη διαφοροποίηση από τις κυρίαρχες αξίες και την κυρίαρχη ιδεολογία και θα αποτελεί μορφή αντίστασης στην όποια γλωσσική και κοινωνική εξουσία. Με προσεχή κείμενα θα επανέλθουμε πάνω σ' αυτά τα ζητήματα και ιδιαίτερα πάνω στο μύθο της λεξιπενίας, της εθνικής γλώσσας, των κοινωνικών διαλέκτων και της ελεύθερης ραδιοφωνίας. Μέχρι τότε, ομολογούμε πως: θα χύνουμε, κυρίες και κύριοι, θα χύνουμε, ψωλοχύματα και χυσαμόλια.

Θανάσης ΔΡΑΤΖΙΔΗΣ

1. Τη γλώσσα των μηχανόβιων θα την παρουσιάσουμε αναλυτικά σ' ένα προσεχές άρθρο.
2. Archivio Glottologico italiano 12, σ. 90.
3. Βλ. το χειρόγραφο του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας Αλουν. χ. 855 σ. 88.
4. Βλ. Κρητ. Νεαπ. χ. 948, σελ. 707, 1066 και 58.
5. Μακεδ. χ. 960, σ. 335.
6. Κρητ. Νεαπ. χ. 948, σελ. 1066.
7. Ζάχου, Λεξικό της πιάτσας, Κάκτος, 1981, Αθήνα, λ. χύμα, σελ. 544.
8. Δ. Δημητράκου: Μέγα Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας, λ. χύμα, σελ. 7.943.
9. Κως, Καρδ. χ. 926.546.
10. Φθιωτ. χ. 1.088, σ. 368.
11. Μακεδ. χ. 934 σ. 113 και Νισυρ. χ. 1.184, σ. 34.
12. Πελοπ. Καλάβρυτα, χ. 1.016, σ. 118 και Φθιωτ. χ. 1.088 σ. 368.
13. Θα παρουσιάσουμε τη γλώσσα των χρηστών χασίς στο άμεσο προσεχές μέλλον.
14. Ν. Ανδριώτη: Ετυμολογικό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, Θεσπ. 1967², λ. χύνω σελ. 432.
15. Χρ. Γ. Γεωργίου, Γλωσσικόν ιδίωμα Γέρμα Καστοριάς, Θεσπ. 1962, σελ. 308.
16. Διγενής Ακρίτας, στίχ. 429.
17. Δ. Σολωμού: Το παράπονο της Μαρίας.
18. Β. Κορνάρου, Ερωτόκριτος, 4, 1.168.
19. Δ. Δημητράκου, ο.π. λ. χυμά σελ. 7.944 και Α. Πασιπάτη, χιακόν Γλωσσάριον, σελ. 391.
20. Δ. Δημητράκου ο.π. λ. χύνω σελ. 7.944.
21. Από αδημοσίευτο υλικό του συντάκτη του άρθρου.
22. Δ. Δημητράκου, ο.π. λ. χύσις, σελ. 7.945.
23. Χρ. Γ. Γεωργίου, ο.π. σ. 308, Αγ. Τροάνα: Το ιδίωμα Χάλκης Δωδεκανήσου, Ρόδος, 1948, σελ. 94 Εύβοια, χ. 788, σ. 58.
24. Μήλος, χ. 770, σελ. 54, Ζάκυνθος, χ. 803, σ. 84, Δ. Δημητράκου, ο.π. λ. χυμός σελ. 7.944 βλ. επίσης Ν. ANDRIOTIS: LEXIKON DER ARCHAISMEN IN NEUGRIECHISCHEN DIALEKTEN, WIEN, 1974, λ. χυμός, σελ. 805.
25. Δ. Δημητράκου, ο.π. λ. χεύμα και χύμα σ.σ. 7.836 και 7.943.
26. Δ. Δημητράκου, ο.π. λ. χέω, σελ. 7.838.

Αρκάς

Ο Παναγής και το λιοντάρι

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Η είσοδος των ραδιοφωνικών μεγαθήριων στους χώρους των συναυλιών σηματοδοτεί καινούργια συναυλιακά ήθη. Μετά τον Brian Adams θα έχουμε τους Jethro Tull και τον Leonard Cohen στις διοργανώσεις που θα γίνουν με σπόνσορα το Top-FM. Από τη μια η επιλογή των ονομάτων δεν είναι καθόλου τυχαία: Είδωλα της περασμένης δεκαετίας καθ' όλα άξια στην εποχή τους που δεν περνάει η μπιγιά τους θα κληθούν να απευθυνθούν στη γενιά πάνω από 30 που τυχαίνει να είναι και αυτή που στην πλειοψηφία της στηρίζει και οικονομικά τα FM. Από την άλλη οι συναυλίες με σπόνσορινγκ, από τη φτωχή πείρα που υπάρχει στο εσωτερικό αλλά και από τις εμπειρίες του εξωτερικού, είναι γενικά αποτυχημένες. Οι περιφουρήσεις και τα διαφημιστικά πανώ ποτέ δεν ταίριαζαν στο ροκ. — B.T.

Στην υγεία του σπόνσορα

Στο προηγούμενο τεύχος είχαμε σχολιάσει το νέο στυλ εικαστικών εκθέσεων: ένας "θεωρητικός επιμελητής" (επειδή η θεωρία είναι απαραίτητη σ' όλους) ενώνει μια πολυεθνική, στην προκειμένη περίπτωση μια διαφημιστική, με μερικούς καλλιτέχνες, πάνω σε (κατάλληλο) θέμα της αρεσκείας του και τους βάζει «να σχολιάσουν αδέσμευτα μέσα από το έργο τους τα σύγχρονα μαζικά προϊόντα» κ.λπ., κ.λπ. Αυτό που δεν είχαμε προλάβει να δούμε ήταν τα προϊόντα που χρησιμοποιήθηκαν στα έργα τέχνης. Σύμφωνα πάντα με το "θεωρητικό επιμελητή", «οι καλλιτέχνες ανέλαβαν να εκθέσουν έργα... χωρίς καμιά δέσμευση, για το ποιο προϊόν θα σχολιάσουν και

αν θα σχολιάσουν κάποιο» (Ταχυδρόμος, τ. 6).

Αυτό είναι: στους καλλιτέχνες πρέπει απόλυτη ελευθερία. Έχουμε και λέμε λοιπόν, τα προϊόντα που σχολιάζονται, χρησιμοποιούνται και τιτλοφορούν τα έργα των δέκα καλλιτεχνών:

Φωτογραφικά KODAK, μύρα AMSTEL, «προϊόντα LEVER» (όλη η εταιρία), μύρα HEINEKEN, τσιγάρα WINSTON κ.λπ. — μόνο τα μισά προϊόντα διαφημίζονται από την εταιρία Spot-Thompson, που είναι και ο "χορηγός" της καλλιτεχνικής έκθεσης και που —όπως λέει ο "θεωρητικός επιμελητής"— «δέχτηκε να παραβρεθεί σ' αυτή την ισότιμη συνάντηση». Αυτά, και καλή λευτεριά! — Γ.Κ.

Η νέα γενιά στην τροχιά της κυβερνητικής πολιτικής

Όταν το 1982 η κυβέρνηση ανήγγειλε την ίδρυση του υφυπουργείου Νέας Γενιάς, με στόχο την ανάδειξη των προβλημάτων της νεολαίας και την προώθηση της επίλυσής τους, ένας μεγάλος αριθμός πολιτικοποιημένων ανθρώπων, που προέρχονταν από το χώρο της Αριστεράς, προθυμοποιήθηκε να υποστηρίξει άμεσα ή έμμεσα αυτόν το νέο θεσμό. Το καλόπιστο σκεπτικό αυτής της υποστήριξης βασίστηκε ουσιαστικά στο γεγονός ότι, σε πολλά σημεία, οι προσανατολισμοί του νέου υφυπουργείου βρίσκονταν πιο μπροστά από τη συνολική κυβερνητική πολιτική (ως προς τις σχέσεις του με τους κοινωνικούς και πολιτικούς φορείς της νεολαίας). Ας δούμε πόσο σωστή ήταν αυτή η εκτίμηση, μέσα από τη συνολική πορεία αυτού του θεσμού.

Η «Πρόταση ζωής προς τους νέους» και η «Εγκύκλιος Λαλιώτη» προς τις μαθητικές κοινότητες, όπου το νέο υφυπουργείο ζητούσε τη συνεργασία και τις υποδείξεις τους, έτσι ώστε να βοηθήσει την ενίσχυσή τους, ήταν οι πρώτες ενέργειες που σημάδεψαν την πορεία του νέου υφυπουργείου. Η συγκομιδή ενός σωρού προβλημάτων και καταστάσεων από όλες τις μαθητικές κοινότητες της χώρας ήταν ίσως τα πρώτα ζωντανά στοιχεία από το χώρο της νεολαίας που το υφυπουργείο συγκέντρωσε στα χέρια του.

Η δεύτερη ενέργεια του υφυπουργείου ήταν η ανάθεση 40 μελετών που αφορούσαν τη νέα γενιά σε ειδικούς ερευνητές. Πολλές από τις μελέτες αυτές τέθηκαν υπόψη διεθνών οργανισμών, συμπεριλαμβανομένου και του Συμβουλίου της Ευρώπης (οι μελέτες ανατέθηκαν στους ειδικούς στο διάστημα μεταξύ 15/12/82-8/8/84). Ας σημειωθεί εδώ ότι το Συμβούλιο της Ευρώπης ανακοίνωσε τα αποτελέσματα έρευνας με θέμα «Η κατάσταση των νέων στην Ευρώπη», στην πρώτη Διάσκεψη των υπουργών Νεότητας των χωρών-μελών του Συμβουλίου, που έγινε στο Στρασβούργο το Δεκέμβριο του 1985.

Κατά τα άλλα, σε όλο το διάστημα της ύπαρξής του το υφυπουργείο περιορίστηκε σε αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, αποφεύγοντας να πάρει θέση στις οποιεσδήποτε ενέργειες των άλλων τομέων της κυβερνητικής πολιτικής σε ζητήματα νεολαίας. Παρ' όλα αυτά, έγινε αρκετές φορές στόχος των αντιπολιτευτικών σχημάτων και κύρια της αξιωματικής αντιπολίτευσης, που προφανώς φοβόταν τις τυχόν απώλειες στο νεολαιίστικο χώρο.

Μια καινούργια περίοδος έχει αρχίσει με την παύση του υφυπουργείου Νέας Γενιάς και την ένταξη των αρμοδίων υπηρεσιών του στο υφυπουργείο Πολιτισμού. Η τωρινή Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (Γ.Γ.Ν.Γ.), αξιοποιώντας την πείρα του υφυπουργείου, φαίνεται ότι δουλεύει εξίσου αποτελεσματικά για την κυβέρνηση, αφού λειτουργεί σαν κυβερνητικό προξενείο και γίνεται μικρότερος στόχος βολών και επιθέσεων, δρομολογώντας παράλληλα τους κυβερνητικούς στόχους απέναντι στη νεολαία, που από ό,τι φαίνεται αποσκοπούν σε μακροπρόθεσμα κυβερνητικά οφέλη.

Μια σειρά πρωτοβουλιών της Γ.Γ.Ν.Γ. έρχονται να αποδείξουν αυτόν το συλλογισμό:

Κοινωνικός Τουρισμός: Μετά από 6 χρόνια λειτουργίας αυτού του πρωτοποριακού κατά τους δημιουργούς του θεσμού, η Γ.Γ.Ν.Γ. συνεχίζει να μιλάει για «ένα εναλλακτικό μοντέλο διακοπών, όπου αντιπαρατίθεται η ζωντάνια, η φαντασία, η δημιουργικότητα και η επικοινωνία». Τώρα πότε προλαβαίνουν και ανταπαρατίθενται όλα αυτά μέσα σε επιταχυνόμενες διακοπές, όπου

ο εναλλακτισμός, σαν στοιχείο αυτού του μοντέλου διακοπών, συνοψίζεται σε εκδρομές, αθλητικές εκδηλώσεις και συζητήσεις φυσιολατρικού περιεχομένου, αυτό δεν διευκρινίζεται πουθενά. Εκτός εάν αυτός ο εναλλακτισμός εντοπίζεται στο γεγονός ότι στο φετινό θερινό πρόγραμμα θα πάρουν μέρος ανάμεσα σε άλλους και 400 μαθητές των παραγωγικών σχολών υπαξιωματικών της πολεμικής αεροπορίας και της ελληνικής αστυνομίας...

Κάρτα Νέων: «Το μέτρο έχει αναπτυξιακό χαρακτήρα αφού, εκτός του ότι τονώνει το εισόδημα των νέων, τονώνει και την αγορά», τόνιζε ο κ. Πετσάλνικος σε δηλώσεις του στον Τύπο, όμως η πραγματική διάσταση αυτού του θεσμού ξεφύγε από τα χείλη του διευθυντή της Κάρτας κ. Κυριακάκη (Ελευθεροτυπία 11/6/88): Ο στόχος είναι οι Κάρτες Νέων όλων των ευρωπαϊκών κρατών να ενοποιηθούν σε μια ενιαία ευρωπαϊκή κάρτα, που θα λειτουργεί σε όλα τα συμβεβλημένα κράτη». Η προετοιμασία για την Ενιαία Ευρώπη λοιπόν, το όραμα του 1992, αρχίζει να παίρνει σάρκα και οστά ξεκινώντας μέρος της εφαρμογής του στο νευραλγικό χώρο της νεολαίας. Μοναδικός όρος άλλωστε για την παροχή της κάρτας είναι η ηλικία (14-26 χρονών). Είναι η πρώτη φορά στα ελληνικά χρονικά που κάποιος αναγνωρίζεται σαν νέος στην ηλικία των 14 χρονών, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι επιταχύνονται οι διαδικασίες για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συνδιαλλαγή των νέων με τις κρατικές υπηρεσίες.

Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Νεολαίας: Η εξαγγελία από τη Γ.Γ.Ν.Γ. για την ίδρυση ενός «κέντρου ελεύθερης ραδιοφωνικής δημιουργίας και επιμόρφωσης» είναι «στη χειρότερη περίπτωση μια κρατική πρωτοβουλία, που δεν σημαίνει ότι αποσκοπεί στην αναπαραγωγή των μηχανισμών του κράτους» (Γ. Σεφερτζής - Κυρ. Ελευθεροτυπία 8/5/88). Και, βέβαια, το κράτος δεν χρειάζεται απαραίτητα να αναπαράγει τους θεσμούς του όπου αυτοί είναι ήδη σταθεροποιημένοι. Μπορεί όμως να τους κρατάει σταθεροποιημένους παρέχοντας ένα ραδιοφωνικό Ίδρυμα και για τη νεολαία (όπως λέμε Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Ίδρυμα Νοσημάτων Θώρακος, Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας κ.λπ.). Πιο πολλά κυβερνητικά ιδρύματα λοιπόν, χαρισμένα με πολλή κυβερνητική αγάπη στην κυβερνούμενη νεολαία.

Η διοργάνωση μιας εκδήλωσης τύπου «Γούντστοκ» στο Μαραθώνα, που θα στοιχίσει γύρω στα 35 εκατομμύρια δραχμές, είναι μια από τις τελευταίες απλόχερες εξαγγελίες της Γ.Γ.Ν.Γ., που βέβαια θα είναι δύσκολο να προχωρηθεί σαν επιτυχημένη όσο η Γενική Γραμματεία δείχνει ανίκανη να επιλύσει άλλα ζωτικά προβλήματα της νεολαίας, όπως για παράδειγμα τη σίτιση των φοιτητών που διαμένουν σε φοιτητικές εστίες κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού. Παραδείγματα σαν το τελευταίο ξεκαθαρίζουν περισσότερε τις σκοπιμότητες τέτοιων διοργανώσεων από τη Γ.Γ.Ν.Γ..

Το τέως υφυπουργείο Νέας Γενιάς καθώς και η κάπως υποβαθμισμένη Γ.Γ.Ν.Γ. έχουν σαφώς αφανή πρωταρχικό ρόλο στην κυβερνητική πολιτική περίοδο, έχοντας τροφοδοτηθεί από τις εμπειρίες και τις μελέτες τους, θα μπορεί να έχει βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα πολιτικά οφέλη. Με αυτή τη λογική, είναι θεμιτή ακόμα και η δημιουργία του φημολογούμενου υπουργείου Νεολαίας, με την ίδρυση του οποίου θα μπορούσαν να φανούν οι καρποί της μακροχρόνιας κυβερνητικής δουλειάς στο χώρο της νεολαίας.

Τάσος ΣΑΡΑΝΤΗΣ

«Είμαι η Τζένη Γκάλη, δε με γνωρίζετε;»

«Γνώρισα τον Νίκο Γκάλη το 1979 όταν ακόμα ήμουν μαθήτρια στη Β' Λυκείου. Οι εφημερίδες έγραφαν για το ταλέντο του μπάσκετ που είχε έρθει από την Αμερική. Ήμουν μόλις 17 χρονών, γόνος μιας μικροαστικής οικογένειας και δίχως πολλές προοπτικές. Τον ερωτεύτηκα και πίστεψα πως θα μπορούσα να ζήσω άνετα στη σκιά ενός φέρελπι συζύγου σαν κι αυτόν. Αποφάσισα ν' αφοσιωθώ στη δική του καριέρα. Πάνω σ' αυτή τη βάση με τη συγκράτησή του σπούδασα μάντζμεντ, και ανέλαβα με ζήλο και επιτυχία τις αθλητικές και οικονομικές του δοσοληψίες, με το σύλλογο και τις διάφορες εταιρίες των οποίων διαφήμιζε τα προϊόντα. Το 1984 επισημοποιήσαμε το δεσμό μας με πολιτικό γάμο. Ήμουν πλέον η κα Γκάλη και επίσημο μέλος της καλής κοινωνίας.

Η κατάκτηση του κυπέλλου Ευρώπης οδήγησε σε μια πανευρωπαϊκού επιπέδου διάκριση του Νίκου. Ο προσωπικός του θρίαμβος σήμαινε και τη δική μου καταξίωση σαν άτομο, γιατί η συμβολή μου στην επιτυχία του ήταν σημαντική. Παραδόξως όμως βρέθηκα ξαφνικά στο περιθώριο, ανεπιθύμητη και εγκαταλειμμένη από το σύζυγό μου, αντιμέτωπη με την εχθρική συμπεριφορά των παραγόντων του αθλητικού κόσμου. Ενώ πριν λίγες μέρες με δεχόντουσαν στο σπίτι του Πρωθυπουργού στο Καστρί, μου απαγόρευαν πλέον να μπω ακόμα και στο Παλάι ντε Σπορ, όπου όλος ο κόσμος εισέρχεται ελεύθερα. Η απόρριψη του κύκλου μου, που δήλωνε τη μη αναγνώρισή μου σαν «κα Γκάλη», επέφερε το νευρικό μου κλονισμό».

Αυτή θα μπορούσε να ήταν η απολογία της Τζένης Ρήγα για την παράφορη συμπεριφορά της την ημέρα του βίαιου διωγμού της από το Στάδιο όπου είχε αναζητήσει το σύζυγό της, η αλήθεια της ιστορίας της που συνοψίζεται στην πολυσυζητη-

μένη φράση της «Είμαι η Τζένη Γκάλη, δε με γνωρίζετε;»

Η Τζένη Ρήγα δεν ήταν απλώς «θύμα της εξέδρας». Η περίπτωση της αποτελεί καυτό σχόλιο για τη θέση και τη συνειδηση της σύγχρονης Ελληνίδας.

Στην ανδροκρατούμενη κοινωνία μας, ο γάμος δεν είναι παρά μια ένωση, όπου η γυναίκα με αντάλλαγμα την οικονομική και συναισθηματική της ασφάλεια απαλλοτριώνει την προσωπικότητά της. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια η γυναίκα παραμένει δορυφόρος του συζύγου, που καθορίζει άμεσα ή έμμεσα τη μοίρα της. Διεκδικεί την καταξίωση και αυτοεπιβεβαίωση της μέσα απ' αυτό τον υπηρετικό και παραπληρωματικό κοινωνικό της ρόλο.

Η Τζένη Ρήγα δεν απαλλάχτηκε από το στίγμα του «αδύνατου φύλου» γιατί δεν αμφισβήτησε ποτέ τον παραδοσιακό γυναικείο ρόλο. Στην προσπάθειά της να τον εκπληρώσει απείλησε άθελά της την ανδρική εξουσία που αποδεχόταν, θέτοντας σε κίνδυνο συναρτημένα σ' αυτήν οικονομικά και επαγγελματικά συμφέροντα. Αυτή η ειρωνεία της τύχης τερματίζει τη φιλοξενία της στο «βασιλείο Γκάλη». Ετερόφωτο αστέρι η Τζένη Ρήγα, αποστερημένη πλέον από το μέσο αυτοεπιβεβαίωσης και προβολής της, δεν μπορεί να επιβιώσει.

Η κατάληξη της «προσωπικής» ιστορίας της Τζένης Ρήγα και ο τραγικός της θάνατος αποδεικνύουν έμπρακτα ότι η ισότητα και η ισονομία ανάμεσα στα φύλα δεν έχουν μείνει μόνο στα χαρτιά, αλλά έχουν γίνει βίωμα και καθημερινή πρακτική όλων μας. Η στάση της Πολιτείας στο ζήτημα «Τζένη Γκάλη» προσαρμόζεται απόλυτα με τα νομοθετικά μας πρότυπα που υλοποιούν την ιδεολογία της ισότητας των φύλων και κατοχυρώνουν τα δικαιώματα της γυναίκας.

Δέσπονα Σαντούκα

Τα γερμανικά «Ελγίνεια»

QUOD NON FECERUNT SCOTI HOC FECERUNT GOTTI — παράφραση αντιπροφή του γνωστού ρητού του λόρδου Βύρωνα για τη ληστεία του Έλγιν. Το ρητό έλεγε: «αυτό που δεν έκαναν οι Γότθοι, το έπραξαν οι Σκώτοι». Εμείς το αντιστρέφουμε σε: «αυτό που δεν έκαναν οι Σκώτοι, το έπραξαν οι Γότθοι!»

Πολλά λέγονται για το λεγόμενο παραδοσιακό γερμανικό «φιλελληνισμό», για τη λατρεία των Γερμανών απέναντι στον κλασικό ελληνικό πολιτισμό.

Τα γεγονότα αποδεικνύουν όμως μια άλλη πραγματικότητα, όπως στις περισσότερες περιπτώσεις της συμβατικής ιστοριογραφίας.

● Το 1811 γερμανική αρχαιολογική αποστολή, υπό την αιγίδα του Γερμανού «ερευνητή» (διάβαζε αρχαιοκάπηλου) «φον» Χαλερστάιν εντόπισε το

Ναό της Αίγινας και έκανε το παν για να τον απογειώσει από τα σημαντικότερα γλυπτά του, εξασφαλίζοντας τη μεταφορά τους στο Μόναχο. Πλήρωσε στους «προεστούς» της περιοχής 1000 πιάστρα, αντί 8000 που αρχικά ζητούσαν, και τα μετέφερε στην υπό αγγλική κατοχή Ζάκυνθο. Εκεί με διάφορα «τρικ» ο «φιλέλληνας» βασιλιάς της Βαυαρίας Λουδοβίκος (πατέρας του Όθωνα) τα απέσπασε σε μια «δημοπρασία» από τους Εγγλέζους αντί 135 χιλ. γαλλικών φράγκων. Έκτισε μάλιστα για τη στέγασή τους τη γνωστή «Γλυπτοθήκη» του Μονάχου (Κλεπτοθήκη την ονομάζαμε οι Έλληνες μετανάστες). Από την περίοδο των Αιγινήτιων (1811) και της Βαυαροκρατίας δεν εγέμισε μόνο η Κλεπτοθήκη του Μονάχου, αλλά και το Μουσείο Αρχαίας Ελληνικής Τέχνης (Δ. Βερολίνου) και το «Πέργαμον» (Ανατολ. Βερολίνου).

● Κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής (41-44) έδρασαν επιμελώς οι διάφορες φιλελληνικές γερμανικές αρχαιολογικές αποστολές (οι οποίες μαζί με τα διάφορα γερμανικά ινστιτούτα και γερμανικές σχολές αποτελούσαν τα κέντρα της γερμανικής κατασκοπείας στα Βαλκάνια και τη Μ. Ανατολή). Οι Γερμανοί αρχαιολόγοι φον Σένεμπεκ, Κράικερ, Γκεμπάουερ και Βέλτερ έκαναν ανασκαφές και μετέφεραν ένα μεγάλο αριθμό από αρχαία στη Γερμανία. Κυρίως από την περιοχή του Κεραμεικού της Αθήνας, το Σούνιο, το Σκαρμαγκά, την Ελευσίνα, τη Θήβα, Λιβαδειά, Τανάγρα και από το Καστέλλι Κισσάμου.

Για να προστατέψουν διάφορα αρχαία από το «γερμανικό φιλελληνισμό», οι αρχαιολόγοι Καρούζος και Τσέλαλης αναγκάστηκαν να τα κρύψουν, κυρίως από την περιοχή της Ολυμπίας.

Μετά από τον πόλεμο συντάχθηκε ειδική έκθεση του κ. Καρούζου και της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας για τις δραστηριότητες των Γερμανών. Στη δεκαετία του '50 ο καθηγητής Μαρινάτος απεστάλη στο Βερολίνο για να ρυθμίσει το θέμα. Κανείς δεν γνωρίζει τι απέγινε από την προσπάθεια αυτή. Είναι πάντως γεγονός ότι τα κυριότερα δεν επεστράφησαν και ότι η επίσημη Ελλάδα ποτέ δεν έκανε σχετικό διάβημα. Προφανώς τα χάρισαν και αυτά (επειδή έχουμε πολλά...) στο βωμό της ελληνο-γερμανικής φιλίας και των «αδιατάραχτων» ελληνο-γερμανικών σχέσεων, παρ' όλο που η «διασυμμαχική σύμβαση για τις γερμανικές πολεμικές αποζημιώσεις (1946)», ορίζει ρητά πως οι Γερμανοί θα επιστρέψουν όλα τα κλαπέντα αντικείμενα καλλιτεχνικής αξίας και ό,τι δεν μπορεί να βρεθεί θ' αντικατασταθεί με άλλα ισότιμης αξίας!

Ρωτήσαμε τον υπεύθυνο αρχαιοτήτων στο ΥΠΕΘ κ. Τζεδάκη, αλλά μέχρι τώρα δεν έχουμε πάρει μια υπεύθυνη απάντηση, διότι ακόμα ψάχνουν τη χαμένη και ξεχασμένη «έκθεση Καρούζου».

Την Τρίτη 24/5/88 και ώρα 12 και 45' είχαμε στο διάδρομο του 7ου ορόφου του ΥΠΕΘ μια «συγκλονιστική» εμπειρία. Τυχαία συνάντηση με την κ. Μ. Μερκούρη: «Γεια σας, θα θέλαμε να σας ρωτήσουμε για το θέμα των αρπαχθέντων από τους Γερμανούς — κατά την Κατοχή — αρχαιοτήτων, που δεν έχουν μέχρι σήμερα διεκδικηθεί». Αυθόρμητη απάντηση: «Και τώρα τι θέλετε; Ούτε πρόκειται να τα διεκδικήσουμε». Ταυτόχρονα με τη δήλωσή μας εγκαταλείπει και προχωρά προς τα «βόθρα», το σκέπτεται όμως, κοντοστέκεται, γυρνά και μας συμπληρώνει: «Αυτό δεν είναι επίσημη θέση, πάντως τώρα δεν πρόκειται να τα διεκδικήσουμε».

Σκεφτήκαμε πολλά, όπως π.χ. ότι ανέβηκε χέρι χέρι με τον κ. Βαϊτσέκερ τον ιερό βράχο της Ακρόπολης, ότι είπε γι' αυτόν, όπως τελευταία και για τον Οζάλ, τα καλύτερα λόγια και φύγαμε.

Θέλουμε να ρωτήσουμε όμως κάτι ακόμα την κ. Μερκούρη (που δεν εδίστασε το 1984 να σηκώσει την μπουνιά της έξω από τις φυλακές του Βερολίνου υπέρ της απελευθέρωσης του Έλγιν, κοινωνιολόγου Μ. Κόντου). Το ψήφισμα της UNESCO το 1982 στο Μεξικό θεωρεί επιβεβλημένη την επιστροφή των έργων τέχνης στις χώρες προέλευσής τους, ανεξάρτητα από τη γεωγραφική τους θέση. Η Ελλάδα μέχρι τώρα έχει παραιτηθεί από τη διεκδίκηση χιλιάδων καλλιτεχνικών αξιών που βρίσκονται στα διάφορα μουσεία του κόσμου (ας σκεφτούμε μόνο το «Λούβρο», το βρετανικό Μουσείο, το «μουσείο της Περγάμου» του Αν. Βερολίνου), θεώρησε όμως σαν απόλυτα δικαιολογημένη την επιστροφή εκείνων των καλλιτεχνικών αξιών που η απόσπασή τους από το αρχιτεκτονικό σύνολο αλλοιώνουν την ιστορική και αισθητική τους αξία, όχι μόνο των ίδιων των αντικειμένων, αλλά και της τοποθεσίας από όπου έχουν αρπαχθεί. Με την αιτιολογία αυτή θα έπρεπε να ζητάμε όχι μόνο την επιστροφή των Ελγίνειων, αλλά και της γλυπτής ζωφόρου του ναού του Απόλλωνα της Φιγιάλειας, που βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο, όπως και των αρχαιοτήτων του Παρθενείου της Αίγινας που βρίσκονται στη Γλυπτοθήκη του Μονάχου. Γιατί δεν τα ζητάμε; Ελλείπει μιας εννοιαίας ελληνικής πολιτικής απέναντι στο ζήτημα της επιστροφής των αρχαιοτήτων, δεν δικαιούμεν αυτούς που ισχυρίζονται ότι η υπόθεση των Ελγινείων είναι μια προσωπική SHOW BUSINESS της κ. Μερκούρη;

ΑΛ. ΚΟΥΤΣΟΜΗΤΟΠΟΥΛΟΣ

Φεμινιστικές πρακτικές στη Θεσσαλονίκη

Το μαζικό φεμινιστικό κίνημα της περιόδου '74-'80 αντικαταστάθηκε τα τελευταία χρόνια από μια σειρά παράλληλες αυτόνομες πρακτικές, αλλά και μια προσπάθεια διεύρυνσης της θεματολογίας του. Στο τέλος του προηγούμενου μήνα συνέπεσε η έκδοση του 3ου τεύχους του περιοδικού ΚΑΤΙΝΑ με το τέλος των μαθημάτων της ομάδας γυναικείων σπουδών του Α.Π.Θ. Με την ευκαιρία αυτή συζητήσαμε με γυναίκες απ' τις δυο αυτές ομάδες και τη Δανάη Χατζόγλου που

επιμελείται γυναικεία ραδιοφωνική εκπομπή του σταθμού Μακεδονίας. Ο Σχολιαστής δίνει μ' αυτή τη σειρά συνεντεύξεων το λόγο στις ίδιες τις γυναίκες της Θεσσαλονίκης για να αναλύσουν τις πρακτικές τους, σε μια περίοδο που, τουλάχιστον στην τρέχουσα κουλτούρα των περιοδικών ποικίλης ύλης, θεωρείται μεν IN να είσαι Και λίγο φεμινιστής, αλλά τελειώς OUT να είσαι πολύ φεμινίστρια.

Γιώργος ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ

1 ΟΜΑΔΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ: Πώς ξεκίνησαν οι Γυναικείες Σπουδές στο Α.Π.Θ.; Ποια εμπειρία υπήρχε από το εξωτερικό; **ΑΠΑΝΤΗΣΗ:** Στην Αμερική — όπου πρωτοξεκίνησαν — και στην Ευρώπη, οι Γυναικείες σπουδές καταγράφονται πλέον ως κομμάτι της Ιστορίας της Επιστήμης της τελευταίας 20ετίας. Σε πολλά πανεπιστήμια αποτελούν καθημερινή πραγματικότητα με διάφορες μορφές. Στην Αγγλία υπάρχουν τμήματα στο KENT και το YORK. Στη Γαλλία ελεύθερες ερευνητρίες στη Σορβόνη. Στην Ολλανδία υπάρχει τμήμα στο Groningen. Στη Γερμανία στη Βόννη γίνεται σεμινάριο, στο Μπίλεφελτ υπάρχει ερευνητικό κέντρο ενώ στο Αμβούργο υπάρχει τμήμα. Στη Δανία — Κοπεγχάγη — υπάρχει τμήμα. Στην Ιταλία, στη Ρώμη, το ερευνητικό κέντρο Virginia Woolf. Στην Ισπανία, στη Flora Tristan, ερευνητικό κέντρο.

Στην Ελλάδα το 1983 δημιουργήθηκε επιτροπή για τη Μελέτη Γυναικείων Θεμάτων στο Νομικό Τμήμα της ΝΟΕ του Α.Π.Θ. Η Επιτροπή μετεξελίχθηκε στη σημερινή Ομάδα Γυναικείων Σπουδών με πολυεπιστημονική σύνθεση, που φέτος κλείνει 6 χρόνια ζωής και λειτουργίας και 4 χρόνια «ελεύθερων μαθημάτων».

Ποιες διαπιστώσεις σας οδήγησαν σ' αυτή την πρωτοβουλία;

— Κατ' αρχάς διαπιστώσεις που αφορούσαν τις συνθήκες εργασίας, το περιεχόμενο έρευνας και διδα-

Η Ομάδα Γυναικείων Σπουδών του Α.Π.Θ. διοργάνωσε φέτος για τέταρτη χρονιά ελεύθερα μαθήματα. Οι γυναικείες σπουδές σημαίνουν για τις ίδιες μια κριτική θεώρηση της πραγματικότητας και της επιστήμης από φεμινιστική σκοπιά.

σκαλίας, τη δομή τέλος του πανεπιστημίου.

Παράλληλα συνειδητοποιήθηκε η ανάγκη να διαμορφωθεί μια φεμινιστική πρόταση για το περιεχόμενο έρευνας και διδασκαλίας αλλά και για τη δομή και τη λειτουργία του πανεπιστημίου.

Πιστεύουμε ότι το πανεπιστήμιο πρέπει να ξεπεράσει την ανδροκρατική (ιεραρχική, ανταγωνιστική) του οργάνωση. Να ξεπεράσει την αναπαραγωγή «γυναικείων» «ανδρικών» ρόλων και καθηκόντων. Κι όσο αφορά τη διδασκαλία, να ξεπεράσει το διαχωρισμό ανάμεσα σε παραγωγό - πομπό γνώσης και παθητικό δέκτη και να περάσει σε νέες μορφές συλλογικότητας στην παραγωγή της γνώσης.

Πρόκειται βέβαια για ένα γενικότερο προβληματισμό για την επιστήμη, την έρευνα και τη διδασκαλία που αντανακλούν μέχρι σήμερα και αναπαράγουν το φυλετικό διαχωρισμό αντρών-γυναικών που επικρατεί σαν ιδεολογία στην κοινωνία μας. Η επιστήμη ως τώρα στηρίζεται στην εξίσωση: Άνθρωπος = Άνδρας - Διαμορφωτής της Ιστορίας και της Γνώσης, με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται σαν «αντικειμενικά» και ε-

πιστημονικά αποδεκτά μονόπλευρα αποτελέσματα και συμπεράσματα. Γυναικείες σπουδές σημαίνουν για μας μια κριτική θεώρηση της πραγματικότητας και της επιστήμης από φεμινιστική σκοπιά.

Ποια είναι τα σημεία της κριτικής σας απέναντι στην επιστήμη;

— Από τα πιο σημαντικά θέματα αποτελεί για μας η αντικειμενικότητα της επιστήμης. Από την πρώτη μας διαπίστωση, ότι η επιστήμη δεν είναι ουδέτερη αλλά προσδιορίζεται πολιτικά και κατά φύλα (είναι η επιστήμη των λευκών, αρτιμελών Δυτικών αντρών), προχωρήσαμε σε μια επανεξέταση της έννοιας της αντικειμενικότητας και σε μια πιθανή αντικατάστασή της από την έννοια της συνειδητής υποκειμενικότητας. Κάτι που για μας αποτελεί αρχική επιστημονική παραδοχή - πρόταση. Δεχόμαστε, δηλαδή, τη δυνατότητα αγαστής συνύπαρξης των διαφορετικών υποκειμενικότητας, αποδεχόμαστε και εμείς ότι υπάρχουν διαφορετικές οπτικές, αντίληψεις, θεωρητικές παραδοχές και μέθοδοι, που τίθενται ισότιμα ως μερικά αντικειμενικές, θεωρώντας ότι η διαφορετικότητα και η πολυμορφία είναι φυσικά STATUS και δομικά στοιχεία της

πραγματικότητας και της επιστήμης.

Τι ακριβώς χαρακτηρίζει τις γυναικείες σπουδές;

— Δεν θεωρούμε Γυναικείες Σπουδές την ενασχόληση απλώς με γυναικεία θέματα. Για να θεωρήσουμε ότι μια έρευνα εντάσσεται στο πλαίσιο των γυναικείων σπουδών, ελάχιστη προϋπόθεση αποτελούν οι προθεωρητικές παραδοχές:

1. Η συνείδηση ότι οι γυναικείες σπουδές είναι κομμάτι του φεμινιστικού κινήματος, αφού ξεκινούν από τις βασικές παραδοχές του και έχουν τον ίδιο στόχο.

2. Η συνειδητοποίηση των γυναικών, δηλαδή η ταύτιση με το φύλο τους, διαδικασία που ξεκινά από τη βιωμένη εμπειρία και αφορά τη θεωρητικοποίησή της.

Πώς κατανοείτε το ρόλο του βιώματος στη γυναικεία αντίληψη για την επιστήμη;

— Για μας στη μέθοδο προσέγγισης της επιστήμης πρωταρχικό ρόλο έχει η βιωμένη εμπειρία. Για μας τις γυναίκες η βιωματική σχέση μας με την πραγματικότητα και κατά συνέπεια με την επιστήμη είναι καθοριστικό στοιχείο στη σχέση μας με αυτές. Ο δρόμος για να προσεγγίσουμε την επιστήμη, να την εγκολπωθούμε και να τη χρησιμοποιήσουμε δεν είναι μόνο η λογική αλλά και το βίωμα.

Ποια είναι η θεματολογία των μαθημάτων;

Η Ομάδα Γυναικών Σπουδών του ΑΠΘ με την Άλιν Σβάρτσερ, εκδότρια του περιοδικού ΕΜΜΑ.

— Η ομάδα είναι πολυεπιστημονική και γενικά η θεματολογία περιλαμβάνει ένα πολύ μεγάλο τμήμα της επιστήμης. Μερικοί τίτλοι από τα μαθήματα τριών χρόνων είναι: «Η τεχνολογία και πόσο ουδέτερη είναι απέναντι στα δυο φύλα». «Οι γυναίκες στις θεωρίες για την πόλη».

«Όψεις της γυναικείας αμφισβήτησης στο μεσοπόλεμο».

«Η διαθήκη υπέρ της ερωμένης».

«Στερεότυπα ρόλων στο παιγνίδι στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας».

«Γλώσσα, γλωσσολογία, σεξισμός».

«Στόχοι Παρθεναγωγείου και Εκπαιδευτική Πολιτική στον 19ο αιώνα».

«Εργασία και γυναίκα».

«Γυναίκες και πολιτική: Αντιφάσεις και συγκρούσεις».

«Βιασμός: Το κοινωνικό φαινόμενο και η αντιμετώπισή του από το κοινωνικό σύνολο και το νόμο».

■ Ποιες άλλες εκδηλώσεις οργανώνετε εκτός από τα ελεύθερα μαθήματα;

θήματα;

— Σε συνεργασία με τον τομέα Ψυχολογίας διοργανώσαμε συζήτηση με θέμα «Γυναικείες Σπουδές στα Πανεπιστήμια» με τη συμμετοχή της Libby Tata, καθηγήτριας Ψυχολογίας στην Κοπεγχάγη.

Μια διήμερη συνάντηση εργασίας με στόχο τη διερεύνηση του ερωτήματος «Τι σημαίνει γυναικείος προβληματισμός στην Επιστήμη».

Προσκαλέσαμε την Άλιν Σβάρτσερ και οργανώσαμε συζήτηση με θέμα «Θεωρία και πράξη του Γυναικείου Κινήματος».

Το '86-'87 συνεργαστήκαμε με το Παιδαγωγικό Τμήμα στο μάθημα «Μη σεξιστική αγωγή».

■ Ποιες είναι οι άλλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες των μελών της ομάδας στο πανεπιστήμιο;

— Σε ορισμένες σχολές μέλη της ομάδας διδάσκουν αυτοτελή μαθήματα, όπως «Εκπαίδευση και φύλο», «Προσεγγίσεις στην ιστορία της γυναικείας εκπαίδευσης», «Γλώσσα - Γένος - Φύλο» στη φιλοσοφική και «Το φύλο ως παράμετρος στην οργάνωση του χώρου» στην αρχιτεκτονική.

Επίσης διεξάγουν έρευνες, όπως «Η δικαστική ρύθμιση της επιμέλειας των παιδιών μετά το διαζύγιο. Μια κοινωνιολογική προσέγγιση του νομολογιακού υλικού».

Μέλη της ομάδας παρακολουθούν και καθοδηγούν εργασίες φοιτητριών με αντίστοιχα προς τον κλάδο τους θέματα, καθώς και διδακτορικές διατριβές.

■ Έχετε προγραμματίσει νέες δραστηριότητες;

— Ο άμεσος στόχος μας, πέρα από τη συνέχιση των μαθημάτων, είναι η διοργάνωση μιας συνάντησης με αντίστοιχες ομάδες άλλων πανεπιστημίων, αλλά αντιμετωπίζουμε προβλήματα χρηματοδότησης, γιατί η ομάδα, μη έχοντας οργανική σχέση με το πανεπιστήμιο, δεν μπορεί να πάρει κονδύλια.

Επίσης προωθούμε την ιδέα της οργανικής ένταξης της ομάδας γυναικών σπουδών στο Α.Π.Θ.

■ Ποιες συμμετέχουν στην ομάδα γυναικών σπουδών;

— Η Ελένη Βογιατζή, βοηθός στη Νομική, η Κική Δεληγιάννη Κουιμτζή, λέκτορας της Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, η Ρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, η Κατερίνα Καμάρα, βοηθός στη Νομική, η Αθηνά Κοτζιάμπαση, επιστημονική συνεργάτης στη Νομική, η Γιώτα Κραβαρίτου-Μανιτάκη, αναπληρώτρια καθηγήτρια της Νομικής, η Σάσα Λαδά, λέκτορας Αρχιτεκτονικής, η Θεανώ Παπαζήση, λέκτορας στη Νομική, η Ελένη Παυλίδου, επιστημονική συνεργάτης Οικονομικού τμήματος, η Θεοδοσία Παυλίδου, επίκουρη καθηγήτρια Φιλοσοφικού τμήματος, η Γιάννα Σαββίδου, μεταπτυχιακή φοιτήτρια της Φιλοσοφικής, η Βάνα Τεντοκάλη, βοηθός στην Αρχιτεκτονική και η Ζώνια Χρονάκη, βοηθός στη Νομική.

2 ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΚΑΤΙΝΑ»

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ: Με ποια θέματα ασχολείται το περιοδικό ΚΑΤΙΝΑ και γιατί διαλέξατε αυτό το όνομα;
ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Η «ΚΑΤΙΝΑ» ασχολείται με όλα όσα συμβαίνουν, απασχολούν και προβληματίζουν το σύγχρονο άνθρωπο και κυρίως τις γυναίκες, ειδικά με το γυναικείο μάτι.

Το όνομα «Κατίνα» διαλέχτηκε αυθόρμητα από την ομάδα θέλοντας να αποφορτίσει τον όρο «κατινισμός», που ισχύει για κάποιο στυλ και συμπεριφορά γυναικών και με κάποιο στοιχείο χιουμοριστικό. Η αποφόρτιση θα γινόταν με το να πάρουμε το όνομα «Κατίνα» που αναφέρεται σε μια κατηγορία γυναικών και να το κάνουμε όνομα φεμινιστικού περιοδικού που κάθε άλλο παρά σχέση έχει μ' αυτή την κατηγορία, προσπαθώντας να γίνει μια σύνδεση αυτών των δύο κατηγοριών, παίζοντας με τη διαφορά τους και κάνοντας την ταύτιση.

■ Πείτε μας δυο λόγια για τον τρόπο δουλειάς σας στο περιοδικό.

— Τα κείμενα τα γράφουμε εμείς και ορισμένες φίλες. Δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη κατεύθυνση· κάθε μια γράφει ό,τι νομίζει, ό,τι την ενδιαφέρει.

Υπάρχει ένας περίγυρος από γυναίκες που συνεργάζονται με το περιοδικό και δίνουν κείμενα. Αυτά τα κείμενα συζητούνται στην ομάδα αλλά δε λογοκρίνονται. Λειτουργούμε με τη λογική της συναίνεσης χωρίς πλειοψηφίες. Προσπαθούμε να εκφραστούμε μ' ένα προσωπικό τρόπο για όλα τα θέματα. Δίνουμε σημασία στο προσωπικό. Έχουμε κάνει προσπάθειες να εφαρμόσου-

Η Ομάδα γυναικών της Θεσσαλονίκης εκδίδει το περιοδικό ΚΑΤΙΝΑ. Έχει μια συγκροτημένη παρουσία στα δρώμενα της πόλης, επιχειρώντας να θέσει μια γυναικεία οπτική σε ό,τι θεωρεί ότι την αφορά. Κι αυτό μπορεί να είναι απ' τους αντιρρησίες συνείδησης μέχρι την αντισύλληψη ή το ραδιόφωνο.

με μια διαδικασία, ώστε να παίρνουν όλες το λόγο. Ακόμη και στη σελιδοποίηση του περιοδικού, θέλουμε να συμμετέχουν όσο το δυνατόν περισσότερες.

■ Τι άλλες δραστηριότητες έχει η ομάδα;

— Κάποιες από την ομάδα, συμμετέχουν και στον ερασιτεχνικό-εναλλακτικό σταθμό «Ράδιο-ΚΙΒΩΤΟΣ». Χωρίς να εκφράζουν αναγκαστικά το περιοδικό έχουν φτιάξει μια γυναικεία ομάδα μέσα στο σταθμό που κάνει δυο δωρεές εκπομπές. Ο τίτλος των εκπομπών αυτών είναι «Συμφωνία Κυριών» και μεταδίδεται κάθε Πέμπτη και Κυριακή. Στην εκπομπή παρουσιάζονται γυναικεία και γενικότερα θέματα, ειδικά από γυναικεία σκοπιά.

■ Πείτε μας, πότε ξεκίνησε και με τι ασχολείται η ομάδα;

— Η ομάδα ξεκίνησε πριν δυο χρόνια, από κάποιες απ' το παλιό Σπίτι Γυναικών και την Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών σαν μια προσπάθεια συνεύρεσης του αυτόνομου γυναικείου χώρου. Η πρώτη αφορμή ήταν οι κινητοποιήσεις για τη νομιμοποίηση των εκτρώσεων.

Οι κυριότερες δραστηριότητες της έγιναν για την υπόθεση της Κο-

λιτσοπούλου. Συνδιοργανώσαμε με άλλες γυναίκες εκδηλώσεις με τη Γαλλίδα δικηγόρο Οντίλ Νταβερνάς. Κάναμε, επίσης, μια προβολή ταινίας στις 8 του Μάρτη, την «ΥΠΟΘΕΣΗ ΣΙΩΠΗΣ», όπου μετά επακολούθησε συζήτηση για το ίδιο θέμα. Κάναμε μια παρέμβαση — χάπενινγκ στην πόλη για την ημέρα της αντισύλληψης στις 31 του Μάρτη.

Γυναίκες απ' την ομάδα επίσης συμμετείχαν στις καταλήψεις, τις εκδηλώσεις για το Τσερνομπίλ, για τους αντιρρησίες συνείδησης και τον Μαραγκάκη, ακριβώς γιατί νομίζουμε ότι μια γυναικεία ομάδα πρέπει να ασχολείται με τα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα που απασχολούν συνολικά την κοινωνία και να εκφράζει τη γυναικεία οπτική-σκοπιά για όλα τα ζητήματα.

Και κάτι άλλο, υπάρχει ένα στέκι, όπου μαζευόμαστε στην οδό Βασιλέως Ηρακλείου 19 και όποια γυναίκα θέλει μπορεί να έρθει.

■ Πείτε μας δυο λόγια για την προσωπική εμπειρία από τη δραστηριότητα στην ομάδα.

— Δίνουμε μεγάλο βάρος στις σχέσεις μεταξύ μας. Βγαίνουμε μαζί, διοργανώνουμε κάποιες εκδρομές, διατηρούμε μια επαφή. Οργα-

νώνουμε τη καθημερινή ζωή με γνώμονα το γυναικείο. Μια συζήτηση για μας δεν μπορεί να είναι αυτοσκοπός· η μισή ώρα καταναλώνεται σε προσωπικές συζητήσεις κι αυτό είναι κάτι που το επιδιώκουμε.

Για να μιλήσουν οι γυναίκες για τα πράγματα που τις ενδιαφέρουν, έχουν ένα ιδιαίτερο γυναικείο τρόπο, όπως επίσης και στη διασκέδαση και σ' όλα τα θέματα. Με τον προσωπικό λόγο εκφράζουμε ένα πολιτικό πρόβλημα όπως είναι το γυναικείο. Το τι νιώθει κάποια, έχει σχέση με το ότι είναι γυναίκα και έχει μια συγκεκριμένη θέση σ' αυτό τον κόσμο. Για μας ακόμη και οι φοβίες και τα ψυχολογικά προβλήματα εντάσσονται στο ότι είμαστε γυναίκες.

Ο φεμινισμός σαν πολιτική πράταση εκφράζει την εξισορρόπηση ανάμεσα σε δυο λειτουργίες, από τη μια την πολιτική παρέμβαση προς τα έξω και από την άλλη την εσωτερική λειτουργία της αυτοσυνείδησης.

■ Τι άλλαξε στο γυναικείο κίνημα τα τελευταία χρόνια;

— Σίγουρα σήμερα βρισκόμαστε σε μια διαφορετική φάση του γυναικείου, απ' ό,τι 10 χρόνια πριν.

Το γυναικείο κίνημα δεν έπαψε να υπάρχει· υπάρχει μέσα από διαφορετικές μορφές. Το ότι πολλές γυναίκες έχουν συνειδητοποιήσει μέσα από αυτό είναι θετικό, ακόμα κι αν δε συμμετέχουν σήμερα, μεταφέρουν τη γυναικεία συνείδηση στους χώρους που ζουν και δουλεύουν. Έτσι αυτές οι αντιλήψεις σήμερα είναι περισσότερο διαδεδομένες στην κοινωνία.

Όσες από μας συμμετέχουν 10-12 χρόνια στο κίνημα κατανοούν αυ-

Από την κινητοποίηση για τη νομιμοποίηση των εκτρώσεων.

τή την πορεία σαν μια συνέχεια. Σήμερα, μπορεί να μην έχουμε τη μαζικότητα του παρελθόντος, αλλά η ομάδα είναι σε πολύ καλή κατάσταση. Υπάρχει ένας πυρήνας 25 ατόμων, ενώ γύρω από το περιοδικό συγκεντρώνονται 50 περίπου γυναίκες.

Η παλιά στάση της έντονης καταγγελίας έχει δώσει τη θέση της σε ένα βαθύτερο ριζοσπαστικό προβληματισμό, και σε μια επεξεργασία εκτενέστερη γύρω από κάποια ζητήματα, π.χ. βιασμός.

Σήμερα προσπαθούμε να παρουσιάσουμε μια επεξεργασμένη θέση, να φτιάξουμε κάποιους θεσμούς, όπως ένα σπίτι άσυλο για να καταφεύγουν οι κακοποιημένες γυναίκες.

Βλέπει κανείς ότι είναι δύσκολο να αλλάξει θεσμούς όπως η οικογένεια που είναι δομημένη πολύ πριν

τον καπιταλισμό. Αυτό, όμως, δε σημαίνει ότι εγκαταλείπουμε την κριτική μας απέναντι σ' αυτούς.

Θεωρούμε τους εαυτούς μας γυναίκες εν ενεργεία που αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα με όλες τις γυναίκες και προσπαθούν να ζητήσουν μ' ένα τρόπο συμβατό με τη γυναίκα τους συνείδηση.

■ Συνοπτικά τι θα λέγατε ότι είναι ο Φεμινισμός σήμερα;

— Ο Φεμινισμός έχει μια διάσταση, πέρα από όλα τα άλλα, που δεν μπορεί να λησθεί, να ειπωθεί με λόγια. Είναι μια κατάσταση του μυαλού και μια κατάσταση της ψυχής. Είναι μια άλλη συνείδηση που δεν μπορεί να διατυπωθεί με λέξεις. Είναι η αλλαγή της γυναικείας ψυχολογίας και συνείδησης μέσα από τη συνειδητοποίηση της γυναικείας κατάστασης και της γυναικείας κατα-

πίσης.

■ Τι περιέχει το καινούργιο τεύχος που ετοιμάζετε;

— Το καινούργιο τεύχος είναι το τρίτο τεύχος που κυκλοφορεί. Έχει ιδιαίτερα ποικίλη ύλη. Θα περιέχει ένα αφιέρωμα στην «υπόθεση Κολιτσπούλου», μια συνέχεια της αποψης που είχαμε στο προηγούμενο για τη γυναικεία συμμαχία, μια ανάλυση για την ιδεολογία των γυναικών περιοδικών (cosmopolitan, Ρομάντσο κτλ.), ένα κείμενο για τις γυναίκες του ΙΡΑΝ, μια μετάφραση ενός κοινωνιολογικού κειμένου για το γάμο μεταξύ γυναικών στην Αφρική.

Άλλα θέματα θα είναι εμπειρίες από δυο καθηγήτριες για την εκπαίδευση, προσωπικά και λογοτεχνικά κείμενα και παρουσίαση δυο βιβλίων από τους συγγραφείς τους.

■ Τι άλλο ετοιμάζετε;

— Σκεπτόμαστε να κάνουμε ένα γυναικείο φεστιβάλ στη Θεσσαλονίκη τον Ιούλιο. Δε θέλουμε να έχει χαρακτήρα πανηγυρικό. Απλά με την ευκαιρία μιας συναυλίας να μπορέσουμε να βρεθούμε κάποιες γυναίκες μαζί και να επικοινωνήσουμε σ' ένα δικό μας περιβάλλον.

Εκεί, μπορεί να γίνει ένας απολογισμός για το «νέο κύμα» του φεμινισμού.

Θα μπορεί να παρουσιάσει τη δουλειά της κάθε γυναικεία ομάδα, η «Συμφωνία Κυριών», οι γυναικείες Σπουδές του Α.Π.Θ. Υπάρχει πιθανότητα να έλθει και κάποια γνωστή ξένη φεμινίστρια.

Υπάρχουν και κάποιες άλλες σκέψεις βεβαίως, αλλά όχι κάτι συγκεκριμένο που να μπορεί να ανακοινωθεί.

3 ΕΚΠΟΜΠΗ «ΚΙ ΑΜΑ ΔΕΝ ΤΑ ΛΕΣ ΞΕΧΝΙΕΣΑΙ»

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ: Πώς ξεκίνησε η ιδέα γι' αυτή την εκπομπή;

Δανάη ΧΑΤΖΟΓΛΟΥ: Το θέμα μιας εκπομπής ήταν κάτι που το συζητούσαμε πολλά χρόνια στο γυναικείο κίνημα, όταν υπήρχε γυναικείο κίνημα κι όταν δουλεύαμε εμείς εκεί. Η πρώτη αφορμή ήταν οι γυναικείες εκπομπές το '75 στην Ιταλία, όπου συμμετείχαν πολλές επώνυμες Ιταλίδες. Έτσι άρχισε μια συζήτηση και κάποιες ενέργειες για την ίδρυση ενός πειρατικού σταθμού, στήθηκε και ένα σενάριο, αλλά το πράγμα δεν προχώρησε.

Παρόλο που εγώ είχα κάποιες σκέψεις για μια γυναικεία εκπομπή, η βασική πρόταση έγινε από την Καίτη Βλάχου που είναι και η παραγωγός μας. Η αρχική σκέψη ήταν να κάνουμε ένα κύκλο εκπομπών, αλλά τελικά αποφασίσαμε να γίνουν συνεχείς εκπομπές που να παρεμβαίνουν στην επικαιρότητα. Άλλωστε, το γυναικείο θέμα δεν κλείνει σε μια θεματολογία, αλλά επανέρχεται συνεχώς μέσα απ' την επικαιρότητα. Η εκπομπή λέγεται «κι άμα δεν τα λες ξεχνιέσαι». Μεταδίδεται κάθε Σάββατο 9-10 π.μ. και επαναλαμβάνεται κάθε Τρίτη 7-8 μ.μ. στο σταθμό Μακεδονίας της ΕΡΑ 1.

■ Ποια είναι η αντίληψη της εκπομπής για το γυναικείο λόγο;

— Το γυναικείο ζήτημα είναι ιδιαίτερα πολύπλοκο. Εκείνο που δυσκολεύει τα πράγματα είναι ότι αυτή η πολυπλοκότητα ποτέ δεν μπόρεσε να γίνει πολιτικός λόγος.

Έγινε αιτήματα, λογοτεχνία, κίνημα διεκδικήσεων, αλλά δεν μπόρεσε να εκφραστεί (παρά μόνο περιστασιακά και αποσπασματικά) ένας αυτόνομος πολιτικός γυναικείος λόγος.

Η Δανάη Χατζόγλου επιμελείται μαζί με την ομάδα της τη μοναδική γυναικεία εκπομπή στο κρατικό ραδιόφωνο στη Βόρεια Ελλάδα.

Η εκπομπή λέγεται «κι άμα δεν τα λες ξεχνιέσαι» και μεταδίδεται κάθε Σάββατο 9-10 το πρωί.

Αυτό σημαίνει ότι η πολιτική μας παρέμβαση θα έπρεπε να είναι παντού και σε όλα τα επίπεδα. Από το πώς κτίζονται οι πόλεις, μέχρι το πώς γράφονται οι εφημερίδες, πέρα δηλαδή από τα καθιερωμένα θέματα, τα «γυναικεία» όπως πολλοί λένε, μητρότητα, αντιβίωση κτλ.

Μια γυναικεία εκπομπή πρέπει να προσπαθήσει να έχει πολιτική αυτονομία σε όλα τα επίπεδα, την οποία να εκφράζει μιλώντας. Γιατί γυναικείος λόγος σημαίνει, παρεμβαίνω σε ό,τι συμβαίνει γύρω μου, χωρίς παρωπίδες.

■ Ποια είναι η μορφή και ποια τα θέματα που απασχολούν την εκπομπή;

— Η εκπομπή αποτελεί, κυρίως, παρέμβαση στην καθημερινότητα, δοσμένη απ' τη γυναικεία σκοπιά, με συνεντεύξεις και σχόλια. Έτσι, κάνουμε θέματα όπως «Η γλώσσα και η συμμετοχή της γυναίκας στα γλωσσικά κοινά», «Η γυναίκα στην Τζαζ και Rock μουσική», «Η Βία» (την οποία προσπαθούμε να δούμε σε όλες της τις εκδοχές). «Η γυναικεία παρουσία στο Μεσοπόλεμο», που είναι μια ενδιαφέρουσα περίοδος για το γυναικείο κίνημα.

Αυτό τον καιρό, κάνουμε ένα αφιέρωμα με τίτλο «Εμείς και η ΕΟΚ», στο οποίο παρουσιάζουμε τα προγράμματα της ΕΟΚ σε σχέση με την ισότητα, τις ίσες ευκαιρίες για άν-

τρες και γυναίκες, τα ΜΜΕ κλπ.

Για το άμεσο μέλλον ετοιμάζουμε ένα αφιέρωμα με θέμα «Γυναίκες και πολιτική». Σχεδιάζουμε ένα πλάνο ερωτήσεων για τα κόμματα, ώστε ταυτόχρονα να ακούγεται και η άποψη των κομμάτων για κάθε γυναικείο θέμα.

■ Πώς θα χαρακτηρίζατε την εκπομπή;

— Σε ένα της κομμάτι είναι ενημερωτική και σε ένα άλλο θα μπορούσα να πω ότι είναι πρόκληση γι' αυτόν που την ακούει. Όταν παραδείγματος χάρη το Σοσιαλιστικό κόμμα της Ισπανίας καθιέρωσε να είναι το 25% των στελεχών του γυναικείας και το ΚΚΕ-Σ.Α.Α. 30%, η εκπομπή τάχθηκε υπέρ, γνωρίζοντας ότι ένα μέρος του φεμινιστικού κινήματος είναι εναντίον και εκφράζοντας το αυτό. Όταν επίσης ασχολείται με τις αυτοκτονίες στο στρατό, όπου από τη φύση της μια γυναίκα τις βλέπει με διαφορετικό τρόπο ούτε σαν μητέρα, ούτε σαν πολίτιδα, αλλά σαν ένα άτομο που είναι στο περιθώριο και το ίδιο κι ας είναι το 51% του πληθυσμού, κι επομένως έχει ένα δικό της στίγμα.

Αυτή είναι η προσπάθεια της εκπομπής, να μπορεί δηλαδή η γυναίκα να έχει δικό της λόγο.

■ Εκτός από τη θεματολογία τους οι γυναικείες εκπομπές έχουν διαφορά και στη μορφή;

— Αν ο λόγος τους έχει να δώσει ένα καινούριο στίγμα έχουν πετύχει. Γιατί δε νομίζω ότι η δομή τους μπορεί να δώσει τη διαφορετικότητα. Βεβαίως, και το ότι ακούγεται μια γυναικεία φωνή σε πράγματα τα οποία η ίδια έχει σκεφτεί ήδη είναι μια διαφορά για μένα.

■ Πώς βλέπετε τη σχέση όλων αυτών με το γυναικείο κίνημα του παρελθόντος;

— Αν όλα αυτά δεν έχουν μια σχέση αμφίδρομη με ένα γυναικείο κίνημα, πάντα δημιουργούν πρόβλημα, ακόμη κι όσον αφορά μια εκπομπή.

Η συζήτηση για το γυναικείο κίνημα είναι μεγάλη. Εγώ είμαι μάλλον απ' τις αισιόδοξες που δε νομίζουν ότι το γυναικείο κίνημα μπορεί να το μετρήσεις και να το αξιολογήσεις βάσει των στρατολογημένων μελών του.

Το ότι υπάρχουν μικρές αυτόνομες ομάδες, το ότι εκδίδονται δυο γυναικεία περιοδικά, το ότι γίνονται γυναικείες σπουδές, δείχνει ότι κάτι υπάρχει, έστω κι αν αυτό δεν έχει τον εντυπωσιασμό του όγκου της μεταδικτατορικής περιόδου.

■ Ποιες γυναίκες αποτελούν την ομάδα;

— Εκτός από μένα είναι η Λίνα Ελεγκίτου, η Μαρώ Καρδάκου, η Γιώτα Κραβαρίτου, που ξεκίνησε μαζί μας, αλλά τώρα είναι έκτακτη συνεργάτιδα, η Ανθή Χαράλαμψη, η οποία ήταν για μας ένα πείραγμα, γιατί ποτέ δεν ήταν οργανωμένη στο γυναικείο κίνημα. Επίσης μαζί μας ξεκίνησε η Μαρία Βακαλοπούλου που τώρα έχει δική της εκπομπή.

Στη μουσική από την αρχή έχουμε ένα άντρα, τον Ηρακλή Πασχαλίδη, ο οποίος έχει δείξει μια ιδιαίτερη ευαισθησία.

Δραβιδικά στοιχεία στην αρχαία (και νέα) ελληνική

■ Στο θέμα της προέλευσης και των σχέσεων της νεοελληνικής με την αρχαιοελληνική γλώσσα οι επιστήμονες, έλληνες και ξένοι, έχουν δώσει μιαν απάντηση που θεωρήθηκε λίγο ως πολύ τελεσιδική: Η νεοελληνική αποτελεί φυσική εξέλιξη της αττικής διαλέκτου, που υπέστη όμως ορισμένες — κατά κανόνα απλοποιητικές — αλλαγές, απ' τη στιγμή που διαδόθηκε στον ευρύτερο ελληνιστικό κόσμο.

Φυσικά, η θεωρία δεν επιβλήθηκε χωρίς αντιστάσεις. Ο Γ. Χατζηδόκις για παράδειγμα, ο οποίος επέβαλε τη θεωρία στον ελληνικό επιστημονικό χώρο, έπρεπε να παραμερίσει μια μακρόχρονη ελληνική παράδοση, η οποία είτε με τη μορφή της «αιολοδικής» θεωρίας (Χριστόπουλος) είτε με την αντίληψη για «Γραικοϊταλικό-Πελασγικό υπόστρωμα (Μαυροφρύδης) είτε τέλος με τη μορφή των «ατάκτων» συσχετισμών της αρχαίας με τη νέα (Κοραής), επέμενε πως η νεοελληνική διατηρεί πανάρχαιες μνήμες που η αναγωγή τους σε μια και μοναδική πηγή ενέχει πάντα τους κινδύνους προκρούστειων λύσεων. Γιατί η νεοελληνική εμφανίζει τόσα και τέτοια παράδοξα, ώστε οι νόμοι π.χ. της αναλογίας ή του συμφυρμού, που τους χρησιμοποίησαν κατά κόρον οι έλληνες γλωσσολόγοι (Χατζηδόκις, Φιλήτας κ.α.), να μοιάζουν πολύ φτωχοί για να τα εξηγήσουν.

Έτσι πώς π.χ. να εξηγηθεί το γ του γνέθω, τη στιγμή που οι αρχαίοι λένε νήθω; Μήπως από τον τύπο τον-νέθω > το γνέθω(!) όπως έλεγε ο Φιλήτας; Δεν είναι εδώ, πιο φυσικό — και εν τέλει πιο επιστημονικό — κάνοντας κάποιος το συσχετισμό με το αγγλικό Knit ή το γερμανικό Knütten (= γνέθω), να βγάλει το συμπέρασμα πως η νεοελληνική διατηρεί φθόγγους που η αττική γλώσσα είχε χάσει από πολύ ωρίς, και πως επομένως σε ορισμένα στοιχεία της είναι «παλαιότερη» (συντηρητικότερη) από την αρχαία;

ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

ΤΩΝ ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΤΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

Μια σύγκριση ορισμένων τέτοιων λέξεων της νεοελληνικής με τις αντίστοιχες της αρχαίας, και σε συσχετισμό με τις αντίστοιχες των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών, πείθει νομίζω, ότι τα «παρπανίσια» στοιχεία της νέας ελληνικής, δεν είναι καρπός γλωσσικής εξέλιξης, αλλά οργανικά στοιχεία της ρίζας των λέξεων:

π.χ. α.ε. λάρος-ν.ε. γλάρος (αγγλ. gull, Ουαλλ. gwyllan, παλ.ιρλ. foileann, π.Κελτ. *voilehno) α.ε. αήρ-ν.ε. αγέρας-αγέρι (Ουαλλ. awyr, βρ. avel, Αιολ. αήρ, Δωρ. αήρ, αρχ. και ν.ελλ. αύρα) α.ε. ώρα-ωριμάζω-ν.ελλ. γούρμος, αγουρμαστος, άγουρος, αγόρι (Λατ. hora, γερμ. jahr), αρχ.ελλ. συρίζω — ν.ελλ. σφυρίζω (σανσκρ. svagati, λατ. sibilo, γερμ. schwippen) αρχ.ελλ. αρώ-ν.ελλ. οργώνω (Παλ.Νορβ. erja-Γοτθ. arjan, Παλ.σλ. orja)

αρχ.ελλ. αἶε - ν.ελλ. γίδα (Παλ.Νορβ. geit, Δαν. get, Σουηδ. get, Παλ.Υψ.Γ. geiz) αρχ.ελλ. όρος-ν.ελλ. έβδι (Λατ. acetum, ιρλ. acet,

εκκλ.Σλ. acitu, Πολ. oset).

Ήμουν και είμαι της αντίληψης ότι όλα αυτά τα στοιχεία που διαφοροποιούν τη νεοελληνική από την αρχαιοελληνική γλωσσική παράδοση, δεν προέρχονται (παρ' όλο που είναι συγγενή), από μεταγενέστερη επίδραση των άλλων γλωσσών, αλλά ανήκουν σε μια «παλαιοελληνική» γλωσσική παράδοση, που αν και παραμερίστηκε από την «επίσημη» γραπτή αρχαιοελληνική — όχι πάντα με επιτυχία — ωστόσο επιβίωσε μέχρι σήμερα, και επιτέλους δεν υπάρχει τίποτα το παράδοξο σ' αυτό.

Ίσια ίσια που σ' αυτό το συμπέρασμα οδηγεί και η ανάλυση των συμφωνικών φαινομένων της νέας ελληνικής:

1. Διατήρηση των λαρυγγικών φθόγγων προ των ημφώνων λ,ρ,μ,ν, π.χ. λάρος-γλάρος, νήθω-γνέθω, κ.λπ.

2. Επαλλαγές του τύπου ν-λ (νερατζιά-λεραντζιά, παράμαλο-παράμανο), ρ-δ (κλαρί-κλαδί, τσίπουρο-τσίκουδο), λ-δ (μωρούλι-μωρούδι, λιγούλι-διγούλι), ν-δ (ξινό-ξίδι) κ.λπ. που συγγενεύουν με αντίστοιχες της αρχαίας, π.χ. ν-λ (γλάγος-κνάκος, γρύλλος-γρώνα), λ-δ (λάφνη-δάφνη, λίσκος-δίσκος), λ-ν-ρ (Αλέξανδρος-Ανάξανδρος, Αλεξίδημος-Αναξίδαμος-Αρχίδαμος) κ.λπ.

Ο ΜΕΤΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΗΤΑΝ ΑΝΑΞ ΑΝΑΡΩΝ

Για έναν ο οποίος στοιχειωδώς γνωρίζει τη σχετική περί το όνομα Αλέξανδρος, ή την «προελληνική» λέξη «άναξ», φιλολογία, οι συσχετισμοί αυτοί μοιάζουν αυθαίρετοι. Πιστεύω πως δεν είναι. Αν

εξετάσουμε τη σχέση του Λατ. REGO (= διευθύνω, οδηγώ, άρχω) και του αρχ.ελλ. άρχω, μπορούμε εύκολα να συμπεράνουμε ότι και το λατινικό REX (= αρχός, βασιλεύς), με την ανάπτυξη φωνήεντος — όπως και στο REGO — άρχω — θα ήταν *άρεξ, και με τη συνηθισμένη επαλλαγή λ-ρ (πρβλ.α.ε.αδελφός-ν.ε.αδερφός), *άλεξ, άρα και *Αρέξανδρος/Αλέξανδρος (= αυτός που άρχει των ανδρών).

Η κλασική ετυμολόγηση του Αλέξανδρος από το ρήμα αλέξω (ήτοι: αυτός που εκδιώκει, αποκρούει τους άνδρες), σκοντάφτει στην περίπτωση άλλων ονομάτων, όπως το συνηθισμένο Αλεξίδημος. Εντάξει, ο Αλέξανδρος να εκδιώκει τους άνδρες, αλλά ο Αλεξίδημος να εκδιώκει το δῆμο;

Είναι φανερό ότι ο Αλεξίδημος άρχει του δήμου όπως άλλωστε και ο συνονόματός του Αρχέδημος και Αρχίδαμος και πιθανότατα και ο Αναξίδαμος.

Οι παρακάτω — θεμιτοί πιστεύω — συσχετισμοί ονομάτων, μαρτυρούν επαλλαγή ν-λ, ν-ρ, και οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι λέξεις REX, αρχός, ανακός, άναξ, είναι ποικίλες μορφές της ίδιας ρίζας, και ότι επομένως και η λέξη «άναξ» δεν είναι «προ»ελληνική-μη ινδοευρωπαϊκή, όπως πανταχόθεν υποστηρίζεται:

Ανάξανδρος-Αλέξανδρος — Αρχανδρος-Αλκανδρος.

Αναξάνδρα-Αλεξάνδρα-Αλκάνδρη.

Αναξίβια, Αναξίβιος-Αλεξίβιος, Αλεξιβιάδας-Αρχεβιάδης, Αρχιβιάδης, Αρχίβιος-Αλκιβιάδης, Αλκίβιος, Αλκιβίη.

Αναξίδαμος-Αλεξίδαμος, Αλεξίδημος-Αρχεδάμας, Αρχίδαμος-Αλκιδάμας, Αλκιδάμεια.

Αναξικράτης-Αλεξικράτης-Αρχικρατίδας.

Αναξιμένης-Αλεξιμένης, Αλεξαμένης-Αρχεμάννης, Αρχεμνιδας-Αλκιμένης, Αλκαμένης.

Αναξιμβροτος, Ανασιμβροτος-Αλεξιμβροτίδας-Αρχέμβροτος.

Ανάξιππος, Αναξιπίδας-Αλέξιππος, Αλεξιπίδας-Ίππαρχος, Ίππωναξ-Αλκιππος, Αλκιππη.

Αναξίνος-Αλεξίνος-Αρχίνος.

Αναξήνωρ-Αλεξήνωρ-Αρχήνωρ-Αλκάνωρ, Αλκήνωρ-Αλεγήνωρ.

Αν πλάι σ' αυτά προσθέταμε και τα Δέξανδρος, Δεξικράτης, Δεξίλαος, Δέξιππος κ.λπ, μπορούσαμε ίσως να υποπτευθούμε και μια άλλη επαλλαγή (ρ-δ) αυτής της γλώσσας-ζυμάρει (δηλ. *Ρέξανδρος-Δέξανδρος), όπως από το *ρεξίός πρέπει να προήλθε το δεξίος.

Γιατί πράγματι η πρώτη σημασία του δεξίος πρέπει να ήταν «ευθύς-ίσιος», όπως φαίνεται και από τη σχέση του Λατ. REGO (= ευθύνω, ισιώνω), RECTE (= ίσια) με το γερμανικό RECHTS (= δεξιά).

Αν όμως η πρώτη σημασία του *ρεξίος-δεξίος ήταν ίσιος, τότε η πρώτη σημασία του «αντίθετου» του θα ήταν στραβός. Πράγματι η νεοελληνική λέξη ζερβός αυτό ακριβώς σημαίνει, όπως το δείχνουν οι ομόρριζες της λέξης ζαβρός (Κυπρ. αριστερός), ζαβός, σκεβρός (και πιθανόν στραβός) που συγγενεύουν με τα λατ. SCAEVUS (= αριστερός) α.ε. σκαίος (= αριστερός αλλά και στρα-

βός, σκολιός, «στραβόξυλο»), α.ε. σκαύρος (= στραβοπόδης) κ.α. Όλες αυτές οι επαλλαγές (ν-λ, ν-ρ, ρ-δ κ.λπ) μαρτυρούν την ύπαρξη σε παλαιότερους καιρούς ενός ενρινογλωσσονομικού αρχιφωνήματος δ (που θα μπορούσε να περιγραφεί και ως «ακαριαίος παλμώδης φθόγγος») που ανιχνεύεται μέσα από τις πολυτυπίες τόσο της νεοελληνικής, όσο και της αρχαίας ελληνικής.

Παρ' όλη όμως αυτή τη στενή συσχέτιση της νέας με την αρχαία ελληνική — που είναι κατά τη γνώμη μου σχέση που προέρχεται από κοινή ρίζα και καταγωγή των δύο μορφών της γλώσσας μας — θα ήταν λάθος να μη γίνει εδώ και μια τελευταία παρατήρηση:

Εάν έκανε κανείς έναν κατάλογο βασικών, πρωταρχικών για τη ζωή λέξεων της νέας ελληνικής και τις σύγκρινε με τις αντίστοιχες της αρχαίας, θα διαπίστωνε εύκολα ότι *ειδικά* σ' αυτές (γιατί αντίθετα, όπου αλλού, η νεοελληνική και η αρχαία σχεδόν ταυτίζονται) υπάρχει τέλεια διαφορά από την αρχαία ελληνική. Π.χ.: νερό-ύδωρ, μάνα-μήτηρ, άλογο-ίππος, ψωμί-άρτος, άσπρος-λευκός, κόκκινος-ερυθρός, κόκαλο-οστούν, βουνό-όρος, μύτη-ρις, ποντικός-μυς, κρεβάτι-κλίνη, γάιδωρος-όνος κ.ο.κ. Αν λάβει μάλιστα κανείς υπόψη του ότι πολλές από τις «νεοελληνικές» αυτές λέξεις εμφανίζονται — έστω και σπάνια — στα αρχαία ελληνικά κείμενα, άγεται στο συμπέρασμα ότι ανήκουν σ' ένα παλαιότερο γλωσσικό στρώμα, το οποίο συντηρήθηκε από τον προφορικό λόγο σε λανθάνουσα κατάσταση, κι έτσι σπάνια βρήκε το δρόμο του προς την επίσημη γλωσσική έκφραση.

Αν αυτή η θεωρητική σύλληψη είναι σωστή — και νομίζω πως είναι — θα μπορούσε σε κάποια γωνιά της γης, να μιλιέται μια γλώσσα, η οποία να εμφανίζει χαρακτηριστικά παρόμοια με αυτά του στρώματος το οποίο θα το ονομάζαμε «παλαιοελληνικό».

ΟΙ ΔΡΑΒΙΔΙΚΕΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΙ

Νομίζω πως μια τέτοια γλώσσα υπάρχει. Είναι η γλώσσα των Δραβιδών, των παλαιότατων αυτοχθόνων κατοίκων της Ινδίας — γλώσσα πρωτοϊνδοευρωπαϊκή — που μιλιέται σήμερα στο νότιο τμήμα της Ινδίας και στο βόρειο της Κεϋλάνης (Σρι-Λάνκα). Η γλώσσα αυτή εμφανίζεται σήμερα διασπασμένη σε διαλέκτους (Ταμίλ, Τελούγκου, Καναρέζε, Μαλαγιάλαμ), οι οποίες εμφανίζουν μεγάλη — μερικές φορές σκανδαλώδη — ομοιότητα προς το «παλαιοελληνικό» στρώμα της ελληνικής γλώσσας, τόσο από άποψη λεξιλογική, όσο και φωνολογική.

Παραθέτω κατ' αρχήν έναν κατάλογο τέτοιων λέξεων, για να φανεί καλύτερα τι εννοώ:

NIH-NIRU: Το νερό.

MADURU (Τελ.), MADIL (Ταμ.): Η μάντρα.

MIGALU (Τελ.): Το υπόλοιπο, αυτό που είναι πάρα πολύ. MIGU (Ταμ.): μεγάλος, MIGAL (Καν.): πολύ

- ν. ελλ. μεγάλος (πρβλ. Γοτθ. MIKILS).

PANDIKOKKU (Τελ.) - Ινδ. BANDICOOT: μεγάλος ποντικός (κυριολεκτικά γουρουνοπόντικας, αφού

PANDI: γουρούνι, και KOKKU: ποντικός).
AMMAN-AMMAL: Η μάνα (Για την επαλλαγή N-L, πρβλ. και παρόμοιο-παράμοιο).
SURUNGU: σουρώνω, ζαρώνω.
KAY, KAGU, KAYU = καίγω (αρχ. καίω)
SIRU: σφυράω
ARISI-ARIYI: ρύζι
MURUMURU: μουρμουράω
KIRU-KIRU: ζαλισμένος (και έκφραση: «το κεφάλι του είπε: KIRU-KIRU» δηλ. γύρισε γύρω γύρω).
KORI-KODI: κότα ή κόκκορας (πρβλ. σανσκρι. KUKKUTA = Κόκκορας, καθώς και το του Ησυχίου: κίκιρρος: αλεκτρυών. Για την επαλλαγή R-D, πρβλ. κόκκορας-κόκκοτας).
KARUTTU: λαμός, λαρύγγι-καρύδι (και αρχ. καρωτίς)
MUKKU: μύτη
KUNCHU: το ανδρικό γεννητικό όργανο. (Τα σχόλια περιττεύουν).
SANKATA: χτένα. (Σανσκρι. KUNKATA και KANKATA): ν. ελλ. τσατσάρα (Για την επαλλαγή ρ-τ πρβλ. κόκκορας-κόκκοτας)
KANKALA: σκελετός (Σκρ. KANKALIA, και SIVA KANKALA: ο θεός Σίβα ντυμένος κόκκαλα) ν. ελλ. κόκκαλο (πρβλ. δανικό KNOKKEL, KNOGLE).
KURAKA: ένα μαύρο πουλί που μιλάει - η μάνα. ν. ελλ. κόρακας (αρχ. κόραξ).
KUNKUMA: Ένα είδος κόκκινης μπογιάς. ΚΟΚΑ-
NADA: ο κόκκινος λωτός. αρ.ν. ελλ. κόκκινος.
PATAR: πίτουρο.
KULIPPU: Το κολύμπι.
PUL: Το πουλί.
YAPPY: ποίηση, προσωδία, η σύνδεση των λέξεων μεταξύ τους. (αρχ. ελλ. ιαμβός;) κ.α.

Δεν είναι λοιπόν ολότετα απίθανο, το γλωσσι-

κό αυτό ελληνο-δραβιδικό — πρωτοϊνδοευρωπαϊκό στρώμα, να αντιπροσωπεύεται (μερικά τουλάχιστον) στη Γραμμική Α', τη γραφή των «προ» ελλήνων κατοίκων της Κρήτης.

ΕΛΛΗΝΟΔΡΑΒΙΔΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΣΤΗ ΓΡΑΜΜΙΚΗ Α'

Η υπόθεση φαίνεται να επιβεβαιώνεται από ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα, απ' τα οποία εδώ παραθέτουμε ένα:

Α-ΣΑ-ΣΑ-ΡΑ: Ο Σπ. Μαρινάτος στο έργο του «Μυκηναϊκή θρησκεία», αναφερόμενος στη θεά Ακακαλίδα, γράφει: «Η Ακακαλίς εθεωρείτο νύμφη και συγχρόνως κόρη του Μίνως. Συνδέεται άρα στεργώς προς την Μινωικήν παράδοσιν..... Πάντα ταύτα μου φαίνονται πηγάζοντα από μίαν παράδοσιν αρχικήν, εξηπλωμένην παντού της νήσου, η δ' Ακακαλίς θα ήτο προελληνική θεά. Να τολμήσωμεν να αναγνωρίσωμεν το όνομά της εις τα γράμματα της τραπεζής του Ψυχρού "Για-σα-σα-ρα"».

Το όνομα της Α-σα-σα-ρα ή Για-σα-σα-ρα εμφανίζεται συχνά σε θραύσματα από τράπεζες προσφορών, κύπελλα κλπ., και είναι σίγουρο πλέον ότι αντιπροσωπεύει το όνομα θεότητας. Μάλιστα στην τράπεζα προσφορών της Κνωσσού έχουμε την επιγραφή Για-σα-σα-ρα μα-να (Ασάσαρ μάνα). Οι μαρτυρίες από τις διαλέκτους δείχνουν μια τουλάχιστον περιέργη ομοιότητα. Έτσι έχουμε τύπους όπως: «Ασάνσαλα» (= ακινησία, στερεότητα, πνευματική ηρεμία), «Ασάλα» (= σταθερότητα, ακινησία αλλά και Γη), και τέλος «Ασάλα» (= η υπέρτατη θεότητα).

Ο συνδυασμός της έννοιας θεότητα με τη Γη και την ακινησία δείχνει ότι πρόκειται για μια χθόνια μητριαρχική θεότητα της οποίας μάλιστα το όνομα εμφανίζει διτυπία (Ασάλα και Ασάσαλα) όπως ακριβώς και στη γραμμική Α' (Ασάρα και Ασάσαλα) αλλά όπως και στο όνομα της Ακακαλίδος η οποία ονομάζεται Ακάλλη από τον Απολλόδωρο. Εξάλλου το όνομα της θεάς ετυμολογείται ικανοποιητικά από τη δραβιδική, καθότι το α είναι στεργητικό, το δε «σάλα» σημαίνει νερό, η δε ηχοποίηση αναδιπλασιασμένη ρίζα «σάλα-σάλα» σημαίνει ορμή, αφρίζω κ.τ.τ. (από κει και το *σάλασσα > θάλασσα;) πράγμα που ορίζει την έννοια της λέξης Α-σά(λ)-σαλα, ως «ασάλευτη, ακινητή, η ίδια η Γη».

Οι ενδείξεις που όσο πάνε και πληθαίνουν (και που αποκαλύπτουν και σχέσεις της νεοελληνικής με τη δραβιδική και τη σανσκριτική, ανεξάρτητες από την αρχαία), είμαι σίγουρος ότι θα φέρουν στην επιφάνεια πράγματα που δύσκολα θα μπορούσε κανείς να φανταστεί, και θα φανερώσουν μια άλλη διάσταση στις σχέσεις αρχαίας και νέας ελληνικής, όπου η δεύτερη παύει πλέον να αρκείται στο ρόλο που επεφύλαξε γι' αυτήν η μυωπική επιστήμη: αυτόν του θλιβερού κομπάρσου, του «παρεφθαρμένου» τέκνου ενδόξων προγόνων....

Χρίστος ΔΑΛΚΟΣ

Καθηγητής Φιλολογίας

Ερευνητής στο Μορφωτικό Ινστιτούτο της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος

Ψεύτικοι ήρωες αληθινοί σκηνοθέτες

■ Στο φετινό Φεστιβάλ Καννών, προς τέρψη των αληθινών κινηματογραφόφιλων, οι βεντέτες ήταν μετρημένες. Υπήρξαν όμως δύο, και μάλιστα ολκής, που δεν απογοήτευσαν κανέναν. Ο Κλιντ Ήσγουντ και ο Ρόμπερτ Ρέντφορντ, πίσω από την κάμερα και απόντες από την οθόνη, απέδειξαν ότι είναι ικανοί να ουλλάβουν την έβδομη τέχνη πέρα από τα στερεότυπα που σημάδεψαν τη χολλουντιανή τους καριέρα. Το παραπάνω από αξιοπρεπές «Μιλάγκρο» του Ρέντφορντ προβλήθηκε εκτός συναγωνισμού, ενώ το «Μπερντ» του Ήσγουντ, μέχρι τέλους φαβορί για το χρυσό φούντα, απέσπασε το βραβείο αντρικής ερμηνείας χάρη στον Φόρεστ Γουίτακερ στο ρόλο του Τσάρλυ Πάρκερ. Λίγες μέρες από τη λήξη του φεστιβάλ, οι δύο ταινίες προβάλλονται στο Παρίσι και οι ουρές που σχηματίζονται έξω από τις αίθουσες μοιάζουν δικαιολογημένες.

Το «Μιλάγκρο» (Θαύμα) είναι η δεύτερη ταινία που γυρίζει ο Ρέντφορντ μετά το «Συνηθισμένοι άνθρωποι». Το σενάριο, βασισμένο στο μυθιστόρημα του Τζων Νίκολς, περιέχει όλα τα στοιχεία που απαιτεί μια εμπορική επιτυχία. Ένα χωριό 426 κατοίκων στο Νέο Μεξικό αντιστέκεται στα σχέδια τουριστικής εκμετάλλευσης των κακών καπιταλιστών και καταφέρνει να εμποδίσει τη μετατροπή του σε πάρκο πολυτελείας. Όμως ο Ρέντφορντ αποφάσισε να ρισκάρει. Οι περισσότεροι ηθοποιοί είναι άγνωστοι — ο Κρίστοφερ Γουώκεν και η Σόνια Μπράκα, γνωστή από το «Φίλι της γυναίκας-αράχνη», αποτελούν εξαίρεση — τα πρόσωπα δουλεμένα και οι ρόλοι ισοδύναμοι. Γυρισμένη στη Σάντα-Φε, η ταινία αποπνέει εκείνη την ατμόσφαιρα της Δύσης, με τα έντονα χρώματα, τη ζέση, το χάσμα και τον ήλιο που ξεραίνει τα πάντα, την απομόνωση από τον «πολιτισμό» και την καθημερινό-

τητα με τους νωχελικούς ρυθμούς.

Ένας νεαρός οικογενειάρχης, άνεργος και πεισσωμένος, παραβιάζοντας το νόμο, ποτίζει το χωράφι του και καλλιεργεί φασόλια σε μια γη στείρα για δεκαετίες. Η οικοδομική εταιρεία караδοκεί και με απειλές προσπαθεί να τον σταματήσει καθώς τα σχέδιά της κινδυνεύουν να ματαιωθούν. Ένας αριστεριστής δικηγόρος, μια γεννημένη επαναστάτρια μηχανικός, ένας ασκούμενος κοινωνιολόγος κι ένας κοτσονάτος γέρος θα τον στηρίξουν σπρώχνοντας το χωριό να βγει από το λήθαργό του. Φύλακας άγγελος όλων το... φάντασμα ενός προγόνου, και μασκότ τους ένα... γουρούνι. Ποιος είπε πως οι οικολόγοι δεν έχουν χιούμορ;

Ο κίνδυνος να παρουσιαστούν τα πρόσωπα του έργου σαν καρικατούρες ήταν μεγάλος. Όμως ο σκηνοθέτης διαθέτει ταλέντο και η έκπληξη απ' το αποτέλεσμα είναι ευχάριστη. «Εάν ήταν να διαλέξω ανάμεσα στη σκηνοθεσία και την ηθοποιία, θα διάλεγα τη δεύτερη», λέει ο Ρέντφορντ.⁽¹⁾ «Υπάρχουν πολλά πράγματα που θα 'θελα να κάνω σαν ηθοποιός. Δυστυχώς, το σύνδρομο του σταρ κράτησε την καριέρα μου πίσω. Όταν λογαριάζεσαι σαν σταρ, αρχίζεις ξαφνικά να νιώθεις περισσότερο σαν στερεότυπο, πιο πολύ σαν αντικείμενο παρά ηθοποιός».

Μετά απ' αυτές τις δηλώσεις, ό,τι και να πει ο Κλιντ Ήσγουντ θα 'ναι λίγο. Πολεμοχαρής, αδιστακτος, ανέκφραστος και μοναχικός, μερικές απ' τις ετικέτες του. Ποιος το φανταζόταν ότι διαθέτει την ευαισθησία και την ικανότητα να μεταφέρει στη μεγάλη οθόνη τη ζωή του Τσάρλι Πάρκερ; Γιατί, μόνο η αγάπη του για την τζαζ θα 'ταν ανεπαρκής. Η ταινία του «Μπερντ» διηγείται τη ζωή ενός μεγάλου σαξοφωνίστα που πέθανε στα 34 χρόνια του, μόλις άρχισε να γίνεται προσίτος στο κοινό, όταν ο οργανισμός του από την ηρωίνη, το αλκοόλ και την τάση της αυτοκαταστροφής ήταν οργανισμός γέρου εξηντάρη.

Όπως το «Μιλάγκρο», έτσι και το «Μπερντ» δεν υπακούει στους κανόνες του κινηματογράφου για το μεγάλο κοινό. Μια χρονικά δομημένη βιογραφία με μουσική υπόκρουση — του στυλ «Κλασικά Εικονογραφημένα» — θα 'ταν λύση εύκολη και ασφαλής. Ο Ήσγουντ προτίμησε να δώσει το πορτραίτο ενός τζαζίστα μ' έναν τρόπο απόλυτα... τζαζ. Χαμηλοί φωτισμοί — για μια μουσική που παίζεται στο σκοτάδι — μεγάλη διάρκεια — κοντά στις τρεις ώρες — για ν' απολαύσουν οι θαυμαστές και να ανακαλύψουν οι νεώτεροι τα κομμάτια, συνεχή και άτακτα φλας μπακ. «Γύρισα μια ταινία για ένα κοινό ώριμο και προσεκτικό. Αν κατά τη διάρκεια του φιλμ βγαίνουμε για ν' αγοράσουμε έναν κουβά ποπ κορν, είναι φανερό πως πρώτον, θα χάσουμε τη θέση μας και, δεύτερον, μέρος από την ταινία. Δεν θεωρώ το κοινό σαν μια παιδική χαρά»⁽²⁾.

Ο Τσάρλι Πάρκερ δεν μπορούσε ν' αποχωριστεί τα πάθη του. Αναζητούσε το μυστικό της ισορροπίας του φίλου του Ντίτζι Γκιλέσπι, που ήταν πάντα πιστός στα ραντεβού του με μυαλό ξεκάθαρο και έμπνευση ξεκομμένη από τα ναρκωτικά. Υπάρχει άραγε μουσικό; Η μουσική είναι καταφύγιο ή αιτία καταστροφής; Για τον Φιτζέραλντ η ίδια «η ζωή είναι προφανώς μια διαδικασία καταστροφής». Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι η ταινία ανοίγει με τη φράση του «Δεν υπάρχει δεύτερη πράξη στη ζωή ενός Αμερικάνου».

Όταν ο νεαρός πρωταγωνιστής του «Μπερντ» παρέλαβε, μούσκεμα στον ιδρώτα, το βραβείο του στην τελετή λήξης του φεστιβάλ, τα χειροκροτήματα ήταν θριαμβευτικά και παρατεταμένα. Η δική του ανταμοιβή καθώς και το βραβείο για τον καλύτερο ήχο, ήρθαν να παρηγορήσουν τον Ήσγουντ για την απώλεια του χρυσού φούντα. Τώρα ετοιμάζει ήδη την επόμενη περιπέτεια του επιθεωρητή Χάρρυ... Το διάλλειμα ήταν σύντομο αλλά άξιζε τον κόπο.

Σταυρούλα ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

(1) STUDIO, Μάιος 1988.
(2) LIBERATION, 23/5/88.

Πτώματα, πτώματα, πτώματα...

Ο άγνωστος ομαδικός τάφος της Δόφας. (Φωτογραφία: Δήμητρα Μαρκέτου).

του **Ηλία ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ**

Οι εκτελέσεις αποτελούν το σκληρότερο κεφάλαιο της δεκαετίας του 40. Τις ξεκίνησαν οι γερμανοί και δεν εσταμάτησαν παρά με τον τουφεκισμό του Πλουμπίδη. Μεσολάβησαν οι εκτελεστές των Ταγμάτων Ασφαλείας και της ΟΠΛΑ. Αντιμετωπίζω, τώρα πια, με ψυχραιμία αυτήν την ματωμένη περίοδο, γιατί σκέφτομαι πως *δε γινότανε αλλιώς*. Η Κατοχή απαιτούσε μπόλοκο αίμα. Σύμφωνα με την κομμουνιστική ηθική ο κάθε φασίστας εκτελεστής είναι απαίσιος και ειδικός, ενώ οι εκτελεστές της ΟΠΛΑ ήσαν λαϊκοί ήρωες κτλ. κτλ. Δεν πιστεύω πλέον αυτό το παραμύθι. Οι τσολιάδες ήσαν εγκληματίες όσον ακριβώς και οι εκτελεστές της ΟΠΛΑ. Ήξερα μερικούς από τους *λαϊκούς εκδικητές* της ΟΠΛΑ. Σχεδόν όλοι τους ήσαν μαγκάκια της γειτονιάς. Μάλιστα, θυμάμαι μέσα στην ΟΠΛΑ έναν υπαίθριο λούστρο κι έναν αρχιναβατζί της οδού Ειρήνης.

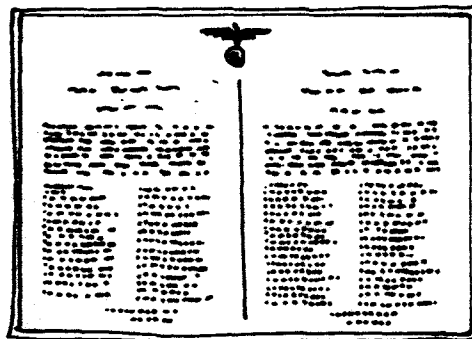
Οι εκατέρωθεν εκτελέσεις μάς οδηγούν αναγκαστικά στην ΠΤΩΜΑΤΟΛΟΓΙΑ — στο (όπως το απεκάλεσα) *μεγαλύτερο ταμπίου της μεταπολεμικής Ελλάδας*. Ευθύς μετά την Μεταπολίτευση το περιοδικό ΑΝΤΙ ξεκίνησε έναν δίκαιο αγώνα για να πάρουν οι εορτασμοί του Κόκκινου Δεκέμβρη και της Πολεμικής Αρετής. Όμως, το ΑΝΤΙ λησμόνησε να κριτικάρει τα απειράριθμα απομνημονεύματα των ηγετών του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, απ' όπου απουσιάζει, παντελώς, κάθε αναφορά στις εκτελέσεις που ΕΜΕΙΣ κάναμε.

Βρίσκω πολύ θετικό το άνοιγμα μιας συζήτησης πάνω στην πτωματολογία. Η συμβολή μου θα περιοριστεί στις παρακάτω προσωπικές αναμνήσεις και υποκειμενικές απόψεις. Θα μιλήσω για την Θεσσαλονίκη της Κατοχής και του Ανταρτοπολέμου.

Οι γερμανοί

Οι γερμανοί εκτελούσαν για το παραμικρό παράπτωμα. Τα θύματά τους τα έπαιρναν από το Χαϊδάρι και από το στρατόπεδο του Παύλου

Μελά, όπου σώριαζαν ανακατεμένους τους κατ'δικούς του κοινού ποινικού δικαίου και τους συλλαμβανόμενους στα μπλόκα. Παράλληλα με τις ΟΜΑΔΙΚΕΣ εκτελέσεις (προς παραδειγματισμόν), υπήρχαν και οι *μικρές* εκτελέσεις αντιστασιακών, που τους είχε πιάσει η Γκεστάπο και που τους τουφέκιζαν έπειτα από φρικτά βασανιστήρια και βάσει κάποιας ψευδοδικής. Οι *μικρές* εκτελέσεις των συλληφθέντων αντιστασιακών γίνοντουσαν συνήθως στα μουλωχτά και δίχως αναγγελία. Είναι αυτονόητο πως ο αριθμός συλληφθέντων εκτελουμένων παρουσίαζε μία ποικιλία: άλλοτε ήσαν τρεις, άλλοτε επτά κι άλλοτε δεκαπέντε. Αντίθετα, οι προς παραδειγματισμόν ομαδικές εκτελέσεις είχαν έναν συμβολικό αριθμό θυμάτων (συνήθως 51) και αναγγελόντουσαν, πομπωδώς, από τον πουλημένο τύπο (το ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΒΗΜΑ στην Αθήνα, η ΝΕΑ ΕΥΡΩΠΗ στην Θεσσαλονίκη), από τα μεγάφωνα και από τις τοιχοκολλημένες αφίσες. Θα πρέπει να υπενθυμίσω πως οι γερμανοί είχαν αναρτήσει μεγάφωνα στα κεντρικά σημεία των πόλεων, που μας ζαλίζανε με την συνεχή μετάδοση *χαρούμενης* μουσικής. Την ίδια μέθοδο ακολουθούν και σήμερα στα στρατόπεδα εκπαιδευσεως του στρατού μας και σε ορισμένες φυλακές. Ως προς τις αφίσες, είχαν σχήμα 70 x 100 και τις ετύπωναν *οριζοντίως*. Κάθε αφίσα είχε κάποιο πα-

Σχέδιο αφίσας με ονόματα εκτελεσθέντων.

γερό απειλητικό κείμενο και την λίστα ονομάτων των *εκτελεσθέντων* — *αριστερά* στα γερμανικά και *δεξιά* στα ελληνικά. Την ανακοίνωση την υπογράφε ο στρατηγός της Κομαντατούρας Θεσσαλονίκης-Αιγαίου, αφού ο ανώτερος διοικητής της Βέρμαχτ για την Ελλάδα είχε την έδρα του στο «Μάζεστικ» της Θεσσαλονίκης. Ο ίδιος διοικητής κατοικούσε στην παλιά βίλα του γερμανού προξένου, που βρισκόταν στην κορυφή του λοφίσκου απέναντι στο Αμερικάνικο Κολέγιο ΑΝΑΤΟΛΙΑ, στο Αρσακλή (νυν Πανόραμα), λίγα χιλιόμετρα έξω από την Θεσσαλονίκη. Αυτή την έπαυλη θα πρέπει να την θυμάται πολύ καλά ο Βαλντχάιμ....

Στην Δόξα

Οι εκτελέσεις που έκαναν οι γερμανοί — καθώς και όλες εν γένει οι εκτελέσεις — σημάδεψαν τόσο βαθιά την ψυχολογία μου, που για χρόνια γύριζα παντού στην χώρα μας και φωτογράφιζα διάφορους ομαδικούς τάφους. Πήγα τρεις φορές στον μαρτυρικό Χορτιάτη, μίλησα με τους ελάχιστους επιζήσαντες από την σφαγή των Καλαβριτών (εδημοσίευσα, το 66, σχετικό πολυσέλιδο ρεπορτάζ στις ΕΙΚΟΝΕΣ), επισκέφτηκα όλους τους ομαδικούς τάφους των περιφερειακών νεκροταφείων της Αθήνας, τους τόπους εκτελέσεων στην Κρήτη, στην Ελασσόνα, στο Ντούντουλαρ, στο Κόκκινο Σπίτι, στην Δόξα, και, φυσικά, στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής.

Και μια και τόφερε η κουβέντα θα κάνω μian αποκάλυψη:

Εκεί στην Δόξα της Θεσσαλονίκης, ακριβώς πίσω από τις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ, σώζεται ακόμη ένας ΑΓΝΩΣΤΟΣ ομαδικός τάφος, όπου αναπαύονται τα κοκαλάκια 51 αντιστασιακών που τους τουφέκισαν και τους έθαψαν επί τόπου. Θυμάμαι πολύ καλά τα φορτηγά με τους μελλοθάνατους που, διασχίζοντας την πόλη πρωί-πρωί, αναστάτωσαν όλο τον κοσμάκη με τα τραγούδια τους. Εκείνη την μακρινή εποχή

σε τέτοιες περιπτώσεις (καθώς και στις διαδηλώσεις) δεν τραγουδάνε, όπως νομίζεται, αντάρτικα τραγούδια, αλλά διάφορα εθνικά εμβλήματα, όπως π.χ. τα λουλούδια, οι ζέφυροι, ο ήλιος, το φεγγάρι, δείχνουν την εμορφάδα τους στην σκλαβωμένη γη. Πάντως, πολλά παιδιά μόλις είδαν τα φορητά με τους μελλοθάνατους έπιασαν να τρέχουν προς την Δόξα, για να παρακολουθήσουν την εκτέλεση. Το ίδιο έγινε και στην εκτέλεση της Πρωτομαγιάς του 44 στο Σκοπευτήριο, οπότε όλα τα πιτσιρικά της Καισαριανής ανέβηκαν στα βραχίδια (σήμερα βρίσκεται εκεί το σχολείο) και χάζεβαν τα θανάσιμα τεκταινόμενα. Και κάτι ανάλογο συνέβαινε πίσω από το Γεντί-Κουλέ στην διάρκεια του Ανταρτοπολέμου: τα παιδιά του γειτονικού συνοικισμού μεγάλωσαν κοιτάζοντας τις εκτελέσεις των πολιτικών καταδικών. Τα λέω όλα αυτά με την ελπίδα πως ο Δήμος Θεσσαλονίκης θα στήσει μία στήλη με τα ονόματα των εκτελεσθέντων πάνω στον ομαδικό τάφο της Δόξας. Για τον τυχόν ιστοριοδίφη έχω να προσθέσω ότι, σ' αυτόν τον τάφο (αν δεν απατώμαι) είναι θαμμένοι πενήντα έλληνες κι ένας αρμένης.

Οι γερμανοί ανέκαθεν πίστευαν (και πιστεύουν) ότι αξίζουν περισσότερο από τους λοιπούς λαούς. Γι' αυτό, σ' όλους τους πολέμους που κάνουν ορίζουν ταρίφες: για κάθε σκοτωμένο γερμανάρι έπρεπε να τουφεκίζονταν δέκα ή είκοσι ή διακόσιους εχθρούς, που προερχόντουσαν πάντα από τον άμαχο πληθυσμό. Στην κατεχόμενη Ελλάδα εφαρμόστηκαν παρόμοιες ταρίφες. Οι γερμανοί έπαιρναν τα θύματά τους από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, είτε διαλέγοντας από τον κατάλογο των κρατουμένων, είτε ξεχωρίζοντας τους μελλοθάνατους μέσα στο προαύλιο της φυλακής. Σ' αυτή την περίπτωση αράδιαζαν τους κρατούμενους και τους ξεδιάλεγαν σαν αμνούς και ερίφια. Χρησιμοποιούσαν και πιο ραφινάτες μεθόδους: π.χ. έβαζαν τους παραταγμένους κατάδικους να κράξουν, εναλλάξ, τους αριθμούς ένα-δύο, και, μετά έλεγαν να κάνουν ένα βήμα μπροστά όσοι έχουν τον αριθμό τάδε. Η τελευταία εκτέλεση των γερμανών στη Θεσσαλονίκη έγινε (νομίζω τον Σεπτέμβριο του 44) δίπλα στην τούμπα του Ντούντουλαρ. Τα θύματα ήσαν 101...

Είναι αυτονόητο ότι, κάποτε, τα υποψήφια θύματα των γερμανών άρχισαν να λιγοστεύουν αισθητά. Οι όμηροι από τα μπλόκα και οι κατάδικοι κοινού δικαίου είχαν μειωθεί. Τότε οι γερμανοί διέταξαν τους δικαστές μας να μην καταδικάζουν, ποτέ, με αναστολή. Έτσι, έμπαινες φυλακή με το παραμικρό πταίσματάκι. Οι δικαστές, δείχνοντας αρκετό κουράγιο, άρχισαν να αναβάλουν συστηματικά τις περισσότερες δίκες.

Σε ορισμένες περιπτώσεις οι γερμανοί έδειχναν μίαν ιδιόζουσα αγριότητα. Τα Καλάβριτα (κάπου 1200 νεκροί), το Δίστομο (γενικό ξεκλήρισμα και εμπρησμός) και ο Χορτιάτης (κάψιμο σχεδόν τριακοσίων κατοίκων μέσα σ' ένα διπλοτο σπίτι και στον φούρνο του χωριού) αποτελούν τα κλασικά δείγματα. Η Ελλάδα δεν έτιμησε τα θύματα της Αντίστασης παρά μετά την Μεταπολίτευση. Είχαν

μεσολαβήσει τα τριάντα χρόνια της Τρομερής Σιωπής. Και μέσα σ' αυτά τα τριάντα χρόνια η δεκαετία του αρχιφασίστα Καραμαλί είναι ότι χειρότερο πάθαμε. Το κλίμα ήταν τόσο αβάσταχτο που κατόρθωσα να δημοσιεύσω το «Μνημείο των Καλαβριτών» χάρη στην προσωπική παρέμβαση της κυρίας Ελένης Γ. Βλάχου. Οι γάλλοι είναι πολύ περήφανοι για το Οραντούρ. Το τσεχοσλοβάκικο Λίντιτσε έγινε αντινατασιακό σύμβολο εδώ και σαράντα χρόνια. Η Σοβιετική Ένωση είναι γεμάτη μνημεία — χωρίς το θαυμάσιο φιλμ που έκαναν για τα σχεδόν χίλια καμένα χωριά της Ουκρανίας.

Τα Τάγματα Ασφαλείας

Μαζί με τους κατακτητές έδρασαν και τα Τάγματα Ασφαλείας. Ο όρος Τάγματα Ασφαλείας (εξ ου ταγματoασφαλίτης και ταγματάλητης) είναι εντελώς γενικευμένος. Στην πραγματικότητα υπήρχαν λογής-λογής Τάγματα Ασφαλείας: οι τσολιάδες και διάφορες άλλες ανεξάρτητες μονάδες, με γερμανικές ή ελληνικές ή αυτοσχέδιες στολές. Τα καθήκοντα, τα δικαιώματα, οι αρμοδιότητες και η περιοχή δικαιοδοσίας κάθε τέτοιας μονάδας ήσαν απροσδιόριστα, με αποτέλεσμα ο κάθε ταγματoασφαλίτης καπετάνιος να δρα όπου και όπως και όποτε ήθελε. Την ίδια περίοδο οι χωροφύλακες έδειξαν μια σεμνή ουδέτερη στάση. Κατά την διάρκεια της Χούντας οι χωροφύλακες των Τμημάτων ΜΕΤΑΓΩΓΩΝ φερόντουσαν με μεγάλη συμπάθεια όταν έβλεπαν έναν πολιτικό κρατούμενο, γιατί αυτά τα χωροφυλακάρια (οι πιο πολλοί κρητικής καταγωγής) είχαν δημοκρατική συνείδηση.

Μέσα στην Θεσσαλονίκη έδρασε ο Δάγκουλας, ο Βήχος, ο Πούλος και άλλοι. Ο Πούλος (παλιός αξιωματικός) εκστράτευε και στην ύπαιθρο. Έξω από την πόλη, και γενικότερα στη Μακεδονία, άφησαν όνομα οι ταγματoασφαλίτες Κισά-μπατζάκ (στον Κούκο της Κατερίνης), Παπαδόπουλοι (στην περιοχή Κιλκίς), Τσαούς-Αντών (στον Στρυμόνα) καθώς και οι τουρκολαζοί ομπαρλίνδες (Γενισό) που ήσανε σπάνιοι σκοπευτές. Στα μέσα του 44 αρκετοί ταγματoασφαλίτες είχαν οχυρωθεί σε μερικά χωριά, όπως ο Κούκος και η Κρύα Βρύση. Ο ΕΛΑΣ, για να καταλάβει αυτά τα δύο χωριά, έδωσε δεινές μάχες με βαρύτερες απώλειες. Στην Κρύα Βρύση σκοτώθηκαν σχεδόν όλα τα ανταρτάκια του Υποδειγματικού Λόχου του 50ου Συντάγματος. Μετά την κάθε μάχη επακολουθούσε βάρβαρη σφαγή. Τον Δεκέμβριο του 44 πήγα στο Κιλκίς, όπου είδα ένα χωράφι με κατοστιαριές μισοθαμένα πτώματα ταγματoασφαλιτών — ανάμεσά τους πολλά γυναικόπαιδα. Οι ελασίτες θέλησαν να εκδικηθούν σε μίαν ώρα όσα υπέστησαν μέσα σ' έναν χρόνο....

Οι ταγματoασφαλίτες άρχισαν να σκοτώνουν από το 43. Ωστόσο, η περίοδος της αληθινής τρομοκρατίας καλύπτει μόνο το καλοκαίρι του 44. Οι ταγματoασφαλίτες, κατ' αρχήν, δολοφονούσαν εκ του ασφαλούς μέσα στα μπουντρούμια που διέθεταν στους στρατώνες τους. Δεν θα ξεχάσω ποτέ εκείνη την μικρή πολυκατοικία, γωνία Πρίγκιπος Νικολάου-Γούναρη, απέναντι στην Πυροσβεστική Υπηρεσία, όπου έχουν σκοτώσει άγνωστον πόσους. Αυτό το σπίτι μας φόβιζε τόσο πολύ επί Κατοχής, που όταν ο φίλος μου μακαρίτης ποιητής Φαίδων Πολίτης ενοίκιασε (γύρω στο 60) το υπόγειό του, για να στεγάσει ένα φροντιστήριο αγγλικών, κάθε φορά που τον επισκεπτόμουν τον ρώταγα αν το διαμέρισμα έχει φαντάσματα.

Με το μπάσιμο του καλοκαιριού του 44 οι ταγματoασφαλίτες άρχισαν να σκοτώνουν τη νύχτα πραγματικούς ή υποτιθέμενους αριστερούς, που πήγαιναν και τους έπιαναν μες στα σπίτια τους, ύστερα τους τραβάνε λίγο παραπέρα και τους πυροβολούσαν. Οι συγγενείς, ακούγοντας τις πιστολιές, καταλάβαιναν πολύ καλά τι είχε συμβεί, αλλά κανένας δεν κόταγε να βγει έξω από το σπίτι του. Ο απαισιότερος ήχος που ακούγαμε στην Κατοχή δεν ήτο το πανδαιμόνιο των βομβαρδισμών, αλλά τα βήματα των περαστικών γερμανών ή τα ταγματoασφαλιτών μέσα στην σιγαλιά της νύχτας. Ενοείται ότι οι εκτελέσεις των ταγματoασφαλιτών συνοδευόντουσαν από το απαραίτητο πλιάτσικο. Μέσα στην Θεσσαλονίκη οι ταγματoασφαλίτες άρχισαν να καθαρίζουν από τον Μάιο του 44 και αυτή η ιστορία τράβηξε ως τα τέλη Οκτωβρίου. Σχεδόν όλα τα θύματα των ταγματoασφαλιτών είναι θαμμένα, για πάντα, κάτω από το Καφταντζόγλειο Στάδιο.

Το Καφταντζόγλειο Στάδιο έχει θεμελιωθεί, εν μέρει, πάνω στο νεκροταφείο της Αγίας Φωτεινής, που ο Δήμος Θεσσαλονίκης το είχε σκαρώσει, στα γρήγορα, το 43. Ήδη από τότε ο Δήμος έψαχνε να βρει έναν χώρο για το καινούργιο κεντρικό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης. Και σαν κατάλληλος χώρος προκρίθηκε η παλιά Δόξα, που ανέκαθεν ήταν στρατιωτική περιοχή, γιατί εκεί βρισκόντουσαν το πεδίο ασκήσεων, το σκοπευτήριο και το πενιχρό κοιμητήριο για τα φανταράκια που ξεψυχούσαν στο παρακάτω στρατιωτικό νοσοκομείο. Για την ακρίβεια, η Δόξα ήταν ένα ελαφρώς κατηγορικό πλάτωμα, που άρχιζε από την νοτιανατολική μεριά του ισραηλτικού νεκροταφείου και κατέληγε ψηλά στο ανάχωμα που φαινότανε μπρος στα δεντράκια του Σείχ-Σου. Εδώ χρησιμοποιώ καταχρηστικά τη λέξη Σείχ-Σου, γιατί εννοώ το άσος που είχε φυτέψει η ΕΟΝ του Μεταξά στους λόφους της πόλης (επισημώς το λέγανε: Άλσος της Βασιλίσσης Σοφίας!). Στα βόρεια η Δόξα έφτανε ως το ρέμα του Μπιλίρη (ανύπαρκτο σήμερα), ενώ από την νότια μεριά, προς την Τριανδρία, ήταν εντελώς ξέφραγη. Στην τεράστια αυτή περιοχή έβλεπες όλη μέρα φαντάρους (από το γειτονικό Γ' Σώμα Στρατού) να κάνουν ασκήσεις ή σκοποβολή. Οι στόχοι της σκοποβολής ήσαν στημένοι πάνω στο ανάχωμα που προανάφερα. Πίσω από το ανάχωμα υπήρχε ένα χαράκωμα, για να κρύβονται οι στρατιώτες που ανεβοκατέβαζαν τους στόχους. Χαμηλά, προς την μάντρα του ισραηλτικού νεκροταφείου, έβλεπες τους φτωχικούς τάφους των φαντάρων και, επίσης, το ξακουστό μνημα του αδικoτουφεκισμένου αξιωματικού Βολάνη. Ο τάφος του Βολάνη ήταν πλατής, μαρμαρινός και με σιδερένιο κιγκλίδωμα. Όταν, το 43, εχάραζαν πάνω στο χώμα το σχέδιο του νεκροταφείου Αγίας Φωτεινής, θέλησαν να γκρεμίσουν τον τάφο του κινηματία Βολάνη. Τότε παρενέβη η Παγκρήτιος Αδελφότης και ο τάφος έμεινε στην θέση του. Τον χαλάσανε δεκαπέντε χρόνια αργότερα, που έγινε η διάνοιξη της προέκτασης της οδού Αγίου Δημητρίου.

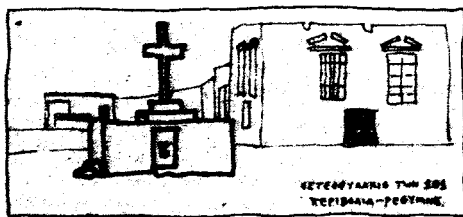
Το νεκροταφείο της Αγίας Φωτεινής

Πρώιμα, την άνοιξη του 43, οι ελληνικές αρχές της Θεσσαλονίκης κατέστρεψαν, με ακατανόητη φούρια, τα Εβρεια Μνήματα. Αμέσως έγινε η σκατομοιρασιά: το Πανεπιστήμιο βούτηξε το οικόπεδο (400 στρέματα στην καρδιά της πό-

λης), η Μητρόπολη άρπαξε τα μάρμαρα (για την μετέπειτα ανοικοδόμηση του Αγίου Δημητρίου) μαζί με τον Δήμο Θεσσαλονίκης (που χρησιμοποίησε τις δικές του ταφόπλακες σαν κράσπεδα πεζοδρομίων). Ο Δήμος, επιπλέον, χάρισε στον εαυτό του και μερικά εκατομμύρια τούβλα, για να χτίσει την μάντρα του μελλοντικού νεκροταφείου Αγίας Φωτεινής. Αυτά τα τούβλα ήσαν της πρέσας, ψημένα σε ειδικούς κλιβάνους, και, συνεπώς, πανάκριβα.

Το νεκροταφείο της Αγίας Φωτεινής περιτοιχίστηκε μόνο από τις τρεις πλευρές, γιατί προς την μεριά της ρεματιάς οι νεροφαγιές ήσαν απότομες και ψηλές κάπου δέκα μέτρα. Μέσα στα όρια του νεκροταφείου βρέθηκε να είναι ένα παλιό ξωκλήσι, που το μεγάλωσαν από τις δύο πλευρές του με μια κλειστή στοά (με αψιδωτά παράθυρα) και που του πρόσθεσαν κι ένα μικρό καμπαναριό. Το νεκροταφείο απέτυχε οικτρώς, γιατί λίγοι σαλονικιοί καταδεχόντουσαν να θάψουν εκεί (πάνω στο βουνό!) τους νεκρούς των. Αυτή είναι η αιτία που άρχισαν να φέρνουν στο τότε ξέμακρο νεκροταφείο της Αγίας Φωτεινής τους σκοτωμένους από τα Τάγματα Ασφαλείας. Την άνοιξη του 44 κουβαλήσανε λίγα και φρέσκα πτώματα. Όμως, το καλοκαίρι η κατάσταση απέβη δραματική: καθημερινώς έφτανε με την νεκροφόρα μια φουρνιά με τουμπανιασμένους και σκουληκιασμένους νεκρούς, που βρομάγανε φρικτά. Είδα όλους αυτούς τους νεκρούς έναν-έναν....

Όταν ο νεκρός ήταν ένας και μοναδικός τον παράχωναν σε ατομικό τάφο. Σύντομα, όμως, οι πεθαμένοι άρχισαν να πληθαίνουν. Τότε η διεύθυνση του νεκροταφείου Αγίας Φωτεινής διέταξε να σκάψουν κάτι μεγάλους λάκους (προς τη μεριά της ρεματιάς), όπου έπιασαν να θάβουν τους σκοτωμένους σε αλληπάλληλες σειρές. Δηλαδή, όταν κουβαλάγανε μια μέρα, ας πούμε, οχτώ πτώματα τα πετάγανε στον ομαδικό τάφο, ρίχνοντας πάνω τους λίγο χώμα. Την επομένη πέταγαν κι άλλα πτώματα, που τα κάλυπταν πάλι με λίγο χώμα, όπου γέμιζε ο λάκος και τότε φτυαρίζαν όλο το υπόλοιπο χώμα που ήταν ντανιασμένο γύρο στον ομαδικό τάφο. Τα ίχνη των ομαδικών τάφων της Αγίας Φωτεινής εξαφανίστηκαν οριστικά από τις μπουλντόζες του εργολάβου που οικοδόμησε το Καφταντζόγλειο.

Οστεοφυλάκιο των 101 - Περιβόλια Ρεθύμνου.

Τα πτώματα των σκοτωμένων από τους ταγματασφαλίτες έφταναν στο νεκροταφείο της Αγίας Φωτεινής γυμνά. Απ' όσο ξέρω τους σκοτωμένους τους πήγαιναν στο Δημοτικό Νοσοκομείο, όπου τους άφηναν να σαπίζουν στο μικρό νεκροταφείο. Κάποτε, έπειτα από λίγες μέρες, έφτανε η άδεια της Κομαντατούρας για να θάψουν το πτώμα, που (λόγω της ζέσσης) είχε σκουληκιάσει. Προφανώς, οι νοσοκόμοι του Δημοτικού Νοσοκομείου έγδυναν τα πτώματα για να κλέψουν τα ρούχα και τα παπούτσια. Όταν, επιτέλους, ο Δήμος έπαιρνε την γερμανική έγκριση ταφής έστελνε στο Δημοτικό Νοσοκομείο την νεκροφόρα για να παραλάβει τα κουφάρια.

Ο Χαρίτος

■ Η νεκροφόρα του Δήμου προοριζότανε για τους άπορους. Μιλάμε για μια μαύρη παλιοκαρότσα με ένα ψοφάλογο, που το κουμαντάρizε ο ατυχής ηνίοχος. Τον ηνίοχο τον λέγανε Χαρίτο και ήταν πασίγνωστος στην πιάτσα των χασικλήδων, γιατί ο Χαρίτος πούλαγε στη ζούλα τσίκες. Ο Χαρίτος ήταν ένας γιγάντιος αμπλαούμπλας. Φόραγε πάντα στο κεφάλι ένα πλεχτό μάλλινο κούκο με φούντα. Μιλαγε βραχνά και κουτσαβάκι, σαν τον Μάρκο Βαμβακάρη. Γνώρισα τον Χαρίτο το 44 και κράτησα την φιλία μαζί του για πολλά χρόνια, γιατί ήτανε έξυπνος κι αξιαγάπητος.

Ο Χαρίτος με τη νεκροφόρα του δήμου.

Όταν, λοιπόν, ο Χαρίτος κατέφθανε στο νεκροταφείο της Αγίας Φωτεινής, σταμάταγε στην πύλη κι άφηνε τα σχετικά χαρτιά στην γραμματεία (στεγαζότανε στο ένα από τα φυλάκεια της κεντρικής και μοναδικής εισόδου) και, συγχρόνως, καλούσε τους νεκροθάφτες. Το αλόγο του ήταν καταϊδρωμένος από τον ανηφορικό χωματόδρομο, που σήμερα τον λένε οδό Λαχανά. Οι νεκροθάφτες παρίσταναν τον κουφό, ώσπου ο Χαρίτος οδηγούσε την νεκροφόρα πλάι σε κάποιον ανοιχτό ομαδικό τάφο. Εκεί, άνοιγε τα δύο πίσω πορτάκια της νεκροφόρας κι απομακρυνότανε τρέχοντας, εξαιτίας της μπόχας. Οι νεκροθάφτες με διάφορες προφάσεις κωλυσιεργούσαν. Δεν φαινότανε πουθενά για πουθενά. Και τότε, επαναλαμβανότανε ομοιόμορφα μια απερίγραπτη σκηνή: ο Χαρίτος γαμωσταύριζε, οι νεκροθάφτες του φώναζαν από μακριά να κατεβάσει τα πτώματα από τη νεκροφόρα, ο Χαρίτος απαντούσε ότι *τυγχάνει αναρμόδιος*, οι νεκροθάφτες ισχυριζόντουσαν ότι δικιά τους δουλιά είναι μόνον η ταφή κτλ. κτλ. Στο τέλος, ο Χαρίτος (αναθεματίζοντας την μοίρα του) γράπωνε από το ποδάρι, ένα-ένα, τα πτώματα και τα βρόνταγε καταγής. Καθώς τα πτώματα έπεφταν χάμω έσκαγαν σαν μπαλόνια. Τότε πλησίαζαν οι νεκροθάφτες και έπιαναν να σκουνάνε τα κουφάρια με τα φτυάρια, για να κυλήσουν μέσα στον ομαδικό τάφο. Όλο αυτό το διάστημα ο παπάς του νεκροταφείου έμεινε κρυμμένος στην δροσιά της εκκλησίας. Ποτέ μου δεν είδα αυτόν τον πουστόπαπα να ψέλνει μίαν ευχή για τα σκοτωμένα παιδιά....

Κατά τα τέλη Σεπτεμβρίου ο Χαρίτος εξαφανίστηκε. Είπανε πως τον σκότωσαν οι ταγματασφαλίτες, για να του πάρουν τις τσίκες. Την άνοιξη του 45 τράκαρε τυχαία τον Χαρίτο στον δρόμο. Έμεινα ξερός. Τον ρώτησα πού είχε χαθεί. Και μου διηγήθηκε την ιστορία του. Τον είχαν εκτελέσει οι ταγματασφαλίτες με ριπές και τον άφησαν νεκρό. Όταν έφυγαν ο Χαρίτος πήρε τα χυμένα άντερα του στα χέρια και σύρθηκε προς κάποιο νοσοκομείο, ψιθυρίζοντας στον εαυτό του: *αγάντα, Χαρίτο! Τελικώς, επέζησε.*

Σχεδόν όλα τα πτώματα που είδα στο νεκροταφείο της Αγίας Φωτεινής ήσαν νεοί άντρες. Μερικές φορές είδα και γυναίκες. Όλοι τους είχαν δολοφονηθεί με πιστολιές. Στο ίδιο νεκροταφείο έγινε μια φορά και η κηδεία ενός ταγματσαφάλητη. Είδα το πτώμα του μες στο ανοιχτό φέρετρο — φόραγε στολή, αλλά το κομμένο κεφάλι του το είχανε χώσει σε μια μαξιλαροθήκη. Τον ταγματσαφάλητη τον θάψανε πίσω από την εκκλησία. Ο πουστόπαπας έψαλε για τα καλά....

Το Κόκκινο Σπίτι

■ Τον παλιό καιρό οι φτωχοί άνθρωποι περπατάγανε πολύ. Οι καπνεργάτες από την Πάνω Πόλη ανεβοκατέβαιναν στα καπνομάγαζα με τα πόδια. Για να εξοικονομούν δυνάμεις είχαν καθιερώσει διάφορα *δρομολόγια*. Ένα τέτοιο *δρομολόγιο* είχαν και οι κάτοικοι της Τριανδρίας (τότε τη λέγανε Βενιζελωχώρι), που έπαιρναν την οδό Εγνατία, από το Σιντριβάνι την οδό Χορτατζήδων, μετά περνάγανε την ρεματιά του Μπιλίρη, μετά διασχίζαν το νεκροταφείο της Αγίας Φωτεινής (το μονοπάτι διάβαινε δίπλα στον τάφο του Βολάνη) και, βγαίνοντας από την κεντρική είσοδο, τραβάγανε προς το νταμάρι της Τριανδρίας για να μπου-νε στο χωριό τους. Γιατί, πριν σαράντα χρόνια, η Τριανδρία ήταν ξεκομμένο χωριό κι όχι συνοικισμός της Θεσσαλονίκης, όπως κάποτε ήσανε στην Αθήνα το Μπραχάμι και το Περιστέρι. Ήδη από προπολεμικά η Δόξα είχε μια μάλλον κακή φήμη, εξαιτίας της φανταρίας και, κυρίως, γιατί εκεί γινόντουσαν επισήμως οι εκτελέσεις. Νέες γυναίκες δεν περνάγανε από τα Εβρείκα Μνήματα και τη Δόξα (ή, αργότερα το νεκροταφείο της Αγίας Φωτεινής), επειδή ακούγανε αισχρά πειράγματα από τους μπανιστηριτζήδες, τους κολομπαράδες και τη φανταρία που τριγυρίζανε εκεί. Ιδιαίτερως φοβόντουσαν το πέρασμα από το ρέμα του Μπιλίρη.

Το ρέμα του Μπιλίρη ήταν ένα όνειρο: καστανιές, συκιές, ευκάλυπτοι, καρίκια με ζαρζαβατικά, χιλιάδες πουλιά και βατράχια. Στο βάθος είχε κι ένα χορευτικό κέντρο με γιρλάντες από κόκκινα λαμπιόνια. Οι ηλίθιοι πολεοδόμοι μας κατέστρεψαν όλες τις ρεματιές της Θεσσαλονίκης, μαζί και την ρεματιά του Μπιλίρη με το γάργαρο νεράκι. Πάντως, το 44 στο κέντρο του Μπιλίρη συχνάζανε μόνο ταγματσαφάλητες, που ξενοχτάγανε με τις πουτάνες.

Λίγο ψηλότερα από την Δόξα υπήρχε το Κόκκινο Σπίτι, όπου τουφέκιζαν παλιότερα τους ληστές, και επί Κατοχής ορισμένους κομμουνιστές. Γιαυτό, το φθινόπωρο του 45, έγινε στην Θεσσαλονίκη μια τεράστια διαδήλωση (για την πρώτη επέτειο της απελευθέρωσης), που ξεκίνησε από την πλατεία της Αγίας Σοφίας και κατέληξε στο Κόκκινο Σπίτι. Το Κόκκινο Σπίτι ήταν ένα σύμβολο για τους παλιούς σαλονικιούς, που παρακολουθούσαν τις εκτελέσεις συν γυναιξί και τέκνους. Απ' όσο ξέρω, η τελευταία δημόσια εκτέλεση έγινε το 1932, όταν τουφέκισαν τους Σαλικουρτζήδες. Σήμερα το Κόκκινο Σπίτι δεν υπάρχει. Το γκρέμισαν γύρο στο 50. Ευτυχώς που το ζωγράφισε ο Παύλος Μοσχίδης. Δημοσίευσαν ένα σχετικό σχέδιό του στο βιβλίο μου *Ελύτης Μόραλης Τσαρούχης*. Μια άλλη απεικόνιση του Κόκκινου Σπιτιού, φτιαγμένη από τον Μοσχίδη, είχα χαρίσει πριν τριάντα χρόνια στον βουλευτή της ΕΔΑ Χαρίλαο Θυμιγιάννη. Θα προσθέτω και κάτι ακόμη. Πιο ψηλά από το Κόκκινο Σπίτι, πάνω στο βουνό, φαινότανε

από μακριά η Άσπρη Πέτρα. Ήταν ένας μεγάλος βράχος από κατάλευκη τσακμακόπετρα, που ήταν περιζήτητη από τα παιδιά, γιατί χτυπώντας δυο κοματάκια απ' αυτή την πέτρα έβγαιναν σπίθες. Γύρω στην Άσπρη Πέτρα είχε και μπόλικη σαπουνόπετρα. Με την σαπουνόπετρα χαράζαμε πάνω στο χώμα διάφορα σχέδια. Αυτό που θεωρούν, σήμερα, σαν Άσπρη Πέτρα δεν είναι παρά τα υπολείμματα από τον παλιό βράχο. Οι γερμανοί διέθεταν στην Θεσσαλονίκη και κάτι μικρά πολεμικά σκάφη. Κάποτε-κάποτε, αυτά τα σκάφη σημάδευαν με τα ταχυβόλα τους την Άσπρη Πέτρα, ώσπου στο τέλος την ρημάζανε.

Θα τελειώσω την παράγραφο με τον θάνατο του Δάγκουλα. Ο Δάγκουλας δεν ήτο σαλονικιός. Λέγανε πως τον είχαν πιάσει οι αντάρτες στα Γρεβενά και πως τον είχαν εξαναγκάσει να περπατήσει ξυπόλητος πάνω στα αγκάθια και στα τριβόλια. Όταν τον άφησαν, ο Δάγκουλας κατέφυγε στην Θεσσαλονίκη, όπου οργάνωσε την πιο δολοφονική ομάδα ταγματασφαλιτών. Το όνομά του έμεινε παροιμιώδες. Με την απελευθέρωση η ομάδα του Δάγκουλα οπισθοχώρησε προς βορράν, μαζί με τους άλλους ταγματασφαλίτες. Σε κάποια μάχη τραυματίστηκε στο πόδι και ξανάπεσε στα χέρια των ελασιτών. Ο ΕΛΑΣ τον μετέφερε στο Προσφυγικό (νυν Κεντρικό) Νοσοκομείο, με ένα εγγλέζικο στρατιωτικό αυτοκίνητο, απ' αυτά τα πάνινα με την κοφτή μούρη που κουβαλάγανε τους τραυματίες. Ήμουν παρών. Ο Δάγκουλας, άσπρος σαν χαρτί, καθότανε δίπλα στον οδηγό και κοιτάγε με ανοιχτό στόμα το πλήθος, που είχε μαζευτεί μέσα σε τρία λεπτά έξω από το νοσοκομείο και που απειλούσε να λιντσάρει τον εγκληματία. Τελικώς, βγήκε ένας ανθυπολοχαγός του ΕΛΑΣ και εξήγησε στον κοσμάκη ότι ο Δάγκουλας είναι τραυματίας κι ότι θα τον περάσουν από το Λαϊκό Δικαστήριο μετά την θεραπεία του. Σε δυο-τρεις μέρες ο Δάγκουλας πέθανε από σηψαιμία. Το κουφάρι του το πετάξαν σε μια χωματερή, προς τον Δεντροπόταμο. Μετά από λίγα χρόνια εγνώρισα τον αδερφό του Δάγκουλα, που του έμοιαζε καταπληκτικά. Ήταν σμηναγός της Μέσης Ανατολής και δεν είχε ιδέα, ο άνθρωπος, για τα κακουρήματα του αδερφού του....

Για την ιστορία θα αναφέρω ότι, μετά την Βάρκιζα, οι τραυματίες και ανάπηροι του ΕΛΑΣ εξακολουθούσαν να νοσηλεύονται στο Προσφυγικό Νοσοκομείο. Το απογεματικό συνήθιζαν να κάθονται στα παγκάκια, πίσω από τον χαμηλό τοίχο, για να χαζεύουν τους διαβάτες. Μια μέρα έτυχε να περάσει εκεί ο ανθυπολοχαγός Γράτζιος (που έγινε αρχηγός του επιτελείου μετά την Μεταπολίτευση), οπότε ένας ελασίτης με πατερίτσες του φώναξε: *χίτες, χίτες, νεροχύτες!* Ο Γράτζιος του έκανε μια σερνή παρατήρηση και συνέχισε τον δρόμο του. Έτυχε να παραβρίσκομαι και άκουσα τον διάλογο με δυσφορία, γιατί οι αδερφοί Γράτζοι (παιδιά γυμνασιάρχη) ήσαν δημοφιλέστατοι πρωταθλητές κι όλη η Θεσσαλονίκη ήξερε πως δεν σχετιζόντουσαν με την φασιστική Δεξιά.

Στο Προσφυγικό Νοσοκομείο είχαν ενταχτεί, σαν νοσοκόμοι, οι γερμανοί και ιταλοί στρατιώτες, που αυτομόλησαν το 43-44 στον ΕΛΑΣ.

Η ΟΠΛΑ

■ ΟΠΛΑ πα να πει Οργάνωση Προστασίας Λαϊκού Αγώνα. Δεν θα μάθουμε ποτέ από πού έπαιρνε εντολές η ΟΠΛΑ. Πάντως, το καλοκαίρι του 44 η ΟΠΛΑ εκτέλεσε αρκετούς *εθνοπροδότες*. Η λέξη *εθνοπροδότης* ήταν της μόδας επί

Κατοχής. Ο χαρακτηρισμός κάποιου σαν *εθνοπροδότης* προοιωνίζει κακά ξεμπερδέματα. Χρησιμοποιούσαμε, τότε, πολύ εύκολα τον χαρακτηρισμό *εθνοπροδότης*. Στα Δεκεμβριανά η ΟΠΛΑ ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τους τροτσκιστές. Ο Κορνήλιος Καστοριάδης σώθηκε εκ θαύματος.

Οι εκτελεστές της ΟΠΛΑ ήσαν νεαροί με ελάχιστους ηθικούς ενδοιασμούς. Άλλοι απ' αυτούς προερχόντουσαν από την τσογλαναρία κι άλλοι είχανε φανατιστεί από επιδέξιους διαφωτιστές. Όλοι οι εκτελεστές της ΟΠΛΑ ήσανε αγράμματοι και ριψοκίνδυνοι νέοι. Το 44 είχε δημιουργηθεί μια ολόκληρη μυθολογία γύρω από την ΟΠΛΑ. Λόγουχάρη, ακουγότανε πως, τάχα, όποιος φόραγε κίτρινο πουκάμισο ανήκε στην ΟΠΛΑ. Η ΟΠΛΑ σκότωνε στον δρόμο, με μια δικιά της τεχνική: ο εκτελεστής σίμωνε από πίσω το θύμα και το πυροβολούσε εξ' επαφής στο κεφάλι. Ο εκτελεστής, αφού έκανε το *καθήκον* του παστρικά-παστρικά, απομακρυνότανε ψυχραιμότατα και έστριβε στο πρώτο δρομάκι που συναντούσε. Εννοείται πως, ο εκτελεστής συνοδεύονταν από κάποιους αθέατους φρουρούς. Ο λαός αντιμετώπιζε μάλλον με συμπάθεια την ΟΠΛΑ, γιατί νόμιζε ότι τα θύματα ήσανε συνεργάτες των γερμανών. Το κυριότερο πρόβλημα, που απασχολούσε τον εκτελεστή της ΟΠΛΑ, ήταν το πού να κρύψει το πιστόλι. Πράγματι, αυτό το πρόβλημα παρουσίαζε μεγάλες δυσκολίες, γιατί οι εκτελεστές δεν φοράγανε, κατακαλόκαιρο, σακάκι. Εξάλλου, επί Κατοχής δεν βάζαμε τα χέρια στις τσέπες του σακακιού ή του παντελονιού. Μάλιστα, σε ορισμένες πόλεις οι κάτοικοι είχαν υποχρεωθεί να κλείνουν τις τσέπες του σακακιού και του παλτού με παραμάνες, ήδη από τον χειμώνα του 43-44. Η Κατοχή δεν σήκωνε απερίσκεψες και εξυπνάδες. Οι εκτελεστές της ΟΠΛΑ έχωναν το πιστόλι σε κάποιο ζεμπίλι με ψώνια, ή μέσα σ' ένα ψεύτικο πακέτο. Θυμάμαι πολύ καλά τον καπετάνιο μου Ιάκωβο Πατιερίδη να κουβαλάει το πιστόλι του κάτω από ένα καλοδιπλωμένο σε χαρτί παντελόνι, που (δήθεν) είχε παραλάβει από το στεγνοκαθαριστήριο.

Την τεχνική της ΟΠΛΑ την αντέγραψαν και οι ταγματασφαλίτες, που άρχισαν να σκοτώνουν (κι αυτοί) στον δρόμο, μέρα-μεσημέρι. Την ίδια τεχνική εφάρμοσαν, αργότερα, και οι διαβόητοι *αγανακτισμένοι πολίτες*, που σκότωναν, την άνοιξη του 45 και στον Ανταρτοπόλεμο, διάφορους κομμουνιστές. Δεν χρειάζεται να προσθέσω ότι, το 47-48 η νέα ΟΠΛΑ (τόωρα την ονόμαζαν ΜΛΑ) δολοφονούσε σύμφωνα με το ωραίο κατοχικό μοντέλο. Το σημαντικότερο θύμα της ΜΛΑ υπήρξε ο αξιωματικός της Ασφάλειας Κωφίτσας, που τον δολοφόνησαν στην πλατεία Δικαστηρίων. Δεν μας εξήγησαν ποτέ γιατί έπρεπε να πεθάνει αυτός ο σχεδόν παρολισμένος αξιωματικός.

Η ΟΠΛΑ δούλευε στην Αθήνα και στην Θεσσαλονίκη. Οι εκτελέσεις της ΟΠΛΑ ήσανε σποραδικές. Οι εκτελεστές της ΟΠΛΑ, μπροστά στους εκτελεστές του ΕΛΑΣ μοιάζοναν ωχροί ερασιτέχνες. Επί τρεις δεκαετίες η Δεξιά μας σφυροκοπούσε με σλόγκαν του τύπου *ΟΙ ΣΦΑΓΙΑΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΛΑΣ* και τέτοια. Είναι πια καιρός να παραδεχτούμε ότι η Δεξιά είχε δίκιο.

Όντως, ο ΕΛΑΣ έσφαξε χιλιάδες ανθρώπους, που το μόνο τους παράπτωμα ήτανε πως δεν είχαν οργανωθεί στο ΕΑΜ. Η σφαγή αυτή ήταν προαποφασισμένη και εκτελεστήκε μεθοδικότατα. Δεν αναφέρομαι στα Δεκεμβριανά, όπου, στο κάτω-κάτω της γραφής, είχε φουντώσει ο ανοιχτός πόλεμος. Μιλώ για τις ύπουλες σφαγές στα χωριά και στις κωμοπόλεις, που ολοκληρώθηκαν με την μεγάλη σφαγή της Θεσσαλονίκης. Γιατί στην Θεσ-

σαλονίκη, την τελευταία βδομάδα του Οκτωβρίου του 44 (δηλαδή, ενώ οι γερμανοί βρίσκόντουσαν ακόμη στην πόλη), καθάρισαν μερικές χιλιάδες ανθρώπους....

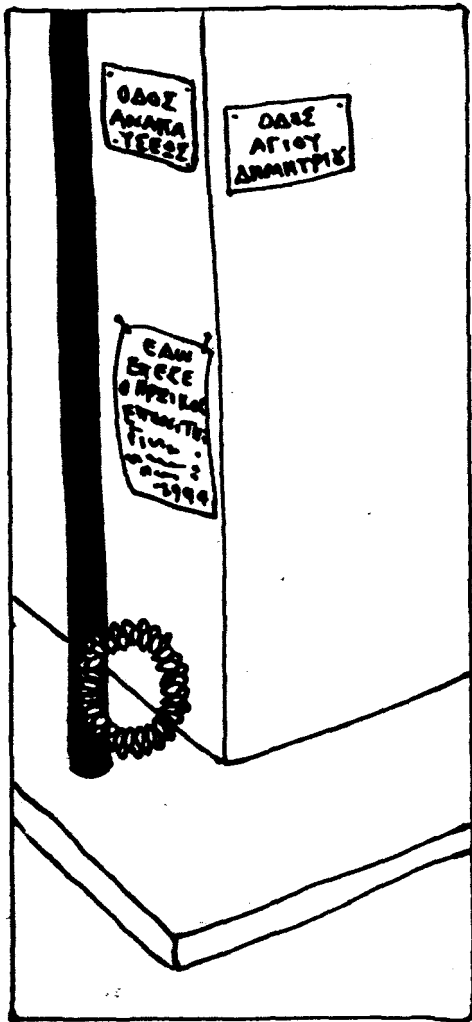
Ποιος διέταζε;

■ Αγνοούμε ποιοι νοσητροί εγκέφαλοι συνέλαβαν αυτό το τερατώδες προγραμματισμένο έγκλημα. Και δεν ξέρουμε πώς ακριβώς λειτουργούσε η μηχανή. Είναι αδιανόητο το να φορτώσουμε τις σχετικές ευθύνες στον Σαράφη ή στον Μπακιρτζή. Αυτοί οι αξιωματικοί της παλιάς σχολής ήσανε εξαιρετικώς έντιμοι άνθρωποι. Το ίδιο θα μπορούσε να πει κανείς και για τον Μάρκο Βαφειάδη, που είχε ένα μεγάλο ηθικό κύρος. Δεν συνέβαινε, όμως, κάτι αντίστοιχο με πολλούς πολιτικούς ηγέτες του ΕΑΜ και, κυρίως, με τον Άρη Βελουχιώτη. Ως γνωστόν, τις διαταγές του ΕΛΑΣ τις έγραφαν εις άπαιστον καθαρεύουσας. Μέσα στις σωζόμενες διαταγές του ΕΛΑΣ δεν συναντάς τίποτα το ενοχοποιητικό. Προφανώς, υφίστατο μία παράλληλη ιεραρχία καπετανάρεων, που χρησιμοποιούσε την μέθοδο των ΠΡΟΦΟΡΙΚΩΝ εντολών. Και ασφαλώς μέσα απ' αυτό το αόρατο δικτυο ξεκινάγανε οι εντολές για το καθάρισμα των όποιων πολιτικών αντιπάλων. Μάλιστα, εκείνη την εποχή είχε διαμορφωθεί και μια σχετική αργκό. Έτσι, για όποιον τον καθάριζε η οργάνωση λέγαμε πως *πήγε στον μαιμόδοκο*, ή *ότι τον κοντήνανε λιγάκι* (στα χωριά μεταχειριζόντουσαν ακόμη το κλασικό ήμμα *χαλνάω*). Επίσης, χρησιμοποιούσαμε μια σύντομη και διακριτική χειρονομία για να δείξουμε ότι τον τάδε τον είχαν καθαρίσει.

Οι πρώτες πολιτικές δολοφονίες του ΕΑΜ άρχισαν το 43. Είναι η περίοδος που ο ΕΛΑΣ προσπαθεί να επεκτείνει την ζώνη του, καταπατώντας κάποιες άλλες εθνικές οργανώσεις. Το παράδειγμα του Ψαρού είναι διδακτικό και πασιγνώστο. Όμως, υπήρξαν και μεμονωμένα χτυπήματα που δοθήκανε ιεροκρυφίως. Το 43 ήρθε στο σπίτι μας δυο φορές, συστημένη, κάποια κυρία Πίντζου από ένα χωριό της Μακεδονίας, για να πληροφορηθεί από τον εαμίτη πατέρα μου πού βρισκότανε ο σύζυγός της. Ο πατέρας μου υποσχέθηκε ότι *θα ενεργήσει δεόντως* κι όταν η δυστυχισμένη κυρία Πίντζου ξαναπέρασε για τα νεότερα της είπε πως ο σύζυγός της προσχώρησε στον ΕΛΑΣ και βρίσκεται εν ζωή και ότι θα της γράψει. Αυτός ο φουκαράς ο Πίντζος, όντας τοπικό στέλεχος της ΠΑΟ (η οργάνωση δεν είχε ακόμη αρχίσει να συνεργάζεται με τους γερμανούς) είχε δεχτεί ένα ραντεβού με κάποιον *υπεύθυνο* του ΕΑΜ. Μετά το μοιραίο ραντεβού δεν τον ξαναείδε κανένας ζωντανό.

Θα μπορούσε κανείς να θυμηθεί την αγριότητα του Άρη Βελουχιώτη, που δεν ήταν αγγελοῦδι, αλλά φρονώ πως δεν είναι αποδοτική η μέθοδος του επιπόλαιου ανακατέματος της ιδιωτικής και της δημόσιας ζωής μιας πολιτικής προσωπικότητας. Ένας γιατρός φιλάργυρος είναι κακός επισημών, αλλά όλοι οι γιατροί είναι παραδοξίσιτοι. Γιαυτό, δεν δικαιούσαι να διαγράψεις πολιτικά τον Άρη, προτείνοντας τον κακό χαρακτήρα του (ήταν επιθετικός, πότης, κολομπαράς), όπως δεν μπορείς να τον θεωρήσεις, παραφουσκώνοντας την σημασία των ανύπαρκτων μαχών όπου έλαβε μέρος. Μας μάθανε να υπερτιμούμε την αξία του Άρη και την δύναμή του στα πλαίσια του ΕΛΑΣ. Η προσωπική φρουρά του Άρη (οι γραφικοί Μαυροσκουφίτες) είχε μια σχεδόν φολκλοριστική σημασία. Νομίζω ότι, η πραγματική ραχοκοκαλιά του ΕΛΑΣ ήταν η ΟΜΜ (Ομάδα Μεραρχιών Μακεδο-

νίας), με αφεντικά τον Μπακιρτζή και τον Μάρκο. Καταλήγω στο συμπέρασμα πως, ο Μάρκος ήτο ισχυρότερος από τον Άρη. Και η μετέπειτα σύσκεψη της Λαμίας το απέδειξε. Χώρια που η Ταξιαρχία Μπουκουβάλα, αντί να κατηφορίσει στα χωράφια του Άρη, ανέβηκε στην Θεσσαλονίκη. Το ΕΑΜ στην Αθήνα ποτέ δεν άσκησε, μονοπωλιακά, την εξουσία. Η Θεσσαλονίκη ήταν το υπόδειγμα της εαμοκρατίας. Στην Θεσσαλονίκη η ΟΜΜ ήταν γαλήνια βολεμένη στα κτίρια του Γ' Σώματος Στρατού, η ΧΑΝ είχε μεταμορφωθεί σε κεντρική λέσχη της ΕΠΟΝ, το Κρατικό Θέατρο λειτουργούσε κανονικά (έπαιζε κι ο Κατράκης — άλλωστε, εκεί γιορτάσανε τα 26χρονα του ΚΚΕ), η Πολιτοφυλακή είχε ράφει καινούργιες μπλε στολέ σαν των πολιτμάνων της Αμερικής. Συνεπώς, αδυνατώ να δώσω κάποιαν ερμηνεία στο αδιάριστο γεγονός των σφαγών εθνικοφρόνων βορειελλαδιτών, είτε το φαινόμενο εκδηλώθηκε τοπικά, είτε σε γενικευμένη κλίμακα. Τα τελευταία χρόνια εκυκλοφόρησαν διάφορα (ενίοτε φλύαρα και γλυκερά) απομνημονεύματα καπετανάρων, όπου δεν διαβάζεις ούτε μια λέξη περί πτωματολογίας. Στο περιοδικό ΓΙΑΤΙ είδα κάτι αναμνήσεις ενός καπετάνιου από την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης.

Ο εν λόγω καπετάνιος δεν μοιάζει να έχει ανταμώσει στις παρυφές της πόλης τις κουστοδιές των συλληφθέντων αθών σαλονικιών, που τους έσφαξαν όλους στις χαράδρες του Χολομώντα. Στα Πιέρια ζούσε, εντεταγμένος στο στρατηγείο του ΕΛΑΣ, ένας βρετανός στρατιωτικός σύνδεσμος, που μια μέρα εξηφανίσθη. Συμβαίνει να γνωρίζω πολύ καλά ποιος και πώς σκότωσε τον βρετανό α-

ξιωματικό. Αδυνατώ να κατανοήσω την σχετικήν άγνοια του επιτελείου της ΟΜΜ. Στα Πιέρια, επίσης, κάποιος απλός ελασίτης (ο Μίλτος) έφερε τον τίτλο του αρχι-εκτελεστή. Λένε πως ο Μίλτος είχε σφάξει κάπου 10.000 ανθρώπους. Προφανώς πρόκειται περί υπερβολής. Πάντως, ο Μίλτος είχε αποθρασυνθεί τόσο πολύ, ώστε έβγαζε γλώσσα και μπροστά σε καπετάνιους, ώσπου μια μέρα ο καπετάν-Ορεινός τράβηξε το πιστόλι για να τον σκοτώσει. Ο εν λόγω Μίλτος συνέχισε το εθνωφελές λειτουργημά του και στο Δεύτερο Αντάρτικο. Σκοτώθηκε από ριπή αεροπλάνου στην Μηλιά Πιερίας....

Κι ένα τελευταίο παράδειγμα ομαδικής σφαγής. Τον Ιούλιο του 44 βρισκόμουν για δέκα μέρες στα Γενισιά. Ο σύνδεσμος του ΕΛΑΣ (ονόματι Αθανασόπουλος) με παρότρυνε ν' ανεβώ στο Πάικο για αντάρτης. Εδίσταζα. Κάποια νύχτα μπήκαν οι αντάρτες στα Γενισιά κι έδωσαν μια μάχη. Όταν οι αντάρτες, λίγο πριν ξημερώσει, έλυσαν την πολιορκία κι έφυγαν, πήραν μαζί τους 27 χωροφύλακες (τους ακολούθησαν με κρυφή χαρά). Οι αντάρτες, μόλις έφτασαν στα λημέρια τους, έσφαξαν τους χωροφύλακες. Ασφαλώς, οι αντάρτες του Πάικου από ΚΑΠΟΥ είχανε λάβει την διαταγή να καθαρίσουν τους χωροφύλακες. Κανείς δεν ξέρει τι πολιτικά ωφέλη περιέμενε το ΕΑΜ από τέτοιου είδους σφαγές.

Οι γερμανοί φεύγουν

■ Η Θεσσαλονίκη δεν απελευθερώθηκε από τον ΕΛΑΣ, όπως ισχυρίζονται οι κομμουνιστές ψευτο-ιστορικοί. Απλώς, οι γερμανοί την εγκατέλειψαν την προτελευταία μέρα του Οκτωβρίου του 44. Από το καλοκαίρι ήταν φανερό πως η Βέρμαχτ ετοιμάζεται να μας αδειάσει τη γωνιά. Η απόβαση στη Λέρο και η απελευθέρωση της Αθήνας μας έδωσε πολύ κουράγιο. Περιμέναμε τη σειρά μας. Ήδη από τις αρχές Σεπτεμβρίου οι γερμανοί είχαν αρχίσει να καταστρέφουν τα εφόδιά τους. Στον περίβολο της Διεθνούς Έκθεσης έκαιγαν ολόκληρα βουνά από κιβώτια, κόκκινα αλεξίπτωτα κτλ. Λένε ότι, οι γερμανοί είχαν υπονομεύσει τις εγκαταστάσεις του λιμανιού και το ηλεκτρικό εργοστάσιο της οδού Αγίου Δημητρίου και ότι, τάχα, ο ΕΛΑΣ με μια αστραπιαία ενέργεια εξουδετέρωσε τις χιτλερικές προθέσεις. Δεν πιστεύω ούτε λέξη. Κάποτε ήρθε η μέρα που ξεκουπίστηκαν οι γερμανοί. Και δεν ξεχνώ την κρυφή χαρά που είχαμε, όταν είδαμε προσκολλημένα στην φάλαγγά τους και κάμποσα επιταγμένα καρτσάκια που τα έσερναν γαϊδούρια.

Κάπου δέκα μέρες πριν φύγουν οι γερμανοί οι ακραίες συνοικίες της Θεσσαλονίκης είχαν απελευθερωθεί (αντιστάσεως μη ούσης) από τον λεγόμενο εφεδρικό ΕΛΑΣ. Δεν ξέρω τι έγινε στην Τούμπα και στην Καλαμαριά. Ξέρω, όμως, το τι έγινε ψηλά στην Ακρόπολη, όπου είχαν το στέκι τους οι καπετάνιοι. Το εκεί σημαντικότερο επίκεντρο του εφεδρικού ΕΛΑΣ ήταν στην γειτονίτσα ανάμεσα στο τέρμα της οδού Δημητρίου Πολιορκητού (πιο πάνω από την οδό Αλεξάνδρας Παπαδοπούλου), στην οδό Μπουμπουλίνας και στην Πορτάρα. Τα τείχη της Ακρόπολης έχουν πολλές πύλες. Εδώ μιλάω για την Πορτάρα που ξάνοιγε προς την ρεματιά με τους καφενέδες, Συκιές μεριά. Το 44 η τοποθεσία έξω από την Πορτάρα δεν ήταν ακόμη οικοδομημένη. Και ακριβώς γιαυτό ο εφεδρικός ΕΛΑΣ είχε επιλέξει τον θύλακα που σχηματίζουν εκεί τα τείχη. Ο εφεδρικός ΕΛΑΣ είχε επιτάξει κάμποσα σπίτια. Τα υπόγεια αυτών

των σπιτιών είχαν μετατραπεί σε πρόχειρα κρατητήρια, όπου στοιβάζαν τους εθνοπροδότες. Εντωμεταξύ, οι προφυλακές του εφεδρικού ΕΛΑΣ είχαν κατηφορίσει μέχρι την οδό Κασσάνδρου. Ανέβαινα κάθε μέρα στην ελεύθερη περιοχή για κομματική δουλιά, διαβαίνοντας αλλεπάλληλες σκοπιές, που για να τις περάσεις έπρεπε να πεις σύνθημα και παρασύνθημα. Θυμάμαι ότι οι σκοποί ήταν, συχνά, διάφοροι τύποι που είχαν οργανωθεί μόλις πριν 48 ώρες και που εμείς (οι ΚΑΤΟΧΙΚΟΙ επονίτες) τους αντιμετωπίζαμε με μια δόση στομπισμού. Γιαυτό, ένα βραδάκι που με σταμάτησε ένας παρόμοιος σκοπός στην οδό Ιουλιανού και που ήξερα πως κατοικούσε σ' ένα αδιέξοδο της οδού Κωσταντίνου Παλαιολόγου (τον λέγαμε Μπέμμη, όμως το αληθινό του όνομα ήταν Ηράκλης Κλάγκας — αργότερα έγινε σπουδαίος ερέτης του Ιστιοπλοϊκού Ομίλου) δεν του φώναξα το σύνθημα κι όταν τράβηξε πιστόλι του είπα να το χώσει στον κόλπο του.

Η επέκταση των συνόρων του εφεδρικού ΕΛΑΣ προς την Κάτω Πόλη είχε σαν αποτέλεσμα να κάνουν γιούργια οι εφεδροελασίτες και να πιάνουν διάφορους εθνοπροδότες που, εν συνεχεία, τους ανέβαζαν στην Μπουμπουλίνας (οποία συνωνυμία!). Οι συλλήψεις αυτές γινόντουσαν βάσει εντολών των καπετάνιων, που έπαιρναν τις πληροφορίες τους από κάθε λογής ανθρώπους που κατέθεταν μίαν οποιαδήποτε αόριστη καταγγελία. Η καταγγελία, συχνά, ήταν ενισχυμένη με λίγες χρυσές λίρες. Οι καπετάνιοι ετσέπωναν τις λίρες κι έστελναν δύο ελασιτάκια να πιάσουν τον καταγεληθέντα εθνοπροδότη. Δηλαδή, η Θεσσαλονίκη πέρναγε μια μαύρη μεταβατική περίοδο, όπου ο καθένας μπορούσε να καρφώσει και να εξοντώσει τον γείτονά του. Για να γίνει κατανοητή η ατμόσφαιρα αυτής της περιόδου θα αναφέρω ότι, μια μέρα δύο εφεδροελασίτες χτύπησαν την πόρτα του συνταγματάρχη Γ. Κατάκη (αριστερόφιλελεύθερου, φίλου του Ψαρού και του Μπακιρτζή, μετέπειτα πεθερού μου) και ζήτησαν να τον συλλάβουν σαν ταγματασφαλίτη, ενώ αυτός ήδη υπηρετούσε σαν επιτελάρχης στην Vη Μεραρχία του ΕΛΑΣ....

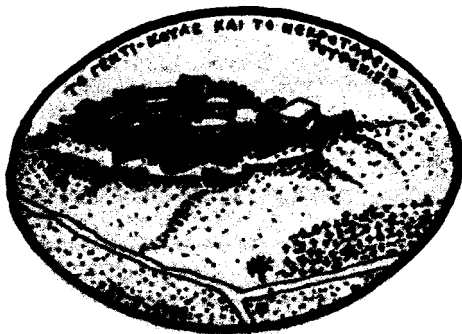
Στην Πορτάρα

■ Οι συλλαμβανόμενοι εθνοπροδότες πετάγονταν στα υπόγεια των σπιτιών της Πορτάρας και περίμεναν την τύχη τους. Ελάχιστοι αφέθηκαν ελεύθεροι, πληρώνοντας λύτρα. Οι υπόλοιποι χάθηκαν σε διάφορες χαράδρες και ξεροπήγαδα. Τα βράδια ο κάθε καπετάνιος συγκροτούσε μίαν ομάδα εφεδροελασιτών, που θα οδηγούσε κάμποσους εθνοπροδότες στο σχολείο του Χορτιάτη. Η θλιβερή κουστοδία ξεκινάγε το σούρουπο και περπατώντας όλη νύχτα έφτανε στον Χορτιάτη, όπου παρέλάμβανε τα θύματα ο μόνιμος ΕΛΑΣ. Αυτό το σενάριο δεν ήταν σταθερό. Πολλές φορές έπαιρναν πέντε-δέκα εθνοπροδότες, τους έβγαζαν από την Πορτάρα, τους έβαζαν να σκάσουν το λάκο τους, και τους εκτελούσαν. Πολλά σημερινά σπίτια του νέου συνοικισμού, ανάμεσα Συκιές-Επταπύργιο, είναι χτισμένα πάνω σ' αυτούς τους ομαδικούς τάφους. Την άνοιξη του 45 εξέχωναν τους τάφους που αναφέρω. Τα πτώματα ήταν άλειωτα. Άλλα μπρούμυτα κι άλλα ανάσκελα. Δεν φοράγανε σακάκια, γιατί τα είχαν κλέψει οι εκτελεστές. Όλοι οι σκοτωμένοι είχαν δολοφονηθεί με μια σφαίρα στον αυχένα. Οι ελασίτες είχαν ρίξει πάνω στα πτώματα είκοσι πόντους χύμα. Οι αρχές ξέθαψαν τα πτώματα για να τα

γνώρισουν οι οικείοι και, φυσικά, για να κάνουν και την πτωματολογική τους προπαγάνδα. Τα κουφάρια βρομάγανε απείσια. Οι υπάλληλοι της ιατροδικαστικής υπηρεσίας τα περέχυναν με ένα υγρό που κάπως έκοβε την μπόχα. Όλα τα πτώματα ανήκαν σε φτωχούς ανθρώπους που δεν είχαν καμιά σχέση με τα Τάγματα Ασφαλείας, μήτε με την Γκεστάπο. Ανάμεσά τους είδα τον εφημεριδοπώλη της γειτονιάς μου, έναν λαϊκό παλαιστή κτλ. κτλ.

Εκεί, στην ίδια πλαγιά, υπήρχε κι ένας πρόχειρος τάφος με τιμητική ταμπέλα και φωτογραφία. Επρόκειτο για έναν εφεδροελασίτη. Η ιστορία είναι απλή. Ένα απόγευμα οι εκτελεστές πήραν λίγους εθνοπροδότες και άρχισαν να τους σκοτώνουν. Οι γερμανοί είδαν, με τα κιάλια, την σκηνή από το Γεντί-Κουλέ (απέχει περίπου εξακόσια μέτρα) και βαλθήκανε να ρίχνουν με το πολυβόλο. Έτσι σκοτώθηκε ο εν λόγω ηρωικός εφεδροελασίτης.

Οι εφεδροελασίτες που οδηγούσαν τους εθνοπροδότες στον Χορτιάτη ήσαν αρκετά φανατισμένοι (ώστε να σκοτώνουν καμπόσους αιχμαλώτους καθ' οδόν) και αρκετά διεφθαρμένοι (ώστε να αφήνουν ελεύθερους όσους μελλοθάνατους είχαν παραδράκι). Στο διάστημα ανάμεσα Θεσσαλονίκη και Χορτιάτη βρήκαν μερικά πτώματα. Μια μέρα εμφανίστηκε στο Ασβεστοχώρι ένας μαντρόσκυλος που έσερνε το κεφάλι κάποιου πτώματος. Στην Θεσσαλονίκη εγγώρισα έναν καλότατο άνθρωπο, που την είχε γλιτώσει στο Φίλυρο, δίνοντας στον συνοδό εκτελεστή δυο λίρες που τις φύλαγε στο τσέπκι του παντελονιού του. Αυτός ο τυχεράκις διέθετε ένα μεσιτικό γραφείο στην οδό Αγίας Σοφίας, όπου τον συναντούσα επί έτη και έτη. Άλλωστε, είχα αναπτύξει φιλία με τον Μαύρο Πέτρο, καπετάνιο της Πορτάρας, μετά την φυλάκισή του για τα όσα είχε πράξει. Ο Μαύρος Πέτρος με διαβεβαίωνε, ψευδέστατα, πως δεν ήξερε τίποτα για τις εκτελέσεις. Κουβεντιάζαμε με τις ώρες στο πανεπιστήμιο (σπούδαζε στην Φυσικομαθηματική), αλλά δεν έθιγε τα καίρια σημεία....

Το καμένο σχολείο του Χορτιάτη, το 1944.

Τους εθνοπροδότες που έφταναν στον Χορτιάτη τους εκλείδωναν στην αποθήκη του σχολείου. Τον Χορτιάτη τον είχαν κάψει, για αντίποινα, το καλοκαίρι του 44. Το πυρπολημένο σχολείο βρίσκεται στον λόφο απέναντι στο παλιό χωριό. Το σχολείο ήταν ένα όμορφο νεοκλασικό κτίριο, περιτριγυρισμένο από έναν μεγάλο κήπο, γεμάτο σπάνια λουλούδια και οπωροφόρα. Διευθυντής του υπήρξε ο Βαλαχάς — θαυμάσιος άνθρωπος, που έδρασε σαν καπετάνιος του ΕΛΑΣ και, κατόπιν, σαν ταξίαρχος του Δημοκρατικού Στρατού. Δυστυχώς, αυτήν την περίοδο δεν βρισκόταν στον Χορτιάτη. Κι έτσι, οι αδαείς ελασίτες παρέλάμβαναν τους εθνοπροδότες, που προωθούντο στο βουνό η οργάνωση της Θεσσαλονίκης και που

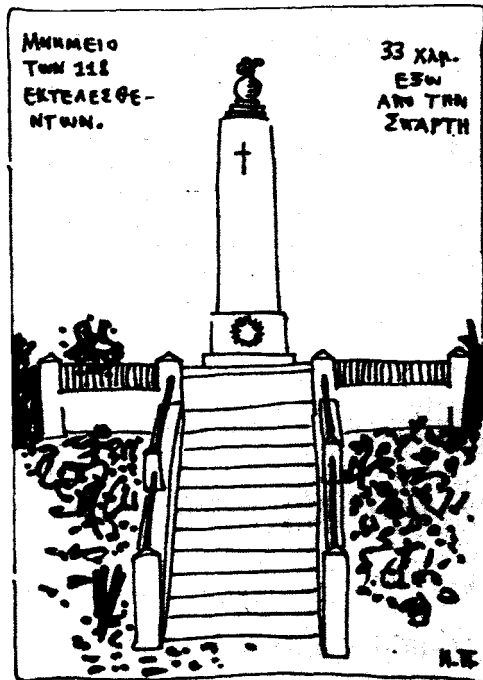
τους εξαναγκάσανε να βαδίσουν προς την Αρναία. Τους σκότωσαν όλους μέσα στο πυκνό δάσος του Χολομώντα, ανάμεσα Ταξίαρχη και Παναγιά. Οι λύκοι και τα τσακάλια της Χαλκιδικής χορτάσανε ανθρωπινό κρέας....

Όλοι αυτοί οι εθνοπροδότες ήσαν ΑΘΩΟΙ. Ωστόσο, για να μην αδικήσω τους παλιούς μου συναγωνιστές, θα προσθέσω ότι, πάνω σ' έναν λόφο προς την Νέα Ευκαρπία, είδα δύο εκτελεσμένους που ο θάνατός τους ήτο ΚΑΠΩΣ αιτιολογημένος: έναν ταγματασφαλίτη (εν στολή) και μια νέα κοπέλα. Στον λόφο υπήρχαν (και θα υπάρχουν) ένα πλατύ πηγάδι κι ένα λοξό λαγούμι, όπου είχαν κάνει δειγματοληψία χώματος για λογαριασμό κάποιας φάμπρικας πιάτων. Ο ταγματασφαλίτης βρισκότανε ανάσκελα, εκτάδην, στον πάτο του πηγαδιού με το κομένο του κεφάλι δίπλα, ενώ η κοπέλα ήταν σκοτωμένη με πιστολιές μέσα στο λαγούμι. Μπροσ στο λαγούμι είδα, τούφες-τούφες, τα ξεριζωμένα μαλλιά της και πολλά τσιμπιδάκια. Κατάλαβα ότι, το άμοιρο κορίτσι είχε νιώσει πως θα το σκοτώσουν κι ότι είχε παλέψει με τους εκτελεστές για να σώσει τη ζωούλα του. Το τρομερό θέαμα με ξετρέλανε και αναστατωμένος έτρεξα γρήγορα στην Πορτάρα, για να ζητήσω πληροφορίες από κάποιον αρχιδή της οργάνωσης, που με καθησύχασε: *συναγωνιστή, αυτή η κοπέλα ήταν δακτυλογράφος της Κομαντατούρας και το ΕΑΜ την είχε διπλωρώσει για να αποσπάσει κάποια ονόματα συνεργατών των γερμανών κτλ. αλλά η κοπέλα αρνήθηκε συνεργασία και, συνεπώς, καλά να πάθει! Είμαι βέβαιος, είμαι πολύ βέβαιος, ότι αν πάω, έστω σήμερα, σ' αυτό το πλάνιο λαγούμι θα βρω κι άλλα σκουριασμένα τσιμπιδάκια....*

Στην διάρκεια της εαμοκρατίας δεν άκουσα τίποτα για εκτελέσεις. Οι πρώτες μέρες μετά την απελευθέρωση ήσαν βαριές. Στις αρχές του Νοεμβρίου του 44 έγινε η τρομερή διαδήλωση με τα τσεκούρια. Η οργάνωση προχωρούσε στην καθολική κατάληψη της εξουσίας. Το ΕΑΜ διαδέχτηκε την Κομαντατούρα στο κτίριο του Μάζεστικ. Απέναντι εγκαταστάθηκε το ΚΚΕ, που κούρντισε δύο τεράστιες ταμπέλες. Η ΧΑΝ, όπως είπα, είχε καταλήξει κεντρική λέσχη της ΕΠΟΝ. Στο ίδιο κτίριο ετοιμαζόντουσαν να μετατρέψουν το κλειστό γυμναστήριο σε Λαϊκό Δικαστήριο. Ο αστυνομικός διευθυντής Βενετσάνοπουλος (το γραφείο του βρισκότανε στο Μέγαρο Δρόσου) έδειξε μετριοπάθεια. Η Εθνική Πολιτοφυλακή είχε εγκατασταθεί στα παλιά αστυνομικά τμήματα. Πέρανα τις μέρες μου στην κεντρική λέσχη της ΕΠΟΝ, ή στα κρυφά γραφεία που είχαμε στον πέμπτο όροφο του κτιρίου της μετέπειτα Γενικής Ασφάλειας (στην οδό Πολωνίας), όπου παρίστανε τον βοηθό-διαφωτιστή, ή και στην Ειδική Υπηρεσία του ΕΛΑΣ στο επιταγμένο ξενοδοχείο Αθήναι, απέναντι στο χαμάμ Παράδεισος. Ήμουνα μουδιασμένος από την κομματική ρουτίνα.

Όμως, όλ' αυτά έμοιαζαν επιφανειακά. Στην Θεσσαλονίκη υπήρχε ένας γενικός διοικητής σταλμένος από τον Παπανδρέου. Το γραφείο του βρισκότανε στην Γενική Διοίκηση, στο Μέγαρο Μόδη, πάνω από το βιβλιοπωλείο του Μόλχο. Στο λιμάνι και στο Καραμπουρνάκι είχαν φτάσει κάτι εγγλέζικες μονάδες. Και το χειρότερο: άρχισαν τα Δεκεμβριανά. Οι τρομοκρατημένοι δεξιοί γλιστράνε τη νύχτα με βάρκες προς τα αγγλικά πολεμικά, που ήσαν αγκυροβολημένα στα ανοιχτά του κόλπου, για να διαφύγουν στην Αθήνα. Μαζί τους τόσκασε κι ο επιτελάρχης του Μάρκου — ήταν ένα βαρύ πλήγμα για την ΟΜΜ. Όσοι χωροφύλακες δεν μπορούσαν να φύγουν στην Αθήνα κρυβόντουσαν. Όλο τον Δεκέμβρη του 44 πήγαι-

να κρυφά φαγητό στον υπομείραρχο Χρυσόστομο Μούστο, που τον έκρυβε σε κάποιο υπόγειο της οδού Παστέρ ο ταξίαρχος του ΕΛΑΣ Σεραφείμ Καρασάββας, μετέπειτα πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου Θεσσαλονίκης. Το στρατόπεδο Παύλου Μελά ξαναγέμισε — αυτή τη φορά με εθνικόφρονες. Μετά την Βάρκιζα ο ΕΛΑΣ αποχώρησε, σέρνοντας μαζί του και τους όμηρους. Πολλούς απ' αυτούς τους σκότωσαν με ρόπαλα οι χωριάτες της Μακεδονίας.

Μνημείο των 118 εκτελεσθέντων 33 χλμ. έξω από την Σπάρτη.

Μετά την Βάρκιζα

■ Στα μέσα του Γενάρη του 45 πλάκωσαν στην Θεσσαλονίκη οι μπουραντάδες. Μαζί τους και η τρομοκρατία της Δεξιάς. Οι εδoίτες και οι βενίτες έκαigan τις λέσχες της ΕΠΟΝ και κούρευαν τις επονίτισες. Οι χίτες σκότωναν αβέρτα. Τότε έκαψαν την λέσχη του Αγίου Παύλου, την λέσχη του Σιντριβανιού, την λέσχη της οδού Κασσάνδρου, την λέσχη της Αγίας Φωτεινής. Παράλληλα, τα εφετεία καταδίκαιαν σε θάνατο τους ελασίτες που έπεφταν στα νύχια τους. Η διαδικασία ήταν σύντομη. Χρησιμοποιούσαν σαν μάρτυρες κατηγορίας διάφορους φασίστες χωρικούς, αστυνομικούς, και, μαυροφόρες χήρες της Εθνικής Ένωσης Σφαγιασθέντων Εθνικοφρόνων (είχαν τα γραφεία τους σε κατάρτημα, γωνία Ερμού-Καρόλου Ντηλ). Οι καταδικαστικές αποφάσεις δεν μέναν στο χαρτί. Όλους τους καταδικασμένους ελασίτες τους περάσανε από το μουσκέτο.

Κι ενώ αυτά συνέβαιναν στις πόλεις, έξω, στην ύπαιθρο, οργιάζαν οι πρώην ταγματασφαλίτες. Στην Ελασσόνα βασίλευε, άλλη μια φορά, η Λεγεώνα των ρουμανόβλαχων. Στην Θεσσαλία κυριαρχούσε ο Σούρλας, στο Κιλκίς ο Παπαδόπουλος, στην Ανατολική Μακεδονία ο Τσάους-Αντών. Κοντά στην Κατερίνη δολοφόνησαν τον καπετάν Νικήτα (Κώστα Σύννεφάκη). Στην Καρδίτσα έκοψαν με πριόνι τα πόδια του καπετάν-Ζαχαριά (γιαυτό στο Δεύτερο Αντάρτικο λέγανε το τραγούδι: *Ξύπνα, καμήνε Ζαχαριά, / Ξύπνα, να δεις ελευθεριά*). Τότε οι εαμίτες αγρότες άρχισαν να φτάνουν

στην Θεσσαλονίκη, όπου περνάγαμε αμέσως στην παρανομία. Τους αποκαλούσαμε *καταδικωμένους*. Σε λίγο επέστρεψε ο ανεκδιήγητος Νίκος Ζαχαριάδης, που ήταν και μεγάλος εραστής. Ο Ζαχαριάδης άφησε αβοήθητο τον Βελουχιώτη. Όλη η Αριστερά περίμενε (περιμέναμε) το εκάστοτε οχτάστυλο άρθρο του Αρχηγού για να μάθει τι της μέλλεται. Ο Ζαχαριάδης αμφιταλαντευόταν: την μια συμβούλευε *Το όπλο παρά πόδας* και την άλλη απειλούσε με το *Δεινόν προς κέντρα λακτίζειν*. Τελικώς, έλαβε την μεγάλην απόφαση. Το χτύπημα στο Λιτόχωρο ετοιμάστηκε επιμελώς. Ο αφελής Τσαλδάρικος προσπάθησε να κλιμακώσει την εξέλιξη, αλλά οι Σύμμαχοι και οι ανεξέλεγκτες φασιστικές δυνάμεις ετοάκισαν την όποια παλαιοκομιατική μέθοδο. Η αστυνομία έκλεισε την ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ και, σε λίγο, την ΛΑΪΚΗ ΦΩΝΗ της Θεσσαλονίκης. Ο μακαρίτης ο Ηλίας Αποστολίδης πετάχτηκε στην Βέροια για να τονώσει κάπως το ηθικό της τοπικής οργάνωσης. Τον βουτήξαν και τον καταδίκασαν, στο πικαιό, σε θάνατο (— πέθανε στα μέσα της δεκαετίας του 50 από καρκίνο). Ο Ζεύγος, που ανέβηκε στην Θεσσαλονίκη, δολοφονήθηκε μπρος στου Κεραμέα το μπακάλικο (πλάι στο σινεμά ΔΙΟΝΥΣΙΑ) από έναν δήθεν αντιστατή του. Τον έθαψαν, στα μωγγά, στο νεκροταφείο της Βαγγελίστρας (φαντάζομαι πως είμαι ο μόνος που είδε τον τάφο του). Το Δεύτερο Αντάρτικο φούντωσε για τα καλά. Το 47 ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ εδημοσίευε φωτογραφίες ανταρτών, αλλά πια η Αθήνα ήταν μια νησίδα φαινομενικής ελευθερίας. Ο Νίκος Ζαχαριάδης, πηδώντας από τις κερκίδες του ΗΡΑΚΛΗ, βγήκε στο κλαρί....

Στην Θεσσαλονίκη θεριεύανε οι κρυφές οργανώσεις. Συνδέθηκα με τον αρχηγό της παράνομης νεολαίας, τον θρυλικό Μίχο. Έτσι τον ξέρανε στην οργάνωση. Το αληθινό του όνομα είναι Νάσος Μιχαλόπουλος. Ο Μίχος υπήρξε ένας πεινασμένος και δραστήριος οργανωτής. Ζει πάντα στην Θεσσαλονίκη, όπου εργάζεται σαν πολιτικός μηχανικός. Δούλεψα ένα διάστημα μαζί του. Είχαν αρχίσει να τουφεκίζουν τους κομμουνιστές δέκα δέκα. Έτρεμαν τα φυλλοκάρδια μου από τον φόβο. Με πιάσανε μερικές φορές. Έτυχε να γλιτώσω. Μυαλό δεν έβαζα. Συγχρόνως, είχα κάποιες διασυνδέσεις με οργανωμένους φοιτητές και με την ΜΛΑ της Καμάρας. Ένα βραδάκι ήρθε και με βρήκε ο Στέλιος Χ. που ήταν εκτελεστής της ΜΛΑ και με ρώτησε αν εξακολουθώ να κάνω παρέα στα γυμναστήρια με τον βενίτη Φώτη Χειλαδάκη. Του απάντησα: ναι. Και τότε μου είπε να παρασύρω μια νύχτα τον Φώτη προς τα σκοτεινά της Βαγγελίστρας, όπου θα αναλαμβάναν οι εκτελεστές τα περαιτέρω. Αντέδρασα άσχημα κι ο Στέλιος (με το σκατοσοβαρό ύφος των κομματικών) μου ετόνισε ότι *αυτή είναι η γραμμή* και να μην τσινάω πολύ. Σηκώθηκα και πήγα στους οργανωμένους φοιτητές και τους εξήγησα το μπλέξιμο. Όλοι τους εγγώριζαν τον Φώτη και τον αγαπούσαν, άσχετα αν ήταν δεξιός. Οι φίλοι μου οι φοιτητές ήσαν παλιοί ελασίτες και καραμπουζοκλήδες.

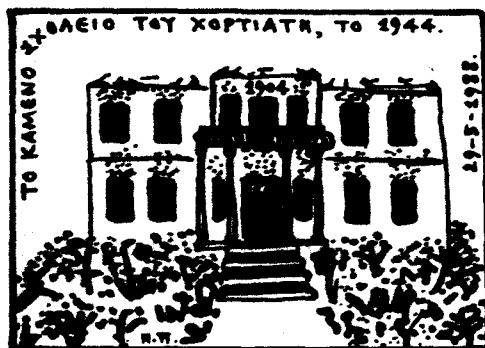
Για να τους τιμήσω θα πω όσα ονόματα θυμάμαι: *Τόφαλος* (παρτσουόκλι ενός λεβέντη πόντιου από την Κατερίνη — ήτανε πολυβολητής του ΕΛΑΣ), Κουτουκίδης (ελασίτης από την Κατερίνη), Τζιβανίδης (του Αποκρυπτογραφείου της ΟΜΜ), Καρβουνής (αξιωματικός του ΕΛΑΣ — γιατρός στην Θεσσαλονίκη), Κωστόπουλος (δάσκαλος από την Μελίκη — σύνδεσμος του Παμμακεδονικού), ένας άλλος πόντιος με μoustάκες και, και....

Αυτοί, λοιπόν, οι φοιτητές με συμβούλεψαν να κρύψω στο σπίτι μου τον Φώτη Χειλαδάκη. Πράγ-

ματι, πρότεινα με γαλιφιά στον Φώτη να μείνει ένα διάστημά σπíti μου, δίχως να του αποκαλύψω τα αίτια της προσφοράς μου. Ο Φώτης ήρθε σπíti κι έτσι γλιτώσε από του Χάρου τα δόντια. Ποτέ μου δεν του είπα τίποτα. Αργότερα, ο Φώτης κατετάγη ως λοχίας στα τεθωρακισμένα και μόλις τέλειωσε ο Ανταρτοπόλεμος μπήκε στην Σχολή Ευελπίδων. Είκοσι χρόνια μετά (ενώ ήτανε αντισυνταγματάρχης) τον πέταξε η Χούντα από τον στρατό ως ύποπτο κρητικό. Διάβασα την σχετική είδηση στις εφημερίδες με μεγάλην ικανοποίηση....

Τα στρατοδικεία

Στην διάρκεια του Ανταρτοπολέμου τα στρατοδικεία της Θεσσαλονίκης δουλεύανε ρολόι. Με τον ίδιο ρυθμό δουλεύανε και τα εκτελεστικά αποσπάσματα. Οι εκτελέσεις γινόντουσαν πίσω από το Γεντί-Κουλέ. Τα πτώματα τα έβαθαν επί τόπου. Εκείνη την εποχή πίσω από το Γεντί-Κουλέ ήταν μια απέραντη ερημιά. Τα κοντινότερα σπίτια (Συκιές μεριά) απείχαν τουλάχιστον πεντακόσια μέτρα. Τα μοναδικά πράγματα που έβλεπες πίσω από το Γεντί-Κουλέ ήσανε το γκρεμισμένο μνήμα του Μπαμπά, ένα μαρμαρένιο κολονάκι και μια κερασιά. Αυτός ο Μπαμπάς ήταν κάποιος άγιος δερβίσης. Στον τάφο του έκαιγε ένα ακοίμητο καντήλι, που το τροφοδοτούσαν με λάδι οι τούρκοι προσκυνητές (ερχόντουσαν από την Ξάνθη και την Κομοτινή), αλλά οι δικές μας γριούλες. Το κολονάκι φαίνεται να ήταν κατάλοιπο από κάποιο άλλο μνήμα. Όσο για την κερασιά λέγανε πως εκεί, ακριβώς μπροστά της, έστηναν τους μελλοθάνατους.

Το Γεντί-Κουλέ και το νεκροταφείο των τουφεκισμένων.

Από την κερασιά και πέρα, στα βορειοδυτικά, η επιφάνεια της κακοτράχαλης γης (της γεμάτης μπάζα από κάποιο παλιό βαρόσι) σχημάτιζε πολλές-πολλές καμπουρίτσες: ήσανε οι τάφοι των τουφεκισμένων. Αυτοί οι τάφοι δεν είχανε μήτε πλάκα, μήτε σταυρό, μήτε τίποτα. Η κάθε μάνα ήξερε τον τάφο του παιδιού της από ένα μικρό σημάδι (παλουκάκι, τούβλο, κονσερβοκούτι κτλ.). Κάπου-κάπου ερχότανε στο, επίσημως ανύπαρκτο, νεκροταφείο των τουφεκισμένων μια χαροκαμένη και σιγόκλαιγε, ενώ από την πίσω σκοπιά της φυλακής ο χωροφύλακας κοίταγε με περιέργεια. Αυτή ήταν η κατάσταση στο νεκροταφείακι από το καλοκαίρι του 49, που κάπως κοπάσανε οι τουφεκισμοί, μέχρι την νίκη του Πλαστήρα. Με την κυβέρνηση Πλαστήρα οι μανάδες ξεθάρρεψαν και έχτισαν, μέσα σε χρόνο ρεκόρ, όλους τους τάφους. Αυτή τη φορά ο τυχόν επισκέπτης βρισκότανε μπροστά σ' ένα πραγματικό νεκροταφείο. Μόλις έπεσε ο Πλαστήρας, ο διοικητής του Γ' Σώματος Στρατού (το γουρούνι!) έστειλε την μπουλντόζα που κατέστρεψε διά παντός το σептό Νεκροτα-

φείο των Τουφεκισμένων Κομμουνιστών. Και σαν να μην έφτανε αυτό, διέταξε (το ίδιο γουρούνι!) να σπείρουν πάνω στους τάφους κριθάρι.

Έχω επισκεφτεί άπειρες φορές το νεκροταφείο των τουφεκισμένων. Απεχθάνομαι την επίσημη ιστορία, όπως μας την πασάρουν στο σχολείο. Η μαρξιστική ιστοριογραφία είναι κι αυτή επίσημη και γιαυτό τενεκεδένια. Στο νεκροταφείο των τουφεκισμένων τα παιδάκια της Κιουτσούκ-Σελανίκ (δηλαδή, του, εντός Ακροπόλεως, συνοικισμού Επταπυργίου) μου έδιναν μαθήματα ιστορίας. Αυτά τα παιδάκια διέθεταν μια πρόωρη γεροντιστική σοφία. Ξαν παιδιά που ήσανε έτρεχαν στο βουνό πίσω από το Γεντί-Κουλέ, για να παίξουν, για να πιάσουν πουλιά, για να καντηλιάσουν χαρταετούς. Συχνά, από διάφορες ενδείξεις καταλάβαιναν ότι την επομένη θα επακολουθούσε εκτέλεση. Κι έτσι το άλλο πρωί τα έβρισκε στο πόστο τους, γιατί δεν θέλαν να χάσουν την παράσταση. Σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, μόνο στις ομαδικές εκτελέσεις ερχότανε το εκτελεστικό απόσπασμα. Τις εκτελέσεις μεμονωμένων κομμουνιστών τις έκαναν πάντα κατάδικοι κοινού ποινικού δικαίου, πρου, βέβαια, ήσανε κάτι φονιάδες ισοβίτες, που μ' αυτόν τον τρόπο εξασφάλιζαν αρκετές αβάντες.

Τα ίδια αυτά παιδάκια μου αφηγόντουσαν (ξεκαρδισμένα στα γέλια) σκηνές από τις εκτελέσεις. Λόγου χάρη, μου είπαν πως ενός τουφεκισμένου του έφυγε η τραγιάσκα όταν δέχτηκε τις σφαίρες, πώς έσκυβαν οι λοχίες για να δώσουν την χαριστική βολή, πώς έσερναν τα πτώματα ως τον παραδεισανό τάφο κι άλλα τέτια φοβερά και τρομερά. Οι διηγτήσεις των παιδιών ήσαν εξαιρετικώς πειστικές και παραστατικές, χάρη στην παντομίμα τους και στις κωλοτούμπες που έκαναν.

Γύρο στο 55 ήρθε να με συναντήσει, κρυφά, στην Θεσσαλονίκη η Εντγκάρα Κλάνσα, διευθύντρια της ελληνικής εκπομπής του ΡΑΔΙΟ-ΠΡΑΓΑ. Την πήγα να ιδεί το νεκροταφείο των τουφεκισμένων. Κάτι παιδάκια έστεκαν πλάι στους γκρεμισμένους τάφους και τα πλησιάζαμε. Παριστάνοντας τους χαζούς, ρωτήσαμε τι είναι αυτά τα σπασμένα μάρμαρα. Τα παιδάκια άρχισαν, με προθυμία, τις μακάβριες αφηγήσεις. Η Εντγκάρα, που ήξερε θαυμάσια τη γλώσσα μας, άκουγε καταταραγμένη.

Τα στρατοδικεία της Θεσσαλονίκης και το νεκροταφείο των τουφεκισμένων θα αποτελούσαν, ενδεχομένως, ένα καλό θέμα για μια διδακτορική διατριβή. Ο τυχός ενδιαφερόμενος θα μπορούσε να προσπορίσει άφθονα στοιχεία από τις τοπικές εφημερίδες και από το αρχείο των στρατοδικείων. Όσο για τον απαισιό μνήμης βασιλικό επίτροπο Ταμβάκα θα χρειαζότανε μια ειδική ψυχαναλυτική μονογραφία.

Δεν επιθυμώ να γράψω κάτι για τις εκτελέσεις της ομάδας του Μπελογιάννη και του Πλουμπιδή, αφού όλοι μας ξέρουμε τι συνέβη. Αλλά, το βρίσκω ωφέλιμο να ξαναθυμηθούμε την μνημειώδη γκάφα της ΑΥΓΗΣ, που την επομένη της εκτέλεσης βγήκε με τον τίτλο: Ο ΠΛΟΥΜΠΙΔΗΣ ΦΥΓΑ-ΔΕΥΤΗΚΕ ΣΤΗΝ ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ (ή κάτι ανάλογο). Η ΑΥΓΗ εξακολουθεί, πάντα, την ένδοξη ηλίθια πολιτική της.

Δεν είμαι ιστορικός. Αν μίλησα για πτώματα το έκανα γιατί αυτά τα πτώματα δεν μ' άφηναν να κοιμηθώ επί είκοσι χρόνια. Τώρα που γέρασα ηρέμησα λιγάκι. Ήταν η πιο κατάλληλη στιγμή για να μιλήσω για τους σκοτωμένους που είδαν τα μάτια μου. Πολύ περισσότερο που, εγώ, δεν σκότωσα κανένα συνάνθρωπό μου.

Παρίσι, 26-29 Μαΐου 1988.
Η.Π.